

Deșteptarea națională a fiecărui popor nu poate veni de la sine fără vrednicie și strădanie, luminare spirituală și cunoașterea istoriei neamului din care ne tragem, fără dezvăluirea vieții celor mai valoroși înaintași care, prin fapte de sacrificiu, demne de laudă, nobile, au contribuit la prosperarea plaiului.

Pentru ca neamul și statul să progreseze este nevoie de patrioți curajoși, de minți lucide în toate domeniile, care contribuie la noi descoperiri, bazate pe noi viziuni atât în ceea ce privește trecutul, cât și al viitorului nostru comun.

Descendenții înaintașilor au datoria sacră de a păstra în memorie bogata moștenire spirituală, culturală și a aspirațiilor progresiste ale personalităților notorii ale plaiului natal.

Gheorghe BACIU

Se scurg anii și evenimentele, se trec oamenii și simțirile, năzuințele, vrerile și aleanurile lor, însă operele de certă valoare numele care au plăsmuit aceste opere nu se trec.

Vlad CHIRIAC

GH. BACIU ISTORICUL MEDICINEI ȘI AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MEDICAL PE PLAIUL BASARABEAN

GHEORGHE BACIU

ISTORICUL MEDICINEI ȘI AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MEDICAL PE PLAIUL BASARABEAN

Gheorghe Baciu

**ISTORICUL MEDICINEI
ȘI
AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MEDICAL
PE PLAIUL BASARABEAN**

*Chișinău
2016*

CZU ...

Redactor: Raisa Ciobanu

Machetare computerizată: Anatol Bondarev

Coperta: Vladimir Jeleznîi (Feraru)

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Baciu, Gheorghe.

Istoricul medicinei și al învățământului medical pe plaiul basarabean/ Gheorghe Baciu; red.: Raisa Ciobanu – Chișinău, 2016 (Tipografia ...) – ...p.

ISBN...

Interesul pentru trecutul îndepărtat este un lucru firesc. A nu ști istoria neamului tău, înseamnă a nu recunoaște propria copilărie. Studiarea experienței acumulate de omenire pe parcursul secolelor te îmbogățește, permite să devii mai înțelept și apropiat de informațiile istorice.

Gheorghe Baci

PREFAȚĂ

Sfântul Augustin spunea că *timpul* este un prezent triplu: prezentul referitor la trecut este **memoria**, prezentul referitor la prezent înseamnă **percepția**, iar prezentul referitor la viitor devine **speranța**.

Trecutul practicii și învățământului medical, ca și al altui domeniu de activitate, îndeletnicire sau meșteșug, reprezintă un început important pentru tot ce se cunoaște și interpretează corect situația prezentului. Nu întâmplător menționa unul dintre fondatorii Institutului Britanic de Artă Modernă, sociologul John McHale: „Viitorul prezentului izvorăște din trecut”. Are perfectă dreptate în acest sens. Nu ar fi corect să se vorbească despre progresul oricărei ramuri științifice în afara dimensiunii ei istorice. Incontestabil este și faptul că cercetătorii contemporani nici într-un caz nu trebuie să ignoreze cunoștințele obținute de către predecesorii lor, apreciindu-le la justa valoare și făcându-le cunoscute contemporanilor în cazul în care rezultatele anterioare sunt argumentate științific și dovedite suficient.

Experiența mondială multiseclară a demonstrat cu prisosință că principiile de organizare a sistemului de sănătate publică esențial diferă de la stat la stat. Din aceste considerente la fel se poate afir-

ma și despre istoricul dezvoltării medicinei în arealul actualului teritoriu al Republicii Moldova, care rămâne insuficient studiat, atât referitor la formele tradiționale ale prestațiilor medicale populației, cât și a stării învățământului medical la diferite etape de dezvoltare a societății. Nu se poate exclude și faptul, că multe informații din documentele mai vechi, în care se atestă specificul activității medicale din trecutul îndepărtat ale ținuturilor natale continue să rămână în anonim.

După înfrângerea Porții Otomane de către forțele Imperiului Rus (1768–1774), hotarele pământurilor străbune s-au schimbat artificial, conform Tratatului de la Kuciuk-Kainardji, semnat la 21 iulie 1773. Astfel, partea Țării Moldovei din stânga râului Prut a fost ocupată și administrată de către Imperiul Rus, iar populația acestui teritoriu a fost lipsită nu numai de școli naționale, dar și slujbele bisericești se făceau în limba rusă, și serviciile medicale erau acordate de către persoane străine. Toate acestea, luate împreună, defavorizau dezvoltarea social-economică în teritoriul ocupat, iar populația fiind lipsită de condiții elementare de a propăși pe cale civilizată.

În astfel de împrejurări, Biserica și Școala, dintotdeauna au servit drept principali piloni, în jurul cărora s-a coagulat întreaga suflare a poporului nostru oropsit, cum spunea Mateevici.

Ca urmare a saltului calitativ al învățământului și științelor medicale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în toate țările europene, inclusiv pe plaiul basarabean, s-au conturat reușit și s-au dezvoltat intensiv noi discipline și specialități medicale: bacteriologia, obstetrica și ginecologia, ortopedia, pediatria, medicina legală etc. Toate progresele obținute în mai multe ramuri medicale și-au adus contribuția la perfecționarea formelor de asistență medicală populației, la adaptarea adecvată la cerințele timpului și la fondarea unui învățământ mediu și superior medical național, care s-au dezvoltat esențial pe parcursul anilor. Totodată multe din succesele obținute în diverse ramuri medicale au rămas necunoscute publicului și nevalorificate pe deplin.

C.I. Bercuș menționează: „Învățământul universitar reprezintă numai o parte din totalul procesului de învățământ, iar dezvoltarea rapidă a cunoștințelor omenești, revoluția tehnico-științifică pe care

o trăim, ca și modificările profunde social-economice ale epocii noastre au repercusiuni adânci asupra învățământului și a formării de cadre în toate țările lumii. De aici necesitatea de a învăța toată viața și de a forma specialiști cu o pregătire temeinică la nivelul cerințelor moderne, în toate domeniile de activitate socială... Specializarea în domeniul medicinei constituie o necesitate de cunoaștere în profunzime a unor compartimente din ce în ce mai mult individualizate și finisate. Acestea ținesc același scop final, bine urmărit și precizat, îngrijirea sănătății omului”.

Se poate afirma cu deosebită încredere că fondarea Institutului de Stat de Medicină la Chișinău, după al Doilea Război Mondial, a fost o cotitură epocală ce a favorizat schimbările sistemului de sănătate publică și se înscrie ca un eveniment de amploare pentru populația basarabeană. Deci anul 1945 a devenit istoric în letopisețul învățământului superior medical, când s-a deschis calea de afirmare și a științei medicale din Republica Moldova. Pentru prima dată în istoria plaiului nostru a apărut posibilitatea de a pregăti medici de înaltă calificare, la noi în țară, în cadrul ISMC, uitând de tradițiile istorice anevoioase de invitare a specialiștilor din străinătate.

Temelia dezvoltării învățământului superior medical pe plaiul basarabean a fost pusă de Institutul de Stat de Medicină din Chișinău, care în octombrie 2015 și a sărbătorit jubileul de 70 de ani de activitate rodnică. Ca și oricare alt început, perioada inițială de funcționare a învățământului a fost anevoioasă, soldată cu numeroase greutăți economice, organizatorice, dar și a din lipsa de cadre didactice calificate. Cu timpul s-au creat perioade mai favorabile pentru dezvoltarea medicinei naționale, iar procesul de specializare și perfecționare a cadrelor medicale a devenit o problemă prioritară, inclusiv pentru cadrul profesoral-didactic.

Pe parcursul acestor ani USMF „Nicolae Testemițeanu” a devenit un valoros centru didactico-științific, unde în cele 6 facultăți își fac studiile studenții și rezidenții din peste 30 de țări ale lumii, cu succes se realizează perfecționarea continuă postuniversitară a medicilor practicieni și a farmaciștilor. Universitatea dispune de un suficient potențial intelectual, de doctori și doctori habilitați în științe medicale, profesori universitari.

Cu timpul s-au fondat mai multe școli științifice autohtone în diferite ramuri medicale: anatomia omului, disciplinele chirurgicale, pediatrie, igiena socială, farmacologie, stomatologie, cardiologie, oncologie, etc. Unii savanți, pe bună dreptate, au fost aleși membri ai Academiei de Științe a Moldovei, precum și ai unor instituții academice din alte țări. Bucură că operele științifice și invențiile savanților autohtoni ne duc faima departe de hotarele țării.

Scopul principal al volumului pe care ne propunem să-l edităm constă în acoperirea golului informațional referitor la istoricul medicinei naționale, al asistenței medicale pe plaiul basarabean și evoluția nivelului de dezvoltare a învățământului și științei medicale la diferite etape de timp. Au fost supuse analizei numeroase surse informaționale, documente din arhive, s-au folosit o parte din cercetările și publicațiile precedente ale autorului referitor la tematica luată în discuție. Nu exclud admiterea unor inexactități care s-au strecurat la descrierea anumitor informații, rugând indulgență din partea cititorului. Țin să le mulțumesc persoanelor care m-au susținut moral și celor care nu mi-au încurcat în lucru asupra acestei ediții. Sunt recunoscător doctoranzilor și rezidenților Catedrei de medicină legală, unor angajați de la Centrul de Medicină Legală pentru ajutorul dezinteresat.

„În puține profesii responsabilitatea este atât de copleșitoare ca în medicină. Acționând asupra omului, medicul conferă cuvântului, atitudinii și hotărârilor lui o activitate din care decurge o înaltă răspundere. Formația sa științifică și abilitatea lui socială îi investesc cu încrederea celor ce apelează la competența lui și-i permit să ia decizii suverane, nu rareori la cumpăna dintre viață și moarte.”

Ștefan Milcu

I

EVOLUȚIA MEDICINEI NAȚIONALE

Mai mult de trei milenii, în pofida numeroaselor renovări, medicina și-a păstrat capacitatea ei tămăduitoare și de a fi de folos omului. Nu întâmplător la etapa de descompunere a comunei primitive și formarea orânduirii *sclavagiste*, grecii își prețuiau în mod deosebit vindecătorii. Contrar modului de apreciere a activității medicale, existau și unele atitudini critice față de această profesiune nobilă¹.

În perioada Romei antice (perioada regilor), medicina a avut, mai mult, un caracter magic. Erau venerate multe zeități, cărora li se atribuiă calități terapeutice. Pe timpul regilor, așa-numitele *Leges regie*, atribuite lui *Numa Pompilius* (sec. VII î.Hr.), conțin o aplicare judicioasă a cunoștințelor medicale ale epocii în multe din dispozițiile lor referitoare la testamente, la separarea soților, la anularea căsătoriilor și la avort².

Încă în secolul al VI-lea, Alexandru din Tralles spunea: „Arta terapiei nu trebuie înțeleasă ca o lege, fără milă și indiferență față de

¹ Burgheli, Th. Poziția medicului practician față de unele aspecte de etică medicală (I). *Muncitorul Sanitar*, 1970, nr. 40 (1060).

² Daicoviciu, A. *Dacii*. București, Ed. Științifică, 1965.

sănătatea bolnavilor, așa cum fac cei ce nu cunosc asprimea naturii și comunitatea suferințelor... Eu vă cer ca, spre deosebire de alți medici, să vă siliți de a nu prescrie medicamente înainte de a vă fi gândit dacă nu o faceți decât pentru presupusa voastră capacitate”.

În acest context, are perfectă dreptate profesorul universitar Octavian Buda, care menționează: „Valența istorică a medicinei este adeseori ignorată într-o epocă în care se încearcă din răspuțeri tehnologizarea și informatizarea acesteia într-un *aici* și *acum* continuu. Și totuși, nimeni nu va putea vreodată să vorbească despre medicină în afara acestei dimensiuni fundamentale, care este evoluția ei istorică, odată cu cea a umanității însăși”.³

1.1. Schițe din trecutul activităților medicale

Există informații precum că până la anul 500 î. Hr., medicina practică de romani era împrumutată de la etrusci, amintind totodată și despre unele îndeletniciri specifice, preluate din regiunile de civilizație mesopotamică. Acolo erau răspândite pe larg anumite ritualuri menite să dezvăluie intențiile zeilor față de soarta bolnavilor. În acest scop erau sacrificate animale, ghicind prin aceasta starea organelor interne, prin care se imitau șansele de supraviețuire și de însănătoșire... Reieșind din calitatea protezelor dentare din aur, găsite în timpul săpăturilor în unele morminte, se demonstrează că existau din timpuri străvechi persoane specializate în aplicarea tehnicilor medico-chirurgicale avansate⁴.

Sub influența sentimentelor creștine apar primele instituții cu caracter spitalicesc pentru ajutorarea apropiatului suferind. Călugăria apare în Egipt în jurul anului 300 după Hr., pe lângă „ascultare” era și obligația „fraților călugări” de a se ocupa de îngrijirea bolnavilor din sânul comunității. Cronicul din Niceea (anul 325) prevedea ca fiecare episcop să treacă fără întârziere la organizarea unor cămine pentru bolnavi, invalizi și cei lipsiți de mijloace materiale. Adoptând această hotărâre, biserica susținea financiar unele acțiuni pe

³ Buda, O. *Despre regenerarea și... degenerarea unei națiuni*. Ed. SensTritonic, București, 2009, p. 7.

⁴ Vătămanu, N., Brătescu G. *O istorie a medicinei*. București, Ed. Albatros, 1975, p. 170.

care autoritățile civile începuseră să le pună în practică. „Ca din pământ apăreau spitale, locuințe pentru săraci, case pentru bătrâni, case pentru sugari și orfani, case pentru femeile văduve”⁵.

N. Vătămanu și G. Brătescu scriu că la romani o deosebită dezvoltare a cunoscut medicina militară. Medicii asistați de infirmieri, însoțeau trupele militare în campanie. În Roma s-a înființat o școală științifică medicală în secolul I î. Hr., al cărei inițiator a fost medicul grec Asclepiade. Reglementarea profesiei de medic s-a conturat încă de pe vremea lui Octavian August, când funcționau în cadrul Curții Imperiale medici șefi (arhiatrii), care au căpătat și unele atribuții pe linie administrativă, totodată veghind asupra activității medicilor. O deosebită atenție se atrăgea asupra calității tratamentului și a comportamentului față de bolnavi. În acest sens Hipocrate mărturisea: *Medicul nu trebuie să fie numai prin titlul său, dar și prin fapte*⁶.

Concepția superioară pe care o avea la bază medicina getodacică rezultă și din textul filozofului Platon, care ne povestește că Socrate învățase la oaste, de la un medic trac, ucenic al lui Zamolxis, să dea îngrijire trupului și sufletului și să privească corpul uman ca pe un tot întreg. Sufletul, fiind izvorul bolilor, trebuie tratat prin *vorbele frumoase care fac să se nască înțelepciunea*. Unii autori susțin că la începuturile sale, creștinismul dezvoltă propriile idei asupra etiopatogeniei diferitor boli. Ei considerau că fiecare boală este pedeapsa pentru comiterea unui păcat față de Dumnezeu sau urmarea unor vrăji. Tratarea bolilor prevedea: rugăciunea, postul, pelerinajul la locuri considerate sfinte. Medicii-terapeuți ai primelor perioade creștine acordau o atenție mare sufletului bolnavului și mai puțin corpului celui suferind. Biserica primului mileniu după Hristos preia rolul de legătură între Dumnezeu și om. Episcopul își impunea rolul în ceea ce privește înființarea de parohii, mănăstiri⁷.

În anul 1359, sub conducerea Voievodului Bogdan, au fost eliberate de sub protectoratul Ungariei teritoriile bucovinene și din

⁵ Pollak, K. *Die Heilunde der Antike*. Wiesbaden, 1978, p. 355.

⁶ Vătămanu, N.; Brătescu, G. *O istorie a medicinei*. Ed. Albatros, București, 1975, pp. 142-143.

⁷ Jorg, Ch. Cl. *Medizingeschichte*, Verlag Medical Tribune, Wiesbaden, 1985, p. 52.

Transilvania, formând un stat unitar, din două Domnii – Valahia și Moldova. Prima capitală a Țării Moldovei a fost Baia. Mult mai târziu, hotarele Moldovei se lărgesc până la Cetatea Albă. Pe parcursul istoriei, în Țara Moldovei, în Muntenia și pe teritoriile altor state europene erau cunoscute mai multe forme de organizare a asistenței medicale a populației. Dintre cele mai principale fiind cea *populară, bisericească și laică*.

Reprezentanții medicinei populare nu aveau studii speciale, acordând ajutor bolnavilor doar în baza cunoștințelor tradiționale, transmise din generații în generații și bazându-se pe observațiile seculare. În calitate de remedii folosite în funcție de starea bolnavului în condiții casnice se aplicau: descântecul, convingerea, reducerea luxațiilor, prelucrarea rănilor, folosirea diverselor plante și substanțe organice, provocarea vomiei, spălăturile stomacale cu ajutorul apei, etc. Moașele empirice fără diplome se considerau cele mai bune cunoscătoare de stabilirea și termenul sarcinii la femei, reprezentând în mare măsură asistența obstetricală.

În toate țările lumii, oamenii foloseau diverse surse (leacuri) pentru tratarea diferitor boli, metodele cărora se transmiteau pe cale orală din generație în generație. Până în zilele noastre s-a recurs la trei tipuri de substanțe medicamentoase: de origine vegetală, animalieră și minerală. Se afirmă că leagănul celor trei tipuri de substanțe medicamentoase a fost Orientul Mijlociu (perșii, sumerienii, etc.). Tratamentul medicamentos rămâne tributar plantelor până în secolul al XIX-lea. Producătorii lor au fost călugării. Primele farmacii apar în Veneția, în secolul al XIII-lea, numărul cărora se înmulțește considerabil în secolele următoare, făcându-se anumite reglementări. Astfel, Codexul de la Augsburg (1538) prevede ca pregătirea medicamentelor, care la început era una dintre obligațiile medicului, să aibă loc în prezența acestuia în vederea evitării posibilelor fraude. Învățământul vizând calificarea de farmaciști începe să fie pus pe baze și reglementări cel puțin la fel de exigente ca și celelalte profesii medicale⁸.

⁸ Iliescu, V.; Dinulescu, I. *Bazele filosofice ale medicinei*. Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2003, pp. 336-338.

C. Bercuș menționează: „În trecutul medicinei noastre, plantele medicinale s-au bucurat de multă prețuire, fiind întrebuințate pe scară largă în practica medicală din epoca medicinei empirice ori a etnoiatriei (medicina poporului). Mai târziu ele au fost utilizate de către medicina sacerdotală (călugărească), dar și de medicina națională (iatrosafia), respectiv de medicina științifică bazată pe experiență, demonstrare și verificare”⁹.

La un anumit timp, forma bisericească a asistenței medicale acordată populației devenise mai atrăgătoare și avantajoasă, întrucât se foloseau practic toate sursele și posibilitățile curative descrise anterior. Avantajul se mai datorează și faptului că ajutorul medical se acorda atât de către persoane cu studii speciale, cât și de unele care dispuneau doar de aptitudini tradiționale, cunoscute și preluate de la reprezentanții calificați în domeniu. Totodată prestările asistenței medicale se efectuau în condiții spitalicești, mai cu seamă în cele de pe lângă mănăstiri, unde și îngrijirile bolnavilor erau mai calificate, fiind susținute pe baza acțiunilor de binefacere ale domnitorilor și nobilimii moldovenești, care înzestrau mănăstirile cu imense sectoare de pământ.

Se consideră că forma laică de asistență medicală avea un caracter de organizare mai progresist, începând cu folosirea metodelor de diagnosticare, tratament bazat pe metode tradiționale și condiții favorizante de recuperare a stării de sănătate a bolnavilor.

Stolnicul Constantin Cantacuzino, mare învățat al sec. al XII-lea, fiind suficient familiarizat cu evoluția modernă a medicinei și chirurgiei din acele vremuri, afirma: „Nu putea să pună pe vraci acolo unde în acele timpuri locul era totul mai mult al bărbierilor... Fiindcă vremea vracilor trecuse!.. Numele de vraci pe atunci devenise poreclă... coborându-se la nivelul descântătorilor”¹⁰.

S-a constatat că până la anul 1400, pe teritoriul ținutului moldav funcționau tradițiile medicinei empirice, practică, în majoritatea cazurilor, de către bărbieri, vrăjitoare, descântătoare, babe doftoroaie sau de alte persoane anonime. În anul 1431, la Școala slavonă din Suceava, înființată de Alexandru cel Bun, un oarecare dascăl (cadru

⁹ Bercuș, C.I. *Pagini din trecutul medicinei românești*. Ed. Medicală, 1981, p. 245.

¹⁰ Vătămanu, N. Stolnicul Constantin Cantacuzino printre cărturarii vremii sale. *Viața Românească*, iulie 1966, pp. 157-160.

didactic), Hermann, este menționat ca primul medic cu titlul universitar *bacalaurio in medicina*, atestat în Moldova. În 1480 Ștefan cel Mare fondează „Corporația săracilor”, azil pentru bătrâni, ceea ce a prezentat începutul asistenței medicale. În 1562 domnitorul Moldovei, Ioan Despot Vodă, înființează Colegiul de la Cotnari, județul Iași. Pe timpul lui Alexandru Ipsilanti (1775) s-a fondat *Casa Socială*, unde medicii erau obligați să supravegheze starea sanitară în teritorii¹¹.

Primele organizații obștești de binefacere au apărut în Țara Moldovei în anul 1480 pe timpul lui Ștefan cel Mare, care prezentau societăți corporative menite să acorde ajutor oamenilor săraci, inclusiv cu caracter medical. Doar peste doi ani astfel de instituții de binefacere s-au fondat în orașul Nuernberg din Germania. Ștefan cel Mare a creat condiții favorizante de procurare a medicamentelor pentru populație. Este cunoscută și adresarea Domnitorului, din anul 1502, către medicul L. Loredan cu o scrisoare în care se solicita scutiri la prețuri pentru procurarea medicamentelor din Veneția.

Pe parcursul domniei sale, Ștefan cel Mare a contribuit enorm nu numai la sporirea gloriei militare a Țării Moldovei, dar și la progresul social și cultural, a luptat pentru bunăstarea poporului. El a fost promotorul ridicării nivelului de trai și asistenței medicale a oamenilor săraci. Ocrotea cu vehemență „calicii și neputincioșii”, pleda pentru micșorarea puterii marilor boieri în favoarea săracilor, îngrijindu-se de acumularea surselor pentru războaie și asigurarea independenței țării. În palatele domnești ale voievodului Ștefan, din Hârlău și Vaslui, au existat și băi (feredeie). La Suceava s-au găsit urmele unui apeduct, ceea ce denotă încă de pe atunci existența interesului sporit față de igienă. Fiind sprijinit de înaltul cler, Ștefan cel Mare a construit numeroase biserici și mănăstiri care dispuneau de moșii vaste, menite să întrețină „bolnițe” pentru acordarea asistenței medicale populației. Invita permanent medici bine pregătiți din străinătate pentru consultul și tratamentul podagrei (gutei) de care suferea, inclusiv pentru îngrijirea rănilor provocate în lupte.

¹¹ Gomoiu, V. *Din istoria medicinei și învățământului medical în România*. București, Tipografia Cultura, 1923, p. 23.

Petre Pruteanu menționează că unul dintre primii medici invitat la curtea domnească a fost Cataneo, iar doctorii Murino și Leonardo Massari l-au îngrijit pe domnitorul Ștefan cel Mare timp îndelungat. La apogeul domniei sale, la Suceava, s-au aflat și alți medici străini. De asemenea se amintește despre chirurgul genovez (1460) cu numele de Ioan, iar ceva mai târziu (1474) se vorbește și despre iscusitul medic Isaak Beg, trimis la curtea domnească de către hanul Uzun Hassan. Chiar dacă acești medici la Suceava nu au fost în stare să-l vindece pe Ștefan, prezența lor acolo are o însemnătate reală pentru istoria medicinei în principate. Prin ei s-a luat la noi pentru prima dată contactul cu medicina științifică a vremii. După moartea lui Ștefan cel Mare găsim și alți medici învățați veniți din străinătate la curțile domnești ale Moldovei și Munteniei¹².

V. Bologa și S. Izsak subliniau: „Viața socială din principate în perioada medievală a fost profund influențată de cultura popoarelor slave vecine. Atât în Moldova, cât și în Muntenia, bolnițele mănăstirilor erau organizate după modelul celor slave... Primele bolnițe din mănăstiri au fost întemeiate în secolele al XIV-lea și al XV-lea. În decursul epocii feudale, s-au mai întemeiat numeroase mănăstiri având și bolnițe, ospicii și aziluri, uneori bine înzestrate, cu călugări iscușiți, cunoscători în arta de a îngriji bolnavii. În secolul al XVIII-lea, când s-au organizat spitalele mari, s-a ținut cont de experiența vechilor bolnițe de felul acesta. Astfel, trăsătura de bază organizatorică a acestei asistențe acordată bolnavilor în mănăstiri era identică în toată țara”¹³.

L.V. Bologa accentuează că riscurile profesiei de medic, eșecurile din timpul prestării unor servicii medicale au condiționat elaborarea unor reglementări ale responsabilităților medicale. Spre exemplu, reglementarea practicii medicale în China antică a fost limitată mult timp la cercul medicilor care activau pe lângă familia imperială. În anul 624 a fost organizat *Ordinul marilor medici*, precum și un învățământ sistemic pe anumite specialități. În instituțiile medicale imperiale, retribuția practicienilor se făcea în funcție de

¹² Pruteanu, P. *Medici în Moldova înainte de regulamentul organic. Din istoria medicinei românești și universale*. București, 1962, pp. 215-260.

¹³ Bologa, V.; Izsak, S. *Fapte și oameni din trecutul medicinei în patria noastră*. Ed. Științifică, București, 1962, pp. 28-29.

calitatea activității, iar salariul maxim fiind plătit celor ce nu comi-teau nici o eroare¹⁴.

Analizând legământul profesional, R. Ozun și E. Poenaru, con-stată: „De milenii, medicina este știința și arta, cu un cuvânt profe-siunea în practicarea căreia conștiința are un rol fundamental. *Tri-bunalul* totdeauna a fost (și va rămâne) ultima instanță în fața căreia actul medical va fi estimat și care va „judeca” acolo unde dreptul nu reglementează sau nu poate reglementa. Pe acest atribut se bazează și încrederea cu care societatea îl onorează pe medic, investindu-l cu întregul ei credit. Dreptul a rămas totdeauna (moti-vat sau nu) debitor acestei profesii... Nu întâmplător medicii au fost aceia care în perioadele de afirmare și de progres ale medicinei s-au preocupat de înmănușarea și sistematizarea, de „codifica-rea” regulilor etice și de practicarea a profesiei”¹⁵.

Responsabilitatea medicului a fost stabilită treptat. Despre cel de-al doilea delict care a provocat pagube omului, se face referire în Legea celor XII table, existente în Imperiul Roman. Romanii au ajuns la stabilirea responsabilității medicale chiar și în prezența bunei credințe a medicului, deci și atunci când neștiința sau nepri-ceperea au determinat vătămarea, însă au scutit de răspundere pe medic pentru accidentele datorate unor cauze necunoscute. În Tal-mud există prevederi contradictorii referitoare la profesiunea de medic. Se indică șapte meserii care asigură celor vinovați ajungerea în iad sau cu interdicția de a locui într-un oraș în care nu există me-dic... Regulamentele funcționării spitalelor din Bizanț și Damasc prevedeau drepturile și obligațiunile bolnavului, precum cel al tra-tamentului ce i se cuvine acestuia. Există și hrisoave care reglemen-tau tratarea leproșilor în Principate și regulamente de funcționare a spitalelor din Transilvania¹⁶...

În societate există o opinie răspândită despre o oarecare imunita-te a medicilor, în activitatea lor profesională, întrucât responsabili-tatea lor deseori nu poate fi stabilită deoarece justiția nu poate de-

¹⁴ Bologa, L.V. *Istoria medicinei universale*. Ed. Științifică, București, 1970, p. 105.

¹⁵ Ozun, R.; Poenaru, E. *Responsabilitatea profesională și socială a medicului*. Ed. Medicală, București, 1973, p. 76.

¹⁶ Ozun, R.; Poenaru, E. *Responsabilitatea profesională și socială a medicului*. Ed. Medicală, București, 1973, p. 104.

monstra greșeala medicală sau din motivul că expertizele ordonate ar fi totdeauna favorabile medicilor. În această ordine de idei, I.Fruma, este de părerea că: „a trecut timpul când lumea privea drept un dar mistic arta de a vindeca, necontrolabilă de nimeni și când, sub paravanul caracterului conjunctural al medicinei, scăpau nesancționate toate erorile medicale”¹⁷.

În monografia lui Ioan Fruma se prezintă ample informații referitoare la responsabilitatea medicului confident: „Încrederea completă a pacientului medicul trebuie să o răsplătească prin discrețiune. Din punctul acesta de vedere, medicul este un adevărat confident al pacientului. Dacă pacientul nu și-ar destăinui toate tainele având încredere deplină în discrețiunea medicului, exercițiul artei medicale n-ar mai fi posibil. De aici rezultă valoarea socială a secretului profesional”¹⁸.

Aportul vraciului în probleme judiciare inițial apare în *Psaltirea Șcheiană* (1482), *Pravila de la Leud* (1500) și *Catehismul lui Coresi* (1560). Dispoziții cu caracter medico-legal apar pentru prima dată în *Pravila lui Vasile Lupu* (1646), care funcționau atunci pe teritoriul Țării Moldovei. Acest document legiuitor prevedea numeroase forme de cercetări în caz de otrăviri, răniri, deflorări, iresponsabilitatea bolnavilor psihici, dereglarea auzului și graiului etc. Concomitent, se prevedeau diferite grade de acuzare, în funcție de consecințele prejudiciului. În *Pravile* pot fi întâlnite informații despre gradarea medicilor după competența lor profesională. Astfel, existau vraci destoinici, buni, mai puțin buni și răi, care dăunează bolnavilor din cauza cunoștințelor profesionale slabe. Un rol deosebit se acordă cazurilor de divergență între părerile vracilor și ale martorilor, ale vracilor și descântătoarelor și mai ales ale doftorilor. Sunt reglementate gradele de însemnătate ale mărturiilor medicilor în comparație cu cele ale bărbierilor și descântătorilor. „Dacă vraciul, mai ales doftorii, spun că rana este mortală sau nemortală, lui trebuie de crezut mai mult decât unui rău bărbier sau descântător” (cap. 14, art. 7).

¹⁷ Fruma, I. *Responsabilitatea medicală*. Sibiu, 1944, p. 19.

¹⁸ Ibidem, p. 466.

Anumite articole din *Pravile* prevăd și sancțiuni în caz de otrăviri. Aceasta se explică prin cazuri de răspândire ale otrăvirilor criminale. Sunt descrise cazuri când nici medicii nu-și exercitau corect obligațiunile profesionale, participând uneori la anumite acțiuni criminale în scopul asasinării unor persoane.

Pravilele lui Vasile Lupu prezintă un amplu „cod de legiuiri” cu caracter medico-legal. Dispozițiile lui reflectă adecvat starea socială a timpului și sunt orientate spre combaterea infracțiunilor comise contra sănătății, demnității și vieții populației¹⁹.

Prin secolele XV–XVI în teritoriile românești bolnavii se foloseau pe larg de asistență medicală acordată de către așa-numiții *vraci*, astfel se numeau persoanele fără studii medicale, dar care dispuneau de anumite cunoștințe pentru ajutorarea bolnavilor. La 14 mai 1666, găsim pe un Micul Vraciul, știutor de carte, capabil... să citească o carte sau chiar un manual de chirurgie. La 20 noiembrie 1668, se amintește și despre Stanciul Vraciul, un al doilea vraci²⁰...

În secole XVI–XVII, în Țara Românească și Moldova, tratarea bolilor se baza pe leacuri preparate din plante, pe larg folosite în cadrul medicinei casnice. Ierburile de leac erau culese de pe câmp sau cumpărate de la culegători de plante, așa-numiții ambulănți, ori de la negustori specializați, care vindeau *specii*, adică rădăcini, frunze, flori, semințe de plante medicale. Acestea se vindeau în prăvălii, împreună cu produsele de băcănie. Erau cunoscute și plante dăunătoare sănătății, otrăvitoare, care puteau fi folosite în scopuri criminale²¹.

Este stabilit că Dimitrie Cantemir deseori participa la disecția cadavrelor la Școala de medicină din Moscova. El argumenta, cu mult mai științific decât contemporanii săi, funcționalitatea sistemelor de organe la om, fiind considerat drept *iatrofilozof*, deci medic,

¹⁹ Lupu, V. *Carte românească de învățătura de la Pravilele împărătești (Pravila lui Vasile Lupu)*. Iași, 1646 (citat de Longinescu S.G. *Medicina legală în vechile legiuiri românești*. „Curierul judiciar”, 1924). Alexandrescu, D. *Vasile Lupu și opera sa legislativă*. // *Analele Universității Iași*, 1902–1903.

²⁰ Gomoiu, V.; Gomoiu, Gh.; Gomoiu, M.V. *Repertor de medici, farmaciști, veterinari*. Brăila, 1938, pp. 489–490.

²¹ Neculce, I. *Letopiseșul Țării Moldovei*. București, Ed. Iorgu Iordan, 1955, p. 140.

cunoscând și plantele cu întrebuințare medicinală pe care le preparau spițerii²²...

Unii autori arată: „Între secolul al XVI-lea și sfârșitul celui de-al XVIII-lea, viața orășenească din principatele românești, Moldova și Muntenia, a trecut prin schimbări importante... Datorită necesităților curților domnești, ale familiilor boierești și ale târgoveților înstăriți, apar în orașele moldovenești și muntene *gerahi* (chirurgi), iar apoi medici (doftori) cu diplome obținute la facultățile din Europa. Chirurgii erau vindecători cu studii mai reduse, apreciați ca bărbieri-chirurgi sau simpli meseriași. Datorită condițiilor istorice ale Moldovei, supuse și stoarse de către Poarta Otomană, nu era posibilă punerea bazelor unui învățământ medical, cum s-a întâmplat în alte țări”²³.

Documentele din secolul al XVII-lea vorbesc despre existența și activitatea breslelor de bărbieri (care se considerau și chirurgi). Acești meșteșugari au avut pe parcursul multor secole un important rol sanitar în viața orașelor din principate, iar îngrijirile acordate de ei au fost indispensabile, mai ales în cazuri de urgență, când activitatea lor se limita la punerea ventuzelor, extracțiilor dentare, îngrijirea fracturilor, pansarea diferitelor răni²⁴.

Populația Basarabiei a avut de suferit nespuse de mult pe parcursul istoriei, atât din partea acțiunilor dăunătoare comise de diferite forțe cotropitoare, cât și datorită multiplelor epidemii provocate de bolile contagioase. În acest context Eugen Târcoveanu și colaboratorii săi descriu: „Valurile de ciumă abătute asupra Moldovei în prima jumătate a secolului al XVII-lea au imprimat nu numai groază imensă a populației, cât și dimensiuni din ce în ce mai consecvent și mai temeinic conturate pentru măsurile de ocrotire și de apărare... Locul pentru cimitirul celor morți de ciumă devine, după

²² Bercuș, C.I. *Pagini din trecutul medicinei românești*. Ed. Medicală, București, 1981, p. 246.

²³ Bologa, V.; Izsak, S. *Fapte și oameni din trecutul medicinei în patria noastră*. Ed. Științifică, București, 1962, p. 45.

²⁴ *Ibidem*, p. 46.

flagelul de la 1734, și locul primei organizări sanitare, mai mult de izolare preventivă și carantină...²⁵”

Epidemiile de ciumă bântuiau des prin localitățile Țării Moldovei, repetându-se ciclic și provocând multiple victime omenești. Spre exemplu, în anii 1777–1778, mai mult de jumătate din locuitorii orașului Bălți au decedat de pe urma uriașei epidemii de ciumă (pestă), care s-a dezlănțuit și în multe alte teritorii învecinate²⁶.

Aproximativ până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, asistența medicală pe teritoriul Țării Moldovei nu constituia o preocupare permanentă a autorităților statale, fiind lăsată în întregime pe seama bisericii și a inițiativei particulare în calitate de ajutoare caritabile. Doar către anul 1806, autoritățile militare rusești s-au străduit să ia anumite măsuri de organizare sanitară administrativă în Moldova și Muntenia. Grație Regulamentului organic, în timpul protectoratului rusc, principatele au beneficiat de un serviciu sanitar organizat, la care a contribuit și medicul Constantin Caracaș. Începând cu anul 1830, în Moldova și Muntenia numărul de medici români a crescut considerabil. Printre aceștia au fost bucovineanul Mihai Zotta, Iacob Czihak (Cihac), moldoveanul Costache Vârnăv²⁷.

În toată Basarabia primei jumătăți a sec. al XIX-lea funcționa doar un *singur spital*, relativ mare, cel orașenesc din Chișinău, destinat populației întregii regiuni precum și câteva „centre” sanitare (cu câte 4-5 paturi) în județele Hotin, Bender și Ackerman. Statisticile arată că în acel timp fiecărui centru îi revenea în medie câte un singur medic, o moașă și circa patru felceri care obținuseră *calificări medicale* în timpul serviciului militar. În astfel de condiții, oamenii preferau să se adreseze, așa cum erau obișnuiți deja, descântătoarelor și „vracilor”, care aplicau metode de tratament neverificate din punct de vedere medical.

²⁵ Târcoveanu, E.; Chiriac, I.; Lițu, M.; Epure, O. *Epitropia „Sfântul Spiridon”*, Iași, Ed. Dansater, 2000, p. 7.

²⁶ Primul Ghid al municipiului și județului Bălți, sub redacția lui Iosif Broitman, 1937–1938, p. 65.

²⁷ Bologa, V.; Izsak, S. *Fapte și oameni din trecutul medicinei în patria noastră*. Ed. Științifică, București, 1962, p. 93-95.

1.2. Sistemul de sănătate în perioada regimului țarist

După anexarea de către imperiul rus a teritoriului Țării Moldovei dintre Prut și Nistru (1812), în Basarabia s-a organizat Uprava Medicală (1813), care servea principala instituție medico-sanitară cu dreptul de a dirija activitatea tuturor medicilor. Uprava era dotată de stat, se subordona guvernatorului Basarabiei, iar în aspect medico-organizatoric – Departamentului Medical al Ministerului de Interne din Sankt Petersburg. Spre finele anilor 40 ai sec. XIX, Uprava Medicală din Basarabia avea deja în componența sa circa 20 de medici orășenești sau de uezd²⁸.

Spitalele din orașul Chișinău

Un eveniment important pentru populația Basarabiei 1-a constituit deschiderea, în decembrie 1817, a Spitalului orășenesc din Chișinău, care își conturează istoria deja pe parcursul a circa 200 ani sub actuala denumire de Spitalul Clinic Republican. În perioada inițială spitalul includea doar un bloc cu 1,5 etaje și o biserică cu hramul „Sfântul Nicolae”, orientată spre strada Moscovei de atunci, unde actualmente se află Spitalul de Ortopedie și Traumatologie. La început, în cele șase saloane (comune pentru bărbați și femei), se aflau bolnavii cu profil terapeutic și chirurgical. Un salon era rezervat pentru consultații de ambulatoriu. În curtea spitalului exista o mică încăpere pentru alienați mintal și deținuți militari.

Tocmai peste 25 de ani s-a finisat și construcția celui de al doilea bloc al spitalului, astfel mărinde numărul saloanelor până la 15, ceea ce a permis de a separa bărbații și femeile bolnave. Primul medicșef al Spitalului orășenesc din Chișinău a fost doctorul în medicină Iosif Volfingher, care deținea și funcția de inspector al Upravei Medicale din Basarabia. După pensionare, distinsul medic a continuat să presteze servicii medicale populației din urbe. Pe timpul epidemiei se îmbolnăvește de holeră fără șanse de însănătoșire.

²⁸ *Материалы для истории Земской медицины Бессарабской губернии.* Кишинёв, 1893, p. 6.

Aspectul Spitalului orașenesc din Chișinău (1817)

Chiar începând cu anul 1812, medicii din Basarabia erau obligați să se supună organelor de conducere ale Rusiei țariste și își îndeplineau funcțiile numai fiind angajați la serviciul medical din armată sau în administrația oficială civilă. Datele din arhivă ne mărturisesc că în acea perioadă majoritatea medicilor făceau parte din comitetele pentru combaterea bolilor contagioase. Numai în anul 1819 a fost format „Comitetul provizoriu al Basarabiei”, care se ocupa nemijlocit de organizarea ambulanțelor pentru cei bolnavi de ciumă, activitatea lor profesională fiind condusă de medicul Șlighel din unitatea militară rusă²⁹.

În legătură cu răspândirea ciumei pe timpul războiului ruso-turc, brusc a crescut numărul de bolnavi. În Basarabia au fost organizate comitete speciale pentru combaterea bolii în regiune. Foarte multe persoane au decedat de pe urma ciumei care a avut loc în 1829, inclusiv reprezentanți ai elitei țariste. Medicii Buda, Ghirizadi, Șlighel, felcerii Makarov, Tarakanov și alții au luptat înverșunat cu ciuma și în alte localități ale Basarabiei³⁰.

În această situație inginerul cadastral, Gheitner, a fost numit responsabil pentru lupta cu ciuma la postul de bază din Ismail; consilierul Lugovskoi activa la bariera Bender; secretarul gubernial

²⁹ A.N.R.M., 752, inv. 1, d. 1, f. 80-80 verso.

³⁰ A.N.R.M., f. 192, inv. 1, d. 1, f. 9-10, 191-192.

Hasanov și membrul comisiei de revizie a guvernatorului Basarabiei, Bogoiavlinski, se aflau la Dubăsari; secretarul gubernial Paraskiv-Lazărev a fost repartizat la bariera de pază Iași, iar registratorul colegial Babinski și șeful departamentului finanțe al Basarabiei, Butcov, se situau la Căușeni. Medicii au stabilit că ciuma în premieră a apărut în 1828 în satul Vadul lui Isac. În acea perioadă au murit mulți țărani, s-au salvat doar câteva persoane. Mai târziu ciuma s-a răspândit în Baimaclia, Larga, Bender, Gura-Galbenă, Hâncești, Buțeni, ajungând și la Chișinău. În anul 1829, la Ismail, din 38 de bolnavi au murit 19. La Leova au murit 37 din 99 de bolnavi, iar în Bolgrad au decedat 33 din 180 de bolnavi³¹.

Comitetul de luptă cu ciuma a controlat toate localitățile din județele basarabene, prezentând guvernatorului rapoarte oficiale corespunzătoare. Astfel, la 14 septembrie 1829, comisarul Secției a II-a a orașului Chișinău, Constantin Stere, raporta către Comitetul de luptă cu holera că în acest sector „starea sanitară este gravă”. Aceeași situație era și în Sectorul I (comisar Vasile Imandi), Sectorul IV (comisar Constantin Russo). În ultimul sector au fost înscrise 243 de familii, printre ele aflându-se nobilul Vasile Șaptefrați, locuitorii Gheorghe Fotea, Ștefen Iepure, Tudor Spătaru, Vasile Coțofană etc.³²

Primele cercetări pe cadavre au fost efectuate în anul 1824 de medicul Serghei Krușinski. S-au păstrat informațiile lui prezentate Guvernatorului Basarabiei, care includeau nu numai o amplă caracteristică a bolilor, dar și a cauzelor de deces ale bolnavilor aflați în spital. Semnificativ este că fiecare caz letal era însoțit de o succintă descriere a faptului, confirmată prin semnătura sa și a administratorului respectiv. Tocmai în această perioadă, în spital începuse să activeze și doctorul I.B. Șlighel de numele căruia este legată efectuarea sistematică a cercetărilor anatomopatologice din Basarabia.

Inițial în statele Spitalului Orășenesc figurau 4 medici, un secretar, un felcer superior, șapte felceri inferiori, 27 infirmiere, un farmacist, un preot și o persoană responsabilă pentru lenjerie

³¹ A.N.R.M., f. 192, inv. 1, d. 1, f. 2-7 verso.

³² A.N.R.M., f. 192, inv. 1, d. 10, f.14-58.

Condițiile climaterice atractive și populația blajină ale plaiului moldav au servit drept pretext politic pentru regimul țarist ca să populeze forțat Basarabia din contul creșterii numărului de persoane ale altor etnii, inclusiv de cadre medicale. Dacă vom ține cont și de existența moașelor, ajutorilor de medici, bărbierilor, descântătorilor, numărul lucrătorilor medicali în această perioadă era considerabil. În anul 1841 se decretează o altă dispoziție – și anume cea referitoare la structura Consiliului Medical, conform căreia acesta devenea organul suprem de conducere în Imperiul Rus în probleme „medico-științifice, medico-polițiste și medico-judecătorești”. Dispoziția dată a fost în vigoare până în anul 1904³³.

În 1842, în curtea Spitalului orașenesc din Chișinău, se mai construiesc două clădiri cu 2 niveluri, pentru bărbați și femei. În 1870, el obține statut de Spital Gubernial de Zemsvă, cu o capacitate de 100 de paturi, 13 medici și peste 40 de alți lucrători medicali (fелceri, moașe, infirmiere). Cu timpul, spitalul devine un centru medical specializat. Doar în 1886 își deschid ușile cabinetele pentru analize de laborator, microscopie, morfopatologie și secția de experiențe pe animale.

A devenit cunoscut că în anul 1843 s-a dat în exploatare o instituție duhovnicească de caritate care includea un orfelinat pentru copii, saloane separate pentru rugăciuni și un spital cu 104 paturi. Tot în acel timp din sursele asociației evreiești s-a construit un spital.

În perioada anilor 1853–1854, în Rusia țaristă continua să se acorde o atenție sporită luptei cu holera din regiune, organizând echipe speciale de lucrători medicali, repartizate pentru activitate în diferite județe basarabene. Astfel, medicii V. Voițehovski, P. Don-skoi, Antonovici, Serotinski, Șmidt se aflau la Sculeni, la hotarul cu România, doctorul Lebezinski – la Iași, Șireaev și Zaharcik – la Bălți. Prohorov – la Soroca, Suhodolski – la Ackerman, medicul Zak activa la Bender etc. Totodată cea mai mare parte de lucrători medicali era implicată în lupta cu holera, ciuma, tifosul și alte boli contagioase. Dintre aceștia erau ajutorii (elevii) medicilor, precum

³³ Моисеев А.И. *Медицинский совет Министерства внутренних дел*. СПб, 1913, с. 17.

au fost: Ștefan Balabanov, Ivan Babin, Egor Bondarciuk, Ștefan Brusov, Petru Dank, Ludvig Postolevski (în județul Chișinău); Ivan Cucereavâi, Ivan Constantinov, Ilie Sorocean (județul Iași); Alexei Căpățână, Alexei Carpov, Alexei Revenco (județul Sorocea); Grigore Stanevici, Pavel Zahăr (județul Bender); Nichita Pocur, Petru Trinkin, Vasile Trofimov (județul Ackerman). La Cetatea Albă activa medicul județean A Kogan, mai târziu fiind ajutat de Ivan Klepački, devenit inspector medical și medic județean³⁴.

Către mijlocul sec. al XIX-lea toate organizațiile de stat, precum „Serviciul sanitar al Basarabiei” și „Comitetul Sănătății publice din Basarabia” erau menite să rezolve multe probleme ale sistemului de sănătate, dar fără eficacitate constantă, mai cu seamă în combaterea holerei. Din acest motiv, la 4 august 1866 a fost fondat *Comitetul județean Chișinău de luptă cu holera*³⁵, care a funcționat doar 8 luni. Pe atunci în orașul Chișinău activau doar medicii Prejeborski și Bliumenfeld. La 13 august 1866, guvernatorul Basarabiei, Antonovici, și inspectorul gubernial al medicinei O. Klimașevski, i-a obligat pe toți frizerii să participe la tratarea bolnavilor, să facă flebotomie, să bandajeze bolnavii etc.³⁶.

La acea perioadă, medicii controlau formele de contaminare ale bolnavilor de holeră, asigurau personalul cu material dezinfectant și medicamente, acordau ajutor în organizarea aprovizionării populației cu produse alimentare și îmbrăcăminte. În Spitalul orașenesc din Chișinău se cereau condiții necesare pentru tratarea bolnavilor de holeră, iar în Spitalul evreiesc (nr. 4) s-a deschis o secție de antiholeră, unde lucrau medicii Zelțer și Caușanski³⁷.

În anul 1866, activitatea medicilor era subordonată „Upravei medicale” de pe lângă guvernatorul Basarabiei, condusă la început de medicul Iașcinski. În cadrul Upravei exista „Consiliul medicilor”, alcătuit din 14 persoane: Nejdandov (medic superior), Volfingher (operator), medicii Hoffman, Koch, Karides, Budje, Ghirleandi, Semașko, Tipalit, Beleaeva, Snelin, precum și felcerii – Iankeli, Valikovici și Nuhimovici. *Consiliul medical* selecta mem-

³⁴ A.N.R.M., f. 190, inv. 1, d. 2, f. 1-6.

³⁵ A.N.R.M., f. 455, inv. 1, d. 1, f. 1-2.

³⁶ A.N.R.M., f. 455, inv. 1, d. 2, f. 8-8 verso.

³⁷ A.N.R.M., f. 455, inv. 1, d. 2, f. 16-18 și f. 116.

brii comitetelor antiholeră, prezenta propunerile medicilor în probleme de specialitate, organizarea spitalelor, repartizarea cadrelor medicale și salarizarea lor, crearea condițiilor de lucru etc. Consiliul medical, prin activitatea sa se situa mai aproape de puterea de stat decât de medicii Basarabeni³⁸.

Începând cu anul 1870, odată cu formarea zemstvei, spitalului din Chișinău i se atribuie denumirea de Spital Gubernial de Zemstvă, ceea ce a avut o influență considerabilă asupra tempoului de dezvoltare a ocrotirii sănătății din Basarabia, acest spital devenise locul de perfecționare a cunoștințelor profesionale ale lucrătorilor medicali. În acea perioadă și în alte localități basarabene s-au deschis noi spitale: la Râșcani și Sculeni (cu câte 10 paturi) și la Florești (cu 6 paturi). În 1874, la Valdul Rașcov se deschide un spital, iar în 1876 – la Dubăsari.

Asistența medicală cu caracter chirurgical, existentă în spitalele Zemstvei basarabene, nu corespundea nici celor mai minimale cerințe. Doar către anul 1874, în Spitalul gubernial din Chișinău, existau 28 de paturi pentru bolnavi chirurgicali. Saloanele erau mici, săli de operație nu existau, intervențiile chirurgicale se efectuau nemijlocit în saloanele bolnavilor, care în acel timp se aflau pe coridoare. Pentru prima dată s-a organizat o sală pentru operație în 1883, iar peste 10 ani (1893) s-a deschis prima secție chirurgicală. Începând cu anul 1913, în Spitalul Gubernial de Zemstvă operațiile se realizau doar de doi medici chirurghi bine pregătiți care foloseau anestezia cu novocaină³⁹.

În 1885, Secția de psihiatrie a Spitalului Gubernial de Zemstvă din Basarabia este transferată în clădirile vechi ale unui penitenciar din localitatea Costiujeni unde se fondează *Spitalul de psihiatrie*. Primul medic-șef al spitalului a fost numit doctorul în medicină, profesorul N.A. Alfeevski, care a depus un deosebit efort organizatoric la reconstrucția treptată a clădirilor vechi și construcția noilor blocuri de tratament ale spitalului. În activitatea medicală

³⁸ A.N.R.M., f. 192, inv. 1, d. 11, f. 10-16; d. 12, f. 7-18.

³⁹ Гехтман, М.Я. *Здравоохранение Кишинёва*. Издательство «Карта молдовеняск», 1966, 16 стр.

N.A.Alfeevski a fost ajutat de energicul medic basarabean Mihail Lion⁴⁰.

În anul 1896, în Spitalul Gubernial au fost deschise cabinete specializate de analiză chimică (toxicologică), microscopiere și de anatomie patologică, cabinetul de bacteriologie și o secție pentru experiențe pe animale. Toate acestea au influențat pozitiv asupra calității asistenței medicale și a activității științifico- experimentale. În martie 1897 s-a fondat secția de oftalmologie, iar la 1912 a avut loc deschiderea primului cabinet radiologic (roentgen) din Basarabia.

Peste un anumit timp, de la anexarea Basarabiei la Rusia țaristă, se aprobă planul general de dezvoltare a orașului Chișinău, care prevedea ca toate spitalele să fie concentrate maximal într-un singur sector.

Spitalul de Boli infecțioase *Toma Ciorbă* (1896)

Astfel, la capătul străzii centrale Alexandrovskaja (actualmente bulevardul Ștefan cel Mare), spre Buiucani, aproape de Spitalul Gubernial de Zemstvă, se construiește Spitalul de Boli Infecțioase al lui Toma Ciorbă, iar în 1905, s-a dat în exploatare ansamblul de clădiri pentru Spitalul Militar, construit după proiectul arhitectului chișinăuian Mihail Cekerul-Cuș, unde actualmente se află blocul central al USMF „Nicolae Testemițanu”.

⁴⁰ *Врачебная хроника Бессарабской губернии*. Кишинев, 1914, т. 3, с. 1.

Spitalul Militar din Chişinău (1905)

Se consideră că prima instituție medicală specializată pentru copiii bolnavi din oraşul Chişinău a fost fondată de către Societatea Crucea roşie din Basarabia în anii 1883–1884.

La etapa inițială Spitalul își avea reședința în casa particulară a lui I. Kemrit, situată la intersecția străzilor Nemețkaia (actuala Serghei Lazo) și Kolodeznaia (în prezent strada 31 August 1989).

Spitalul de copii din Chişinău (1912)

Sub conducerea medicului șef G.A. Maleca, în spital se tratau și se întrețineau gratuit copii în vârstă de până la 14 ani, indiferent de confesiune și localitate din Basarabia. Un aport deosebit în crearea spitalului a adus-o prima epitropă a instituției, Doamna Măria Mazarachi-Deboltev. În anul 1912, la intersecția actualelor străzi Serghei Lazo și București, s-a dat în exploatare o nouă clădire cu două niveluri pentru Spitalul de Copii, care funcționează și astăzi.

La începutul anilor 80 ai secolului XIX-lea, în cadrul Upravelor de gubernii ale Imperiului Rus se creează *Birouri sanitare* de zemstvă, care au funcționat până în anul 1905. În Basarabia, Biroul sanitar s-a fondat în 1891, primul conducător al căruia a fost profesorul universitar Axente Korceak-Cepurcovski (1857–1941). Este cunoscut renumitul raport al lui, prezentat Congresului II „Pirogov al medicilor (1887), intitulat „Cu privire la problemele activității medico-legale a medicilor în general și a celor de zemstvă în special”.

Medicii din Chișinău la începutul secolului XX, împreună cu renumitul medic și primar de Chișinău, Leopold Sișinski.

Primul rând, de la stânga: 1 – V.C. Volschi; 2 – G.D. Gorodețki; 3 – M.G. Eghizarov; rândul doi: 1 – V.P. Tverdohlebov; 2- L.E. Sișinski; 3 – Calistrat Hâncu; 4 – S.C. Kirkorov; 5 – A.N. Novikov; rândul trei: 1 – I.E. Varzar; 2 – I. Șeptelici-Herțescu; 3 – M.C. Vișnevski; 4 – ?; 5 – ?; 6 – T. Ciorbă; 7 – ?; 8 – M.B. Sluțki – șef al spitalului evreiesc.

Spitalul de Zemstvă din județul Bălți

A fost primul spital, deschis la 18 ianuarie 1872 în orașul Bălți, unde activau un medic și 5 felceri, condus de doctor Pinkenzon. În 1884 se construiește încă o clădire, iar numărul paturilor crește până la 34. Pe întreaga perioadă de funcționare a Zemstvei, în județul Bălți se acorda o atenție deosebită celor mai stringente aspecte care apăreau în sistemul de sănătate publică. Problemele parvenite din localitățile județului se rezolvau numai în baza votării democratice. Totodată, în soluționarea unor aspecte se simțea și o anumită principialitate, după cum se observă din următoarea hotărâre.

Primul bloc al spitalului nr. 1 din orașul Bălți (1872).

În ședința din 27 septembrie 1897, zemstva județului Bălți a hotărât ca banii obținuți din amenzile pentru încălcarea regulilor sanitare să fie folosiți în scopul reparației drumurilor pe teritoriul orașului Bălți. Sau, la 16 octombrie 1880, o parte din locuitorii or. Bălți, de naționalitate evreiască, s-au adresat către președintele Zemstvei județene cu rugămintea de a i se elibera spitalului evreiesc anual câte 1000 de ruble pentru medicamente și utilaj medical spitalicesc,

care vor fi predestinate în calitate de ajutor celor mai săraci evrei din oraș. Adunarea Zemstvei, prin hotărârea sa, cu nr. 1676, a respins solicitarea dată⁴¹.

Un eveniment de mare importanță poate fi considerată Adunarea Zemstvei jud. Bălți din 26.X.1895, care a aprobat „Regulamentul activității personalului medical”. Acest regulament prevedea că medicii, în afara examinării bolnavilor din staționar, sunt obligați să viziteze și bolnavii la domiciliu, să monitorizeze apariția bolilor infecțioase, să controleze starea sanitară din toate școlile județului. Regulamentul concretiza și lărga obligațiunile de serviciu ale medicilor. În anul 1895, în județul Bălți activau 34 de specialiști: 9 medici, 15 felceri și 10 moașe. Fiecărui medic îi reveneau, în medie, câte 26-44 mii de oameni⁴².

Conform rapoartelor prezentate la cea de-a XXXIV-a Adunare a Zemstvei din județul Bălți, în anul 1901, în spitale și sectoare activau deja 10 medici și 12 felceri. În 1904, la Bălți se dă în exploatare Spitalul Evreiesc cu 10 paturi. Către anul 1914, în Basarabia funcționau 87 de spitale și centre de ajutor medical, amplasate în cele 82 de sectoare sanitare, iar numărul personalului medical depășea cifra de 300, dintre care 99 erau medici. În județul Bălți funcționau 9 ocoale medicale, 8 spitale și ambulatorii, în care lucrau 10 medici, 15 felceri și felcerițe și 9 moașe. În județ existau 4 farmacii particulare.

Cu siguranță, se poate spune că până la apariția instituțiilor de zemstvă, în Basarabia populația era lipsită, în mare măsură, de ajutor medical. Cu timpul, zemstvele au preluat gestionarea sectorului medical și s-au angajat să contribuie la pregătirea specialiștilor de grad mediu și inferior în domeniul medicinei (felceri, surori de caritate). În octombrie 1888 în satele din județele de Nord al Basarabiei bântuia o epidemie groaznică de difterie care secera copilăria țărănească. Numai într-o săptămână în orașul Bălți au decedat 173 de copii, cu vârsta cuprinsă între 5 și 17 ani, din lipsa totală a lucră-

⁴¹ Coadă, Ludmila. *Zemstva Basarabeană*. Chișinău, 2009, p. 164

⁴² VIII-й губернский съезд врачей и представителей земств Бессарабской губернии, 17-25 марта 1897 года, стр. 12-15; Chetrari, Gr. Pădure, M., Rusu-Gorea, S. *Spitalul Clinic Municipal Bălți*. Chișinău, 2007, p. 5.

torilor medicali. Pentru eradicarea epidemiilor s-a început construcția intensă a spitalelor și în alte localități ale Basarabiei.

La acel timp, în orașul Bălți, asistența medicală era acordată doar de medicii particulari, iar tratamentul se efectua la domiciliu, ceea ce nu satisfăcea nici pe departe necesitățile unui tratament adecvat bolii. Unicul spital particular ca instituție de binefacere era Spitalul evreiesc, înființat la finele sec. al XIX-lea. Denumirea spitalului se datora faptului că a fost înființat de comunitatea evreiască, unde lucrau în exclusivitate medici evrei, pregătiți în școlile europene. Inițial, spitalul evreiesc a funcționat într-o mică clădire de pe strada Nikolaevskaia (lângă piața de făină), avându-l ca medic-șef pe Chenicșat. În 1904, spitalul a fost mutat într-o clădire nouă (edificiul spitalului nr. 2) și medic-șef a devenit Pinkenzon, înlocuit mai târziu de A. Polski. În Spitalul evreiesc funcționau următoarele secții: maternitate (dr. Pinchenzon și Sclear); chirurgie (dr. Râbacov și Gurfel); boli interne (dr. Grobman și Daț); boli de copii (dr. Cruti); ginecologie (dr. Gurfel, Râbacov, Sclear); boli contagioase (dr. Polski, Fainblat, Fleișman)⁴³.

Situația alarmantă a sănătății publice a impus autoritățile bălțene să prevadă construcția unui spital mai mare, care s-a început în 1870, la marginea de vest a urbei. Din cauza lipsei de surse financiare, construcția spitalului se târăgăna. Doar cu ajutorul persoanelor particulare (N. Casso), construcția s-a terminat, iar la 18 ianuarie 1872, a avut loc inaugurarea primului spital bălțean.

În anul 1881, în județul Iași, funcționau doar 3 spitale de zemstvă – la Bălți, Fălești și Râșcani. Spitalele din Bălți și Râșcani erau amplasate în încăperi ale Zemstvei, iar cel din Fălești – într-o clădire închiriată. Deplasarea lucrătorilor medicali pentru examinarea bolnavilor la domiciliu deseori avea loc pe jos sau cu transport prezentat de rudele bolnavilor cum ar fi căruțe, trăsură, sanie etc. În Spitalul de Zemstvă din Bălți, ca și în alte localități din regiune, în acest scop se folosea o trăsură special amenajată, trasă de cai, care servea în calitate de ambulanță.

⁴³ Broitman, I. Spitalul israelit. *Primul Ghid al municipiului și județului Bălți, 1937–1938*. Tipografia Segal, Bălți, p. 91-93.

Principala *ambulanță* a Zemstvei basarabene folosită în perioada de iarnă

Abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea, cu ajutorul marelui moșier Nicolae Ștefan Casso (Cașu), care pe atunci deținea funcția de Mareșal al Nobilimii din localitate, s-a acordat o deosebită atenție sănătății publice din orașul și județul Bălți. În perioada anilor 1914–1916, doctorul Calistrat P. Hâncu (Hânculov) a deținut funcția de Președinte al Consiliului Administrativ al Zemstvei județului Bălți, iar până atunci, mulți ani (1880–1890) el a fost angajat în calitate de medic în familia nobilului Nicolae Casso. Același medic mărturisea și despre ajutorul financiar, pe care îl acorda Casso la deschiderea noilor spitale din județ. Astfel, spitalele din Bălți și Flămânzeni au fost construite în întregime din contul moșierului Casso.

În 1884, sub conducerea medicului-șef Calistrat Hâncu, în Bălți se mai construiește o clădire a spitalului (sediul fostei secții de boli infecțioase). Spitalul avea deja 34 de paturi, inclusiv 18 pentru bolnavii de boli infecțioase, 5 pentru bolnavii terapeutici și chirurgicali și 2 paturi obstetricale.

În 1890, Nicolae Casso l-a înaintat pe medicul Calistrat Hâncu la postul de medic-șef al Spitalului central din Bălți, în locul lui Pinkenzon. După unirea Basarabiei cu România, doctorul C. Hâncu își amintea cu durere în suflet cum, pe timpul anarhiei revoluționare din 1917, spitalul din orașul Bălți a fost distrus și prădat de „bestia roșie” și de țărănimea însălbătăcită⁴⁴.

Spitalul de Zemstvă al județului Soroca

Această instituție medicală a fost organizată de către Zemstva basarabeană în anul 1873, având inițial 25 de paturi. Printre primii medici care au activat în perioada dată au fost Budă, Constandache, Svirschi și Ursu. În anii 1892–1893 în județ se deschid spitale și în satele: Vertiujeni, Otaci, Cotiujeni Mari și Stoiceni. Către anul 1893 se dă în folosință o nouă clădire pentru spitalul județean Soroca, unde funcționa și o farmacie care ocupa o jumătate din edificiul blocului. În anul 1894, pe lângă laboratorul de microbiologie și histologie, medicul Ion Gheorghită fondează o bibliotecă medicală. În anul 1896, în colonia Zgurița se deschide încă un spital mic, iar în centrul județean Soroca – se inaugurează prima farmacie de Zemstvă pentru comercializarea liberă cu medicamente. În primii ani de existență, zemstva elibera gratuit medicamente pentru a atrage populația la procurarea lor. Conducătorul Zemstvei din Soroca, Fiodor Aleinikov, dirija cu atenție sporită toate activitățile instituțiilor din ramura ocrotirii sănătății și învățământului public din județ.

La începutul secolului al XX-lea, populația județului Soroca constituia 222.198 de oameni, divizat în 8 sectoare medicale cu 6 staționare care dispuneau în total de 98 de paturi. Zemstva din județ salariza activitatea doar a 9 medici, 19 felceri și 10 moașe. În anul 1908 se organizează prima echipă sanitară de luptă contra epidemiilor bolilor contagioase ce bântuia în regiune. Tot în acel an, se finalizează construcția localului pentru un ambulatoriu și pentru secția de boli infecțioase. Astfel, la această perioadă numai în Spitalul județului Soroca exista de 65 de locuri pentru bolnavi.

⁴⁴ Bezviconi, Gh. *Profiluri de ieri și de azi*. Chișinău, Universitas, 1992, p. 276.

În anul 1912, sub conducerea doctorului I. Avenarius, s-a organizat altă grupă sanitară, care includea un felcer și doi dezinfectori, implicată în luptă cu bolile infecțioase. Până în anul 1914 Zemstva județului Soroca lărgea treptat rețeaua medicală, iar odată cu începutul Primului Război Mondial a fost stopată complet și construcția blocului chirurgical din Soroca. În acea perioadă în spital își continuau activitatea medicii Stanislav Scutelnic, Emanuil Tomașevschi, Faina Budă ș.a. În perioada anilor 1918–1940, în județul Soroca s-a observat o consolidare a serviciului medical acordat populației.

Către a doua jumătate a secolului al XIX-lea, începutul celui de-al XX-lea, pe plaiurile basarabene și în România, s-a instalat un flagel de tuberculoză, care măcina viața a sute și mii de cetățeni. După descoperirea bacilului Koch (1882) s-a ușurat diagnosticarea tipurilor de boli, însă fără stabilirea a unui tratament specific, ceea ce influența negativ eficiența tratamentului. Printre victimele epidemiei se enumerau și mulți medici măcinați de tuberculoză. Printre ei se regăseau aproape toți membrii familiei lui Gheorghe Eminovici, prieteni și buni cunoscuți ai lui Mihai Eminescu: Emil Gârleanu, scriitorul Iuliu Cezar Săvescu, episcopul Calistrat Ialomițeanu ș.a.

Promotorii Zemstvei basarabene

În istoria dezvoltării medicinei din perioada țarismului există multe nume de medici fără de care este imposibil de imaginat evoluția benefică a sănătății publice pe plaiul natal. Vom prezenta doar datele unora dintre ei.

Tudor Peretiatcovici (1839–1915) face parte din categoria medicilor atractivi pentru contemporani prin ideile progresiste pe care le manifestau. S-a născut într-o familie de boieri moldoveni din satul Mălăești, județul Orhei, Basarabia. Tatăl său, Ion Peretiatcovici, și-a propus să-i dea fiului o educație bună, înscriindu-l la prestigiosul Liceul nr. 1 de Băieți din Chișinău. După absolvirea lui (1857) este înmatriculat la Facultatea de Medicină a Universității din Moscova unde, în paralel, face studii la facultăți-

le de drept și științe naturale. În anul 1865, susține teza de doctorat în medicină. Se întoarce în Basarabia și începe activitatea de medic terapeut la Spitalul Gubernial de Zemstvă, pe care ulterior îl conduce mulți ani. În anii 1889–1896, deține suplimentar funcția de inspector medical la Direcția Gubernială de Zemstvă. Se considera unul dintre cei mai buni conducători ai sistemului de sănătate publică din acea perioadă a Basarabiei. A colaborat activ cu alți medici basarabeni din generația mai tânără, printre care se regăseau Moisei Sluțkii, Toma Ciorbă, Leonid Siținski ș.a.

Mihail Blumenfeld (1842–1900), s-a născut la Chișinău, în familia Rabinului orășenesc, care dorea din tot sufletul ca fiul său drag să devină medic. Inițial a învățat la Gimnaziul din localitate, unde tatăl său, Osip, preda religia, apoi învață la Liceul nr. 1 de Băieți din orașul natal, pe care îl absolveste în 1861. Urmează studiile la Facultatea de medicină a Universității din Moscova după finisarea căreia susține teza de doctorat în medicină. Tânărul medic își începe activitatea sa profesională la Chișinău, în anul 1870, pe post de medic-chirurg la Spitalul Gubernial de Zemstvă. Un anumit timp a îndeplinit și funcția de medic-șef adjunct pe timpul când spitalul era condus de experimentatul conducător – Fiodor Peretiatcovici.

În anii 1877–1878, doctorul în medicină Mihail Blumenfeld a participat la războiul ruso-turc ca medic militar, unde a fost decorat de către Țarul Rusiei cu ordinul Sf. Vladimir pentru vitejie. Până în ultimele clipe din viață a exercitat funcția de șef al Secției de Chirurgie. Mulți ani la rând a suferit de diabet zaharat. La începutul lunii iunie 1900, pleacă la Berlin pentru efectuarea unei intervenții chirurgicale, dar în scurt timp trece în Împărăția Cerurilor fără să mai apuce să revină la baștină. Corpul neînsuflit a fost adus acasă, fiind înmormântat în ziua de 15 iunie, la Cimitirul Evreiesc din Chișinău.

Valerian Tverdohlebov (1843–1927) este originar dintr-un sat moldovenesc din județul Hotin, Basarabia. Învață la Liceul nr. 1 de Băieți din Chișinău, iar în 1862 se înscrie la Facultatea de medicină

a Universității din Moscova. La absolvirea facultății susține teza de doctorat în științe medicale. Își începe cariera de medic la Spitalul de Zemstvă din orașul Hotin, apoi este transferat la spitalele din

Soroca și Orhei. În 1872 se stabilește la Chișinău, inițial lucrând ca medic ginecolog-obstetrician, apoi devine șef de secție, iar în anii 1888–1899 cu mare succes conduce Spitalului Gubernial de Zemstvă din Basarabia. Concomitent exercită o vastă activitate didactică la Șoala de Felceri și Moașe din Chișinău. În timpul războiului ruso-turc s-a aflat în fruntea Spitalului Militar pentru răniți. A fost un activist de valoare al medicinei de Zemstvă din Basarabia. S-a dovedit a fi un bun susținător al Unirii Basarabiei cu România.

Nicolae Doroshevski (1857–1910) a fost unul dintre organizatorii medicinei de zemstvă în Basarabia. S-a născut într-o familie de boieri din regiunea Odessa, gubernia Herson. A crescut fără tată. A învățat la un gimnaziu din Odessa până în 1875. În anul 1880 absolvește Universitatea Novorossia din Odessa și își începe activitatea de cadru didactic la Colegiu Real din Odessa. În 1881 se înscrie la Academia Medico-chirurgicală din Petersburg pe care o absolvește în 1886. Se întoarce la Odessa și se angajează în calitate de medic igienist sub conducerea lui Ilia Meciniov, ajutându-l la toate cercetările bacteriologice pe care le realiza merele savant. În acea perioadă Doroshevski se molipsește de o boală gravă care l-a chinuit mai multă vreme, aflându-se mult timp între viață și moarte, din care motiv părăsește Odessa.

Din 1888 și până la sfârșitul zilelor, Nicolae Doroshevski a locuit și a activat la Chișinău. La început lucrează ca medic clinician în Spital gubernial, dând dovadă de răbdare, de cunoștințe vaste, și de atitudine grijulie față de bolnavi. În 1892, în Basarabia izbucnește o nouă epidemie de holeră, din care motiv el

pleacă cu un detașament de medici la Bender, unde duce o luptă aprigă cu această boală crâncenă. În 1896, Doroșevski, pentru a doua oară, se confruntă cu epidemia de holeră, răspândită în județul Hotin, unde se bucură de mare popularitate în regiune.

După o specializare în Institutul „Louis Pasteur” din Paris, N. Doroșevski devine cel mai apropiat elev al lui Ilia Mecinovic. El a organizat primul Laborator Bacteriologic (1890) la Spitalul orașenesc din Chișinău. Ulterior mulți ani la rând a condus Secția de venerologie a Spitalului gubernial. Concomitent a lucrat în calitate de lector la Școala de Felceri și Moașe din Chișinău. A fost membru al Societății Medicilor din Basarabia. Adesea participa la efectuarea unor examinări cu caracter medico-legal.

Ajuns la vârsta de 50 de ani, sănătatea lui se înrăutățește brusc și moare, lăsând în urma sa amintiri luminoase. A fost înmormântat în Cimitirul Ortodox Central de pe din strada Armenească din Chișinău.

Calistrat Hânculov (1851–1916) a fost unul dintre patriarhii medicinei autohtone. S-a născut în familia funcționarului Petru Hâncu din orașul Chișinău, unde urmează studiile la Liceul nr. 1 de

Băieți. În anul 1871 se înscrie la Academia Medico-Chirurgicală din Sankt-Petersburg. În timpul studiilor la Academie este încorporat la serviciul militar, în cadrul căruia activează ca lucrător medical într-un detașament medical din componența „Crucii Roșii” (mai noiembrie 1877). După absolvirea Academiei (1879) lucrează în calitate de medic inferior pe o navă civilă, iar între 12 mai 1881 și 17 septembrie 1882, se află pe nava militară

„Petru cel Mare”, călătorind peste hotarele Rusiei. După retragerea în rezervă, Calistrat Hânculov lucrează ca medic în orașul Bălți, inclusiv timp de 10 ani (1880–1890) este angajat în calitate de medic al familiei lui Nicolae Casso, Mareșalul Nobilimii din regiune. În același timp, exercită funcția de medic în diferite spitale din județul Bălți (1883–1904). Ulterior se transferă cu traiul în orașul Chișinău, deținând postul de medic-șef al Spitalului Gubernial de

zemstvă (1904–1913). În această funcție C. Hânculov a contribuit la extinderea Spitalului Gubernial, inclusiv la deschiderea noilor secții de chirurgie, terapie, diagnostic, etc., astfel ridicând esențial prestigiul celui mai mare spital din Basarabia. Împreună cu Calistrat Hânculov, la Chișinău au activat mulți medici basarabeni ai timpului. Spre sfârșitul vieții se întoarce cu traiul în orașul Bălți, unde deține funcția de Președinte al Consiliului Administrativ al Zemstvei din județul Bălți.

Toma Ciorbă (1515.01.1864–30.12.1936) este considerat unul dintre cele mai onorate personalități basarabene de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. S-a născut la Chișinău în familia căpitanului Feodosie Ciorbă. Învăță la renumitul Gimnaziu de Băieți nr. 1 din orașul natal împreună cu alți tineri talentați: arhitectul N.A. Șciusev, profesorul N.A. Dimo, microbiologul Tarasevici, fiziologul moscovit G.N. Durdufi, medicul-scriitor Victor Crăsescu, precum și cu fratele mai mic al lui, Ion Ciorbă, profesor la universitatea din Varșovia ș.a. În acea perioadă profesia de medic devenise una din cele mai solicitate de basarabeni, din rândurile cărora fac parte: Ivan Coșciug, docent la Universitatea din Odessa; Ilarion Dumbravă și Constantin Creciunescu, doctori în medicină; Ion Varzar ș.a.

În anul 1885 Toma Ciorbă susține examenele de admitere la Facultatea de medicină a Universității din Kiev, unde activau renumiți profesori din perioada dată. După absolvirea facultății se întoarce la Chișinău, începe (1893) activitatea de medic igienist, având drept scop lupta cu bolile infecțioase foarte răspândite în regiune la acea vreme. Acumulează bani pentru construcția unui spital specializat care se planifica să fie amplasat la marginea orașului Chișinău, în apropierea satului Buiucani. Conform proiectului elaborat de Toma Ciorbă, spitalul includea cinci clădiri separate, aflate la distanțe raționale care, după finisarea construcției, devenise unul din cele mai bune spitale de boli infecțioase

de care, la acea oră, nu avea nici Rusia țaristă. Lucrează în această prestigioasă unitate medicală în calitate de ordinator, bacteriolog, prosector. În anul 1896 se finisează construcția Spitalului de Boli Infecțioase și Toma Ciorbă devine primul ei conducător⁴⁵.

La inaugurarea Spitalului de Boli Infecțioase a asistat toată elita medicală din Chișinău: M.S. Vișnevski, A.D. Koțovski, G.D.Gorodețki, V.P. Tverdohlebov, M.B. Sluțki, N.A. Doroșevski, M.P. Rașkovici, L.E. Siținski, S.C. Kirkorov ș.a. În următorii ani, conform proiectului și pe banii lui T. Ciorbă, se construiește mărețul Spital Militar, care se finisează în anul 1905, iar marele medic umanist preia conducerea și a acestui spital. În 1945 complexul clădirilor Spitalului Militar devine sediul de bază al ISMC.

În anii 1904–1905, T. Ciorbă participă la războiul ruso-turc în calitate de medic șef al Detașamentului medico-sanitar. La întoarcerea de pe front preia conducerea Spitalului de Boli Infecțioase și a Spitalului Militar. În anul 1906, fondează la Chișinău societatea de Caritate cu sediul la Hârbovăț, iar peste 2 ani (1908), participă la proiectarea Spitalului și a ambulatoriului asociației „Crucea Roșie” din Basarabia. În 1918, societatea medicală din Chișinău a sărbătorit 25 de ani de activitate a lui T. Ciorbă, care continuă lupta cu epidemiile bolilor infecțioase. Către anul 1932, starea sănătății lui Toma Ciorbă se agravează; din acest motiv el demisionează, continuând să lucreze în măsura posibilităților în calitate de consultant. La 30 decembrie 1936, decedează, fiind petrecut pe ultimul drum cu mari onoruri de către locuitorii or. Chișinău. În timpul vieții, Toma Ciorbă a efectuat un volum mare de lucru cu caracter medico-legal⁴⁶.

În primăvara anului 1965, în fața spitalului care îi poartă numele, a fost instalat un basorelief comemorativ, cu concursul altui medic merituos, academicianul Eugen Popușoi.

⁴⁵ Попушой, Е.П. *Том Чорба – врач-гуманист, организатор и общественный деятель*. Здравоохранение, 1984, № 1, с. 55-56.

⁴⁶ Тестемицану, Н.А., Попушой, Е.П., Йокса, В.А., *Видные врачи Молдавии*. Кишинев, 1985, стр. 74-81.

1.3. Sănătatea publică pe timpul României Mari

La momentul Marii Uniri din 1918, în Basarabia, asistența medicală și întreg sistemul de sănătate publică, se afla într-o stare deplorabilă: spitale ruinate, fără medici și personal medical mediu, lipsa totală de medicamente și instrumente pentru acordarea primului ajutor medical, nu doar chirurgical. Marele idei reformatoare în organizarea asistenței medico-sociale proclamate de organizatorii revoluției din 1917 s-au dovedit a fi lipsite elementar de temei pe tot plaiul basarabean, inclusiv condiționate de dezastrul social, foamete și de luptele istovitoare între adversarii politici. Spitalul gubernial de Zemstvă din Basarabia în acel an se reorganizează în Spitalul Central din Chișinău.

Începând cu anii 1918–1919, sistemul ocrotirii sănătății din Basarabia era dirijat de către Ministerul Sănătății, Muncii și Ocrotirilor Sociale al României, în componența căruia funcționa și „Direcția Centrală a Serviciului Sanitar”. În cadrul Ministerului existau 9 circumscripții sanitare județene: Chișinău, Bălți, Hotin, Soroca, Orhei, Tighina, Cetatea Albă, Ismail și Cahul. În fruntea fiecărui serviciu sanitar se afla un medic primar și un secretar⁴⁷.

La momentul Unirii, în orașul Chișinău funcționau următoarele instituții medicale: Spitalul Orășenesc; Spitalul de Psihiatrie din Costiujeni; Spitalul de Boli Infecțioase; Spitalul de copii; Spitalul Evreiesc (nr. 4), condus de ilustrul medic Moisei Sluțki. Existau câteva sanatorii și ambulatorii, precum și 24 de farmacii particulare, cea mai mare aparținând doctorului Kogan, clădirea căruia se păstrează până în zilele noastre la intersecția străzilor Armenească și Ștefan cel Mare. Populația Chișinăului la acel timp depășea 140 de mii de locuitori. Totodată, Spitalul Central din Chișinău era cel mai funcțional, unde se prestau pe deplin toate formele de servicii medicale, corespunzătoare perioadei respective. Majoritatea medicilor și cadrelor cu studii medii de specialitate și-au continuat activitățile rodnice la locurile de muncă.

Spitalul de Psihiatrie din Costiujeni se afla într-o stare mai defavorabilă, dar în următorii ani, treptat a fost reparat și modernizat.

⁴⁷ *Indicatorul medical al Basarabiei*. Ch., 1936, p. 11-19.

Către anul 1936, el includea deja 53 de clădiri, cu multe depozite și magazine alimentare, o bucătărie pentru 750 de persoane (bolnavi și serviciul personal), peste 600 de paturi, spălătorie mecanică, uzină electrică, fântână arteziană cu motoare centrifuge, parc, rețea electrică și telefonică. La acea perioadă, în fruntea spitalului se afla medicul-primar Gheorghe Lașcu. Împreună cu el au lucrat Mihail Isanos, Constantin Cijevski, Nicolae Pojoga, Măria Torgan, Lidia Romanenco etc.⁴⁸ De menționat că în perioada 28 octombrie 1916 și 1 decembrie 1918 în Spitalul de Psihiatrie din Chișinău, în calitate de medic, a activat Elena Alistar, participantă la Marea Unire, iar în anii 1918–1938, îndeplinește funcția de directoare a Școlii Eparhiale de Fete din Chișinău.

Spitalul de psihiatrie din Costiujeni la începutul secolului XX

În anii 1918–1940 autoritățile erau preocupate și de construcția noilor spitale și dotarea lor cu echipament necesar. Astfel, în județul Bălți s-au deschis 2 secții cu 50 de paturi, la Cahul s-a dat în exploatare o secție de chirurgie cu 30 de paturi, la Cetatea Albă s-a construit o maternitate cu 70 de paturi, în Ismail s-au deschis 2 secții mari cu o capacitate totală de 180 de paturi. Același lucru s-a întâmplat și în județele Hotin, Orhei, Soroca, Tighina, Reni, Călărași; Chilia, unde au apărut noi spitale și secții specializate.

Legea Sanitară a României din 1924 a preluat principalele prevederi Legii precedente (din 1910) referitoare la persoanele admise să îndeplinească funcția de medic. Astfel, art. 87 stipula că pentru exercitarea funcțiilor de medic, farmacist și moașe era necesară autorizația Ministerului Sănătății și Ocrotirii Sociale, publicată în

⁴⁸ *Indicatorul Medical al Basarabiei*. Ch., 1936, p. 19-22.

„Monitorul Oficial”. Titlurile și diplomele obținute la facultăți și școlile de medicină din străinătate dădeau dreptul la exercitarea profesiei cetățenilor români, precum și celor născuți în țară și care au făcut studiile secundare de asemenea în țară. Posesorii cu diplome străine trebuiau să susțină mai întâi un examen la libera alegere a practicii medicale. Libera practică era permisă numai persoanelor ale căror diplome au fost echivalate oficial. Titlul de doctor în medicină se obținea doar în urma absolvirii celor șase ani de cursuri cu lucrări de laborator și activitate clinică la una din cele trei facultăți din București, Iași și Cluj.

Conform datelor statistice din anul 1936, majoritatea medicilor basarabeni prestau servicii specializate în teritoriile județelor respective. Astfel, în județul *Cetatea Albă* activau 90 de medici, 63 de moașe, 58 de medici sanitari, dispuneau de 15 dispensare, 24 de farmacii, 13 drogherii și 7 stații balneare. În județul *Tighina* funcționau 45 de medici, 5 stomatologi, 28 de moașe, 37 de medici sanitari dispuneau de 8 dispensare, 16 drogherii. În județul *Cahul* existau 28 de medici, 29 de medici sanitari, 18 moașe, dispuneau de 2 dispensare, 9 farmacii și 4 drogherii. În județul *Lăpușna*, prestau servicii 34 de medici, 10 farmaciști și personal sanitar în număr de 101. În județul *Bălți* erau 77 de medici, 12 stomatologi, 42 de moașe, 10 farmaciști, 67 de sanitari, funcționau 4 dispensare, 3 maternități și 11 drogherii. În județul *Orhei* lucrau 54 de medici, 42 de sanitari, se dispunea de 9 dispensare, 11 farmacii și 18 drogherii⁴⁹.

Îndată după Marea Unire, în toate centrale județene se normaliza activitatea instituțiilor medico-sanitare. De exemplu, în orașul Bălți s-a reluat activitatea Spitalul civil orășenesc și Spitalul evreiesc, în cadrul cărora prestau servicii specializate medicii: Benderski, Soibelman, Buzenschi, Crasiuc, Frenkel, Grauberg ș.a. În anii 1925–1926, populația județului și orașului Bălți era deservită de 34 de medici, în frunte cu Emil Buzenschi, medic-șef al județului, și Victor Liubenski, medic-șef al orașului. De mare autoritate între bălțeni se bucura medicul-stomatolog Iosif Broitman, autorul primului ghid al orașului Bălți (1933). De menționat că în anul 1936,

⁴⁹ *Indicatorul Medical al Basarabiei*. Ch., 1936, p. 19.

la Bălți s-au înregistrat circa 600 cazuri de febră tifoidă și peste 7000 de bolnavi de trahom. Acest număr impunător de bolnavi era tratat de către 15 medici, 11 felceri, 9 stomatologi și 8 agenți sanitari ai Spitalului nr.1 (50 de paturi) și nr. 2 (30 de paturi). În perioada anilor 1939–1940, blocurile spitalicești s-au reconstruit, s-a instalat aparataj radiologic și fizioterapeutic, iar numărul de paturi a crescut până la 180. Pentru prima dată în Bălți au fost prevăzute paturi cu profil pediatric⁵⁰. În perioada anilor 1941–1944 din nou are loc reorganizarea sistemului de sănătate publică pe întreg teritoriu basarabean cu trecerea în subordinea Ministerului Sănătății și Ocrotirilor sociale al României a tuturor instituțiilor medicale.

Pe timpul României Mari o parte din medici și-au continuat activitatea profesională pe teritoriul basarabean și după revoluția din Rusia. Dintre aceștia au fost Moisei Sluțki, Maria Șciusev-Porucic, Leopold Siținski, Daniel Ciugureanu ș.a.

Moisei Sluțki (1851–1937) s-a născut în noaptea de 31 decembrie 1851, în orașul Vasilcău, regiunea Herson, pe atunci parte

componentă din fosta Gubernie a Basarabiei. După moartea prematură a tatălui său, Boris, în 1862, se mută cu traiul la sora mai mare, care locuia în orașul Bălți. Acolo învață la Școala primară pentru evrei, apoi absolveste Liceul nr. 1 de Băieți din Chișinău. În anul 1869 se înscrie la Facultatea de medicină a Universității din orașul Harkov. După absolvirea facultății (1875), în ianuarie 1876, susține suplimentar

examenul la disciplina medicina legală. În 1877 începe să activeze în calitate de medic la Spitalul evreiesc din Chișinău, pe care îl conduce timp de 37 de ani, până în ultimele zile din viață. În perioada respectivă a reconstruit și a renovat spitalul esențial, devenind o instituție medicală de tratament și binefacere. În societatea timpului s-a afirmat ca unul dintre cei mai valoroși ctitori și medici erudiți din Chișinău.

⁵⁰ Baciu Gheorghe. Orașul Bălți și oamenii lui. Chișinău, 2011, pp.276-278.

Analizând istoria Spitalului evreiesc (nr. 4) din Chișinău, Moisei Sluțki constată că această instituție a fost fondată cu mulți ani înainte de anul 1812, încă în perioada regimului otoman. El subliniază că în anul 1817, la Chișinău deja existau două spitale: *Orășenesc* și *Ivrit*. În anul 1870 Spitalul orășenesc capătă statut de Gubernial de Zemstvă, fiind în subordinea statului, iar spitalul evreiesc își recapătă statutul de spital independent (particular). Pe timpul când Sluțki era medic-șef, activitatea de conducere a spitalului avea un caracter democratic, fiind coordonată de către un Consiliu Administrativ, în fruntea căruia se afla cunoscutul medic Mihail Blumenfeld, iar după decesul acestuia (1900), Consiliul administrativ a fost condus de către medicul Livșiț.

M. Sluțki a fost membru activ al Societății medicale din Basarabia, un mare susținător al sărăcimii evreiești și unul dintre cei mai apropiați prieteni din tinerețe ai lui Toma Ciorbă, pe care l-a felicitat cordial cu ocazia inaugurării Spitalului de Boli Infecțioase (1896) și l-a petrecut, profund îndurerat, pe ultimul drum, în anul 1936, la Cimitirul de pe strada Armenească, unde savantul de notorietate își doarme somnul de veci⁵¹.

Leopold Siținski (25.03.1854–29.06.1940) s-a născut într-un sat moldovenesc din județul Hotin, Basarabia. Învață la școala primară din localitate și la Liceul de Băieți din Chișinău. Urmează studiile la Facultatea de Medicină a Universității din Kiev. A efectuat mai multe specializări în renumitele școli medicale din Viena, Berlin, Paris, unde a acumulat vaste cunoștințe. După revenirea la Chișinău, lucrează ca medic la Spitalul gubernial din Basarabia, pe care ulterior îl conduce, în repetate rânduri, mai mult de 20 de ani. Este cunoscut că în anii 1886–1890, dările de seamă anuale ale medicilor de zemstvă au fost prezentate la Adunarea Generală Gubernială anume de către

⁵¹ Слуцкий, М.Б. *Мои воспоминание из детства, юности и полувекковой врачебной и общественной деятельности*. Кишинев, 1927, 120 с.

Siținski, în calitate de director al Spitalului gubernial de Zemstvă din Basarabia. De asemenea se știe că a fost ales de câteva ori deputat în Duma de Stat a Rusiei, devenind ulterior și președinte al Partidului de Cadeți din Basarabia. În anii 1904–1905 L. Siținski ajunge edilul Chișinăului, după demisionarea lui Carol Schmidt, fiind înlocuit în funcția dată de alt medic, Pantelimon Sinadino, pe când guvernator al Basarabiei era principele Serghei D. Urusov (1903–1904). Este cunoscut faptul că Leopold Siținski s-a bucurat de o binemeritată popularitate și autoritate printre chișinăuieni, atât pe timpul regimului țarist, cât și în perioada României Mari de după anul 1918⁵².

După demisia din postul de primar (1905), L. Siținski a fost președintele Comisiei de Construcție a Dumei municipiului Chișinău, fiind inițiatorul construcției unor clădiri valoroase, existente și în zilele noastre, cum ar fi: Banca Orașului (actuala Sală cu Orgă), Spitalul Militar (blocul central al USMF „Nicolae Testemițanu”), pompieria, multe școli din oraș, etc.

Primul război mondial, Revoluția rusă din 1917, Unirea Basarabiei cu România au fost evenimente, pe care L. Siținski le-a perceput cu mare înțelepciune. Este cunoscut că noua administrație românească l-a apreciat ca fiind un mare profesionist în domeniul medicinei, bun conducător al sistemului de sănătate și susținător al reformelor intervenite. Aceste calități au servit drept temei pentru a-l decora cu Ordinul „Coroana României” în grad de *Comandor*⁵³.

Adept convins și susținător al Marii Uniri, Leopold Siținski se bucura din plin de realizarea acestui act epocal. Totodată, fiind un mare intelectual și un veritabil patriot al plaiului, se arată profund marcat de intențiile Rusiei sovietice de a ocupa din nou Basarabia. În consecința stresului psihologic insuportabil, a decedat subit îndată după ocuparea Basarabiei de către armata roșie la 28 iunie 1940. A fost înmormântat la Cimitirul Central de pe strada Armenească din Chișinău.

⁵² Урусов, С. *Записки губернатора (1903–1904 Кишинёв)*. Москва, 1907, издание В.М. Саблина, 343 с. (reeditată în 2011 la combinatul poligrafic din Chișinău, sub redacția lui Aurel Marinciuc).

⁵³ Baci, Gh. *File din trecutul medicinei basarabene*. Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2015, pp. 134-136.

Maria Șciusev-Porucic (16.02.1859-18.05.1934) a fost sora mai mare a cunoscutului arhitect basarabean Alexei Șciusev, s-a născut la Chișinău. La începutul anilor 80 ai sec. XIX învață la Gimnaziul

de Fete din orașul natal, apoi se înscrie la Cursurile de Medici de pe lângă Spitalul militar din Sankt-Petersburg unde, în anul 1885, obține diploma de medic. La începutul carierei sale lucrează ca medic de zemstvă la Spitalul din Ialoveni (1890–1908). O perioadă îndelungată activează la Spitalul din orașul Tighina, împreună cu soțul său, Constantin Sozontie Porucic, medic de profesie și el. Ulterior prestează servicii medicale populației din statele Durlăști și Ruseștii Noi, unde

era înalt apreciată de toți locuitorii satelor respective pentru profesionalismul și atitudinea binevoitoare manifestate față de oamenii care solicitau ajutor medical. În ultimii ani de viață a locuit la Chișinău.

Suferea profund informațiile venite tocmai de la Moscova despre represaliile aplicate fratelui său mai mic, Alexei Șciusev, exclus din rândurile Societății arhitecților din Rusia și de posibila lichidare fizică a lui. Este înmormântată la Cimitirul Ortodox Central din Chișinău⁵⁴.

Daniel Ciugureanu (09.12.1885–19.05.1950), eminent medic, politician și viitor prim-ministru al Republicii Democratice Moldovenești, s-a născut în familia preotului Alexandru și Ecaterina Ciugureanu în satul Șirăuți (învecinat cu Pererita lui Grigore Vieru), județul Hotin, Basarabia. Învață la școala primară din satul natal, apoi la Liceul de Băieți din orașul Bălți. În 1913, absolveste Facultatea de medicină a Universității din Kiev unde, ulterior, a și susținut doctoratul. În perioada studiilor (1912) este arestat de *ohranka* țaristă, incriminându-i-se activitate naționalistă în cadrul Societății „Deșteptarea” a studenților moldoveni din Kiev. Cu tim-

⁵⁴ Năstase, L. *Enciclopedia. Femei din Moldova*. Ed. Museum, Ch., 2000, p. 270.; Baci, Gh. *File din trecutul medicinei basarabene*. Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2015, pp. 131-132.

pul, Daniel Ciugureanu devine fruntaș al Partidului Național Moldovenesc, unul dintre promotorii Unirii Basarabiei cu România⁵⁵.

Activitatea de medic o începe în anul 1913 în satul Vorniceni, Călăraș, iar peste un an se transferă la spitalul din Hâncești, ca mai apoi să lucreze un timp la Spitalul gubernial din Chișinău.

Către sfârșitul Primului Război Mondial, Frontul de Răsărit era asigurat de acțiunile comune ale armatelor româno-ruse, unde se afla și preotul militar Alexe Mateevici, iar după revoluția din octombrie 1917, rușii au trădat alianța. Unități întregi ale armatei rusești, infectate de „ciuma roșie”, pe parcursul retragerii de pe front, săvârșeau crime imense, aducând pagube populației basarabene. Noua conducere a Rusiei și a Ucrainei urmărea stoparea elanului Basarabiei de unire cu Țara-mamă. În situația dată, Sfatul Țării, de comun acord cu Daniel Ciugureanu, președinte al Consiliului Directorilor Generali al Republicii Democratice Moldovenești, au hotărât să ceară ajutor militar de la Guvernul României.

La 13 ianuarie 1918, au avut loc delibereări îndelungate ale autorităților de la București. Divizia a 11-a română, sub conducerea generalului Ernest Broșteanu, a intrat în Chișinău, iar la 24 ianuarie, Sfatul Țării a reușit să proclame independența Republicii Democratice Moldovenești. În cadrul întâlnirilor cu oficialii români, Daniel Ciugureanu a prezentat și a susținut planul unirii Basarabiei cu România, acceptat de ambele părți. La 27 martie 1918, Sfatul Țării a votat Actul de Unire la care a participat președintele Consiliului de Miniștri Alexandru Marghiloman, care, în numele României și al Regelui Ferdinand I, a acceptat Unirea. Astfel, Daniel Ciugureanu a devenit eroul Unirii Basarabiei cu România⁵⁶.

După unirea Basarabiei cu România, Daniel Ciugureanu a fost ministru în patru guverne ale României, precum și parlamentar în mai multe legislative. Încă în 1920, avertiza că pentru „multe zeci

⁵⁵ Colesnic, Iu. *Generația Unirii*. Ch., 2004, pp. 166-167.

⁵⁶ Daniel Ciugureanu. A.N.R.M., f. 727, im. 2. dos. 77, p. 27.

de ani de aici înainte cea mai îngrijorătoare pentru statul român va fi problema rusă”. Reieșind din cele ce i s-au întâmplat lui Daniel Ciugureanu, putem afirma cu tărie, că nu a fost întâmplătoare condamnarea la moarte în contumacie a ilustrului nostru înaintaș de către securitatea sovietică.

În anul 1932, doctorul în medicină Daniel Ciugureanu se stabilește cu traiul în București. A lucrat ca medic-chirurg la Spitalul Cantacuzino, unde a efectuat un număr impunător de operații complicate. Era nu numai un ilustru medic, dar și un excelent psiholog, om înzestrat cu deosebit tact și răbdare. În perioada celui de al Doilea Război Mondial, el și-a operat propriul fiu, Gheorghe, care a fost grav rănit în timpul luptelor. Către sfârșitul războiului, Daniel Ciugureanu a fost mobilizat în calitate de medic-colonel la Lipova. La acel moment presimțea că germanii vor fi învinși, bănuind că România va deveni o țară ocupată de sovietici. Prietenii l-au sfătuit să plece în Occident pentru a-și salva viața. Asemenea lui Emanuil Cately și altor patrioți ai neamului, înaintașul nostru a refuzat să părăsească țara, deși știa foarte bine că nu-l așteaptă zile bune⁵⁷.

Daniel Ciugureanu a fost și un talentat publicist, scriitor și om politic, conștientiza mai profund decât alți oameni politici faptul că bolșevismul poate deveni o forță uriașă, capabilă să instaureze teroare și suferință într-o mare parte a lumii. Își dădea bine seama că o altă cale decât Unirea cu România ar fi aruncat din nou Basarabia în ghearele „ursului” rusesc mai devreme decât în 1940. Încă pe atunci Daniel Ciugureanu era deja îngrijorat de perspectivele sumbre ale plaiului natal și miza pe vigilența poporului în lupta cu dușmanul secular întru biruința principiului național. Cu cât mai devreme va triumfa acest principiu, cu atât temelia existenței neamului nostru va fi mai trainică”.

Scriitorul Efim Tarlapan (unul dintre nepoții lui D. Ciugureanu) afirmă cu toată certitudinea că „Fără aportul acestui mare patriot, unirea teritoriului românesc dintre Prut și Nistru cu Țara Mamă s-ar fi înfăptuit cu mult mai târziu de 27 martie 1918 sau nu s-ar fi îndeplinit deloc”. Rolul lui Daniel Ciugureanu în unirea Basarabiei cu România a fost unul crucial, conform Enciclopediei Române. Din

⁵⁷ Harea, V. *Basarabia pe drumul Unirii. Amintiri și Comentarii*. București, 1995.

acest motiv rușii l-au condamnat la moarte în contumacie, adică fără proces de judecată, însă separarea de Imperiul Rus l-a scăpat temporar de persecuție⁵⁸.

Este evident că medicul Daniel Ciugureanu a fost unul dintre oamenii de seamă ai vieții publice românești din prima jumătate a secolului XX, o remarcabilă personalitate care a contribuit la aducerea Basarabiei înstrăinate în sânul patriei-mamă. El a făcut parte din acei corifei ai epocii respective care, prin jertfa lor, au îndeplinit dezideratul tuturor românilor – Marea Unire din 1918. Constatăm cu regret că mai rămân încă multe aspecte din viața și activitatea acestui martir al neamului. Dacă numele unora dintre liderii mișcării naționale din Basarabia începutului secolului XX: Pantelimon Halippa, Ștefan Ciobanu, Ion Inculeț, Constantin Stere ș.a., au fost cumva menționate, apoi cel al lui Daniel Ciugureanu s-a ținut în umbră. S-a ajuns până la aceea că i-a fost exclus chiar și numele dintr-un pomelnic întocmit pentru parastasul cinstirii eroilor care au îndeplinit unirea Basarabiei cu România.

Are perfectă dreptate Vitalie Ciugureanu, strănepotul martirului basarabean, care scrie din Irlanda, cu durere în suflet, că până în prezent nu i s-a făcut dreptate unchiului său! Istoria trebuie să-l așeze pe Daniel Ciugureanu la locul care i se cuvine între eroii și martirii neamului.

S-a stabilit că în noaptea de 6 mai 1950 (după orele 24), Daniel Ciugureanu a fost arestat de către securiștii români și dus de acasă, mai întâi la Ministerul de Interne, de unde a fost dus la închisoarea de la Sighetu Marmației, însă acolo „a ajuns” mort, fără a se perfectat un certificat de deces la acel timp. Ulterior a apărut și un act de deces, data morții fiind fixată cu *15 zile înainte de momentul arestării!* Deci, în realitate, Daniel Ciugureanu nu a murit în închisoarea de la Sighetu Marmației, ci în drum spre ea. Istoricul Constantin Giurescu, unul dintre frații săi de suferință, a mărturisit că atunci, când au sosit cu duba, Daniel Ciugureanu era deja mort, fără a se cunoaște concret locul înmormântării marelui erou național. E semnificativ faptul că el a fost primul dintre cei 34 de foști miniștri ai

⁵⁸ Baciu, Gh. Daniel Ciugureanu – medic colonel curajos. Revista Militară, 2015, nr.1 (13), pp. 95-99.

României Mari, care au murit în această închisoare, condamnați de regimul comunist de atunci. Corpul neînsuflețit al martirului a fost îngropat în taină, noaptea, într-un cimitir fără morminte și fără cruci⁵⁹!

Marea cauză națională din care și-a făcut idealul vieții marele medic, om de stat și patriot basarabean, Daniel Ciugureanu, a servit drept capcana politică a comunismului primitiv, răspândit în acea perioadă nu numai pe întregul continent european, condamându-l la exterminare fizică. Împreună cu alți patrioți neînfricați, el s-a avântat în lupta cu cotropitorii seculari pentru independența plaiului natal. De ce noi, urmașii marelui înaintaș, permitem străinilor obraznici care, fără scrupule și temeii, continuă să ne denigreze și peste o sută de ani de la Marea Unire? De ce le permitem să editeze în continuare cărți cu denumiri denigratoare, cum ar fi „*Проклятый город Кишинев*”? Cum să-i stimezi pe acești humanoizi demoralizați, cu suflet de fiară și imaginație rudimentară, care folosesc expresii nedemne, nu doar la adresa unui oraș, dar și la cea a unui popor pașnic?

1.4. Medicina autohtonă în perioada postbelică

În perioada sovietică istoria medicinei în arealul URSS se studia și se prezenta într-o manieră specifică sistemului de guvernare. Evenimentele și realitățile timpului se elucidau standard doar conform platformei aprobate oficial pentru toate ramurile de activitate, inclusiv de dezvoltare a sistemului educațional și al ocrotirii sănătății.

În anii postbelici sistemul de sănătate publică din RSSM a fost adaptat la principiile structural-organizatorice existente în URSS, având o subordonare dublă: locală și republicană. Instituțiile medico-sanitare în teritorii își desfășurau activitatea deja în cadrul Secțiilor de ocrotire a sănătății de pe lângă Comitetele executive raionale și orașenești, iar în aspect republican ele erau dirijate de către aparatul Ministerului Sănătății al republicii, care la rândul său, execu-

⁵⁹ Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România. București, 2006 Vol.I pp.197-199; Baciu, Gh. Daniel Ciugureanu – un valoros model de prim-ministru. Literatura și arta, 5 martie 2015.

tau ordinele propuse din Moscova. Cu timpul, modul de subordona-re al unor spitale se modifica parțial, se schimbau formele și volu-mul serviciilor medicale, noi subdiviziuni și instituții medicale spe-cializate își începeau activitatea.

În continuare vom caracteriza specificul activității doar a unor spitale din Republica Moldova.

Spitalul Republican al Asociației Curativ-Sanatoriale și de Recuperare

La 9 august 1944, în toial celui de-al Doilea Război Mondial, prin Hotărârea nr. 178 a Sovietului Comisarilor Norodnici ai Repu-blicii Sovietice Socialiste Moldovenești, în orașul Soroca se for-mează Direcția Curativ-Sanitară, care avea în subordinea sa stațio-narul cu 40 de paturi, policlinica și farmacia, predestinate să asigure asistență medicală persoanelor cu funcții de răspundere statală. Primul medic-șef al Direcției Curativ-Sanitare pe lângă SCN ai RSSM a fost Bromberg Boris Iosif.

La 7 septembrie 1944 Direcția Curativ-Sanitară este transferată la Chișinău și amplasată în clădirea cu 2 etaje a Spitalului Crucii Roșii „Sf. Maria” din str. 28 Iunie (astăzi Vlaicu Pârcălab) nr. 46, care includea policlinica amplasată la primul etaj și staționarul la al II-lea. Către începutul anului 1945, în policlinică activau 11 medici, 13 asistente medicale și 15 infirmiere. Drept servicii suplimentare se prestau: laboratorul, cabinetul roentgen, secția de fizioterapie și morga. La finele anului 1945 staționarul dispunea de 75 de paturi repartizate în 4 secții (terapie, chirurgie, stomatologie și fiziotera-pie), iar policlinica avea 8 cabinete. În anul 1947 la conducerea Direcției este numit dl I.P. Babanov. În 1950 apare prima mașină sanitară.

În anii 1957–1971 conducerea Direcției este exercitată de către profesorul Mihail G. Zagarskih, din 1964 – medic șef al spitalului și policlinicii. În acest timp se pune baza unui lucru practico-științific. La mijlocul anilor 60 Direcția Curativ-Sanitară este reor-ganizată în Direcția IV a MS, șef al căreia a fost numit Cozișcort (1964–1967), ulterior funcția dată a fost ocupată de Constantin

Cozub (1967–1971), Ion Guțul (1971–1975) și Nicolae Leșan (1984–1990).

Prin ordinul Ministerului Sănătății al RSSM din 12 decembrie 1966, este aprobat proiectul pentru construcția clădirii pe str. Drumul Viilor cu o capacitate de 175 de paturi. La 1 octombrie 1975 Spitalul se divizează de policlinică și se transferă în noul sediu. Medic șef al spitalului devine Vladimir Popa care este înlocuit în 1984 de către Fiodor Monul. Iar medic șef al policlinicii în anii 1975–1984 este Fiodor Felecico, urmat de Evghenii Zghibartă până în 1990.

În martie 1990 Direcția IV a MS se desființează, iar instituțiile medicale sunt subordonate Asociației Interramurale Curativ-Sanatoriale, condusă de dl Nicolae Leșan, care la moment era și vice ministru al Sănătății. Asociația își menține activitatea până la 20 iulie 1990, când iarăși se reorganizează în Clinica Curativ-Sanatorială a Ministerului Sănătății, amplasată în cadrul spitalului, este condusă de către profesorul Vladimir Popa, având în subordine policlinica condusă de Victor Scorțescu.

La 30 decembrie 1993, în baza Hotărârii Guvernului Republicii Moldova (nr. 809) este fondată Asociația Curativ-Sanatorială în componența căreia intrau 10 instituții: Policlinica, Spitalul, Centrul de Igienă și Epidemiologie, Farmacia „Tehmedfarm”, sanatoriile din or. Odesa, or. Truskaveț, regiunea Sergheevca, ș.a. La fondarea Asociației și restabilirea capacităților ei de acordare a asistenței medicale au contribuit: Mihai Moroșanu, director general al Asociației Curativ Sanatoriale a Cancelariei de Stat (anii 1994–1996), Boris Lupașco, medic șef al Spitalului (1994–1997) și Evghenii Zghibartă, medic-șef al Policlinicii (1994–1997).

În 1997 conducerea instituției este preluată de către dl Nicolae Dolghi, care devine Director general al Asociației, fiind ajutat de către medicii șefi a instituțiilor subordonate: Ion Midrigan – Spitalul Republican; Victor Scorțescu – policlinică și Vladimir Brighidin – CIE. Ulterior, prin Hotărârea Guvernului RM (nr. 160), Asociația Curativ-Sanatoriale aflată în subordinea Cancelariei de Stat a RM” se reorganizează în Asociația Curativ-Sanatorială și de Recuperare a Cancelariei de Stat a RM, iar către sfârșitul anului 2004 Asociația se transferă de la Cancelaria de Stat la Aparatul Guvernului. Pe

parcursul anilor 2007–2008, în fruntea ACSR AG RM s-a aflat dna Larisa Catrinici. Ultima fiind înlocuită pe post de către Evgheni Vasilev.

Spre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial tot sistemul de sănătate publică din RSSM se afla într-o stare deplorabilă. Majoritatea localităților aveau un mare deficit de lucrători medicali, inclusiv cu studii medii. Spitalele nu dispuneau de aparataj medical, instrumentar pentru diagnostic și tratament respectiv. Mai mult de jumătate din femeile însărcinate nașteau în condiții atipice, la domiciliu, în fondal asistate de persoane fără studii medicale. Serviciile medicale de bază se prestau la punctele medicale, de regulă, conduse de specialiști cu studii medii.

În orașele mari ale republicii (Chișinău, Bălți, Bender, Orhei, Tiraspol, Cahul ș.a.), cu toate greutățile perioadei de după războiul îndelungat, sistemul de sănătate publică se găsea la un nivel relativ mai favorabil, dispunând și de posibilități mai avansate pentru prestarea serviciilor medicale. Acolo activau mai mulți specialiști calificați. Treptat numărul lucrătorilor medicali esențial a început să crească, chiar începând cu anii 1946–1947, datorită absolvenților Institutului de Stat de Medicină din Chișinău. O situație complicată exista în spitalele raionale și de circumscripție, unde asistența medicală, în mare parte, era asigurată de specialiști cu studii medicale

medii, preponderent din numărul absolvenților școlilor de felceri și moașe din orașele Bălți, Chișinău, Bender, Soroca, Tiraspol etc.

Spitalul Clinic Republican

Acestei instituții i-a revenit un rol de frunte în acordarea serviciilor medicale specializate, mai cu seamă când a devenit principala bază clinică pentru studenții Institutului de stat de medicină din Chișinău, unde alături de medicii practicieni, activau recunoscuți savanți și cadre didactice cu o bogată practică medicală. Această simbioză profesională a specialiștilor i-a permis Spitalului Clinic republican prompt să se implice activ în dezvoltarea asistenței medicale specializate, acordată populației din toate localitățile republicii.

Treptat, în cadrul Spitalului Clinic Republican se fondează noi subdiviziuni care au lărgit potențialul serviciilor medicale prestate: secțiile Organizator-metodică (1949); Policlinică (1950); a Dispensarului pentru asistență medicală a copiilor cu strabism (1951); a Stației republicane de transfuzie a sângelui (1953). În statele de funcție ale Spitalului republican se introduce stația Aviației Medicale (1954).

În Spitalul Clinic Republican, cu cel mai mare avânt s-au dezvoltat toate formele de activități pe timpul legendarului medic-șef **Timofei Moșneaga**, care a condus această instituție medicală cu mare înțelepciune, mai mult de patru decenii (1960–2008). Numai în perioada începătoare de activitate (1960–1966) această distinsă personalitate a izbutit să dubleze fondurile de paturi, comparativ cu anul 1946. În scurt timp în SCR se deschide secția „rinichi artificiali” (1962), apoi secția de Patologie profesională (1966), etc.⁶⁰

În următorii ani, energicul T. Moșneaga a fost animatorul edificării unei clădiri moderne multietajată pentru SCR, în scopul creării condițiilor optime pentru tratamentul bolnavilor și activitatea personalului medical. Astfel, în anul 1977, pe colina de la Malina Mică, pe strada Kubinscaia (devenită ulterior N. Testemițanu), s-a finisat construcția complexului spitalicesc, care includea mai multe

⁶⁰ Stici, Ion. Medicul poporului Timofei Moșneaga. Chișinău, 2012, 304 p.

blocuri funcționale: staționar, policlinică, administrativ, bibliotecă și altele, armonios unite între ele, inclusiv prin intermediul a două tuneluri.

Medicul poporului, Timofei Moșneaga, s-a născut la 6 martie 1932, în satul Corjova, raionul Dubăsari, în familia plugarilor Vasile și Eugrofinia Moșneaga. În anul 1950 a absolvit, cu Diplomă de merit, Colegiul de felceri și moașe din orașul Bender, fiind admis fără examene la Institutul de Stat de medicină din Chișinău. Absolvește Facultatea curativă în anul 1956, de asemenea cu Diplomă de merit. Își începe activitatea în calitate de lector al Colegiului de felceri și moașe din Bender. Un anumit timp îndeplinește funcția de șef al Secției orașenești și raionale a ocrotirii sănătății din Bender. În anii 1959–1960 își continuă studiile prin doctorat la Catedra de terapie a ISMC, iar la 11 februarie 1960, la vârsta de 28 de ani, este numit în funcția de medic-șef al Spitalului Clinic Republican. Teza de doctor în științe medicale o susține la Kiev, în anul 1968, iar peste 5 ani i se conferă titlul de conferențiar universitar. În anii de activitate pe tărâmul medicinei naționale, Timofei Moșneaga s-a evidențiat ca un talentat manager și coleg de nădejde pentru angajați. Meritele incontestabile i-au fost înalt apreciate: Medic Emerit din RSSM (1966); Medic al Poporului din URSS (1979); Ordinul „Lenin” (1986), „Ordinul Republicii” (1997) și multe altele.

Alături de energicul medic-șef, au fost prietenii de facultate, în frunte cu Chiril Draganiuc și Alexandru Robu, precum și colegii de lucru, dintre care merită evidențiați: Leon Roznerița, Nicolae Burdilă, Ozea Rusu, Dumitru Doneț, Pavel Onea, Eugen Iuhtimovschi, Victoria Corețchi ș.a. Fiind o persoană foarte sociabilă, în preajma sa se regăseau în permanență mulți prieteni, renumiți artiști, scriitori și reprezentanți din alte ramuri ale societății.

Drept baze clinice pentru viitorii medici, în afară de Spitalul Clinic Republican, au fost toate spitalele din Chișinău, iar în următorii ani studenții USMF „Nicolae Testemițanu” aveau posibilitatea să-și perfecționeze deprinderile practice și în alte instituții medico-sanitare din Bălți, Soroca, Cahul, Orhei etc.

IMSP SCM „Sf. Arhanghel Mihail”

Întemeierea Spitalului clinic municipal “Sf. Arhanghel Mihail” datează cu anul 1878, când la Chișinău au început să fie aduși răniții armatei ruse, care luau parte la războiul ruso-turc. La acel timp pe teritoriul instituției deja funcționa de mai mulți ani Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, care a fost construită pe pământ domnesc până la 1739. Domnitorul Moldovei, Grigore Ghica, i-a permis serdarului Năstase Lupul să refacă din temelie Biserica, începută la 27 iulie 1741. Către 1 decembrie 1755 în Biserică slujeau doi preoți și un diacon, concomitent ea servea și drept loc de vindecare a bolnavilor.

Prin ordinul (nr. 1629) al ministerului Sănătății al RSSM din 23 octombrie 1950, în acest lăcaș al policlinicii a fost fondat Spitalul orașenesc Nr. 2, sub conducerea medicului șef G. Hristovkin.

În anul 1970, spitalul devine bază clinică pentru ISMC, unde avea sediu Catedra de chirurgie facultativă. Mai târziu se deschide Catedra de chirurgie clinică (șef. P. Bâtcă, urmat de A. Spânu), Catedra de boli interne (șef. A. Diordița, urmat de V. Botnaru și I. Țîbîrnă), Catedra anestezie și reanimare (șef. M. Poliuhov) și Catedra de ginecologie și obstetrică (șef V. Friptu).

În anul 1997 spitalul a fost redenumit în IMSP SCM „Sf. Arhanghel Mihail”, iar din structura lui au fost excluse toate policlinicile, care s-au comasat în Asociații Medico-Teritoriale. De la o capacita-

te de 100 paturi în 2 secții clinice (terapie și chirurgie și 2 saloane de profil oftalmologic) de la etapa inițială, s-a ajuns la un spital de 200 de paturi în anul 1960 și la 400 de paturi în 1976 cu 5 secții clinice (chirurgie, terapie, ginecologie, reumatologie, pneumologie) și secții paraclinice (radiologie, laborator de medicină nucleară, laborator de investigații clinice și biochimice, diagnostic funcțional, morfopatologie). În anii 1982–1995, staționarul mărește numărul de paturi, ajungând la 540. În anul 1989, se deschide Centrul Pneumologic orășenesc desfășurat pe 120 de paturi, este dat în exploatare Blocul chirurgical cu 4 etaje, unde sunt formate noi secții: ATI (15 paturi), neurologie (50 de paturi), chirurgie septică (30 paturi).

Drept consecință defavorabilă a situației social-economice, financiare și al restructurării sistemului sănătății, numărul de paturi treptat a fost redus de la 404 (în anul 1998), la 250 (în anul 2001). Concomitent, s-a redus și numărul personalului medical de la 590 de angajați, la 372.

În pofida tuturor greutăților, spitalul „Sf. Arhangel Mihail” funcționează ritmic, posedă o echipă de buni profesioniști, cu un potențial mare de activitate. Realizările obținute în mare măsură se datorează managerului instituției, **Mihai Ciobanu**, care este un promotor energic și competent al sistemului de sănătate performant, doctor în medicină, conferențiar universitar. Alături de medicul-șef

se află o echipă de specialiști devotată jurământului Hipocrate, din care fac parte: Ludmila Panfil, Gheorghe Mutavci, Elena Sârbu, Svetlana Chișlaru, Svetlana Matei, Valentin Mustea, Tatiana Harghel, Anatol Cibotaru ș.a.

Actualmente, SCM „Sf. Arhanghel Mihail” dispune de 350 de paturi cuprinse în: Clinica Chirurgie cu 2 secții – chirurgie septică și aseptică, bloc operator; Clinica Ginecologie; Clinica Boli Interne cu secțiile: boli interne, cardiologie, pneumologie, gastroenterologie, neurologie; ATIR, subdiviziuni paraclinice performante.

Spitalul Nr. 4 din Chișinău

Este succesorul fostului Spital evreiesc, naționalizat la 05.11.1940 și transferat în Spital Militar, iar după cel de-al Doilea război Mondial, transmis în subordonarea Secției Ocrotirii Sănătății a orașului, devenind în 1945 bază clinică a Institutului de Stat de Medicină, unde au fost amplasate catedrele de Terapie generală, Chirurgie generală, Obstetrică și ginecologie. În perioada anilor 1965–1971 din componența lui au fost transferate în alte instituții medicale secțiile: fiziopulmonologie, de radiologie, obstetrică și ginecologie. Între anii 1971–2011 funcția de medic-șef al spitalului (din 1991 – director) a fost deținută de Dumitru Noroc.

Spitalul municipal din Bălți

După cel de-al Doilea Război Mondial, în alte localități ale republicii s-a restabilit funcționalitatea instituțiilor de ocrotire a sănătății. Astfel, spre finele anului 1946, în spitalele din orașul Bălți existau circa 300 de paturi, unde lucrau deja 20 de medici și 70 de asistente medicale. În 1948, policlinicile au fost subordonate spitalelor respective. În această perioadă își încep activitatea chirurgii Ipatie Sorocean (transferat din Chișinău) și Iurie Astrojnicov; interniștii Samuil Chișelev, Marc Reznic; urologul Efim Iusim; traumatologul Vladimir Râbacov ș.a. În anii următori se deschid secții specializate (otorinolaringologie, oftalmologie, traumatologie etc.).

Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri al RSSM din 19.02.1964 și ordinul ministrului Ocrotirii Sănătății, Nicolae Testemișanu, din

18.03.1964, spitalele nr. 1 și nr. 2 au fost comasate, fondând Spitalul Republican din Bălți. Spitalul devine un centru medical pentru deservirea populației din nordul republicii. În anii 1967–1969 (medic-șef **Eugen Paladi**), spitalul este orientat spre asistența medicală specializată. Mai târziu, sub conducerea medicului-șef, **Vladimir Popa**, numărul serviciilor medicale prestate populației bălțene se află în ascensiune.

Un grup de medici-veterani ai orașului Bălți (1972):

E. Iusim, R. Rabinovskaia, S. Chișelev, L. Tomașevici, I. Faverman,
L. Goldenberg, V. Splavnic, Z. Mihelman, I. Chilari, I. Dascăl ș.a.

În anul 1978 se dă în exploatare un edificiu nou cu patru nive-luri, capacitatea căruia era de 240 de paturi: profil terapeutic și reanimare. În anul 1982 se începe construcția unui complex spitalicesc cu o capacitate de 500 de paturi pentru toate secțiile specializate. În februarie 1995, Spitalului orășenesc (medic-șef **Gr. Chetrari**) i se acordă statutul de Spital Municipal, iar la 31 decembrie 1997, se reorganizează în Spitalul Clinic Republican Bălți pentru acordarea asistenței medicale spitalicești, de ambulatoriu și de urgență populației din toate raioanele de nord ale R.M. Mai târziu Spitalul Clinic Municipal obține statutul de baza clinică pentru Universitatea de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”, Colegiul de Medicină și

Centrul de Instruire a Personalului medical cu studii medii din Bălți.

Spitalul Municipal Bălți

IMSP Spitalul Raional Orhei

Spitalul din Orhei a fost fondat în 1879 și a funcționat până în 1918 sub denumire de Spital Evreiesc. În perioada anilor 1916-1917, în raza raionul Orhei funcționau șapte spitale de zemstvă, dintre care numai cinci dețineau localuri proprii, iar altele două activau în sedii închiriate. Fiecare spital avea câte opt paturi. Între 1933 și 1934, la Orhei a fost deschis un alt spital pentru 100 de paturi, unde se acorda asistență medicală calificată și gratuită populației din teritoriu.

La finele celui de-al Doilea Război Mondial spitalul își reîncepe activitatea în condiții când orașul Orhei, ca și alte localități din RSSM, era în ruine, cu un spațiu locativ distrus peste 70%, iar prejudiciile economice au declanșat probleme în sfera socială, cu creșterea nivelului de morbiditate în rândurile populației, condiționate atât de foamete, cât și datorită epidemiilor de tifos exantematic, malarie, infecții intestinale, tuberculoză și grave maladii pediatrice. Nimeni nu mai înregistra numărul decedaților. Doar pe parcursul lunii februarie 1947, în raionul Orhei au decedat 1248 de persoane. În 1959, instituției i se acorda statutul de Spital Raional Central, iar din 2004 poartă denumirea de IMSP Spitalul Raional Orhei și se află în subordonarea Ministerului Sănătății.

Actualmente instituția face parte din cele mai mari spitale raionale din Republica Moldova. Numărul total de paturi constituie 410 și prestează servicii spitalicești și specializate de ambulatoriu prin intermediul a 12 secții clinice, 7 paraclinice, secția consultativă și Centrul Perinatal de nivelul II. Asigurarea populației cu paturi spitalicești, în comparație cu mediile înregistrate în raioane(29,2) este mai mare, însă mai mic decât totalul pe republică (52,6), iar nivelul de spitalizare pentru persoanele asigurate este în descreștere și constituie 12,0 internări la 100 de locuitori. Asistența chirurgicală de staționar, anual, este în creștere, iar numărul de intervenții chirurgicale efectuate constituie circa 4 000 la număr.

Profesorul cu o pregătire insuficientă se plictisește toată viața, plictisindu-i și pe studenți.

Azriel Engler

II ORGANIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MEDICAL

Pe parcursul multor secole biserica și școala au servit drept piloni de sprijin, în jurul cărora s-a cimentat propășirea neamului. Preotul trebuia să sfințească școala, iar învățătorul – să lumineze și să înfrumusețeze biserica. Cele mai vechi așezăminte de învățământ general în spațiul Țării Moldovei au fost anume școlile mănăstirești, unde se învăța a scrie și a citi.

Moldoveanul Petru Movilă (1556–1647) prezenta o personalitate marcantă a timpului, fiind întemeietorul Academiei Slavo-Greco-Latine (1640), prima școală de teologie din Iași, organizată după modelul Colegiului Kievean. La 1627 el a fost ales arhimandrit al Lavrei Pecerska din Kiev, în 1632 a devenit reprezentant al Kievului la alegerea regelui Vladislav al IV-lea. A contribuit energetic la deschiderea primei tipografii din Iași, la democratizarea scrisului și la renașterea culturii moldovenești. A luptat împotriva politicii de deznaționalizare a poporului din care făcea parte.

O altă personalitate marcantă care a lăsat urme adânci în istoria poporului nostru este Mitropolitul Moldovei Varlaam (1590–1657). Anume el a fost acela care a editat prima carte în limba română, intitulată „Carte românească de învățătură”, în care scria: „Sfânta Scriptură trebuie editată în limba înțeleșului oamenilor, pentru ca să înțeleagă fiecare să se învețe și să mărturisească minunate lucrurile

lui Dumnezeu, cu mult mai vârtos limba noastră românească, ce n-are carte pre limba sa, cu nevoie este a înțelege cartea altei limbi”⁶¹.

Este cunoscută originea moldavă a savantului Mihail Herescu (1733–1807), care a devenit unul din fondatorii Universității din Moscova (1755), precum și a lui Vasile Caragea (1733–1842), care s-a regăsit printre organizatorii Universității din Harkov (1805). Alt profesor de la Universitatea din Harkov a fost juristul Nicolai Andreevici Grădescul, născut în anul 1864 într-o familie de boieri basarabeni, care în 1906 a fost ales în calitate de adjunct al Președintelui Dumei de Stat a Rusiei. Din componența Dumei pe atunci făcea parte guvernatorul Basarabiei Serghei Dmitrievici Urusov, medicul Leopold Siținski, neamțul F.A. Șeffler și boierul V.V. Ianovski. Aceștia au fost cei care au semnat manifestul contra Țarului Nicolai II, cu denumirea de: „Pentru monarhie democratică”. În consecință toți ei au fost arestați și aruncați în pușcărie la 31 decembrie 1907, unde au și întâmpinat anul nou. Se știe că contele Serghei Urusov, fostul guvernator al Basarabiei, după revoluția din 1917, a fost exilat de către Lev Troțki în Siberia, unde a decedat în 1935, iar Leopold Siținski a rămas în Basarabia să activeze în calitate de medic la spitalul din Chișinău.

Aici merită de amintit și despre cadrul didactic Ion Ciorbă, fratele mai mic al medicului Toma Ciorbă, care și-a continuat activitatea pedagogică la Universitatea din Varșovia în calitate de profesor universitar.

Istoria învățământului medical moldav, în mare măsură, repetă soarta și evoluția dezvoltării învățământului general la diferite etape de timp. În lipsa propriilor școli medicale, mulți exponenți ai neamului erau nevoiți să studieze arta medicală în țările cu o dezvoltare mai avansată, unde mai apoi rămâneau, cu regret, să activeze și după finisarea studiilor.

Cele relatate se referă la toate formele de învățământ medical, mediu și superior, din Republica Moldova.

⁶¹ Varlaam. *Opere*. Chișinău, 1991, p.20, 22.

2.1. Învățământul medical mediu

Până în secolele al XV–XVI-lea, pe teritoriul ținutului moldav funcționau tradițiile medicinei empirice, practică de către bărbi-eri, babe doftoroaie și alte persoane anonime. Abia în anul 1562 domnitorul Moldovei, Ioan Despot Vodă, a înființat un Colegiu de la Cotnari, județul Iași, unde se studiau și anumite discipline medicale. Temei pentru pregătirea de urgență a cadrelor medicale cu studii medii au servit epidemiile uriașe de ciumă, holeră, tifos și alte boli contagioase care provocau multiple victime omenești. În gubernia basarabiană învățământul medical mediu s-a înființat cu mult mai târziu decât în alte regiuni ale Imperiului Rus.

În anul 1872, Zemstva basarabeană deschide la Chișinău prima instituție de învățământ medical mediu – **Școala de Felceri și Moașe**, care funcționa pe lângă Spitalul Orășenesc. Primul director a fost Valerian Tverdohlebov, mare animator al învățământului medical mediu. Durata studiilor pentru felceri era de trei ani, iar pentru moașe – de doi ani. Se prevedea că vârsta celor înmatriculați pentru felceri nu trebuia să depășească 26 de ani, iar pentru moașe – varia între 20 și 40 de ani. Din prima promoție a școlii (1875) au făcut parte 17 felceri, fiecareia dintre ei eliberându-i-se un complet de instrumentar medical și câte un manual la fiecare disciplină medicală studiată. Tinerii absolvenți erau obligați să activeze în locurile de repartizare cel puțin 5 ani.

În legătură cu necesitatea acută de cadre medicale în regiune, în anul 1873, administrația Chișinăului organizează suplimentar altă școală medicală medie pentru femei, care a funcționat doar 15 ani. Tot în anul 1873 se înființează un punct de vaccinare contra varicelilor, pe lângă Spitalul gubernial din Basarabia. Tot atunci Școala de doi ani pentru felceri și îngrijitoare de bolnavi este transformată în Școala de felceri și moașe, cu termenul de studii de trei ani.

Agravarea bruscă a situației sanitaro-epidemiologice din acea perioadă a impus administrația Zemstvei basarabene să pregătească pe lângă spitalele județene felceri și moașe din rândurile populației băștinașe, cu durata de instruire de 4-5 ani. Către finele perioadei de existență a sistemului de zemstvă în Rusia țaristă, Societatea

„Crucea Roșie” din satul Hârbovăț, Anenii Noi organizează pe lângă Școala de felceri și moașe două școli separate: 1) pentru pregătirea moașelor și 2) ale asistentelor medicale. La sfârșitul secolului al XIX-lea, în condiții sanitaro-epidemiologice complicate, în Basarabia activau peste 180 de asistente medicale.

Colegiul de Medicină din Bălți

A avut o istorie de constituire foarte complicată. Conform informațiilor din arhivele naționale, pe timpul României Mari, în anul 1924 a fost fondată o Școala de Felceri și Moașe cu sediul în orașul Ananiev, care a funcționat timp de 16 ani. În anul 1940, când orașul Ananiev a trecut în componența Ucrainei, școala nominalizată este evacuată în Tiraspol, iar în 1941, odată cu începerea celui de-al Doilea Război Mondial, baza materială, împreună cu documentele școlii, a fost evacuată în altă localitate a țării, iar cadrele didactice și elevii au fost expediați pe front. În 1944, odată cu trecerea Basarabiei sub jurisdicția sovietică, această școală își începe activitatea, deja în orașul Chișinău, dar, prin hotărârea Sovietului Comisarilor Norodnici din RSSM (nr. 729) din 17 august 1945, școala, cu cei 60 de elevi și 2 profesori titulari, este transferată în orașul Bălți.

La Bălți, școala în primii ani a fost condusă de Pavel Iudelski, urmat de Iulian Gasperski (1946–1949); Natalia Veselciacova (1949–1953); Alexandr Șevțov (1953–1959); Pavel Pisanciuc (1959–1964); Ion Baciuc (1964–1968); Savelii Roznerița (1968–1986); Tudor Dulghieru (1986–1988); Vasile Enachi (1988–2008); Anatol Roșca (2008–2010); Ion Grosu (2010–2014) și Andrei Sochircă (din 2014). La 1 septembrie 1945 s-a început procesul de instruire, care avea loc în orele de după-amiază în încăperile unei școli generale din oraș.

Peste un timp, școala a obținut o clădire separată cu două etaje, pe fosta strada Moscovei, nu departe de Grădină publică din centrul orașului Bălți. La începutul activității sale, în școală se pregăteau doar felceri și moașe, iar mai târziu au apărut grupe de felceri-sanitari, felceri-laboranți și tehnicieni-dentiști. Toate disciplinele inițial se studia doar în limba rusă, iar mai apoi s-au organizat grupe cu studiere și în limba română. După absolvire, tinerii specialiști

erau repartizați obligatoriu la lucru în localitățile rurale ale republicii. În 1954, *Școala de Felceri și Moașe* este redenumită în *Școala de Medicină*.

Sediul Școlii de Felceri și Moașe din Bălți în anii postbelici până în 1954

Sediul Colegiului de Medicină din Bălți, după 1954

Până în anul 1968 lecțiile teoretice se desfășurau în aulele școlii, iar orele practice – la bazele clinice din instituțiile medico-sanitare ale orașului. Majoritatea elevilor, sosiți la studii din alte localități, închiriau gazde în case particulare ale bălțenilor, cu excepția elevilor de la casele de copii care erau amplasați în unicul cămin al școlii, situat în preajma bisericii „Sf. Nicolae”. Pe atunci, în curtea școlii existau mici terenuri sportive pentru baschet și volei, unde adesea se mai juca și fotbal, iar în mica sală sportivă se antrenau studenții la haltere, box și lupte⁶².

Anul 1968 a fost foarte încordat și anevoios pentru întregul colectiv și al tânărului director al Școlii de Medicină din Bălți, dl Ion Baciuc care trebuia să schimbe sediul instituției. Prin hotărârea Comitetului executiv orașenesc, în localul Școlii de Medicină a trecut Școala Muzicală, iar Școala de Medicină a fost transferată într-un bloc de studii ale Institutului Pedagogic din cartierul Pământeni. Prin Hotărârea de Guvern din 25 iunie 1992, denumirea școlii se modifică în *Colegiul de Medicină*. Se perfectează planurile de stu-

⁶² Baciuc, Gh. Colegiul de Medicină din Bălți. *Orașul Bălți și oamenii lui*, Chișinău, 2011, pp. 294-308.

dii, iar programele de instruire s-au adaptat la obținerea calificative-
lor: asistent medical, felcer-laborant și tehnician dentist.

Mulți dintre absolvenții Colegiului de Medicină din Bălți și-au continuat studiile la Institutul de Medicină din Chișinău și în alte orașe din URSS, devenind specialiști de vază, savanți, profesori universitari. Numai în perioada anilor 1945–1985, peste 20 de absolvenți ai Școlii medicale bălțene s-au continuat studiile la facultățile de medicină, obținând titlurile de profesori universitari. Aceștia au fost: Andrei Dovganski, care se numără printre primii absolvenți ai acestei unități de învățământ (1950); urmat de Ion Podubnâi, Vasile Procopișin și Mihail Rotaru (1951); Petru Iarovoi (1952); Ion Prisacaru (1953); Gheorghe Baciuc și Mihai Corlăteanu (1954); Petru Roșca, Nicolae Opopol și Gheorghe Ostrofeț (1955); Petru Galețchi (1956); Vasile Niguleanu și Petru Cazacu (1957); Leonid Cobâleanschi (1958); Valentin Țurea (1970); Mircea Sofroni (1974) și Stanislav Babuci (1985). Numai la Facultatea de stomatologie a USMF „Nicolae Testemițanu” peste 15 absolvenți ai școlii bălțene au constituit corpul didactic în frunte cu profesorii universitar Ion Lupu (1970), Vasile Bădărău (1963), Gheorghe Bârsa (1973), Vasile Gamureac (1974), Filip Gheorghîța (1984), Vasile Spânu (1975), Valeriu Fală (1980), Valentina Trifan (1985), Mariana Ceban (1988), Vitalie Gribenco (1989), Oleg Solomon (1990), Lilia Solomon (1997) etc.

Școala de Felceri și Moașe din Tiraspol

S-a deschis în anul 1936, pe când sistemul de sănătate publică din regiune era condus de fiica lui Rali Arbore, renumita doctoriță Ecaterina Arbore, absolventa Facultății de Medicină din Paris, fiind pe atunci ministru (Comisar Norodnic) al Sănătății din RASS Moldovenească, dar împușcată de către reprezentanții regimului comunist sovietic în anul 1937.

După al Doilea Război Mondial instituției tiraspolene i s-a dat denumirea de Școala de Medicină *Lev Tarasevici*, care continuă să pregătească specialiști cu studii medicale medii deja peste 85 de ani consecutiv. Pe parcursul anilor o mare parte dintre discipolii școlii au devenit cunoscuți specialiști în domeniul medicinei practice,

oameni de știință, profesori universitari. Din ultima categorie de specialiști fac parte: Aurel Penu, absolvent al anului 1957, renumit medic-funcționalist din Hâncești; Ion Motânga (1960) și Constantin Ețco (1962), ambii recunoscuți savanți în domeniul igienei sociale; Ion Butorov (1967), medic-internist; Mihail Costinov (1976), talentat profesor universitar (2001), colaborator științific superior (1993), șef al Laboratorului de Vaccino-profilaxie și imunoterapie a bolilor alergice al Institutului de Vaccinuri și Seruri (I. Mecinicov) din Moscova, Om Emerit în științe din Federația Rusă, autor a circa 500 de lucrări științifice, conducător la elaborarea a peste 25 de teze de doctorat și 5 de doctor habilitat în științe medicale. Dintre absolvenții școlii tiraspolene mai fac parte stomatologii Nicolae Cojuhari și Vasile Guțuțui, conferențieri universitari la USMF „Nicolae Testemițanu”.

Colegiul Național de Medicină și Farmacie din Chișinău „Raisa Pacalo”

S-a fondat prin Hotărârea Sovietului Comisarilor Norodnici din 18 octombrie 1944 cu denumirea de Școala de felceri și Moașe din Chișinău. La prima etapă școala includea doar 4 lectori titulari și câțiva angajați din rândul medicilor-practicieni. În anul 1954, prin

Hotărârea Consiliului de Miniștri al RSSM, instituția este reorganizată în Școala de Medicină a Ministerului Sănătății, iar la 26 decembrie 1957, prin Ordinul Ministerului Sănătății (nr. 375), din nou este reorganizată în Școala de bază de Medicină din Chișinău cu statut de centru metodic pentru toate școlile de profil din republică. În acești ani activitatea școlii a fost dirijată de către următorii directori: Boris Bromberg, Mihail Zagarskih,

Mahmud Așumov, Zinaida Molceanov și Leon Roznerița. În dez-

voltarea instituției un rol deosebit îi revine directoarei Raisa Pacalo, care a condus acest colectiv pe parcursul a 24 de ani (1964–1987). Din 1987 până în 1993 Școala de bază de Medicină a fost dirijată de Cecilia Badrajan.

Prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova (nr. 440) din 25 iunie 1992 și Ordinul Ministerului Sănătății (nr. 111) din 01.09.1992, Școala de bază de Medicină a fost rebotezată în *Colegiul Republican de Medicină din Chișinău*, fiind condus de Ștefan Plugaru, doctor în medicină, conferențiar universitar, Om Emerit. La 25 iunie 1999, printr-o Hotărâre a Guvernului Republicii Moldova (nr. 591) în componența Colegiului Republican de Medicină, prin comasare, a fost trecut întregul efectiv de studenți și corpul didactic al *Colegiului Orășenesc de Medicină*, în frunte avându-l pe Boris Golovin, în perioada anilor 2002–2005. Din martie 2005, colegiul este condus de directorul Ala Manolache.

La 22 octombrie 2012, prin altă Hotărâre a Guvernului Republicii Moldova (nr. 791), Colegiului Național de Medicină și Farmacie din Chișinău i s-a conferit numele *Raisa Pacalo*. De la fondare și până în prezent la renumitul Colegiu au fost pregătiți peste 25 de mii de specialiști: felceri, asistenți medicali, moașe, laboranți-farmaciești, asistenți igieniești-epidemiologi, felceri-laboranți, tehnicieni dentari.

Printre absolvenții Colegiului Național de Medicină și Farmacie din Chișinău se numără profesorii universitari: Grigore Friptuleac (1964), savant în domeniul Igienii și Sănătății Publice; Veaceslav Gonciar (1973), cunoscut farmacolog; Marin Rotaru (1974), renumit medic obstetrician ginecolog, șef de catedră, director al Institutului Mamei și Copilului, precum și Emil Ceban (1984) distins specialist în urologie și nefrologie, stomatologul Iurie Melnic ș.a. Toți deopotrivă duc faima științei naționale.

Colegiul de Medicină din Soroca

S-a fondat în anul 1945 însă a funcționat doar până la anul 1986, când a fost desființat printr-o hotărâre a guvernului. Primul director al colegiului a fost Vladimir Ciobanu. Unii dintre foștii elevi ai școlii și-au continuat studiile la Institutul de Stat de Medicină din Chi-

șinău, devenind cu timpul renumiți specialiști în diverse domenii, inclusiv savanți. Printre profesori universitari se enumeră absolvenții: Nicolae Atamanciu, Mihai Bușan, Alexandru Izvoreanu, Nicolae Frunțașu și Vladimir Popa (1952); Dumitru Șcerbatiuc (1959); Eva Gudumac și Filip Gornea (1960) și Petru Bujor (1970), conferențiarul Liviu Andon (1957). Acești savanți au contribuit la pregătirea multor generații de medici în cadrul catedrelor USMF „Nicolae Testemițanu”. Concomitent acești specialiști efectuau numeroase examinări ale pacienților, dirijând procesul de tratament al celor mai gravi bolnavi profesionist.

Colegiul de Medicină din Bender-Ungheni

A fost organizat în anul 1945, în calitate de instituție de învățământ medical mediu, similar cu altele de acest gen din RSSM. Prima promoție datează cu anul 1948, din care a făcut parte Eugen Cunițchi, viitor doctor habilitat în medicină, cunoscut medic fiziateru. Din promoția anului 1950 face parte renumitul organizator al Sistemului de Sănătate Publică, Timofei Moșneaga, medic al Poporului din URSS, ministru al Sănătății, medic-șef al Spitalului Republican, deputat în Parlamentul Unional, conferențiar universitar. Absolvent al anului 1956 este academicianul Gheorghe Ghidirim, iscusitul chirurg, distins om de știință și cultură, ex-ministru al Sănătății, savant cu renume mondial. Alt chirurg de vază din Republica Moldova, absolvent al Școlii Medicale din Bender, este Romeo Șcerbina, conferențiar universitar, care a activat și ca profesor la Alma Mater după absolvirea Institutului de Medicină. În anul 1965 această instituție a absolvit-o și Tudor Gheorghiuță, doctor habilitat, profesor universitar, medic microbiolog. Dintre absolvenții Școlii medicale din orașul Bender fac parte cunoscuții specialiști în stomatologie, conferențiarii: Pavel Gnatiuc, Victor Banuh, Nicolae Chele, Sergiu Ciobanu, devenit de curând doctor habilitat în științe medicale.

Prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 16 octombrie 1992 Școala de Medicină din Bender a fost transferată în orașul Ungheni, unde își continuă activitatea până în prezent. Conform Statutului de funcționare, „Colegiul de medicină Ungheni” este o

instituție de instruire a cadrelor medii speciale, subordonat ministerului Sănătății și ministerului Educației. La 9 decembrie 2004, Colegiul a fost acreditat cu specialitatea 1701 *Medicină Generală* învățământ cu frecvența de zi și calificarea *Asistență Medicală*, iar în anul 2007 a împlinit 15 ani de activitate, deja în orașul de pe malul Prutului.

Colegiul de medicină din Cahul

Prin Hotărârea din 13 mai 1946 a Consiliului de Miniștri ai RSSM în orașul Cahul este fondată Școala de Felceri și Moașe, iar prin ordinul nr. 585-A, semnat la 26 iunie 1946 de Nicolai Ejov, viceministrul Sănătății, în funcția de director al Școlii este numită Galina Dreșel, absolventa Institutului de Medicină din Kiev în 1939. Cei 90 de elevi înmatriculați au început lecțiile la 10 septembrie, în sediul școlii orașenești medie nr.3. Pentru cazarea studenților s-a oferit clădirea unei grădinițe de copii. La finele primului semestru își continuau studiile doar 70 de elevi din cei 90 înmatriculați, dintre care doar 46 au fost promovați la anul II de studii.

În toamna anului 1947 Școlii de Felceri și Moașe i s-a oferit un bloc pentru studii în sediul Uniunii Asociației de Consum din Cahul, ca peste un an să treacă în altă clădire, mai spațioasă. Cea mai mare parte din cadrele didactice erau angajați prin cumul. Majoritatea dintre ei erau specialiști bine pregătiți: Alexandru Orenștein, absolvent al Facultății de medicină a Universității din Franța; G.Bistrițchi, licențiat al Universității din Cluj; A. Zaleaznic și L.Cogan, absolvenți ai Facultății de medicină din Bologna, Italia; P. Belțer, cu studiile făcute la Facultatea de medicină din Iași și B.Șvarț – la Facultatea din București. Decan de vârstă al Școlii de Felceri și Moașe din Cahul devenise M. Fruht, care încă în 1927 absolviseră Universitatea de Medicină din Praga.

În pofida caracteristicii pozitive a cadrelor medicale, implicate în procesul de învățământ, mulți dintre cei care cunoșteau suficient limba băștinașilor, dar încă și prin anul de studii 1954/55 majoritatea disciplinelor erau susținute în limba rusă, necunoscută suficient de către absolvenții școlilor naționale, ceea ce influența negativ asupra însușirii materialului la obiectele respective. La acel timp și

directorul Școlii, doamna Galina Dreșel, insista asupra acordării unei clădiri suplimentare pentru studii, întrucât contingentul elevilor a crescut substanțial. Și aici, neobosita directoare (mamă, numită de către elevi „mama”) primea de la responsabilii *împuterniciți de popor* răspunsuri standard – de refuz. În schimb, pentru reorientarea discuției în altă direcție, conform ordinului 1008, din 10 iulie 1954, al Ministerului Ocrotirii Sănătății al RSSM, instituția a fost reorganizată în *Școala de Medicină*.

La 11 octombrie 1958, Ministerul Ocrotirii Sănătății a recomandat: „Să fie majorat, până la trei ani, termenul de studii pentru acei înmatriculați după absolvirea școlii medii, păstrând profilurile de felceri și asistente medicale, cu sistarea temporară la specialitatea *Moașe*, dar cu adăugarea specializării de *Felceri sanitari*”. Concomitent s-au majorat orele de aplicații practice la disciplinele clinice. În anul de învățământ 1962/63 pentru prima dată s-a constituit o grupă de asistente medicale pentru instituțiile curative de copii.

Către aniversarea a XX-a de la fondarea instituției (1966), aparatul de conducere a rămas același: director – G. Dreșel, șef de studii – B. Șafer, cadrele didactice: G. Bistrițki, A. Zaleznic, L. Cogan, A. Orinștein, V. Iusim ș.a., fenomen rar întâlnit în alte instituții medicale din RSSM. Doar directoarea Galina Dreșel, care s-a aflat

la cârma școlii timp de 24 de ani, perioadă în care instituția s-a afirmat pozitiv în sistemul învățământului medical mediu din republică, a demisionat la finele anului de studii 1969/70, iar șefa de studii Bela Șafer a demisionat în 1978, după 32 de ani de activitate.

Noul director al școlii a devenit Ion Mocanu, absolvent al ISMC din anul 1963, om care s-a consacrat școlii în întregime până în ultimele clipe de viață. În anul de studii 1982/83, Școala dispunea pentru prima dată de un număr de peste o mie de elevi. Instituția începe anul de studii 1992/93, cu o nouă denumire – *Colegiul de Medicină*. Ordinul de reorganizare a Colegiului a fost semnat de directorul Ion Mocanu, fiind și ultimul document semnat de dumealui. A decedat subit la 10 iulie 1992. Activitatea lui Ion Mocanu în calitate de director al instituției pe durata celor 20 de ani, cât s-a aflat la conducere, este caracterizată de corpul didactic ca foarte bună, reușind să cristalizeze frumoasele tradiții ale instituției.

Prin ordinul ministerului Sănătății din 24 august 1992, în funcția de director al Colegiului de medicină a fost numit Alexandru Calendari, înlocuit ulterior de către Nicolae Bularu (1994),⁶³ iar din anul 2016 funcția de director este deținută de Sergiu Bădănașu.

Galina Dreșel
1946–1970

Ion Mocanu
1971–1992

Nicolae Bularu
1994–2016

Pe parcursul anilor, mulți absolvenți ai USMF „Nicolae Testemițanu” au devenit profesori la Colegiul de medicină din Cahul, care au contribuit la prosperarea renumitei Școli medicale

⁶³ Manoil, A., Bularu, N. Colegiul de Medicină din Cahul, Chișinău, 2006, 270 p

cahulene. Dintre aceștia vom evidenția pe următorii: Mocanu Ion, Mocanu Mihail, Nimijan Dumitru, Tatarlî Eugenia, Dolmanji Nicolae, Bularu Nicolae, Bodean Svetlana, Mohoreanu Vasile, Caceanov Valentina, Perju Tatiana, Bostan Veronica și alți dascăli ai tineretului studios.

Dintre absolvenții Colegiului de Medicină din Cahul merită evidențiat Gheorghe Marcu, care activează în calitate de medic legist la Cahul timp de peste 35 de ani, și Tudor Tripac, director al CMF nr. 7 din or. Chișinău.

Colegiul de Medicină din Orhei

Conform Hotărârii (nr. 785) Consiliului Miniștrilor al RSSM din 19 august 1947 și Ordinului (nr. 301) din 24 august 1947 al Ministerului Sănătății din republică, în orașul Orhei s-a organizat Școala de Surori Medicale. La 1 septembrie și-au început studiile 60 de studenți în incinta fostului gimnaziu evreiesc *Talmud Tora* din oraș. Primul director a fost medicul infecționist M.A. Bernadiner (1947–1952), iar printre primii lectori se enumerau M.B. Șaprina, A.O.Groisman, M.A. Colica, M.O. Bobici ș.a. În anul 1949 la școală activau deja 17 profesori. Peste trei ani, postul de director îl ocupă V. Cașina (1952–1961).

Din anul 1955 instituția se numea Școala de Medicină. Atunci se înmatriculează 30 de elevi, grupa de felceri în baza studiilor generale medii. În anul 1956, din nou se modifică denumirea instituției, în *Școala de Medicină din Orhei*. În anii 1961–1968, funcția de director al școlii este preluată de domnul M. Bagmanean. În legătură cu mărirea contingentului de studenți, în anul de studii 1963–1964, crește numărul de profesori cu statut titular.

Prin ordinul ministerului Sănătății din 11 aprilie 1968, în funcția de director al Școlii este numită E.M. Golovina (1968–1971), care a reușit să consolideze colectivul, marcându-se o nouă treaptă de ascensiune. La acea perioadă s-a legiferat activitatea a patru catedre: medicină generală, pediatrie, terapie și științe socio-umanistice.

La 11 noiembrie 1971 în calitate de director este numit V.V.Burlacu, care s-a aflat la cârma instituției mai mult de 15 ani, manifestându-se ca excelent manager și specialist în domeniu. Fi-

ind un om cu veleități de bun gospodar, a reușit să lase profunde urme în istoria școlii. Pe timpul lui s-au dat în exploatare două cămine cu câte 240 locuri. Lecțiile practice se desfășurau în mod obligatoriu la Spitalul Raional din Orhei.

La 11 februarie 1987, director al Școlii de Medicină din Orhei devine A.L. Ghelman (1987–1991), fiind înlocuită la 21 februarie 1991 de către medicul Ilie Amoașii. Din acest an înmatricularea elevilor se face în baza studiilor medii de cultură generală, iar programele prevedeau numai studierea disciplinelor de specialitate. Prin Ordinul nr. 440 al Ministerului Sănătății din 25 iunie 1992, Școala capătă denumirea de Colegiul de Medicină. Din anul 2001 se deschid clase liceale de profil real, în care învățau 163 de elevi din toată republica.

Mihail Bernadiner
1947–1952

Vladimir Burlacu
1968–1971

Zinaida Țugui
2002–2011

La 2 septembrie 2002, în funcția de director al Colegiului de Medicină din Orhei a fost numită doamna Zinaida Țugui, apreciată de colegi ca un conducător inteligent și înțelept. Din acest moment se pune accentul pe dezvoltarea procesului instructiv-educativ, în exclusivitate prin prisma cerințelor contemporane. Din 2004 Colegiul activează conform statutului aprobat de către Ministerul Sănătății și al Regulamentului, aprobat de Ministerul Educației, Tineretului și Sportului la 28 decembrie 2005. În anul 2011, funcția de

director al Colegiului de medicină din Orhei este preluată de către cadrul didactic Nelly Globa.

Actualmente Colegiul de Medicină din Orhei dispune de un bloc administrativ cu 34 de săli de studiu, 21 de cabinete și 4 laboratoare bine amenajate, 2 cămine studențești cu încălzire autonomă, sală sportivă etc. Cabinetele sunt repartizate pe catedre, asigurate cu materiale didactice și tehnice. În prezent Colegiul pregătește lucrători medicali cu studii medii la specialitățile: *Medicină generală*, *Asistent medical*, *Moașă*, *Felcer*. Procesul didactic se desfășoară la șase catedre, fiecare având proiecte bine determinate.

Unii dintre absolvenții Colegiului de Medicină din Orhei ulterior au devenit profesori la Alma Mater, alții și-au continuat studiile la USMF „Nicolae Testemițanu”, obținând titluri și grade științifice. Dintre aceștia vom menționa doctori în științe medicale, conferențieri universitari: anatomistul Ilie Gurițencu, cunoscut medic igienist Vasile Iachim, specialist în imagistică Sergiu Matcovschi și stomatologul Alexei Pălărie.

2.2. Învățământul medical superior

Pe timpul regimului țarist în Basarabia nu exista învățământ superior medical. În acea perioadă cei mai dotați tineri din familiile unor intelectuali basarabeni își făceau studiile la facultățile de medicină din țările europene (Berlin, Paris, Viena) sau în cele din imperiul rus (Kiev, Harkov, Odessa, Sankt-Petersburg). O parte dintre ei ulterior se întorceau la baștină și activau în calitate de medici la spitalele din orașele mari. În același timp, populația de la sate era lipsită de ajutor medical specializat în locurile de trai, fiind nevoită și în continuare să apeleze la serviciile medicale tradiționale, acordate de persoane fără pregătire medicală specială. În perioada României mari (1918–1940), tinerii basarabeni își făceau studiile la Facultate de medicină a Universității din Iași. Iar pe teritoriul fostei Basarabii, numărul cadrelor medicale devenise deja suficient pentru a acoperi necesitățile populației, atât din contul specialiștilor basarabeni, cât și cei sosiți din alte regiuni ale României.

Starea deplorabilă a sistemului de sănătate în RSSM în anii postbelici a fost principala premisă pentru organizarea unei instituții de învățământ superior medical. Alt motiv, nu mai puțin important, a servit deficitul acut de cadre medicale care ar fi venit în ajutorul populației înfometate și bolnave. De aceea, fondarea Institutului de Stat de medicină din Chișinău (ISMC) a fost un act politic binevenit, prin care, în mod real, s-a început pregătirea cadrelor naționale din rândul băștinașilor, totodată a apărut posibilitatea de a satisface necesitățile de cadre medicale pentru populația din toate localitățile republicii. Se poate afirma că organizarea ISMC se înscrie în istoria învățământului superior medical ca un eveniment de anvergură, prin care s-a deschis calea schimbărilor cardinale ce au favorizat dezvoltarea sistemului de sănătate publică și posibilitatea de a se pregăti medici din rândul localnicilor, fără a se apela la instituțiile medicale de profil din alte țări ale lumii. Cu siguranță, hotărârea istorică de a se fonda la Chișinău o instituție de învățământ superior medical, a fost întâmpinată de băștinași cu recunoștință, într-un fel uitând de greutățile anilor postbelici.

Fondarea Institutului de Medicină din Chișinău (1945–1959)

După cum atestă sursele informative, procesul de organizare a primei instituții de învățământ superior medical, pe plaiul basarabean, s-a început cu adresarea Sovietului Miniștrilor al RSSM (iulie 1945) către conducerea URSS cu rugămintea de a se transfera la Chișinău Institutul de Medicină din Kislovodsk. A urmat Hotărârea Guvernului Sovietic (nr. 12875 din 28.08.1945) și a ordinelor respective ale Comitetului pentru problemele școlii superioare și a Comisariatului Sănătății al URSS (427/699 din 31.08.1945), prin care s-a oficializat transferul institutului respectiv la Chișinău. A demarat lucrul organizatoric propriu-zis de îndeplinire a dispozițiilor guvernamentale. În scopul realizării acestor sarcini, Guvernul RSSM a format o comisie oficială în frunte cu ministrul adjunct al Comisariatului Popular al Ocrotirii Sănătății, Nicolae Ejov (președinte), și membrii acestei comisii: vice ministrul Ipatie Sorocean (în calitate de director numit de guvern), Moisei Ghehtman și Serghei

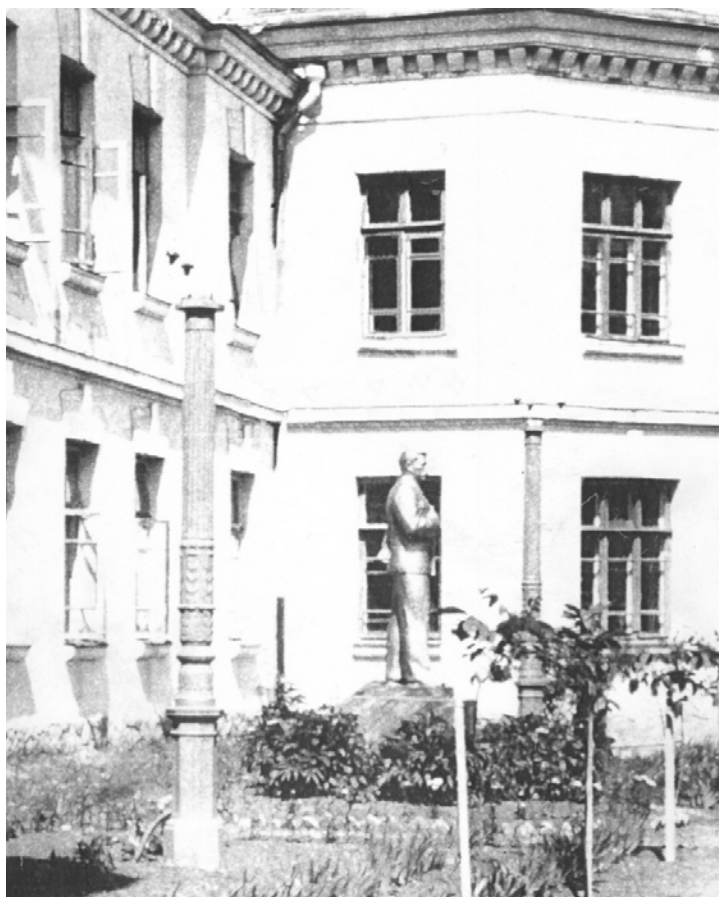
Balakin, care urmau să asigure condițiile de primire și cazarea cadrelor didactico-profesionale și studenților anilor II-V, precum și să contribuie la stabilirea bazei tehnico-materiale a institutului.

Transferul Institutului de Medicină din Kislovodsk s-a desfășurat în condiții socio-economice anevoioase marcate de mai multe dificultăți, condiționate atât de pregătirea bazelor pentru studii, cât și de lipsa spațiului locativ necesar personalului profesoral și studentesc. În condițiile orașului grav distrus pe timpul războiului, nu existau sedii suficiente care puteau fi folosite în acest scop. Comisia nominalizată, în frunte cu Ipatie Sorocean, a început procesul de selectare a localului noii instituții, găsim mai potrivit clădirile fostului Spital militar (construit în 1905) de la marginea orașului Chișinău, învecinat cu Spitalul de Boli Infecțioase (actualmente *Toma Ciorbă*), situat în preajma satului Buiucani, devenit ulterior parte componentă a orașului.

În toamna anului 1945, la gara Feroviară Visterniceni din Chișinău a sosit personalul profesoral-didactic și 570 de studenți (anii II-V) ai Institutului de Medicină din Kislovodsk, creat în baza Institutului de Medicină nr. 1 din Leningrad. La 20 octombrie 1945, s-a început oficial procesul de studii la Institutul de Medicină din Chișinău. În acel an s-a început procesul dezvoltării învățământului medical superior și a științei medicale pe teritoriul basarabean. Inițial, în cadrul institutului funcționau 13 catedre, la care activau 134 de profesori, inclusiv 18 doctori habilitați, profesori universitari, și 19 doctori în medicină. ISMC a fost fondat în baza potențialului intelectual, din componența căruia făceau parte renumiți savanți-medici din Sankt Petersburg și alte centre universitare vestite. Astfel, s-a moștenit vechile și frumoasele tradiții didactico-științifice și clinice ale unor valoroase școli medicale din Rusia.

Imaginea blocului central al ISMC, în care activau și organele de conducere ale institutului, a rămas neschimbată până la finele anilor 50 ai secolului XX. Restaurarea clădirilor avariate s-a făcut mai mult cu ajutorul studenților medici. La începutul anilor 60, rectorul N. Testemițanu, a început construcția a două clădiri noi cu patru etaje, situate pe ambele părți ale edificiului vechi, după proiectele elaborate de către cunoscutul arhitect chișinăuan, Valentin Voițehovschi (1909–1977).

Mai mult de 10 ani, ISMC a dispus doar de cunoscutele clădiri de bază cu două etaje, existente și în zilele noastre. În curtea lui se mai găsea altă clădire cu două etaje folosită inițial ca sediu pentru conducerea institutului, unde mai apoi s-au aflat catedrele cu profil medico-biologic (Anatomie, Patofiziologie, Medicina legală, Histologie, Anatomie patologică, Anatomie topografică). În interiorul curții se aflau și câteva clădiri mai mici, cu un nivel, sediile altor catedre (Fiziologie normală, Farmacologie, Fizică, Chimie, Limbi străine etc.), iar în zilele noastre acolo se află cantina studentescă, Centrul estetic „Ion și Doina”, etc.

Aspectul blocului central al Institutului de Stat de Medicină din Chișinău
În centru – statuia lui I.V. Stalin (1946–1957)

Cea mai mare parte a studenților au fost cazați în căminele de pe strada Kiev, 137 (actualmente, strada 31 August 1989), colț cu strada Serghei Lazo, iar lectorii au fost stabiliți cu traiul pe strada Pirogov (actualmente, Kogălniceanu), într-o frumoasă clădire, unde ulterior s-a aflat Dispensarul Oncologic. La început, majoritatea catedrelor disciplinelor teoretice își desfășurau procesul de studii în blocul central și în clădirile din curtea institutului. Seminarele la disciplinele clinice aveau loc la bazele instituțiilor medicale care funcționau în oraș (spitalul Clinic Republican, spitalele orașenești nr. 2 și nr. 4, Spitalul feroviarilor din Chișinău etc.). Cursurile teoretice se susțineau în cele patru aule existente atunci de la etajul doi al blocului central. Spațiile mici ale localurilor pentru studii și trai nu-i deranjau esențial nici pe studenți, nici pe cadrele didactice, toți erau obișnuiți cu un confort modest de trai și de activitate.

Dintre șefii de catedre care și-au început activitatea în componența ISMC au făcut parte profesorii universitari: **A.P. Lavrentiev** (anatomie), **A.A. Troițki** (anatomie topografică), **A.N. Nicogosian** (igienă), **B.I. Șarapov** (neurologie), **A.A. Zubkov** (fiziologie), **A.N. Molohov** (psihiatrie), **I.N. Kurlov** (oftalmologie), **V.Sinelnikov** (biologie) precum și conferențiarii: **M.Ia. Ghehtman** (organizarea ocrotirii sănătății), **N.N. Kuznețov** (histologie), **B.I.Leonov** (chimie anorganică), **B.M. Curțer** (fiziologia patologică), **S.I. Lealikov** (farmacologie), **V.P. Eremeev** (limbi străine), ș.a. În calitate de lectori-asistenți s-au încadrat și profesioniști băștinași dintre care majoritatea fiind cu studii făcute în școlile universitare europene: S.D. Goligorski, M.I. Krasilșcik, A.S. Frank, L.B.Șraiber, I.A. Orenștein, M.H. Beringher, P.I. Litvak, A.I. Kogan, lingviștii S.M. Smirnov, R.S. Poznanskaia, care și-au adus contribuția la pregătirea cadrelor naționale din primele promoții de medici.

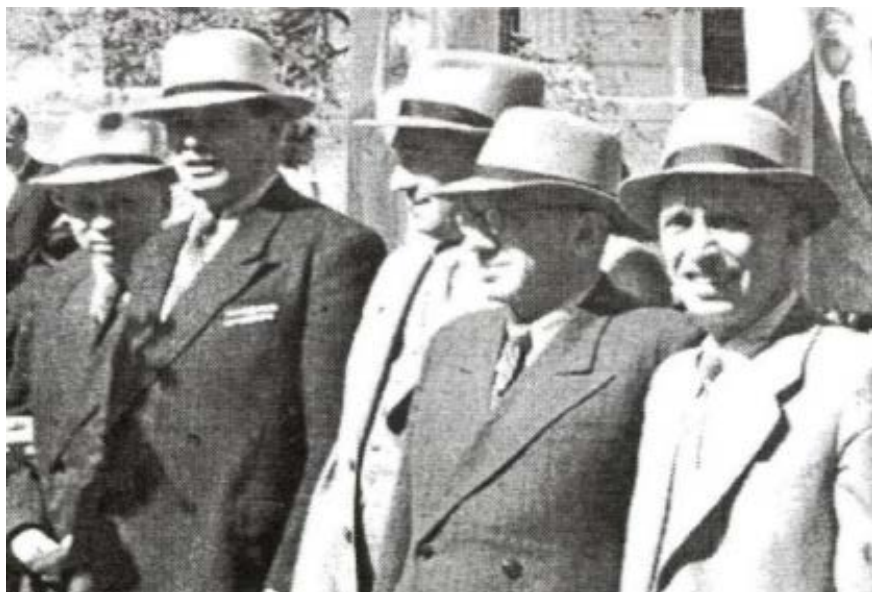
Ipatie Cristofor Sorocean (1900–1964) a fost primul director-fondator al Alma Mater, de numele căruia este legată nemijlocit prima etapă de dezvoltare a institutului, pe care l-a condus în cea mai complicată perioadă a anilor postbelici (1945–1948). S-a născut într-o familie de moldoveni din sudul Basarabiei, a absolvit Institutul de Medicină din Odessa (1926), lucrează medic în satul

Nezavertailovka și orașelul Balta, RASSM. În timpul războiului activează în calitate de chirurg principal al Spitalului Militar din or.

Soci. După demobilizare este numit vicecomisar popular al Ocrotirii Sănătății din RSSM. Sub conducerea nemijlocită a sa, în următorii trei ani, au avut loc primele admiteri (1945–1947) și primele promoții de absolvenți (1946–1948). Toate eforturile lui erau orientate la crearea condițiilor de studii și de trai ale studenților, la rezolvarea numeroaselor probleme de ordin organizatoric și gospodăresc: aprovizionarea catedrelor cu materiale didactice și utilaje de laborator.

Directorul Ipatie Sorocean, împreună cu primul decan a facultății Curative, Mihail Borzov, au activat în bună înțelegere în cea mai responsabilă perioadă a timpului respectiv. În scurt timp ISMC a devenit foarte atractiv pentru tineretul studios.

Comportament și stil solidar de prezentare la paradă în primii ani postbelici.

De la stânga la dreapta: profesorii F.E. Agheicenکو, M.V. Borzov, V.L. Stârikovici, A.H. Nikogosean și conferențiarul S.L. Balakin (1947)

În memoria studenților-medici, Ipatie Sorocean a rămas ca un etalon de conducător și educator. Datorită calităților de care a dat dovadă, s-a apropiat mult de interesele tineretului. Cu regret, și el a avut de pățimit din cauza atitudinii grijulii cu care se apropia de oameni, fiind destituit de regimul stalinist, în 1948, din funcția de director al ISMC și trimis la lucru în orașul Bălți, unde a activat în calitate de șef al secției de chirurgie din Spitalul nr.1. Personal, acolo l-am cunoscut în anii 1953–1954, fiind student la Școala de felerci și moașe din Bălți. Pentru mine era plăcut să aud de la reprezentanții primelor promoții cuvinte frumoase, de laudă și apreciere înaltă a activității primului director, de energia lui nesecată și comportamentul părintesc. Studenții primilor ani postbelici îl numeau pe director *tată*. Cuvintele calde, spuse la adresa marelui ctitor, se bazează pe acțiunile concrete față de tot ce necesita o deosebită atenție, urmând a fi redresat, ajutat sau susținut la timp. Tineretul, în toate timpurile, apreciază meritul conducătorului după faptele concrete și atitudinea reală, binevoitoare, pe care o manifestă față de ei.

În timpul orelor practice la Microbiologie cu Olga Comaric (1947–1948)

În funcția de director, fondatorul ISMC, legendarul Ipatie Sorocean, a fost succedat de Nicolae Harauzov, de Leonid Ganul, apoi de Nicolae Starostenko.

Nicolae Harauzov (1948–1951), șeful catedrei de farmacologie, l-a înlocuit pe Ipatie Sorocean în calitate de director și a continuat strategia dezvoltării institutului începută de primul director. Concomitent, manifesta un deosebit interes față de lucrul științific. Pe timpul lui, pentru prima dată s-a introdus pregătirea cadrelor medicale și științifice prin doctorat și ordinatură, s-a intensificat activitatea consiliului științific. Sub conducerea domniei sale s-au elaborat și s-au editat primele două culegeri de lucrări științifice ale colaboratorilor ISMC (1949–1950), consacrate problemelor stringente la etapa respectivă. Grijuliu prin excelență, a susținut tineretul în activitatea de cercetare. Într-un timp scurt a reușit să ridice procesul de instruire a studenților, susținând tinerii băștinași din satele republicii. Pe timpul lui s-a stabilit durata de 6 ani a studiilor la ISMC. Demisionează din post și își continuă activitatea în Ucraina.

În imagine conducerea și profesorii de vază al ISMC, însoțiți de o grupă de studenți în ziua de 8 martie 1950, de la stânga: profesorii Nicolai Cornetov, Alexei Lvov, Aron Kocerghinski, Nicolai Harauzov (rector), Mihail Borzov (decan); în spate – profesorul Vasilii Cecurin, urmează profesorii Boris Șarapov și Faibîș Golub

Leonid Ganul (1951–1953) a fost învestit în funcția de director prin transfer de la Institutul de Medicină din Lvov, în perioada când în ISMC deja funcționau ritmic mai multe forme de activități. În

perioada de administrare, s-a ocupat mai mult de îmbunătățirea bazei materiale a catedrelor și a condițiilor de trai ale studenților. La acel timp consiliului științific al institutului i s-a acordat dreptul de a primi spre susținere tezele de disertații la 16 specialități medicale. În acea perioadă institutul devine centrul de acordare a ajutorului medical din întreaga republică. Catedrele clinice sunt însărcinate să presteze servicii specializate în localitățile rurale. În 1952 se fondează Biroul Metodic Central, mulți colaboratori deseori se deplasează la stagiere în alte centre universitare din URSS. În anii 1951–1952, grupelor studențești pentru prima dată li s-a permis să fie divizate în două subgrupe la catedrele teoretice.

În timpul examenului de Stat (1951)

Nicolae Starostenco (1953–1959) a fost primul director al ISMC care dispunea de gradul științific de doctor habilitat în medicină și titlul de profesor universitar. Pe parcursul întregii perioade de activitate savantul a dovedit cu prisosință că este o persoană responsabilă, cumpătată, cu vaste capacități organizatorice în domeniul științei și învățământului superior medical.

A făcut mult pentru redresarea bazei materiale a catedrelor, a implementat noi metode de instruire în procesul didactic. Pe timpul activității sale prodigioase, în 1954, a fost deschisă a doua facultate – Pediatria, tot atunci s-a început construcția căminelor studențești, s-a finisat construcția sălii sportive de pe strada Serghei Lazo. Era preocupat în mod serios de aprovizionarea colaboratorilor cu

spațiu locativ. Îmbina armonios activitățile de conducător, cadru didactic, savant și clinician de excepție, ceea ce a reușit să demonstreze în cei 26 de ani cât a condus Catedra terapie.

În fiecare dimineață sosind la serviciu, vizita obligatoriu bolnavii gravi, coordona tratamentul, respecta strict elementele deontologice cu subalternii și studenții. Dacă studentul nu cunoștea programul prevăzut la catedra lui Starostenco nu avea șanse să primească la examene notă pozitivă, astfel studenții văzându-se siliți să respecte acest principiu sănătos de pregătire a viitorilor medici calificați.

Disciplina, principialitatea sănătoasă și munca cinstită – au fost criteriile și pilonul de bază ale activității lui N. Starostenco, iar în calitate de rector considera drept o adevărată datorie nobilă pregătirea și promovarea rezervelor de cadre din rândurile medicilor bășteniși. Doar în 7 ani de directorie, 57 de absolvenți ai ISM din Chișinău au susținut tezele de doctorat în medicină. De asemenea a fost și cel mai „rodnic” conducător al tinerilor savanți în perioada dată cu care mai apoi a continuat să activeze productiv.

Se poate spune că în anii 1945–1949 treptat s-au stabilit anumite tradiții în activitățile întregului colectiv. Dezastrul socio-economic și demografic, deficitul acut al specialiștilor în diverse ramuri naționale (învățământ, medicină etc.) din anii postbelici au dictat necesitatea de a prevedea anumite înlesniri vizând admiterea în instituții-

ile de învățământ. La ISMC, foștii militari se bucurau de mai multe avantaje, participării la Al Doilea Război Mondial, medaliștii școlilor medii și de medicină etc. O deosebită atenție se acorda selectării tinerilor băștinaș din localitățile rurale care urmau să activeze în spitalele de circumscripție din republică.

Prelegerea profesorului universitar,
șefului catedrei terapie, N. Starostenco (1947)

Nu este greu să-ți imaginezi condițiile în care și-au început studiile studenții proaspătului Institut de Stat de Medicină din Chișinău în primii ani de după război. Înfomețați, fără manuale și săli de studii, fără cămine, supravegheați riguros și „dresați” moral în permanență, ei găseau suficiente forțe pentru a înfrunta, prin muncă istovitoare, înțelepciune și disciplină, toate greutățile, impuse cu o deosebită dârzenie. Totodată, ei credeau din tot sufletul într-un viitor apropiat mult mai fericit.

În primii ani postbelici viitorii medici erau obligați să îmbine procesul de studii la instituit cu alte acțiuni specifice timpului: participarea la curățarea locurilor obștești, activitatea în calitate de instructori sanitari în combaterea bolilor infecțioase; lupta cu foamea soldate cu multiple victime omenești, etc. În afara orelor de

studii, studenții participau la toate formele de activități – sportive, culturale și de alt gen. Adunările comsomoliste, sindicale și cele cu caracter educativ erau obligatorii absolut pentru toți. Ignorarea acestora era pedepsită, adesea cu sancțiuni severe. Aveau loc întreceri sportive în mod argumentat, dansuri în clubul studențesc în sediul actualei Biserici „Sf. Nicolae”). La manifestările din 1 mai și 7 noiembrie, prezența studenților și a colectivului profesoral-didactic, responsabil de lucrul educațional, era obligatorie.

Examenul de stat. În prim plan din stânga: profesorii universitari Ivan Curlov (oftalmolog), Liubovi Rozenier (infecționist), Nicolai Cornetov (terapeut) și Boris Șarapov (neurolog), 1953

Activitatea didactică în perioada dată a fost asigurată de vice-directori, doctori habilitați în medicină, profesorii universitari: **Alexei Lavrentiev** (1945–1948), **Boris Șarapov** (1949–1951), **Nicolae Starostenco** (1951–1953), **Vasile Cernov** (1953–1957), **Vasile Kuprianov** (1958–1961).

La momentul fondării ISMC funcționa doar **Facultatea Medicină Curativă**, care includea 13 catedre socio-umanistice, teoretice și clinice cu cca. 100 de colaboratori și 450 de studenți. Funcția de decani la prima etapă de dezvoltare au deținut-o succesiv profesorii universitari: **Alexei Lvov** (1945–1947) și **Mihail Borzov** (1947–1959). În acea perioadă planurile și programele de studii pe discipline se prezentau centralizat, din Moscova, pentru toate institutele de medicină din URSS.

Conf. Ivan Poprujnâi în timpul orelor practice la chimie organică (1958)

În anii 1946–1959, Facultatea Curativă a ISMC, a fost absolvită de 2682 de medici, care au început treptat să acopere deficitul acut de specialiști, asigurând în mare măsură necesitățile spitalelor raionale și de circumscripții cu cadre medicale. Un anumit contingent din bărbați tineri și sănătoși au devenit medici militari, repartizați în unitățile din URSS. Începând cu anul 1948 durata studiilor devenise de 6 ani, din care motiv în anul 1953 nu a fost nici o promoție.

În scopul deschiderii noilor catedre, peste câțiva ani de la fondarea ISMC, s-a început procesul de invitare din diferite orașe ale URSS a unui număr mare de savanți-specialiști în diferite ramuri medicale, printre invitați fiind profesorii Vasilii Kuprianov, Aron

Kocerghinski, Issak Drobinski, Nicolai Gladfrevski, Mihail Poliuhov, Alexandr Gladcov, Iosif Reznic, Dmitrii Bâtcenco, Mihail Muhin, Dmitrii Scripcenco ș.a., care au devenit șefi ai catedrelor existente și ale altor subdiviziuni.

Scurt istoric al perioadei postbelice

Dezastrul social-economic și demografic, deficitul acut al specialiștilor în diverse ramuri naționale (învățământ, economie, medicină, inginerie, etc.) din anii postbelici au servit drept necesitate urgentă de a pregăti cadre calificate în toate domeniile principale ale societății, totodată prevăzând și anumite înlesniri vizând admiterea în instituțiile de învățământ. La Institutul de Stat de Medicină din Chișinău, de mai multe avantaje se bucurau foștii militari, participanții la Al Doilea Război Mondial, medaliștii școlilor medii și de medicină etc. În condițiile RSSM, o deosebită atenție se acorda selectării tinerilor din localitățile rurale care urmau să activeze, după absolvirea facultății, în spitalele de circumscripție din republică. Tot în acei ani s-a intensificat esențial pregătirea cadrelor didactice și științifice de înaltă calificare pentru instruirea și educarea viitorilor medici.

Nu este greu să-ți imaginezi condițiile în care și-au început studiile studenții proaspătului Institut de Stat de Medicină din Chișinău în primii ani postbelici. Înfomețați, fără manuale și săli de studii, fără cămine, ținuți la control riguros și în permanență „dresați” moral, ei găseau suficiente forțe pentru a înfrunta, prin muncă istovitoare, înțelepciune și disciplină, a lupta cu toate greutățile, impuse cu o deosebită dârzenie. Totodată, ei credeau din tot sufletul într-un viitor apropiat mai fericit, fără ca să dea glas gândurilor și năzuințelor personale.

Putem spune cu siguranță că studenții din acea perioadă se comportau adecvat cerințelor și situațiilor de moment. La orele de anatomie ei parcă nici nu simțeau mirosul cadaveric și al formolului iritant, iar piesele anatomice și oasele

dezgolate de țesuturile moi ale cadavrelor erau un fenomen normal. În biserică (în prezent – „Sfântul Nicolae”), transformată peste

noapte într-un club comsomolist, tinerii dansau și se veseleau fără remușcări. Ceva mai târziu și eu am fost printre aceștia.

Mulți studenți din primele zece promoții ale ISMC, plini de energie și avânt comsomolist, găseau locuri frumoase pentru a se fotografia, însă de mare cinste se considera fotografierea lângă statuia lui I.V. Stalin, amplasată chiar la intrarea în clădirea institutului.

În imagine o grupă de studenți, 1 mai 1949, la statuia lui I.V.Stalin. În centru – Dumitru Bogoev, anul V, viitor cardiocirurg, profesor universitar.

În fața catedrei de anatomie: Șura Gălescu, Lida Savca, Nadea Busuioc, Ludmila Mozolescu și Anișoara Dubceac

Amintiri despre demontarea statuii lui I. Stalin

Peste 50 de ani de la înmatriculare la ISMC, conferențiarul universitar de la Catedra de anatomie a omului, Valeriu Covaliu, își amintește: „Primul semestru din viața noastră studențească a început în mod tradițional la 1 septembrie 1957, dar... în compartimentele vagoanelor pentru vite ale unui tren marfar, „amenajate” doar cu polițe „moi” din scânduri. Marfarul ne-a dus până în Kazahstan, pe malul râului Irtâș, la un centru de colectare a grâului, care rodise bine în acel an pe „pământurile deștelenite”.

Reveniți la Chișinău în luna octombrie, cam pe timpul lansării primului satelit artificial al pământului, am început studiile cu în-

târziere, fiind obligați să recuperăm orele de „muncă patriotică”. Cei mai mulți dintre colegi au fost cazați în căminul din str. Kievului, Nr. 137, în odăi mari, de până la 40 paturi. Eu am avut norocul

să fiu repartizat în căminul nou, amplasat chiar vizavi de blocul central al institutului, pe un pat suplimentar – al cincilea, având colegi de odaie și doi studenți de anul VI – pe Ilie Andreev și Gheorghe Marcu, ajuns ulterior profesor, șef de catedră Obstetrică și Ginecologie.

Pe la finele lunii octombrie, într-o seară, pe amurgite, când ațipisem puțin obosit de cursuri și seminare, au dat buzna în odaie câțiva activiști de la Komsomol și syndicate, pare-mi-se, în frunte cu Eugen Popușoi și, găsindu-mă doar pe mine, m-au anunțat, că sunt chemat de urgență la institut. I-am urmat speriat până la una din sălile de la parter ale bibliotecii, unde se mai aflau și alți studenți, pe care-i vedeam pentru prima dată. Ni s-a spus că este „dispoziție de sus” să demolăm obiectivul dislocat în scuarul din fața edificiului blocului principal al institutului, adică statuia lui Stalin. Nu am mai avut răgaz de gândire – ne-au echipat pe loc cu instrumentele necesare – câteva baroase (cio-cane grele de fier) și răngi, prin geamul bibliotecii am pătruns în grădinița din fața institutului și am purces la „dezrădăcinarea cultului personalității”. Am tot dat cu baroasele și răngile la picioarele „cârmuitorului tuturor popoarelor” până am desprins statuia de la soclu și am prăvălit-o jos. Postamentul, la rândul său, a fost distrus piatră cu piatră, până a rămas din el o grămadă de bolovani. Nu-mi amintesc, dacă ne-a fost frică atunci de „isprava” noastră. Este foarte posibil să fi fost și înspăimântat, deoarece mai rămâneau viabile percepțiile de conducere „democratică” ale „cârmaciului” și îmi mai stăruiau în memorie impresiile provocate de calvarul deportărilor din 1949, trăite în frageda vârstă de opt ani. Mai știam, din auzite, cam cu ce te poți alege dintr-o asemenea afacere „politică”. A doua zi pe locul fostului monument erau sădite floricele, la fel și în scua-

rul de la intrarea în grădina publică din preajma cinematografului „Patria”, unde fusese o statuie și mai impunătoare a lui Iosif Djușașvili. În tot Chișinăul nu mai rămăsese nici urmă de Stalin.

La acea perioadă de timp în cadrul orelor de educație politică, tradiție rămasă încă pentru mulți ani înainte, tinerii studioși reciteau din ziare ultimele hotărâri ale biroului politic și ale guvernului sovietic, în care erau trasate planurile grandioase și succesele glorificate ale partidului comunist în lupta cu „elementele degradante și dușmanii poporului”. De obicei, fiecare grupă avea minim 2-3 agenți secreți, care, în mod obligatoriu, îi informau pe superiorii lor despre comportamentul colegilor și convorbirile cu caracter suspect, antipartiinic. Acești studenți erau preocupați mai mult de activități de genul respectiv, decât de studii, dar tocmai ei aveau cele mai bune note la toate examenele și erau susținuți fără mari discuții. La adunările de partid, uneori erau invitați și reprezentanți ai tinerețului, iar membrii de partid asistau în mod obligatoriu la toate manifestările și adunările (de orice nivel) ale studenților.

În timpul orelor practice la biologie, lângă un lac din preajma Chișinăului. *Lupta cu țânțarii*. La finele orelor trăsura a fost trasă de studenții Gheorghe Baciș și Șalom Edelman, 1958

Cele relatate deveniseră firești pentru societate, iar studenții, treptat, se obișnuiau cu realitățile timpului, formându-și un stereotip specific de comportament și gândire universală. Liderii erau vigilenți și obligați să propage cu vehemență un sistem educațional proletar, să le altoiască tinerilor noi principii, valori și relații (comuniste) interumane în colectivele instituțiilor de învățământ și de muncă, în colhozuri și sovhozuri. În anii 50 ai sec. XX, pe timpul lui Leonid Brejnev, studenții Institutului de Medicină au participat activ și la lucrările de renovare ale Lacului Comsomolist, care a devenit ulterior o mândrie a chișinăuienilor.

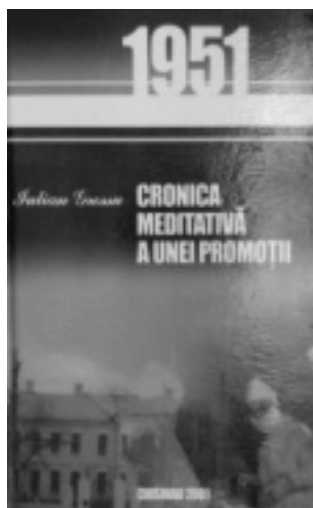
Ediții despre absolvenții anilor 1950–1952

În anul 1950, 242 studenți înmatriculați în 1945, deja au format promoția a VI-a la ISMC. Dintre aceștia a fost și **Natalia Meakușeva-Frenkel**, autoarea cărții cu denumirea «История одного курса», publicate în 2000, în Philadelphia, SUA, în care se conțin informații obiective atât despre colegii săi, cât și despre condițiile în care și-au făcut studiile la ISMC. Venind la Chișinău în anul 2000, la întâlnirea cu colegii săi, dumneaei i-a dăruit o carte profesorului universitar Petru Galetchi, pe atunci prim-vice-rector al USMF „Nicolae Testemițanu”, Pe care am și citit-o dintr-o răsuflare. Volumul cuprindea informații despre prima generație de medici, care s-au înscris la studii la ISMC îndată după cel de Al Doilea Război Mondial. De asemenea impresionează nostalgia sănătoasă a autoarei după trecutul și dragostea ei față de Alma Mater, plaiul moldav și cei 60 de tineri și 180 de domnișoare; dintre care evrei erau 104, iar ruși și ucraineni – 102, moldoveni – 26 și un mic număr de reprezentanți ai altor naționalități. Pe atunci interesul fiecărui student trebuia să coincidă întru totul cu scopul trasat de politica statului – construirea societății comuniste.

Natalia Meakușeva-Frenkel descrie obiectiv situația reală și soarta generației sale. Se menționează că majoritatea tinerilor înmatriculați în 1945 la Institutul de Stat de Medicină din Chișinău erau originari de pe ambele maluri ale Nistrului, din România de atunci (84 de persoane) și din RSSAM (26), precum și din Ucraina (33), Rusia (26) și din alte regiuni ale URSS. Printre cei înmatriculați la

anul întâi de studii erau 40 de participanți la Al Doilea Război Mondial. Din acest motiv, diferența de vârstă a studenților era semnificativă (anul nașterii – 1916 și 1929). Mulți dintre cei 26 de studenți băștinași, înmatriculați în 1945, nu cunoșteau limba rusă și din acest motiv ei însușeau cu greu materialul de studii. Drept exemplu l-a prezentat pe colegul său Tudor Gâțu, băiat de la țară, care nu cunoștea deloc limba rusă. Dar a muncit din răspuțeri și a devenit un ilustru oftalmolog.

Exemplul doamnei Natalia Meakușeva-Frenkel, a fost urmat cu mare ardoare de către conferențiarul universitar, **Iulian Grossu**, cunoscut specialist în istoria medicinei basarabene, care a descris cu deosebită măiestrie profesională istoricul jubileului de 50 de ani de la absolvirea Institutului de Medicină de Stat din Chișinău de către promoțiile VI și VII. Astfel, Iulian Grossu în cartea „*Cronica meditativă unei promoții*” (452 pagini), publicată în anul 2001 la Chișinău, include suficiente informații despre absolvenții Alma Mater din anul 1951, iar al doilea volum – „*Originea și itinerariile unei promoții*” (688 pagini), editat în anul 2002, conține date despre absolvenții anului 1952. Prin urmare, Natalia Meakușeva-Frenkel și Iulian Grossu sunt autorii cărților dedicate primilor 3 promoții (1950, 1951, 1952), acelor absolvenți care au fost înmatriculați și din rândul băștinașilor la Institutul de Stat de medicină din Chișinău în anii postbelici (1945, 1946, 1947).

Dialog cu Pavel Bâtcă, absolvent al anului 1951

La 20 august 2011, personal am avut fericita ocazie să-l vizitez la domiciliu pe profesorul universitar Pavel Bâtcă, distins chirurg, om cu o ținută impecabilă și o erudiție de invidiat. Originar din Chișinău, și-a făcut studiile la ISMC în perioada anilor 1946–1951. În cadrul unei discuții amicale cu ilustrul chirurg, am avut posibilitatea să aflu informații valoroase, atât din istoricul Alma Mater, cât și despre generația acelor ani îndepărtați. Cu această ocazie i-am adresat câteva întrebări.

Ce impresii V-au rămas în memorie despre înmatricularea la Institutul de Medicină din Chișinău în primul an postbelic?

Chiar și acum, după multe decenii de la intrarea trupelor armatei roșii în orașul meu natal, Chișinău (1945), vă mărturisesc sincer că eram alarmat de schimbarea tradițiilor de trai, de noile relații specifice instalate între oameni și societate, necunoscute până atunci mie, unui tânăr de 17 ani. Pretutindeni (în stradă, magazine, tramvai etc.), „peste noapte”, se vorbea deja mai mult rusește; orașul era invadat de oameni străini, cu un comportament brutal și disprețuitor. Noi, băștinașii, într-un fel, eram speriați de vorbele „grosolane” și obiceiurile impuse de noua guvernare, însă nu se putea face nimic. Încetul cu încetul, ne-am obișnuit, dar ne-am străduit să-i nu le repetăm faptele.

Cum ați decis să deveniți medic?

În copilărie visam să merg pe urmele tatălui meu, să fiu inginer, la concret specialist în domeniul căilor ferate. Soarta însă m-a făcut să devin medic chirurg. Și nu regret. Acum nici nu-mi mai amintesc cum am susținut examenele de admitere la institut, dar cert e că am devenit student în anul 1946, când orașul meu natal era în ruine, oamenii erau flămânzi, mulți dintre ei nu aveau unde locui, dar toți sperau la o viață îndestulată și fericită. Tacit suportau imensele greutăți.

Îmi amintesc foarte bine prima adunare a noului contingent de studenți. Chiar la intrarea în aula în care trebuia să se desfășoare această întrunire m-a speriat exteriorul unui bărbat – cam masiv, cu barbă mare neagră și stufoasă, care părea neîngrijită – ceea ce m-a pus pe gânduri: unde am nimerit și ce profesie mi-am ales? Ulterior am aflat că acesta era A.A. Șeinfain, conferențiar la Catedra anatomia omului, persoană care doar la prima vedere părea atât de groaznic. Printre primii a vorbit în fața noastră renumitul anatomist, profesorul Lavrentiev, însă deoarece discursul era în limba rusă, eu nu prea l-am înțeles. Dar, să vedeți, dorința de a învăța m-a ajutat ca doar în jumătate de an de studii la facultate să mă descurc liber cu însușirea materiilor de studii în limba rusă, iar peste doi ani o cunoșteam destul de bine. În prezent mă miră faptul că mulți dintre cei care locuiesc în Chișinău de mai multe decenii și cei născuți pe acest meleag, cu regret, nu cunosc și nu doresc să cunoască limba băștinașilor, invocând și unele pretenții dubioase, adesea dușmănoase. Această atitudine față de noi, băștinașii, mă întristează până în prezent. Și nu pot găsi explicație acestui fenomen.

Cum frecvențați orele la facultate și cine Vă erau prietenii apropiați?

În fond, eu niciodată nu căutam singur prieteni. Dintotdeauna am fost o persoană retrasă în relații cu oamenii și responsabilă față de îndeplinirea obligațiilor de serviciu, indiferent de genul lor. Mă străduiam să fac conștiincios față lucrurilor. Frecventam cu plăcere lecțiile teoretice la unele obiecte (chimia, fiziologia, apoi chirurgia etc.), în timp ce la alte discipline (dermatovenerologia, anatomia ș.a.) prezența mea devenea anevoioasă, inclusiv din motivul că ele

se desfășurau după orele 14 și 16, când studenții erau obosiți de-a binelea.

În privința prietenilor pot spune că au fost mulți. Adesea, la mine acasă, ne întâlneam cu Alexandru Nacu, Anatol Secrieru, Diomid Gherman, mai rar cu Nicolae Testemițanu, care mereu era preocupat de activitățile obștești. Găseam limbaj comun cu șeful grupei, dl Gașpar, dar mult mă țineam la distanță de Petru Lecari, șeful de promoție, care dorea să mă facă șeful unei echipe de turnători și mă impunea să fac lucruri ce îmi displăceau. Cu el așa și nu am fost prieten.

Studenții grupei a 5-a, la începutul anului II de studii (1947), după seminarul la anatomia omului cu conferențiarul A.A. Șeinfain (cu barbă-în centru); primul pe stânga din al doilea rând – viitorul rector Nicolae Testemițanu; primul pe stânga din al treilea rând – Diomid Gherman, viitorul academician.

Ce relații ați păstrat cu foștii discipoli?

Atitudinea mea față de discipoli dintotdeauna a fost și a rămas foarte bună, bazată pe respect reciproc și bunăvoință. Nimănui nu i-am purtat pică, i-am ajutat în măsura posibilităților, iar comportamentul meu față de ei a fost sincer. Din momentul retragerii mele din activitate, colaboratorii catedrei mă vizitează și mă sună mai des.

Prin analiza informațiilor referitoare la absolvenții primelor zece promoții (1946–1955) ale Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, s-a stabilit că titlul de profesor universitar l-au obținut 43 de persoane, ceea ce constituie 2,5% din toți absolvenții (1304) perioadei respective. Din numărul acestor promoții au făcut parte 10 participanți la cel de Al Doilea Război Mondial, viitori profesori universitari: Dumitru Bogoev, Vasile Ianov, Stepan Luțenco, Vasile Pavliuc, Serafim Stamatîn, Petru Lecari, Iurie Placinda, Mihail Sandul, Mark Lisakovici, Elizar Coval. Cel mai mult a avut de pățimit Vasile Pavliuc, care ulterior a suportat peste 50 de operații reconstructive la cap. Din numărul profesorilor universitari, absolvenți ai primelor zece promoții (25), au fost originari din localitățile de pe ambele maluri ale Nistrului. Cel mai mare număr de savanți de calificare înaltă s-a înregistrat în anii 1950, 1951, 1952, ceea ce corespunde primelor trei înmatriculări de la fondarea ISMC. Lider absolut după numărul doctorilor habilitați în medicină este promoția anului 1951 – 18 persoane.

Din promoția anului 1946, doar patomorfoloagul Isaac Șroit (înmatriculat în anul V la ISMC în 1945) a fost unicul absolvent care a susținut teza de doctorat habilitat în medicină, iar dintre absolvenții promoției a V-a (1950), cei care au fost înmatriculați deja la Chișinău în anul 1945, au obținut acest grad științific Stepan Luțenco și Constantin Tâbârnă. În perioada dată au reușit izbutit să susțină tezele de doctorat în științe medicale 5 reprezentante ale sexului frumos: Valentina Halitov (Marinova), Natalia Cherdivarenco, Antonina Gordeladze, Larisa Iacunina și Galina Malășeva.

Spre finele anilor 50 ai secolului XX, la Institutul de Stat de medicină din Chișinău aveau să se deschidă încă două facultăți noi – de Pediatrie și Stomatologie.

Facultatea de Pediatrie a fost fondată în anul 1954, în componența facultății de Medicină curativă, ceea ce a prezentat un eveniment important în evoluția pregătirii cadrelor de medici pediatri calificați, de care populația republicii avea stringentă nevoie. După fondarea ISMC pentru procesul pedagogic la Catedra pediatrie, condusă de renumitul profesor universitar V. Stîrikovici, a fost folosită clădirea veche a Spitalului de Copii, situată pe strada S. Lazo, colț cu actuala strada București. La inițiativa lui V. Stîrikovici, în

anii 1953–1955 se construiește (str. V. Alecsandri, 2) noul Spital Clinic Republican pentru Copii, actualmente „E. Coțaga”.

Un mare aport la etapa de organizare a facultății îi revine rectorului Nicolae Starostenco și decanului Facultății de medicină curativă Mihail Borzov. În anii următori la dezvoltarea facultății au contribuit și unii medici pediatri de vază, dintre care merită evidențiați profesorii Zoia Gorbușin, Natalia Gheorghiu, Valentina Halitov, Tudor Chiticari, Victor Belousov ș.a. În anul 1958, prin ordinul rectorului este oficializat decanatul Facultății de pediatrie, în fruntea căreia a fost numită Valentina Halitov. Pentru crearea condițiilor optimale de pregătire a viitorilor specialiști, conducerea MS a rezolvat și problema localului de studiu pentru viitorii pediatri. În baza spitalelor republicane și orășenești de copii din Chișinău, a secției de copii a Spitalului Clinic Republican și-au desfășurat activitatea catedrele de pediatrie clinică și chirurgie infantilă.

Prima promoție a Facultății de Pediatrie a avut loc în anul 1960, iar printre dintre primii absolvenți au fost și viitorii profesori universitari Eugen Popușoi, Maria Smeșnoi, Valeriu Cenușă, Gheorghe Ghidirim, Petru Mogoreanu, Petru Moroz, Nicolaie Șavga, Marcu Rudi. Aceștia și alți absolvenți ai Facultății de Pediatrie, care la rândul lor, au contribuit la dezvoltarea serviciului pediatric din republică (Emilian Coțaga, Mihai Durnea, Dumitru Cristian, Lucia Frunză, Valentina Melnic, Galina Rusu ș.a.).

Facultatea de Stomatologie a fost fondată prin ordinul din 08 iunie 1959, semnat de ministrul Sănătății, în care se specifică: „În legătură cu un mare deficit de cadre de medici stomatologi, pentru completarea instituțiilor curative ale republicii ordon: „Oblig pe directorul ISMC să anunțe în anul de învățământ 1959–1960 înmatricularea la facultatea de stomatologie 50 de studenți”. Rectorul ISMC N. Testemițanu l-a numit decan al Facultății de Pediatrie și al Facultății de Stomatologie pe conferențiarul **Gh. Moskovko**. În aceeași perioadă 5 medici-stomatologi au fost trimiși la studii postuniversitare în diferite orașe din URSS: **Mihai Bușan** (Kiev), **Vladimir Ocușco** (Moscova), **Sofia Sîrbu** (Kiev), **Pavel Topolnițhii** (Kiev), **Arsenie Guțan** (Leningrad). În acel an, pentru prima dată, 50 de tineri au fost înmatriculați la facultatea nominalizată.

Consolidarea funcționalității Alma Mater (1960–1994)

La începutul anilor 60 al sec. XX, mulți dintre exponenții timpului fondării primei instituții de învățământ superior medical pe planul basarabean, încă își continuau conștiincios activitatea pedagogică și educațională la catedrele teoretice și clinice ale noului Institut de Stat de Medicină din Chișinău. Dintre aceștia menționăm doar câteva nume notorii: Nicolae Anestiadi, Ana Aptekareva, Petru Areșev, Serghei Balakin, Ludmila Bogaceova, Natalia Gheorghiu, Olga Komarik, Ipatie Sorocean, Bronislava Kurțer, Mihail Poliuhov, Zoia Gorbușina, Boris Leonov, Serghei Smirnov, Lev Landa, Abram Derji, Roza Poznanskaia, Ivan Kirniceanskii, Boris Perlin, Nicolai Kuznețov, Tamara Iuzefovici, Galina Vincenzo, Ivan Poprujnâi și alții care au avut o deosebită influență asupra calității pregătirii cadrelor medicale din rândul localnicilor.

Alături de experimența veterani, și-au început activitatea didactică și științifică unii proaspeți absolvenți ai ISMC, care au reușit să se afirme ca demni continuatori ai foștilor renumiți ctitori. Din categoria noii generații de cadre didactice, savanți și educatori din rândul băștinașilor merită evidențiați: Vasile Anestiadi, Pavel Bâtcă, Gheorghe Palade, Nicolaie Testemițanu, Constantin Țăbârnă, Eugen Semeniuc, Valentina Halitov, Victor Belousov, Natalia Cherdivarenco, Gavriil Carabulea, Alexandru Nacu, Eugen Maloman, Tudor Chiticari, Constantin Matcovschi, Vladimir Kant, Victor Jița, Nicolae Cereș, Alexandra Vizitiu⁶⁴ etc.

Dezvoltarea sistemului de pregătire a cadrelor medicale naționale, la acea perioadă poate fi caracterizată ca o etapă istorică de consolidare a funcționalității Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, ceea ce se datorează noilor condiții stabilizatoare social-economice mai avansate din republică, a proiectelor reale și a programelor propuse de generațiile următoare de conducători talentați. Alt moment favorizant, de altfel, nu mai puțin important pentru catalizarea formelor de pregătire a cadrelor naționale de medici și

⁶⁴ Grossu, Iu. *Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”*. Chișinău, 1995, 512 p.

farmaciști, a servit apariția pe arena publică a unor persoane tinere, energice, cu suficientă pregătire profesională și potențial creativ dezvoltat, capabili să învingă greutățile timpului, să înainteze și să argumenteze științific noi proiecte de dezvoltare a societății, inclusiv cele din domeniul sănătății publice.

Bazele consolidării învățământului superior medical pe teritoriul Republicii Moldova, dezvoltate ingenios în anii postbelici de către Ipatie Cristofor Sorocean, Nicolae Harauzov, Leonid Ganul și Nicolae Starostenco, au fost continuate armonios și cu mare pricepere de către stegarul tineretului studios, ulterior talentat organizator al învățământului medical superior și al sistemului de sănătate publică, Nicolae Testemițanu. Cu siguranță toți și-au adus aportul benefic la ridicarea nivelului de pregătire a cadrelor medicale, la dezvoltarea științei autohtone și recunoașterea valorii școlilor medicale moldave în contextul timpului.

Nicolae Testemițanu (1927–1986) este originar din satul Ochiul Alb, județul Bălți, Romania, unde învață la școala primară, apoi la gimnaziul din satul Baraboi. În anii 1941–1944 își continuă studiile la Liceul „Ion Creangă” din or. Bălți, iar în anii 1945–1946 este elev în clasa a 10-a la Școala Medie nr.1 din Bălți. După absolvirea scolii devine student la ISMC. Finalizând studiile la facultate (1951) își începe activitatea medicală în secția chirurgie a spitalului raional Râșcani, apoi își continuă studiile prin secundariat clinic. În 1954 este angajat asistent la Catedra de chirurgie generală și conduce Departamentul Medico-Sanitar al MAI din republică. În 1958 este numit medic-șef al Spitalului Clinic Republican, susține teza de doctorat în medicină. El a fost primul dintre absolvenți, care a deținut postul de director al Institutul de Stat de Medicină din Chișinău (1959–1963).

Epoca lui Testemițanu a fost percepută de studenți și corpul didactic ca o etapă de speranțe progresive și aspirații naționale. El devenise prieten cu colegii și un simbol călăuzitor al tineretului. În calitate de conducător a introdus o concepție națională de activitate a instituției, care se deosebea esențial de metodele predecesorilor săi. Prin originalitatea sa în soluționarea numeroaselor probleme

dificile N. Testemițanu a dovedit că este un remarcabil organizator, capabil de a se descurca excelent în cele mai neordinare probleme sociale și educaționale. În unele privințe, principiile de dirijare ale tuturor formelor de activitate ale ilustrului medic se apropiau mult de viziunea social-democrată a primului director al ISMC, Ipatie Sorocean.

Rectorul Nicolae Testemițanu la sfat cu Ipatie Sorocean,
primul director al ISMC, 1961

În anii 1963–1968, Nicolae Testemițanu a deținut funcția de ministru al Sănătății din RSSM, manifestându-se ca un reformator curajos al sistemului național de sănătate publică. În această perioadă dumnealui nu numai că a ridicat substanțial eficacitatea organizatorică a sistemului de sănătate publică, dar a și implementat multe reforme de anvergură, a ridicat prestigiul ISMC, care a devenit stindardul instituțiilor de învățământ superior din RSSM.

După destituirea fabuloasă din postul de ministru al Sănătății (1968), Nicolae Testemițanu se reîntoarce la activitatea didactică la Alma Mater. În 1971 susține teza de doctor habilitat, este ales (1973) șef al Catedrei medicină socială și organizarea ocrotirii sănătății, pe care o conduce până în ultimele zile ale vieții sale. A lăsat o școală de elevi cu aceleași viziuni, cu care a elaborat o nouă concepție progresivă de organizare a asistenței medicale specializate de ambulatoriu și staționar și serviciului de urgență pentru popu-

lația rurală. Concepția respectivă prevedea descentralizarea asistenței medicale specializate de ambulatoriu la locul de trai și centralizarea asistenței de staționar în spitalele raionale. Lansează o serie de lucrări fundamentale, care s-au regăsit într-o problemă complexă, distinsă la acel timp cu Premiul de Stat al Republicii Moldova în domeniul științei și tehnicii. Au fost argumentate categoriile și partea tehnologică a proiectelor de ambulatorii medicale sătești și puncte medicale de tip nou. Pentru prima dată s-a propus amplasarea rațională a rețelei de instituții medicale destinate populației rurale în perspectivă până în anul 2000.

La defilarea de 7 noiembrie 1962. De la stânga: Tudor Chiticari, Petru Areșev, Victor Marin, Alexandra Vizitiu, Nicolae Testemițanu, Ion Podubnâi, Sofronie Smolievskii

Toate faptele și realizările lui mărețe, cu prisosință, mărturisesc că Nicolae Testemițanu a întregit în sine puritatea cugetului de om înțelegător, binevoitor și săritor la nevoile fiecărui solicitant. A strălucit asemenea unui astru pentru contemporanii săi și a rămas în memoria multor generații ca mare patriot și martir cu nume de legendă, fiind exemplul de slujire a poporului. El a făcut parte din cohorta iluștrilor înaintași ai neamului, care au lăsat o amprentă

valoroasă în istoria și cultura națională pentru multe generații de compatrioți.

Profesorul universitar Nicolae Testemițanu în timpul prelegerii (1984)

Vasile Anestiadi (1928–2014) a fost propus în postul de director al Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, odată cu desemnarea lui Nicolae Testemițanu în funcția de ministru al Sănătății din RSSM (1963). Dumnealui a continuat și a valorificat unele din proiectele inițiate de către predecesorul său. Cu timpul a devenit cel mai longeviv și controversat rector al ISMC (1963–1986).

S-a născut în comuna Sărătenii Vechi, județul Orhei, România. Inițial învață la Șoala primară din localitate, apoi își continuă studiile la liceele din Orhei și Iași. În decursul anului 1945 învață în clasa a 10-a și concomitent lucrează învățător la Școala medie din Telenești, iar în anul 1946 este înmatriculat la Institutul de Medicină din Chișinău. După absolvirea Facultății Curative (1951) activează un timp scurt a medic radiolog la Spitalul

din orașul Orhei, apoi își continuă studiile la doctorantură la Catedra anatomie patologică a ISMC. Printre primii dintre absolvenți ai Alma-Mater dumnealui susține tezele de doctorat (1954) și doctorat habilitat în medicină (1963). În anul 1954 a fost numit șef al Catedrei de Morfopatologie, iar în 1962 este avansat în funcția de pro-rector pentru activitatea de cercetare.

În calitate de rector al ISMC Vasile Anestiadi a elaborat propriile programe și activități atât de ordin gospodăresc, cât și didactico-științific. A demonstrat o responsabilitate sporită față de spiritul educațional și viața socială a studenților, de asigurarea lor cu cămine și spațiu locativ pentru angajații institutului. În această funcție, a dat dovadă de exigență și principialitate față de promovarea tinerilor specialiști – medici, cadre didactice și savanți, atât pentru necesitățile institutului, cât și sistemului de sănătate publică din satele și raioanele republicii.

Șeful catedrei Anatomie patologică, Vasile Anestiadi, cu studenții grupei nr. 5, anul III, după susținerea examenului (1960)

Primul rând, de la stânga: Gheorghe Manea, Valeriu Covaliu, Anatol Crâlov, Vasile Anestiadi, Valentin Golovin, Gheorghe Baci, Vasile Niguleanu;

al doilea rând: Alexei Juc, Petru Galețchi, Petru Lazur, Mihai Casian, Constantin Palihovici, Vladimir Balan, Ieremia Zota, Alexandru Zbanț, Vladimir Nikitin

Rectorul Vasile Anestiadi a contribuit la finisarea noului Bloc morfologic (1964) și la darea în exploatare a clădirii Laboratorului Științific Central (1967). Urmează construcția altor edificii didactice și cămine studențești în sectorul Mălina Mică. În acea perioadă a fost inaugurată Farmacia didactică și de producție a Universității, precum și alte edificii importante pentru funcționarea ritmică a instituției. Dumnealui și-a adus aportul la salvarea monumentului de cultură națională de la Mănăstirea Hâncu, care, prin dispoziția Guvernului, trecuse sub egida Institutul de Stat de Medicină din Chișinău. În 1965, Institutul de Medicină din Chișinău obține prima categorie calificativă și se plasează printre primele patru instituții prestigioase dintre cele 78 de profil din fosta URSS.

Vasile Anestiadi a fost unul dintre primii reprezentanți ai ISMC care a devenit membru titular al Academiei de Științe a Moldovei, membru al Academiei Internaționale de Patologie din Franța (1980), precum și membru de onoare al altor instituții medicale de prestigiu din lume. În calitate de rector al Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, a fost înlocuit de către conferențiarul Leonid Cobâleanschi, care recent obținuse confirmarea titlului de doctor habilitat în științe medicale.

Leonid Cobâleanschi (1939–1994), în calitate de rector al Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, a introdus idei progresive

în dezvoltarea învățământului superior medical și apropierea lui de necesitățile societății. Viitorul medic și savant s-a născut în comuna Baraboi, județul Bălți, România. Absolvește școala medie în satul natal apoi își continue studiile la Școala de Felceri și Moașe din orașul Bălți (1956–1958). După 5 ani de activitate în calitate de felcer (1958–1963) susține examenele la ISMC, iar după absolvirea Facultății de Medicină Generală, devine doctorand la Catedra de fiziopatologie, condusă de profesorul A. Zorkin. În 1971 susține teza de doctorat, iar în 1985 – pe cea de doctorat habilitat în științe medicale.

Leonid Cobâleanschi și-a început activitatea în calitate de rector al Institutului de Stat de Medicină din Chișinău cu mare râvnă, într-o perioadă socială și economică complicată de tranziție a Republicii Moldova. Toate forțele și năzuințele (1986–1994) au fost orientate spre ridicarea spiritului patriotic și a prestigiului de cândva al Alma Mater, contribuind în mare măsură, la dezvoltarea continuă a celor mai sacre tradiții ale procesului educațional-didactic, a lucrului clinic și științific. A dat prioritate procesului de instruire a studenților în limba de stat. La propunerea sa, în 1991, în faimosul bloc didactic de la Mălina Mică, a fost instalat bustul lui Nicolae Testemițanu, iar strada Kubinskaia din Chișinău a fost redenumită, purtându-i numele marelui nostru înaintaș.

Rectorul Leonid Cobâleanschi a dat dovadă de multă chibzuință la introducerea elementelor democratice în viața universitară în perioada anilor (1989–1991). Nu și-a permis acțiuni în defavoarea intereselor naționale și în educarea tineretului studios. A adaptat, meticulos și consecvent, procesul de instruire a viitorilor medici la noile condiții de viață și activitate. Treptat schimba conținutul programelor de studii, iar procesul de învățământ a fost dezideologizat. Tradițiile avantajoase ale predecesorilor săi au fost folosite de către L. Cobâleanschi la perfecționarea procesului de instruire, axat pe vectorul profesor – student – pacient, la autoinstruire și activitate de sine stătătoare.

În cunoștință de cauză, Leonid Cobâleanschi a condus procesul de elaborare a primei Concepții Naționale și a Standardului Național de pregătire a medicilor și farmaciștilor. În activitatea didactică a fost ajutat de prorectorul Victor Ghicavâi, de către decanii Petru Galețchi, Eugen Popușoi, Ion Prisăcaru, Vasile Procopișin, Ilarion Postolachi. De asemenea a păstrat frumoasa tradiție de organizare a forurilor științifice anuale ale profesorilor și studenților USMF „Nicolae Testemițanu”.

La inițiativa rectorului Leonid Cobâleanschi, din anul 1990, Institutul de Stat de Medicină din Chișinău poartă numele lui Nicolae Testemițanu, ilustru savant și organizator al ocrotirii sănătății din Republica Moldova. Peste un an, la 28 iulie 1991, Guvernul Republicii Moldova emite Hotărârea nr. 363 prin care Institutul de Stat de Medicină „Nicolae Testemițanu” este reorganizat în *Univer-*

sitatea de Stat de Medicină „Nicolae Testemițanu”, iar prin Hotărârea Guvernului RM nr. 705 din 18 decembrie 1996 Universității i se atribuie denumirea **Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova.**

Rectorul Leonid Cobâleanski și prof. univ. Constantin Ețco
în Muzeul Universitar

În perioada anilor 1960–1994, procesul didactic la cele 6 facultăți ale ISMC au fost conduse de următorii prorectori:

Nicolai
Gladarevski
(1962–1963)

Natalia
Gheorghiu
(1963–1966)

Constantin
Matcovschi
(1966–1968)

Andrei
Zorkin
(1968–1986)

Victor
Ghicavâi
(1986–1995)

Activitatea de colaborare a clinicilor cu instituțiile medico-sanitare din republică în permanență a fost în atenția conducerii Institutul de Stat de Medicină din Chișinău. Astfel, în 1974, s-a fondat Secția Clinică, condusă de Ion Sorocean, pe post de prorector. Începând cu anul 1987, secția nominalizată devine centrul principal de dirijare a activității clinicilor și de coordonare a relațiilor acestora cu verigile sistemului de ocrotire a sănătății din republică.

Conform unei Hotărâri a Guvernului Republicii Moldova, baze clinice au devenit toate instituțiile medicale cu statut republican, clinicile instituțiilor de cercetare științifice, policlinicile stomatologice, farmaciile, centrele de igienă și epidemiologie, subordonate Ministerului Sănătății, precum și instituțiile medicale, subordonate administrației publice locale. Ceva mai târziu, ca baze clinice ale Universității de Medicină și farmacie „Nicolae Testemițanu” au fost aprobate alte instituții de cercetare științifice: Ocrotirea Sănătății Mamei și Copilului, Ftziopulmonologia „Chiril Draganiuc”, Institutul de Oncologie și Cardiologie, Centrul Științifico-Practic Medicină de Urgență, 8 instituții medico-sanitare publice republicane și 11 instituții medico-sanitare publice municipale.

Responsabili de optimizarea activității curativ-profilactice a bazelor clinice de verificare a nivelului de pregătire a studenților și instruirii postuniversitare au fost prorectorii Boris Golea (1979–1983), Victor Ciobanu (1984–1985), Pavel Bâta (1986–1987), Ion Ababii (1988–1994), Vladimir Hotineanu (1994–2009) și Emil Ceban (din 2016). În scopul eficientizării acestei activități complexe a fost creat un consiliu special alcătuit din reprezentanții universității și ai organelor ocrotirii sănătății, iar Cabinetul metodic central al Universității devine responsabil de informarea operativă privind implementarea noilor forme și metode de instruire. Pentru eficientizarea procesului de studiu, comisiile metodice în colaborare cu catedrele, au creat echipe comune ce coordonau integrarea predării pe verticală și orizontală, urmărind mai eficient excluderea dublării anumitor teme la diferite catedre.

Treptat, activitatea multidimensională a universității a avansat și a depășit tezaurul moștenit de la predecesori, s-au perfecționat esențial metodele de instruire, au fost implementate noi programe analitice și metode didactice. Au avansat tehnologiile de învăță-

mânt și evaluare a cunoștințelor. Și-a luat avânt computerizarea procesului didactic și optimizarea formelor de testare și control, adaptate la noile cerințe față de viitorul specialist-medic.

Procesul de democratizare a societății basarabene după anul 1991 s-a răsfrânt pozitiv asupra tuturor formelor de activitate, în primul rând de pregătire a cadrelor, care a necesitat optimizarea lucrului didactico-metodic, educativ și organizațional. S-au introdus noi forme de evidență și dări de seamă ale activității decanatelor, planuri coordonatoare și ordinea de control în cadrul decanatelor. Controlul asupra lucrului didactico-metodic în ansamblu se efectuează de către Consiliul metodic central, din componența căruia făceau parte președinții consiliilor metodice pe discipline, decanii facultăților, reprezentanții organizațiilor obștești etc. În cadrul Consiliului metodic central deja se examinează cele mai importante probleme ale lucrului instructiv și educativ, se coordonează activitatea comisiilor metodice de profil, se aprobă programele și planurile de activitate pe discipline. Recomandările și deciziile luate de Consiliul metodic central se discută în consiliile de facultăți și cel universitar și se aprobă de către rector.

Facultatea de Medicină generală

Începând cu anul 1959, activitatea facultății a fost ghidată de către unul din primii absolvenți ai ISMC, Constantin Țăbârnă (1959–1963), care preluase conducerea de la Mihail Borzov. În următorii ani în fruntea decanatului s-au aflat Gheorghe Moskovko (1963–1964) și Ion Vovc (1964–1968). În legătură cu creșterea considerabilă a numărului de studenți și a volumului de activități de evidență și control, în anul 1968 facultatea este divizată în: *Medicină Generală Preclinică* (anii I-III), condusă de decanii Eugen Floca (1968–1971); Efim Muhin (1971–1988); Ion Marin (1988–1995); și *Medicină Generală Clinică* (anii IV-VI), cu decanii Ion Vovc (1968–1971) și Andrei Banaru (1971–1986) și Petru Galețchi (1986–1995).

Sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea s-a marcat prin restructurarea cardinală a societății, inclusiv activitatea facultăților de Medicină Generală. Reformele declanșate au pus pe umerii întregu-

lui colectiv, a decanilor Ion Marin și Petru Galețchi noi sarcini de responsabilitate majoră ce țin de reordonarea stilului de lucru, fapt care a necesitat eforturi intelectuale și spirituale deosebite.

Facultatea Medicină Generală a fost printre primele din ex-URSS care a implementat pregătirea cadrelor prin subordonatură și internatură. În perioada anilor 1960–1994 în fruntea decanatului s-au aflat următoarele persoane:

Constantin
Țabâră

Ion
Vovc

Eugen
Floca

Efim
Muhin

Andrei
Banaru

Ion
Marin

Petru
Galețchi

Nicolae
Eșanu

Perioada post-sovietică – de tranziție – a necesitat schimbări ale strategiilor de activitate a tuturor structurilor existente în instituție. S-a început un lucru anevoios de elaborare a procesului creativ de instruire, de reintroducere a limbii române la toate catedrele teoretice și clinice. Noile exigențe privind unificarea și standardizarea procesului de instruire a viitorilor medici, au condus la implementarea experienței europene și mondiale în pregătirea cadrelor calificate de medici la toate disciplinele, ceea ce a servit drept argument

pentru fuzionarea celor două facultăți (nr. 1 și 2), în rezultat apărând Facultatea de Medicina Generală, condusă în următorii ani de către profesorul universitar Nicolae Eșanu.

La sfârșitul anilor 60 ai secolului XX, atât în cadrul Institutului de Medicină, cât și în republică, băștinași s-au activizat sentimentele și aspirațiile cu caracter patriotic și democratic, însoțite de anumite dificultăți, uneori transformate în revolte publice, în care au avut să pătimească reprezentanții forțelor progresive. Anume în aceste timpuri de răscruce Petru Galețchi ocupa posturi cheie de conducere, devenind un mare strateg și responsabil de soarta Alma Mater. Atunci el, în calitate de lider ideologic, a demonstrat că este o persoană hotărâtă, capabilă să rezolve pe cale diplomatică multe probleme delicate ale timpului. Evident, suspușilor nu le era pe plac atitudinea sa atât de categorică, dar corectă și obiectivă, pe care o manifesta cu multă insistență acest tânăr ambițios. După anul 1968 au existat tentative de a se *izbăvi* de el, dar fără probe reale pentru astfel de sancțiuni. În cele din urmă a fost lăsat în pace să-și continue activitatea didactică. În 1978, conferențiarul Petru Galețchi este numit șef al cursului Microbiologie, Facultatea de Perfecționare a Medicilor, iar în 1989 a fost avansat în funcția de șef al Catedrei (unificată cu cursul respectiv) de microbiologie, virusologie și imunologie pe care a exercitat-o competent până în ultimele clipe ale vieții.

Profesorul universitar Petru Galețchi a fost un cercetător temeinic, ca și tot ce făcea acest strălucit specialist devotat crezului său de nezdruccinat. A publicat circa 200 de lucrări științifice, fiind autor al multor inovații și 5 brevete valoroase de invenții, menționate la expozițiile naționale și internaționale. Societatea inventatorilor din România i-a acordat Medalia de Aur pentru un ciclu de invenții. A fost conducătorul și consultantul științific la 7 teze de doctorat și doctorat habilitat în medicină. Concomitent cu lucrul de cercetare și didactic îndeplinea mai multe funcții obștești și administrative, inclusiv cea de prodecan și decan al Facultății de Medicina Generală (1989–1995). În calitate de microbiolog principal al ministerului Sănătății, a acordat un ajutor esențial serviciului sanitaro-epidemiologic din republică. A organizat numeroase seminare

și conferințe cu bacteriologii în problema diagnosticului de laborator al difteriei și altor boli contagioase.

De la stânga: microbiologul Petru Galețchi cu pediatriul Ștefan Votcailo

Se știe că trecerea la o nouă etapă democratică, după proclamarea independenței Republicii Moldova, a fost însoțită de multiple probleme stringente, care necesitau a fi rezolvate în baza unor atitudini diplomatice, dar hotărâte în esența lor. Tocmai în această perioadă complicată, Petru Galețchi își asumă responsabilitatea pentru activitatea unui sector foarte important al vieții universitare, fiind numit în postul de prim-prorector (1995–2004), îndeplinind și alte funcții-responsabile în cadrul USMF „Nicolae Testemițanu”.

Începând cu anul 1992, Facultatea de Medicină Generală implementează consecvent concepția de instruire universitară și postuniversitară pentru ajustarea procesului de formare a cadrelor de me-

dici la recomandările OMS și adoptarea celor mai valoroase momente din experiența SUA, Canadei, Franței, Angliei, României, Germaniei, etc.

Reformele sociale din acea perioadă au înaintat noi sarcini privind reorganizarea formelor de activitate a catedrelor și corpului didactic ale facultății, dirijate de către decani. Procesul de instruire a viitorilor medici a fost asigurat cu manuale și alte materiale didactice în limba română, iar toată documentația de serviciu a fost adaptată la exigențele zilei. În acest scop au fost traduse, scrise și editate circa 70 de manuale, compendii, dicționare, ghiduri și indicații metodice. Către finele anului 1994 la Facultatea de Medicină Generală funcționau 42 de catedre la disciplinele teoretice și clinice, unde își făceau studiile 3200 studenți.

Facultatea de Pediatrie

Până la fondarea Facultății, în cadrul ISMC funcționa doar Catedra de pediatrie, condusă de profesorul universitar V. Stâricovici. După anul 1954 facultatea includea 9 catedre de profil pediatic:

- ✓ Catedra pediatrie-semiologie, condusă succesiv de V. Stâricovici (1945–1958), A. Miloserdov (1958–1959), T. Chiticari (1959–1989) și M. Smișnoi (1989–1999);
- ✓ Catedra chirurgie, reanimatologie și anesteziologie pediatrică, fondată în 1957, condusă până în 1986 de către N. Gheorghiu, apoi de E. Gudumac.
- ✓ Catedra de pediatrie a Facultății de Perfecționare a Medicilor, fondată în 1963 ca curs (până în 1981), condusă de: E.I. Certcova (1963–1970), S.L. Lazarev (1970–1978), E.F. Baranova (1978–1981) și M.A. Rudi (1981–1988);
- ✓ Catedra pediatrie nr.1 (fondată în 1986), condusă de profesorul V. Erencov (1986–1988) și M. Rudi (1988–1999);
- ✓ Catedra de pediatrie nr. 2 (fondată în 1988), condusă de profesorul V. Ghețuțuț;
- ✓ Catedra pediatrie nr. 3 (fondată în 1988) și condusă de profesorul V. Cenușă;

- ✓ Catedra pediatrie nr. 4 (fondată în 1992), condusă de profesorul Petru Mogoreanu;
- ✓ Catedra de boli infecțioase de copii, fondată în 1967, condusă de prof. Valentina Halitov (până în 1991) și conferențiera Galina Rusu (1991–1999);

Programul de studii și pregătire a medicilor pediatri includea aspecte particulare anatomico-fiziologice ale copilului și evaluarea clinică a bolilor, ceea ce favoriza nivelul de cunoștințe specifice ale absolvenților. După anul III studenții își consolidau cunoștințele activând în spitalele de boli somatice și infecțioase la copii, la anul IV – făceau practica de producție în secții specializate, iar la finele anului V viitorii pediatri treceau stagierea în calitate de medici în spitalele de circumscripție. Concomitent, la catedrele Facultății de Pediatrie mulți studenți efectuau lucrări științifice. În anii de existență (1954–1999) facultatea a fost condusă de următorii decani:

Mihail Borzov
1954–1958

Valentina Halitov
1958–1967

Henrieta Rudi
1967–1968

Eugen Gladun
1969–1973

Vladimir Țurcanu
1973–1984

Eva Gudumac
1984–1987

Eugen Popușoi
1987–1999

Profesorul Valentina Halitov în timpul examinării unui copilăș bolnav din Spitalul de boli infecțioase pentru copii. De la stânga: Galina Rusu, Nina Coțașă, Dumitru Cristian, Parascovia Popovici, Xenia Galețchi

În perioada anilor 1954–1994 au fost pregătiți peste 4500 de specialiști care au asigurat esențial cadrele necesare ale republicii cu medici pediatri, pediatri-chirurgi-traumatologi, reanimatori, neonatologi, infecționiști etc. Numeroși absolvenți ai Facultății de Pediatrie în timpul activității lor au fost decorați sau distinși cu titluri onorifice și ordine pentru munca lor plină de abnegație în realizarea misiunii de medic-pediatru. Dintre aceștia merită a fi evidențiați în mod special fondatorii școlilor pediatrice din Republica Moldova, Natalia Gheorghiu, Valentina Haitov, Tudor Chiticari, Victor Belousov, academicienii Eugen Popușoi și Eva Gudumac.

Activitatea Facultății de Pediatrie s-a marcat după anul 1987, când la conducerea ei a venit decanul Eugen Popușoi, profesor universitar, care a dat dovadă de o deosebită iscusință în implementarea noilor metode și procedee de instruire ale viitorilor specialiști, precum și la selectarea cadrelor didactice bine pregătite pentru catedrele facultății. Renumitul înaintaș și personalitate notorie, academicianul Eugen Popușoi a dirijat Facultatea Pediatrie până în

1999, când aceasta a devenit parte componentă a facultății de Medicină Generală.

Profesorul universitar Victor Ghețul cu colectivul catedrei

Facultatea de Stomatologie

Fondarea acestei facultăți (1959) a fost un imperativ al învățământului superior medical, eveniment dictat de insuficiența cadrelor medicale în domeniu. Până atunci cadrele de medici stomatologi pentru necesitățile republicii se pregăteau în instituțiile respective din Ucraina și Rusia. În anul 1961 la facultate s-au fondat catedrele de profil stomatologic: Stomatologie Terapeutică, Chirurgicală și Ortopedică. Se creează nucleul corpului didactic în frunte cu profesorul universitar, Nicolae V. Fetisov.

Pe parcursul anilor funcția de decan al Facultății Stomatologie a fost deținută de către următoarele persoane: Gheorghe Moskovko, Victor Marin, Anatol Babin și Constantin Matcovschi. Doar în 1966 decan al facultății devine primul medic stomatolog, conferențiarul Arsenie Guțan, urmat succesiv de Ilarion Postolachi, Gheorghe Nicolau și Sofia Sârbu.

Gheorghii
Moskovko
1959–1962

Victor
Marin
1962–1963

Anatol
Babin
1963–1964

Constantin
Matcovschi
1964–1966

Arsenie
Guțan
1966–1971

Ilarion
Postolachi
1971–1982

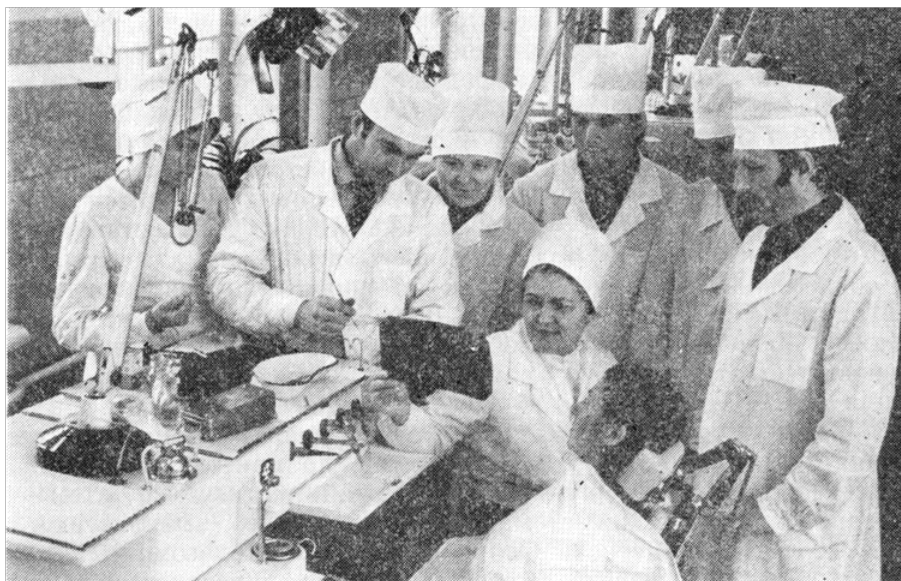
Gheorghe
Nicolau
1982–1986

Sofia
Sârbu
1986–1993

Odată cu reorganizarea a ISMC în Universitatea de Medicină (1991), planurile de studii și numărul de ore la disciplinele de profil stomatologic se revăd și se adaptează la cele de la universitățile din țările europene. Un aport considerabil la formarea continuă a facultății au adus reprezentanții noilor generații de specialiști, șefii catedrelor: A. Guțan, I. Postolachi, P. Godoroja, Gh. Nicolau, S. Sârbu, D. Scerbatiuc, V. Topalo, ș.a.

Catedra Stomatologie terapeutică condusă de conf. Sofia Sârbu și-a început activitatea în incinta Policlinicii Spitalului Republican. În 1979 a fost amplasată în Policlinica stomatologică a MS, unde s-au creat toate condițiile pentru instruirea viitorilor medici stomatologi terapeuți și ortopezi.

Conf. Sofia Sârbu în procesul didactic

Din anul 1986 catedra este condusă de profesorul universitar Gh. Nicolau. Mulți ani la rând la catedră activează conferențiarii Alexandra Baraniuc, Nadejda Carcea, Sergiu Ciobanu, Pavel Gnatiuc, Valentina Bodrug ș.a.

Catedra stomatologie ortopedică a fost fondată în baza secției Protetică dentară a Policlinicii Stomatologice municipale din Chișinău. De la bun început a fost condusă de Mihail Bușan (1961–1969), după care a urmat Ilarion Postolachi, pe timpul căruia au fost definite programul analitic, planurile tematice ale prelegerilor și lucrărilor practice, catedra fiind dotată cu utilaj, instrumentar și materialele necesare pentru instruirea studenților. Din 1980 catedra este amplasată în clădirea Clinicii Stomatologice a ISMC. La catedră au activat și activează mulți specialiști stomatologi de vază dintre care: Eugen Chiriac, Mihai Cojocar, Ilie Șeptilici, Valeriu Banuh, Gheorghe Bârsa, Constantin Guțuțui ș.a.

Catedra Stomatologie chirurgicală (ulterior Oro-maxilo-facială) a fost fondată în baza secției maxilo-facială a SCR și cabinetul stomatologiei chirurgicale a Policlinicii republicane. Printre primii specialiști care efectuau intervenții chirurgicale în regiunea maxilo-facială a fost conferențiarul Vasile Titarev. Prima teză în aceasta direcție a fost realizată în 1965 de către Arsenie Guțanu, iar de doctorat habilitat – de conferențiarul Dumitru Șcerbatiuc. Fondator și șef al catedrei a fost N.V. Fetisov, înlocuit în 1968 de conf. Arsenie Guțan. În anul 1972 în componența catedrei s-a organizat Cursul de perfecționare a stomatologilor, transferat în 1977 în componența Facultății de Perfecționare a Medicilor, unde și-au continuat activitatea profesorii Arsenie Guțan, Pavel Godoroja, Valentin Topală, Dumitru Șcerbatiuc, Ion Munteanu, ș.a.

Profesorul universitar Arsenie Guțan cu colectivul catedrei

Catedra Stomatologie Pediatrică a fost fondată în 1986 de către profesorul universitar Pavel Godoroja. Ca bază clinică a fost Spitalul Clinic Republican „E. Coțaga”, Institutul Științific de Ocrotire a Sănătății Mamei și Copilului, policlinicile municipale nr.3 și nr.4, precum și Centrul municipal stomatologic pentru copii.

Colaboratorii catedrei Stomatologie pediatrică (1994)

Catedra Stomatologie Terapeutică a Facultății de Perfecționare a Medicilor (FPM) a fost fondată în 1991 în baza cursului Stomatologie Terapeutică și Pediatrică a FPM, organizată în anul 1977 (șef – Anatol Cușnir) și condusă în 1986–1991 de către profesorul universitar Mihai Bușan. Din anul 1991 catedra este condusă de profesorul universitar Valeriu Burlacu.

Clinica Universitară Stomatologică a fost fondată în anul 1977 prin Hotărârea Sovietului Miniștrilor RSSM, amplasată în incinta clădirii Policlinicii stomatologice republicane. Pe parcurs a fost condusă succesiv de către: Sofia Sîrbu (1977–1986), Valentin Sâtnic (1986–1996) și Pavel Gnatiuc (din 1996).

Clinica prezintă un centru metodico-consultativ, științific și o bază de instruire a medicilor-stomatologi. Fiind o instituție cu potențial logistic și profesional de nivel modern, ea dispune de o capacitate de instruire a 700 de studenți și rezidenți, inclusiv a studenților și rezidenților străini. În cadrul Clinicii Universitare Stomatologice activează Catedrele Stomatologică Terapeutică și Catedra Stomatologie Ortopedică „Ilarion Postolachi”.

Scopurile principale ale Clinicii Universitare Stomatologice au fost: instruirea studenților și medicilor în domeniul stomatologiei;

acordarea serviciilor stomatologice în cadrul asigurărilor medicale obligatorii în conformitate cu Programul Unic al asigurărilor medicale obligatorii și clauzele contractuale; prestarea serviciilor stomatologice contra plată, precum și alte activități permise de legislația în vigoare.

Consiliul administrativ al Clinicii Universitare Stomatologice a fost compus din 6 persoane, inclusiv de: reprezentantul fondatorului (președintele consiliului) – Topkin Ludmila; reprezentantul Companiei Naționale de Asigurări în Medicină – Tofan Gabriela; reprezentantul Universitar – Obadă Valeriu; medicul șef – Gnatiuc Pavel; reprezentantul colectivului de muncă, ales de adunarea generală a colectivului – Pântea Vitalie; reprezentantul asociațiilor non-guvernamentale de sănătate (asociația stomatologică) – Gheorghe Nicolau.

Facultatea Farmacie

Învățământul farmaceutic superior în cadrul ISMC s-a înființat în anul 1964, la insistența lui Nicolae Testemițanu, care încă în 1961, în calitate de rector I-a împuternicit pe Constantin Matcovschi să studieze posibilitatea fondării Facultății Farmacie, folosind practica similară din Moscova, Riga, etc. Primul decan al facultății a și fost numit Constantin Matcovschi, care a îndeplinit această funcție până la numirea sa pe post de prorector pe probleme didactice. Ulterior, decani ai Facultății Farmacie au fost:

Constantin
Matcovschi
1964–1966

Arsenie
Gușan
1966–1967

Vasili
Ivanov
1967–1970

Efim
Muhin
1970–1971

Vasili
Procopișin
1971–2006

Începând cu anul 1970 au fost înființate 2 catedre de profil farmaceutic: **Catedra Tehnologia Medicamentelor și Organizarea serviciului farmaceutic** cu cursurile: Organizarea și economia farmaceutică; Tehnologia medicamentelor; Merceologia medicală și **Catedra Chimie specială și Farmacognozie** cu cursurile: Chimia farmaceutică; Chimia organică; Chimia toxicologică; Farmacognozia; Botanica. De-a lungul anilor s-au efectuat mai multe reorganizări interne ale catedrelor: în anul 1972 cursurile de Botanică și Farmacognozie sunt incluse în componența catedrei Tehnologia medicamentelor și organizarea serviciului farmaceutic și este formată **catedra Farmacie**. Catedra Chimie specială și Farmacognozie este numită **Chimie farmaceutică și toxicologică**.

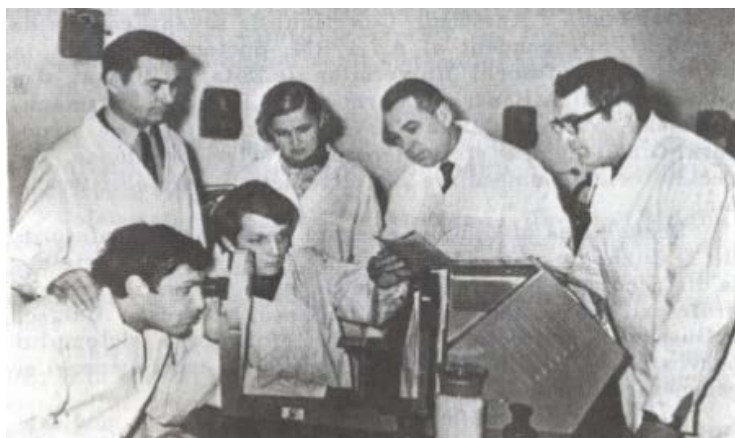
Ceva mai târziu (1984–1991) la facultate au fost organizate 4 catedre separate: Organizare și economie farmaceutică; Tehnologia medicamentelor; Chimie farmaceutică și Farmacognozie. La fiecare catedră s-au elaborat planuri și programe aplicative pentru toate cursurile destinate pregătirii specialiștilor de înaltă calificare. Activitatea științifică a catedrelor a fost orientată spre perfecționarea metodelor de organizare și dirijare a sistemului farmaceutic din Republica Moldova.

În anul 1982, în componența facultății a fost fondată Farmacia didactică și de producție, unde studenții învățau dexterități practice de recepție a rețetelor, preparare și control ale calității medicamentelor extemporale, studiau modul în care urmau să fie eliberate medicamentele pacienților, se familiarizau cu activitatea de informare și asistență cu medicamente. Farmacia didactică menționată a fost prima din URSS, și una dintre primele din Europa.

Pe lângă catedra Farmacie, în anul 1983, s-a fondat **Centrul informațional de calcul**, ale cărui sarcini principale au fost: elaborarea și implementarea în practica farmaceutică a sistemului de informare-căutare „Medicamente”; a sistemului automatizat de dirijare a asistenței farmaceutice, cu tot setul problemelor de planificare și evidență a activității economico-financiare și a circulației medicamentelor în Farmacia universitară; elaborarea problemelor de instruire pentru studenții facultății.

În scopul optimizării predării integrate a cursurilor de Farmacognozie cu cele de Botanică și Biologie și intensificării cer-

cetărilor în domeniul plantelor medicale, în 1983, pe teritoriul gospodăriei silvice „Codru” (Nisporeni), este repartizat un teren experimental de cultivare a plantelor medicinale, unde studenții se familiarizau cu tehnologiile de cultivare, culegere, uscare și păstrare a plantelor medicinale. Pe parcursul anilor au fost introduse în cultivare peste 100 de specii de plante medicinale autohtone și din flora altor țări, au fost construite căsuțe de locuit pentru studenți și o cantină. În 1992, prin Dispoziția Guvernului RM, terenul menționat a fost retransmis Mănăstirii Hâncu.

Profesorul Vasile Procopișin în cadrul unei discuții științifice cu colegii (1992)

Între anii 1986–1990, Facultatea Farmacie este anual gazda desfășurării turului final al Olimpiadei Unionale «Студент и научно-технический прогресс» la specialitatea „Farmacie” a studenților facultăților de farmacie a instituțiilor de învățământ din toate republicile URSS. De menționat că studenții de la Facultatea de Farmacie din Chișinău de fiecare dată obțineau locuri de frunte, diplome de gradul I, II și III.

Din anul 1991, în afară de studenții autohtoni și cei din republicile fostei URSS, la facultate sunt înmatriculați primii studenți de peste hotarele republicii, unde își fac studiile cetățenii din România, Siria, Sudan, Turcia, Israel, Iordania, Maroc. De-a lungul anilor geografia țărilor de unde parvin studenții la studii se extinde.

Facultatea de Medicină Preventivă

Facultatea a fost fondată în anul 1963, în scopul asigurării republicii cu medici igienişti, epidemiologi şi microbiologi. Decizia de a organiza în cadrul ISMC, Facultatea de Medicină Preventivă este luată de rectorul Nicolae Testemiţanu. Procesul de instruire în perioada iniţială se realiza la toate disciplinele ca şi la alte facultăţi, iar mai apoi la cele 6 catedre de profil. În primii ani facultatea a fost condusă de Valentina Halitov, iar prodecan era conf. Gheorghe Sprânceanu. Ulterior funcţia de decan al facultăţii a fost îndeplinită de către conferenţiarii: Vasile Iachim, Ştefan Plugaru şi Valeriu Chicu. Facultatea şi-a continuat activitatea de sine stătător până în anul 1999, sub egida decanului Grigore Friptuleac, după care a fost încadrată în componenţa Facultăţii de Medicină Generală nr.1.

Valentina
Halitov
(1958–1969)

Vasile
Iachim
(1969–1975)

Ştefan
Plugaru
(1975–1988)

Valeriu
Chicu
(1988–1994)

Grigore
Friptuleac
(1995–1999)

Pentru asigurarea procesului de instruire a specialităţilor în domeniul de profil au fost fondate noi cursuri şi catedre: cursul Igiena alimentaţiei – fondator doctorul în medicină Victor Vangheli; cursul Igiena muncii – doctorul în medicină Vasile Iachim; Igiena comunală – doctorul în medicină Filimon Avraman; cursul Igiena copiilor şi adolescenţilor – doctorul în medicină Ion Hăbăşescu; cursul de radioigienă – doctorul în medicină Gheorghe Sprânceanu. În anul 1967 este fondat cursul de epidemiologie, reorganizat în 1970 în catedra de epidemiologie (fondator Eli Naum Şleahov – doctor habilitat, profesor universitar, Om emerit). În 1990 şef al catedrei Epidemiologie este ales Viorel Prisăcari – doctor habilitat, discipol al profesorului universitar E. Şleahov. În 1977, în baza cursurilor de profil igienic, este organizată catedra de igienă, con-

dușă în anii 1977–1986 de dr., conferențiar Vasile Iachim, iar mai apoi (1986–1988) – de dr., conferențiar Mihail Ojovan. În 1988 șef al catedrei este ales doctorul habilitat în medicină, profesorul universitar Victor Vangheli. Din componența facultății mai făceau parte catedrele: Igiena generală, Microbiologie, Boli infecțioase, Biologie.

Șeful catedrei de Epidemiologie, profesorul universitar Eli Șleahov (în centru) cu doctoranzii, de la stânga: Viorel Prisăcari, Lucia Andrieș și Sergiu Covaliu (1971)

Activitatea didactică cu studenții la obiectele de profil se realiza la catedrele respective, iar corpul didactic includea 50 de lectori, inclusiv 6 doctori habilitați, profesori universitari și 23 de conferențieri. A fost elaborat un nou plan de studii, care includea instruirea universitară și postuniversitară a specialiștilor. În legătură cu aceasta la catedrele de profil au fost înființate cursuri de perfecționare a specialiștilor. Între anii 1969 – 1994 în cadrul facultății au fost pregătiți 1579 de medici igienisti, epidemiologi și microbiologi, asigurând circa 70% din necesarul de specialiști ai centrelor de medicină preventivă din republică. Mulți din aceștia au devenit conducători de instituții, miniștri și viceministri ai sănătății.

Facultatea de Perfecționare a Medicilor

A fost fondată în anul 1962 la inițiativa rectorului Nicolae Testemițanu, care era convins că instruirea continuă a cadrelor medicale trebuie să devină o piatră de temelie a calității asistenței medicale. Inițial facultatea includea doar două catedre, de terapie și chirurgie, precum și trei cursuri specializate. Primul decan a fost desemnat cunoscutul organizator al sistemului de sănătate publică M. Ghehtman, succedat de N. Mocialov, E. Gladun, I. Prisăcaru, M. Corlăteanu. În procesul de studii cu cursanții s-au implicat cei mai de vază specialiști, din care făceau parte profesorii universitari Vladimir Kant, Eli Șleahov, Eugen Maloman, Ion Prisăcaru ș.a. Cu timpul profilurile de specializare s-au diversificat esențial, atingând un număr de 96 către anul 1994. Concomitent s-a majorat și numărul medicilor care și-au făcut studiile postuniversitare.

Mihail
Ghehtman
1962–1970

Nicanor
Mocialov
1970–1973

Eugen
Gladun
1973–1986

Ion
Prisăcaru
1986–1990

Mihai
Corlăteanu
1990–1999

Pe parcursul anilor 1962–1970 facultatea se preocupa mai mult de specializarea primară a absolvenților în specialitățile de bază ale medicinei primare. După introducerea formei de pregătire a specialiștilor prin internatură (1970–1990), a existat atât specializarea primară, cât și perfecționarea continuă a medicilor practicieni. Ceva mai târziu (după anul 1991) facultatea devine unicul centru de perfecționare a medicilor din RM, practicând perfecționări generale și tematice, iar specializarea primară se efectua doar ca excepție la recomandarea Ministerului Sănătății.

Consolidarea activității multidimensionale a colectivului profesoral-didactic în anii 1960–1994 s-a datorat, în mare măsură, pregătirii cadrelor medicale la nivel universitar și postuniversitar în conformitate ce cerințele naționale de dezvoltare ale sistemului de sănătate publică în ansamblu. Procesul didactico-științific și educațional a păstrat tradițiile școlii medicale din Sankt Petersburg, adaptând-u-l la posibilitățile reale din Republica Moldova, treptat s-au implementat principiile standardelor din alte școli medicale europene.

În anii 1967–1968 ISMC a fost unica instituție din republică, ce făcuse o tentativă îndrăzneță de a trece instruirea studenților în limba română, dar acest proces progresiv a eșuat, datorită forțelor totalitariste ce s-au opus cu vehemență, întorcând roata istoriei nefaste. Unii colaboratori ce au susținut acest act inovator, de mare valoare națională, au avut de pățimit, fiind impuși să părăsească Alma Mater.

Odată cu inaugurarea (1977) noului Spital Clinic Republican (SCR) pentru 1230 de paturi, s-a consolidat esențial baza clinică, unde au fost amplasate 15 catedre clinice. În condiții mai avantajoase își făceau studiile viitorii medici, folosind și posibilitățile de investigații contemporane de laborator. În același an (1977) s-a dat în exploatare Clinica Stomatologică, ca bază didactico–curativă pentru viitorii medici stomatologi.

În perioada anilor 1986–1994 colectivul profesoral și studenții continuau activitatea în condiții de tranziție, însă, în pofida frământărilor de criză, reușeau cu să păstreze demnitate bunul nume al instituției.

Scurt istoric al perioadei

Absolvenți ai promoțiilor Institutului de Stat de Medicină din Chișinău după anul 1960 au fost tinerii care nu au participat nemijlocit la acțiunile militare, dar ei totuși se considerau copiii războiului și foametei, deoarece au crescut și s-au maturizat în condițiile anevoioase ale perioadei postbelice. Greutățile cotidiene și dorința de a supraviețui i-au impus să muncească din greu, i-au învățat să execute necondiționat tot ce li se cerea. Anume aceste împrejurări

le-au modificat formarea caracterului individual, au influențat asupra comportamentului, altoindu-le o supunere oarbă, frică și precauție accentuată. Această generație de băștinași deja înțelegea mai bine limba rusă, ceea ce le permitea să însușească materialul de studiu, predat doar în limba rusă. Cu timpul, mulți dintre ei i-au acordat supremație limbii ruse, în detrimentul limbii materne.

O parte din reprezentanții acestor generații, indiferent de locul și formele de activitate, continuau să proslăvească partidul comunist și guvernul sovietic pentru *traiul decent*, pentru posibilitățile de a învăța pe gratis și a munci în orice colțișor al *patriei mărețe*. Ca și cei mai vârstnici, tineretul acestei perioade continua să critice cu vehemență sistemul capitalist la orele de educație politică, la locurile de muncă și studii, distrugeau fără remușcări bisericile și mănăstirile pe timp de noapte sau executau alte ordine „năstrușnice”. Însă majoritatea dintre ei își căutau de treabă, nu se opuneau șefilor. Dar cei care încercau să se revolte mai vehement sau își manifestau dezacordul cu principiile statale erau aspru pedepsiți, unii chiar fiind izolați de societate sau expediați *pentru reeducare* în locuri speciale. Mai bine o duceau cei „devotați, ascultători și loiali” guvernanților. Ei știau bine pe cine și când să-i informeze despre *noutățile* din societatea studențească și spiritele colegilor. Tocmai aceștia erau cel mai mult susținuți, promovați și avansați în posturi.

În lipsa manualelor la majoritatea obiectelor, nimeni din studenți nu-și permitea să lipsească de la orele de curs (teoretice), întrucât conspectele erau unica sursă de pregătire către examene. Se mai practica rezervarea locurilor pentru studii în aulele din blocul central al institutului.

De obicei studenții frecventau cu plăcere orele disciplinelor preferate. Se mândreau cu unele cadre didactice, cum ar fi: Serghei Smirnov (limba latină), Abram Derji (chimie), Olga Komarik (microbiologie), Nicolae Anestiadi (chirurgie), Valentina Halitov (pediatrie), Eugenia Cebotariov (boli interne) și mulți alții. Viitorii medici frecventau conștient cercurile științifice studențești organizate la toate catedrele. Deprinderile practice și metodele de investigație însușite sub conducerea lectorilor au servit drept școală științifică incipientă pentru tinerii cercetători, care erau încurajați în activitățile lor științifice.

Unii din absolvenții ISMC din promoțiile anilor 1960–1970, au devenit cu timpul savanți recunoscuți, membri titulari ai Academiei de Științe (Ion Ababii, Gheorghe Ghidirim și Mihail Popovici) și membri corespondenți (Vitalie Bețișor, Ion Corcimar, Eugen Gladun, Eugen Popușoi și Ieremia Zota, Eva Gudumac). Merită să fie evidențiați și alți specialiști care de-a lungul anilor, au fost apreciați ca profesioniști de excepție în ramura respectivă: Petru Galețchi, Alexandru Izvoreanu, Mihail Ștefăneț, Marcu Rudi, Petru Moroz, Ion Haidarlî, Ion Marin, Gheorghe Mușet și alții.

Absolvenții anilor 1976–1985 erau deja născuți în anii 50 și la începutul anilor 60 ai secolului XX. Ei s-au maturizat pe timpul URSS – în cea mai mare (după suprafață) țară din lume, compusă din 15 republici-surori cu diverse culturi și bogății naturale. Studenții acestor generații erau educați în spiritul *socialismului dezvoltat*, dar, comparativ cu generațiile anilor postbelici, ei analizau mai critic specificul vieții cotidiene și priveau cu „ochii deschiși” lumea înconjurătoare. Treptat, ei se adaptau la schimbările modului de activitate, la relațiile dintre oameni și la posibilitățile de a ieși cu bine din situațiile complicate ce apăreau pe arena social-politică.

În speranța unui trai mai decent ei găseau mai ușor și pragmatic soluționarea problemelor stringente. Mulți tineri, mai *dezghețați*, de obicei erau preocupați de gânduri nobile. Ei își planificau rațional activitatea profesională, își rezolvau problemele familiale etc. Alții însă, se gândeau și la abandonarea profesiei, din motive economice, sau chiar să părăsească plaiul natal, în speranța de a se aranja mai bine în alte țări. Numărul acestora creștea considerabil.

Existau și persoane care preferau distracții mai curajoase, cu elemente de aventuri. Aceștia povesteau înflăcărat lucruri banale, uneori ireale sau vorbeau pe șleau cum aseară au pus o sticlă goală de șampanie lângă monumentul lui Marx și Engels (autor Lazăr Dubinovschi), amplasat în fața clădirii comitetului central al partidului comunist (în prezent, a Parlamentului RM).

Prin astfel de comportament, pe atunci ieșit din comun, tineretul acelor ani se distanța sigur de idealurile utopice propagate de guvernare. Unii, cu idei progresive, criticau astfel de conduite, considerându-le de prost gust, iar alții vedeau în aceste manifestări un element de posibile schimbări în societate.

În anii 1976–1985, circa 7700 de medici și farmaciști au absolvit facultățile ISMC, cărora statul a reușit încă să le ofere locuri de muncă în instituțiile medico-sanitare, atât în localitățile din republică, cât și din alte regiuni ale URSS. O parte din medici au fost încorporați tradițional în serviciul militar.

Organizațiile obștești între anii 1960–1994 aveau un rol important în viața universitară. În această privință se evidențiază organizația de partid, care era o *autoritate* și pentru conducerea Institutului. Valoarea comitetului partidului comunist și a Komsomolului a dominat esențial până la sfârșitul anilor 80 ai secolului XX după care a și dispărut din viața publică nu numai în cadrul Institutului de Medicină. Comitetul sindical al salariaților era condus de către următoarele personalități: Alexandra Vizitiu (1959–1962), Constantin Matcovschi (1962–1963), Ion Vovc (1964), Petru Burlacu (1964–1965), Gheorghe Ghidirim (1965–1967), Boris Golea (1967–1968), Ștefan Plugaru (1968–1971), Eduard Cheptea (1971–1978), Victor Banuh (1978–1985), Stanislav Groppa (1986), Constantin Ețco (1986–1990), Gheorghe Ivasi (1991–1994).

Etapa contemporană a USMF „Nicolae Testemițanu” (1995–2016)

La finele anilor 80 ai secolului al XX-lea, învățământul superior medical din Republica Moldova sub conducerea rectorului Leonid Cobâleanschi capătă o nouă conotație de adaptare logică la exigențele timpului, în corespundere cu nivelul de dezvoltare a societății la acea perioadă bogată în evenimente, ce prevesteau prăbușirea imperiului sovietic. În decembrie 1994, după moartea distinsului rector, prin ordinul ministrului Sănătății al Republicii Moldova, în funcția de rector interimar al Universității de Stat de Medicină „Nicolae Testemițanu”, este numit academicianul **Ion Ababii**, iar ulterior, în acest post, a fost ales unanim prin concurs, trei termene consecutiv. Începând cu anul 1995, sub conducerea noului rector, în universitate a demarat un proces intens de modernizare a tuturor direcțiilor de activitate, orientate spre standardele educaționale europene și mondiale.

Viitorul rector și iscusitul conducător al sistemului de sănătate Ion Ababii s-a născut la 11 februarie 1944 în satul Ochiul Alb, raionul Râșcani, județul Bălți, într-o familie de agricultori. După absolvirea școlii medii din satul Baraboi, își continuă studiile la ISMC (1960–1966). În anii studenției se evidențiază prin comportament, învățătură exemplară și activitate extracurriculară. După absolvirea institutului activează în calitate de terapeut, apoi de otorinolaringolog la spitalul raional din Strășeni (1966–1969).

Metamorfoza benefică pe plan profesional a rectorului se datorează obișnuinței de a munci cu sârguință și a aplica în practică toate cunoștințele obținute de la înaintașii și dascălii săi în anii de studenție, iar activitatea de cercetare și-a fundamentat-o în perioada doctoratului (1969–1972) la Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Otorinolaringologiei din Moscova, unde a și susținut tezele de doctorat (1973) și doctorat habilitat în științe medicale (1986). În calitate de șef al Catedrei de otorinolaringologie (1988), a fondat o nouă direcție de cercetare științifică în domeniul ORL, recunoscută departe de hotarele țării, iar numeroșii săi discipoli continuă să-i dezvolte cu succes proiectele investigaționale. În anii

1988–1994, profesorul universitar Ion Ababii exercită funcția de prorector pentru activitate clinică și instruire postuniversitară. În 1989 obține titlul științifico-didactic de profesor universitar. În 1993, a fost ales membru corespondent, iar în 2000 – membru titular al Academiei de Științe a Moldovei.

Devenind rector la Alma Mater, după trei ani de la proclamarea independenței și suveranității Republicii Moldova, Ion Ababii a demonstrat că face parte din pleiada conducătorilor autohtoni contemporani, care reușesc să îmbine armonios tradițiile înaintașilor cu cerințele actuale în soluționarea multor probleme complicate ce țin de învățământul superior medical și de sistemul de sănătate publică din Republica Moldova. Continuă să promoveze ideile progresive de reformare a sistemului de sănătate inițiate de Nicolae Testemițanu.

Rectorul Ion Ababii cu ministrul Sănătății Timofei Moșneaga (1995)

Principalul obiectiv pe care l-a trasat rectorul Ion Ababii era ridicarea nivelului de instruire a tineretului studios prin modernizarea procesului de învățământ, de cercetare științifică și activitate clinică în conformitate cu standardele contemporane, având drept scop pregătirea profesională și spirituală a viitorilor medici și farmaciști,

diplomele cărora să fie echivalate peste hotarele țării. Mărețul plan de acțiuni urma să fie implementat cu ajutorul întregului colectiv, a unor experimențați colegi, recunoscuți educatori ai tineretului studios și pasionați de a sluji intereselor Alma Mater. Printre adepții noului rector îi vom menționa pe: eruditul Eugen Popușoi, strategii Ion Podubnâi și Petru Galetchi, experimentatul ministru, academician Gheorghe Ghidirim, principialul Ion Marin, energicul Nicolae Eșanu, sânguinciosul Viorel Prisăcari. Din componența echipei de susținători mai tineri fac parte: Olga Cernețchi, Valeriu Chicu, Mihail Gavriiliuc, Oleg Lozan, Gheorghe Rojnoveanu și Emil Ceban.

În condițiile dificile ale perioadei de tranziție, rectorul Ion Ababii a promovat o politică eficientă, echilibrată, orientată spre consolidarea branșei medicale autohtone și a tuturor angajaților. Calitățile manageriale bine dezvoltate și maniera de a lucra eficient în echipă a domnului rector au fost înalt apreciate de colegi și societate, fiind considerat unul din cei mai remarcabili organizatori ai învățământului superior medical și reformator de talie europeană a sistemului de sănătate publică. Toate acestea au servit drept temei pentru numirea Domniei Sale în înalta funcție de Stat – Ministru al Sănătății al Republicii Moldova (2005–2008).

În perioada 2005–2008, când academicianul Ion Ababii a îndeplinit funcția de ministru al Sănătății al Republicii Moldova, în postura de rector interimar al Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” a fost numit profesorul universitar, prorector pentru activitatea didactică, **Nicolae Eșanu** (1941–2009).

Pe parcursul activității, în calitate de vicedecan, decan, prorector și rector interimar, distinsul profesor, s-a manifestat ca un înțelept conducător și îndrumător al tineretului, a contribuit cu mare pricepere la dirijarea procesului de instruire, a fost un adevărat prieten al colegilor, fiind permanent înconjurat de oameni destoinici. Moartea prematură a răpit din rândurile Universității o personalitate notorie, un conducător iscusit și un patriot înflăcărat, iar tineretul studios și-a pierdut un adevărat îndrumător și sfetnic.

În anii 2010–2011, sub conducerea academicianului Ion Ababii a fost elaborată și aprobată Strategia de dezvoltare a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova în perioada 2011–2020, aprobată de Guvernul Republicii Moldova ca parte componentă a Programului de dezvoltare a învățământului medical și farmaceutic în Republica Moldova. Misiunea de bază a acestei strategii vizează formarea și perfecționarea specialiștilor în domeniul medicinei și farmaciei pentru sistemul de sănătate din republică conform standardelor naționale și internaționale.

Strategia este orientată spre asigurarea calității și performanței în toate domeniile de activitate: învățământul universitar și postuniversitar formarea continuă a medicilor și farmaciștilor, cercetarea științifică, resursele umane, managementul instituțional, cooperarea internațională. Reforma instituțională a presupus o nouă viziune asupra perspectivei viitorului și un management performant al instituției academice. Crearea unor structuri noi cu reformarea celor existente, repartizarea adecvată a lor în cadrul subdiviziunilor universitare în mare măsură au contribuit la perfecționarea procesului didactic, iar folosirea noilor tehnologii în educație, cercetare și asistență medicală a eficientizat managementul activităților de cooperare internațională. Ca urmare s-a lărgit participarea activă a membrilor comunității universitare în planificarea și realizarea acestor activități la nivel instituțional, de facultate, departament, catedră, instituție nou fondată etc.

Internaționalizarea procesului de învățământ, dezvoltarea relațiilor de colaborare cu universitățile și institutele medicale și farmaceutice din alte țări sunt direcțiile prioritare de activitate. Universitatea a fost acreditată de două ori la nivel național (2001 și 2007), fiind evaluată și la nivel internațional de către Comisia Europeană de Evaluare Academică a Asociației *DentEd Evolvers* (2011), precum și de către Consiliul de Evaluare al Conferinței Internaționale a Decanilor Facultăților de Medicină de Expresie Franceză (2005). S-a mizat mult pe această evaluare externă, care a ajutat conducerea Universității să conștientizeze măsurile necesare pentru sporirea calității instruirii, dar și pentru apropierea de standardele educaționale europene.

Organizarea activităților didactice și educaționale

În această perioadă instruirea viitorilor medici și farmaciști în universitate se adapta la standardele Uniunii Europene. Acest fapt a necesitat perfecționarea întregului proces de instruire, îmbunătățirea, obiectivizarea și sporirea transparenței sistemului de evaluare atât a cunoștințelor, cât și a abilităților practice ale studenților și rezidenților, inclusiv în condițiile unui Centru Universitar de Simulare în Instruirea Medicală.

Dirijarea proceselor de instruire și organizațional-metodic la etapa dată a fost concepută succesiv de foștii prorectori, profesori universitari Petru Galețchi, Nicolae Eșanu și Vladimir Hotineanu. Actualmente, procesul didactic este dirijat de Olga Cernețchi, prorector pentru asigurarea calității și integrității în învățământ și Lilian Șaptefrați, șeful Departamentului Didactic.

Etapa de după proclamarea independenței Republicii Moldova a fost însoțită de probleme stringente. În această perioadă complicată, **Petru Galețchi** își asumă responsabilitatea pentru activitatea unui sector important al vieții universitare în calitate de prim-prorector

(1995–2004). Având o experiență valoroasă de muncă organizatorică, administrativă, didactică și științifică Petru Galețchi era solicitat pretutindeni. Dumnealui a fost de mare ajutor academicianului Ion Ababii, investit în funcția de rector.

Petru Galețchi a contribuit nemijlocit la implementarea Standardelor Educaționale europene în învățământul medical superior. Sub conducerea lui s-au elaborat toate planurile și programele de învățământ; s-a produs o reorientare logică de la forma reproductivă la cea cognitiv-științifică de asigurare a cunoștințelor și deprinderilor practice. O atenție sporită Domnia Sa a acordat procesului de perfecționare a metodologiei didactice, prin implementarea tehnologii-

lor educaționale moderne: studiu de problemă (caz clinic), folosirea unei tehnici interactive în medicina bazată pe dovezi, a tehnologiilor informaționale moderne, inclusiv a celor virtuale, prezentare a pacienților standardizați, etc.

În anul 2003 au fost puse bazele și strategiile educației la distanță prin teleconferința dintre USMF „Nicolae Testemițanu” și Eastern Virginia Medical School (Norfolk, SUA). S-a început trecerea treptată la practica de evaluare a cunoștințelor prin programul computerizat – Test – corector , iar examenele de promovare și cele de absolvire de 6 ani să fie organizate în trei etape: a) atestarea deprinderilor practice; b) test-control computerizat; c) examen oral. S-a fondat Centrul Didactic de Testare a Manoperelor Practice, unde instruirea și evaluarea deprinderilor practice și aprecierea utilizării corecte a algoritmilor de diagnostic și tratament să se efectueze în baza pacienților standardizați, pregătiți anticipat.

În biroul de lucru

Pe parcursul anilor, în universitate a fost creat un sistem eficient de orientare profesională în medicină și farmacie, cu asigurarea unui număr stabil de abiturienți, în condițiile concurenței pe piața serviciilor educaționale și declinului demografic. Au fost perfecționate și criteriile de admitere în învățământul universitar și postuniversitar.

Departamentul Didactic a participat la elaborarea „Strategiei de Informatizare a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova în perioada 2012–2015”. Implementarea Modulului Didactic oferă un nivel calitativ nou sistemului academic prin modernizarea procesului de studii, accesul personalizat la informații, transparența proceselor, sporirea motivației, creșterea competiției între studenți, formarea și atragerea studenților și angajaților în comunitatea informațională universitară, crearea unei platforme de comunicare, feedback-ul permanent din partea beneficiarilor.

La această etapă procesul didactic în universitate se realizează în cadrul a 2 departamente, 59 de catedre, 8 cursuri, 23 de laboratoare științifice și este asigurat de un potențial intelectual de înaltă competență, constituit din peste 1000 de cadre didactice, inclusiv 14 academicieni și membri corespondenți ai AȘM, membri titulari și de onoare ai academiilor din alte state, 568 de doctori în științe și 155 de doctori habilitați în științe medicale, 20 de laureați ai Premiului de Stat în domeniul științei și tehnicii.

În universitate se acordă o atenție deosebită procesului de perfecționare continuă a cadrelor didactice. În ultimul deceniu, circa 380 de cadre didactice și-au perfecționat cunoștințele în psihopedagogie, peste 320 – în domeniul limbilor moderne, peste 430 de cadre didactice au făcut stagii pedagogice în România, iar cca 550 – stagii științifice și clinice în alte țări. Au fost organizate numeroase stagii pedagogice în colaborare cu Centrul Educațional „Pro-Didactica” și instruirii în domeniul tehnologiilor informaționale, au fost audiate cursuri în domeniul didactic, oferite de experți internaționali.

Consolidarea corpului didactic al universității a inclus și atragerea cadrelor științifico-didactice tinere, instruite atât în țară, cât și peste hotare, inclusiv prin diferite proiecte moderne de mobilitate academică. În scopul formării cadrelor didactice ale catedrelor fundamentale preclinice a fost implementat masteratul. Pentru a asigura continuitatea în activitate, sunt păstrate și dezvoltate valoroasele tradiții universitare cu scopul de a transmite tinerei generații bogata experiență științifico-didactică și organizatorică a profesorilor în vârstă.

Facultatea de Medicină nr. 1 prezintă cea mai veche și mai mare din cadrul universității. Din anul 2004 facultatea este condusă de conferențiarul universitar Gheorghe Plăcintă. În cadrul Facultății funcționează Departamentul medicină Internă (șef profesor Sergiu Matcovschi) și tot aici sunt pregătiți și specialiști în domeniul sănătății publice, subdiviziune condusă de prodecanul Adrian Cotelea, conferențiar universitar.

Facultatea de Medicină oferă toate condițiile necesare pentru atingerea performanței. Un rol deosebit în sporirea calității și eficiențizarea învățământului medical le revine metodelor și tehnicilor moderne de instruire.

În baza recomandărilor experților internaționali referitor la reforma curriculară și structurală, prin ordinul rectorului nr. 318-A din 20 octombrie 2010, în cadrul Facultății de Medicină nr. 1, prin fuziunea catedrelor de medicină internă, a fost creat Departamentul Medicină Internă.

Gheorghe Plăcintă
Decanul Facultății de medicină nr.1

Sergiu Matcovschi, șeful departamentului Medicină Internă

Această reorganizare a optimizat și uniformizat procesul de studii în domeniul respectiv, a sporit eficiența managerială, cu integrarea disciplinelor pe orizontală, consolidarea serviciului internistic și deschiderea noilor clinici universitare. Paralel cu studenții autohtoni, în Universitate își fac studiile și cetățeni din peste 30 de țări. Numărul lor sporește din an în an. Majoritatea din ei învață în limba engleză.

Facultatea de Medicină nr. 2 a fost fondată în anul 2010 ca subdiviziune responsabilă de organizarea admiterii, de managementul procesului de instruire a studenților străini în limba engleză, de implementarea eficientă a tuturor actelor legislative și normative, care reglementează modul de intrare (sosire la studii), evidența și respectarea regulilor de ședere a cetățenilor străini în Republica Moldova. Primul decan al acestei facultăți a fost profesorul universitar Mihail Gavriiliuc (2010–2013), urmat de conferențiarul Mircea Bețiu (din 2013).

Implementarea instruirii în limba engleză pentru studenții străini a fost adoptată de Consiliul Științific Universitar în anul 2002. Cu suportul organizatoric și financiar al universității, a fost asigurată pregătirea lingvistică a cadrelor didactice, au fost procurate materialele didactice și tehnicile necesare pentru aplicarea treptată a instruirii studenților în limba engleză. Începând cu anul universitar 2010–2011, numărul studenților din alte țări, admiși la studii în limba engleză, a crescut de aproape două ori la Facultatea de Stomatologie și de cinci ori la Facultatea de Medicină nr. 2.

Mihail Gavriiliuc, pro-
rector

Mircea Bețiu,
decan

Ninel Revenco,
șef departament pediatrie

În scopul optimizării procesului didactic, activității clinice și științifice, prin ordinul rectorului USMF „Nicolae Testemițanu”, nr.256-A din 6 iulie 2011, în cadrul Facultății de Medicină nr. 2 a fost fondat Departamentul Pediatrie, prin comasarea catedrelor și

cursurilor de profil. În funcția de director al departamentului a fost numită Ninel Revenco, doctor habilitat, profesor universitar. În procesul de instruire, în afara metodelor tradiționale de predare, au fost introduse și forme noi de consolidare a cunoștințelor, s-a perfecționat lucrul individual cu studenții, participarea lor la investigațiile clinice și paraclinice.

Cadrele profesoral-didactice ale Facultății de Medicină nr. 2 conlucrează cu experți de talie mondială în optimizarea programelor analitice. Ca rezultat, sute de absolvenți din peste 30 de state au fost licențiați pentru a practica medicina în țările lor de origine, în Uniunea Europeană, Israel, SUA, Federația Rusă, Ucraina etc.

La **Facultatea de Stomatologie** procesul de instruire, în perioada anilor 1995–2015, se realizează atât cu studenții autohtoni, cât și cu cei sosiți din alte țări (Siria, Iordania, Turcia, Israel etc.). În primăvara anului 2001, specialitatea Stomatologie a fost acreditată de Consiliul Național pentru Evaluare Academică, Acreditare și Atestare de pe lângă Guvernul Republicii Moldova. Activitatea educațional-didactică a facultății a fost condusă, succesiv, de decanii Ilarion Postolachi, Pavel Godoroja și Ion Lupan.

Ilarion Postolachi
(1993–2001)

Pavel Godoroja
(2001–2009)

Ion Lupan
(2009 – prezent)

Colectivul facultății participă activ la implementarea strategiei de dezvoltare a învățământului stomatologic în Republica Moldova în strânsă colaborare cu Clinica Stomatologică Universitară.

Clinica Stomatologică Universitară

În ultimii ani s-au îmbunătățit considerabil condițiile de activitate, s-a dezvoltat baza tehnico-materială, s-au extins spațiile didactice înzestrate cu aparataj și utilaj stomatologic de ultimă oră, inclusiv cu simulatoare, necesare pentru însușirea manoperelor practice.

La **Facultatea de Farmacie**, în ultimele decenii, procesul de studii a fost dirijat de academicianul Vasile Procopișin, iar din 2006 – de conferențiarul universitar Nicolae Ciobanu. Instruirea studenților se efectuează în condiții optime la toate cele 7 catedre ale Facultății de Farmacie Socială „Vasile Procopișin”, Chimie Farmaceutică și Toxicologică, Farmacologie și Farmacie Clinică, Farmacognozie și Botanică Farmaceutică, Tehnologia Medicamentelor și Chimie Generală.

Vasile Procopișin
(1971–2006)

Nicolae Ciobanu
(2006 – prezent)

Planul de învățământ al Facultății de Farmacie coincide cu misiunea specialității: disciplinele fundamentale furnizează cunoștințele de bază pentru disciplinele de specialitate în domeniul farmaceutic, care asigură standardul necesar de cunoștințe pentru formarea specialistului farmacist.

În 1995, la catedrele de profil farmaceutic s-au deschis cursuri tematice de perfecționare a farmaciștilor. În anii 1996–1997, a început pregătirea postuniversitară prin rezidențiat la specialitățile Farmacie clinică, Controlul medicamentului, Management farmaceutic, Tehnologia medicamentului, Farmacognozie. Prima promoție a rezidențiatului a absolvit în 1998.

În anul 2002, pe teritoriul comunei Bardar, raionul Ialoveni, a fost organizat Centrul Științific de Cultivare a Plantelor Medicinale, care a devenit o bază didactico-științifică pentru dezvoltarea abilităților practice și de cercetare ale studenților, rezidenților și cadrului profesoral-didactic al facultății. În scurt timp (2006), cu același scop, precum și pentru intensificarea colaborării economico-financiare a universității cu alte instituții medico-sanitare publice, a fost fondat Centrul Farmaceutic Universitar „Vasile Procopișin”.

Blocul Facultății de Farmacie, renovat în anul 2014

Facultatea de Rezidențiat și Secundariat Clinic. În anii 90 ai secolului al XX-lea, a apărut necesitatea de implementare a noii forme a **instruirii postuniversitare prin rezidențiat** în universitate. În anul 1991, după nenumărate argumentări insistente ale unor șefi de catedră și cu susținerea Ministerului Sănătății au fost înmatriculați primii rezidenți (6 grupe) dintre cei mai buni absolvenți ai universității la 3 specializări: chirurgie generală, obstetrică și ginecologie, traumatologie și ortopedie.

În 1997, în pregătirea medicilor prin rezidențiat pentru prima dată au fost antrenate și centrele medicale raionale, inclusiv din municipiul Bălți. Cu timpul, stagiile în centrele medicale din raioane au devenit parte componentă a programului de studii prin rezidențiat. Din 1999 funcționează programul computerizat de coordonare a activității didactice prin rezidențiat. În calitate de subdiviziune de sine stătătoare, facultatea a fost fondată abia în luna noiembrie 2000. Decan al facultății a fost numit profesorul universitar **Valeriu Revenco**.

Conștientizând necesitatea asigurării învățământului medical și farmaceutic cu o înaltă calitate și racordării lui la standardele internaționale de performanță, în baza perspectivei de integrare a învățământului medical din Republica Moldova în spațiul educațional european unic, în anul 2014, la facultate a început implementarea planurilor, programelor și duratei de instruire postuniversitare prin rezidențiat la toate specialitățile, în conformitate cu cerințele Directivei 2005/36/CE a Parlamentului European și ale Consiliului Uniunii Europene, privind recunoașterea calificărilor profesionale.

Facultatea de Educație Continuă în Medicină și Farmacie. În ultimele două decenii, facultatea a fost dirijată de către prorectorii Valeriu Chicu și Mihail Gavriiliuc, precum și de decanii Stanislav Groppa și Eugen Bendelic.

Prorectori

Valeriu Chicu
(2000–2013)

Mihail Gavriiliuc
(2013 – prezent)

Stanislav Groppa
(1999–2009)

Decani

Eugen Bendelic
(2009 – 2016)

În conformitate cu cerințele structurilor internaționale și ale Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, durata ciclurilor de instruire a fost redusă. Una dintre direcțiile importante și de perspectivă ale activității facultății este diversificarea formelor și metodelor de instruire. De o mare popularitate se bucură instruirea la distanță și fără frecvență, la locul de muncă. Au fost reformate programele de studii vechi și elaborate programe noi, moderne, care să asigure implementarea noilor forme de instruire în procesul de ridicare a nivelului de cunoștințe.

Conform ordinului rectorului Nr. 162A din 13.05.2016, Facultatea de educație medicală continuă în medicină și farmacie a fost reorganizată în Departamentul Educație medicală continuă. În funcția de șef al departamentului respectiv a fost numit Dl. Vladislav Badan.

Centrul Universitar de Simulare în Instruirea Medicală

Subdiviziunea are un rol important în formarea și perfecționarea abilităților practice ale studenților, rezidenților și specialiștilor medici și farmaciști. Proiectul a fost inaugurat în anul 2013. În curând, CUSIM (director **Andrei Romancenco**) a devenit una dintre primele instituții de învățământ medical superior din Europa de Est,

care utilizează metode avansate de simulare pe mulaje de fidelitate înaltă. Principalul obiectiv este perfecționarea studiilor pe următoarele compartimente: Medicina de urgență, Anestezie și reanimare, Chirurgie miniinvasivă (endo-, laparoscopie), Medicina de familie, Sănătatea mamei și copilului

În cadrul centrului sunt instruiți studenții, medicii rezidenți, medicii de formare prin educație medicală continuă la disciplinele: *Îngrijirea și comunicarea cu pacientul* (studenți an. 2); *Boli interne și semiologie* (studenți an. 3); *Pneumologie* (rezidenți); *Anestezie și reanimatologie* (studenți an. 6, rezidenți); *Medicina de familie* (medici, rezidenți); *Chirurgie laparoscopică* (rezidenți, medici); *Endoscopie digestivă* (rezidenți, medici); *Urgențe medicale* (studenți an. 6); *Obstetrică și ginecologie* (rezidenți an. 2 și 4, medici); *Ultrasonografie* (medici); *Otorinolaringologie* (rezidenți, medici); *Bazele chirurgiei minimal invazive toracice și abdominale cu elemente de instruire prin simulare* (medici); *Cardiologie* (medici); *Pneumoftiziologie* (medici).

Începând cu luna ianuarie 2015, a luat amploare colaborarea dintre CUSIM și Facultatea de Educație Continuă în Medicină și Farmacie. O serie de catedre ale Universității, realizează proiecte educaționale comune cu departamentele CUSIM în formarea profesională prin simulare. Centrul a fost laureat al Galei Premiilor în Sănătate pentru anul 2015, la categoria *Performanță în activitatea didactică*.

Clinica Universitară de Asistență Medicală Primară

Subdiviziunea joacă un rol aparte în instruirea clinică a viitorilor medici de familie și sporirea în acordarea asistenței medicale primare populației. A fost fondată în cadrul parteneriatului Alianței Americane Internaționale a Sănătății (AIHA) și Agenției pentru Dezvoltare Internațională a SUA (USAID) între Școala de Medicină din Virginia de Est, SUA, și USMF „Nicolae Testemițanu”, în baza Hotărârii Guvernului Republicii Moldova, nr. 177 din 28 februarie 2001. Clinica și-a început activitatea la 3 ianuarie 2003, sub conducerea directorului **Ala Nemerenco**, conferențiar universitar.

Colectivul clinicii, în centru – Ala Nemerenco, director

Scopul clinicii constă în asigurarea procesului de instruire practică și teoretică a studenților, rezidenților, medicilor și asistentelor medicale în domeniul asistenței medicale primare, inclusiv prin aplicarea metodelor moderne de instruire și acordare a asistenței medicale primare unui contingent de populație din municipiul Chișinău prin intermediul medicului de familie. Partenerii din SUA au fost cei care au asigurat procurarea echipamentului tehnic și al celui medical.

Instituția acordă asistență medicală primară și specializată unui număr de circa 20 mii de persoane, inclusiv tineretului studios al USMF „Nicolae Testemițanu”, participând și la procesul de instruire teoretică și practică a studenților, rezidenților, medicilor, asistenților medicali în domeniul asistenței medicale primare, totodată propagând conceptul modern al medicinei de familie. Clinica include următoarele subdiviziuni: Secția de medicină de familie, Secția de sănătate studenți/rezidenți, Secția de specialiști, un laborator și Centrul de Medicină Tradițională Chineză. Ultimul și-a început activitatea la 24 iunie 2011, în baza Acordului de cooperare încheiat între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Populare Chineze (semnat în 2002), și a Memorandumului de înțelegere privind cooperarea în domeniul medicinei tradiționale.

Școala de Management în Sănătate Publică

A fost fondată în anul 2003 de Ministerul Sănătății, cu suportul organizațiilor internaționale, dar activează pe lângă USMF „Nicolae Testemițanu”. Din momentul organizării școala este condusă de către profesorul universitar **Oleg Lozan**. Activitatea de instruire vizează participarea în procesul de dezvoltare a programelor de

instruire la toate nivelurile de formare (universitar, postuniversitar și de educație continuă) în domeniul sănătății publice și managementului serviciilor de sănătate, inclusiv prin studii de masterat, doctorat și postdoctorat în domeniul sănătății publice și managementului serviciilor de sănătate, precum și prestarea serviciilor

de instruire în metodologia cercetării pentru tot spectrul de discipline ale profilului medico-biologic. Studiile de masterat includ desfășurarea unei cercetări care se încheie cu elaborarea și susținerea publică a tezei. Concomitent școala organizează și programe avansate de instruire, care sunt elaborate în conformitate cu Politica

de Sănătate a Republicii Moldova, Strategia de dezvoltare a sistemului sănătății și/sau la recomandările organismelor internaționale.

În scopul elaborării **Strategiei de informatizare** a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova, prin Ordinul rectorului din 11.04.2013, a fost instituită funcția de prorector pentru implementarea tehnologiilor informaționale și dezvoltarea strategică, în care a fost numit profesorul universitar **Oleg Lozan**, directorul școlii de management în sănătatea publică. Ulterior, a fost elaborat și implementat un concept inovator al portalului web universitar, încât fiecare subdiviziune să dispună de un site propriu, care ar înlesni administrarea conținutului activității sale. Toate subdiviziunile universitare sunt conectate într-o rețea universitară comună. Pentru asigurarea capacităților de utilizare în domeniul TIC, angajații universitari beneficiază de instruire în scopul utilizării emailului, modulului didactic, de comunicare, administrarea paginilor din portalul universitar, etc.

Activitatea extracurriculară universitară

Acest sector prezintă o importantă verigă educațională, energic promovată în ultimii ani de către conducerea USMF „Nicolae Testemițanu”. De acest segment educațional complex, în anii 2009–

1015, în calitate de prorector, responsabil a fost **Emil Ceban**, doctor habilitat în medicină, profesor universitar, iar din 2016 fiind transferat în funcția de prorector pentru activitate clinică. De menționat, că un mare volum de lucru în educația etico-deontologică a tineretului studios, precum și la dezvoltarea cercetărilor în probleme de istorie a medicinei și farmaciei, în comun cu disciplinele didactice, îl are Muzeul de

Istorie a Medicinii și Farmaciei. La aceasta se afiliază Biblioteca Științifică a USMF „Nicolae Testemițanu”, care pune la dispoziție viitorilor medici și farmaciști un suficient număr de manuale, compendii, ghiduri și lucrări metodice, inclusiv și obținute din alte țări Europene.

Cooperarea interuniversitară și internațională

Prezintă o formă eficientă de dezvoltare instituțională a procesului de instruire și cercetare, care, în perioada anilor 1995–2016, a devenit o prioritate strategică a USMF „Nicolae Testemițanu”. Pe parcursul ultimelor decenii, responsabili de această formă de activitate au fost prorectorii pentru relații internaționale Valeriu Chicu, conferențiar universitar, și Mihail Gavriiliuc, profesor universitar, iar managementul activităților de cooperare a fost dirijat de Departamentul Relații Externe și Integrare Europeană (responsabil – Rodica Grama, conferențiar universitar).

Toate formele de cooperare au fost orientate la următoarele activități: prestarea serviciilor de instruire universitară, postuniversitară și de cercetare a cetățenilor de peste hotare; dezvoltarea și fortificarea relațiilor de cooperare cu instituții de învățământ medical și de cercetare de peste hotare; elaborarea propunerilor de proiecte de asistență tehnică pentru obținerea granturilor de finanțare a programelor de cercetare, educaționale și de mobilitate a studenților, rezidenților și cadrelor didactice în conformitate cu noile regulamente internaționale.

În ultimul deceniu s-au intensificat relațiile cu organizații și companii din India, Turcia și Israel. Au fost încheiate, revăzute și reconfirmate peste 30 de acorduri de cooperare cu facultățile și universitățile de medicină din România, Federația Rusă, Ucraina, Belarus, Țările Baltice, Germania, Franța, Italia, Belgia, Grecia, Slovacia, Elveția, Polonia, Olanda și din statul Carolina de Nord (SUA). Proiectele internaționale implementate la USMF „Nicolae Testemițanu” prezintă un obiectiv important al acordurilor de cooperare.

Extinderea și fortificarea rețelelor de cooperare interuniversitară au contribuit la participarea structurilor universitare în mai multe activități. Facultățile și catedrele implementează acțiuni de colaborare internațională atât în cadrul programelor și proiectelor organizate la nivel instituțional, cât și în cooperările directe. Unele catedre au obținut o experiență avansată în acest domeniu.

Valorificarea activităților Alma Mater

După anul 1995 s-a desfășurat datorită acțiunilor chibzuite și energice al întregului colectiv, universitatea se află în continuă as-

ensiune, iar istoria de glorie este reflectată pe paginile multiplelor publicații. O dovadă elocventă a celor menționate este înalta apreciere guvernamentală – conferirea Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” a Ordinului „*Gloria Muncii*” (2005) și a altor înalte forme de aprecieri.

Gala Premiilor în Sănătate este desfășurată anual de către

Organizația Mondială a Sănătății și Ministerul Sănătății al Republicii Moldova începând cu aprilie 2012, de Ziua Mondială a Sănătății, în cadrul căreia s-au evidențiat cei mai remarcabili lucrători medicali din țară, din mediu didactic și reprezentați al ONG-urilor. Dintre reprezentanții universității USMF „Nicolae Testemițanu”, Laureați ai Primei Ediții (2012) au devenit: academicienii **Ion Ababii** și **Gheorghe Paladi**, profesorul universitar **Constantin Ețco** și conferențiarul **Igor Cemortan**.

În cadrul celei de a II-a Ediții (2013) de titlul de Laureat al Galei Premiilor în Sănătate s-au învrednicit academicianul **Gheorghe Ghidirim** și profesorul universitar **Grigore Friptuleac**. În anul 2014, la cea de a III-a Ediție al Galei, Premiul pentru activitatea didactică a fost primit de profesorul universitar **Ion Marin**, iar pentru întreaga activitate a fost numit profesorul universitar **Dumitru Tintuc**.

În anul 2015, cu prilejul Ediției a IV-a a Galei Premiilor în Sănătate a fost decernat profesorului universitar **Gheorghe Baci**, pentru întreaga carieră medicală, iar colectivului **CUSIM**, (director **Andrei Romancenco**), i s-a decernat Premiul Galei pentru înaltă activitate în domeniu.

Medicul cu adevărat vrednic de acest nume, trebuie, în orice moment al vieții sale, să facă dovadă de sagacitate, de suplețe de spirit, de un sânge rece imperturbabil, de o instrucție solidă și mai presus de toate, de un simplu bun simț. Înșușirile lui de căpetenie să fie: devotamentul, loialitatea și abilitatea.

Mina Minovici

III

CREAREA INSTITUȚIILOR MEDICALE SPECIALIZATE

La finele anilor 30 ai secolului XX, Nicolae Iorga scria: „...Pe vremuri medicina venea la noi ca să lecuiască pe domni, de la domni a plecat la boieri, apoi a trecut la târgoveți, fără să fi ajuns, însă, la țărani. Și când va ajunge și acolo, atunci va porni o eră nouă”. Situația menționată de N. Iorga se adevărește prin faptul că majoritatea medicilor într-adevăr preponderent activau în orașe, iar localitățile rurale erau lipsite de acest beneficiu. Cu siguranță, această constatare, în mare măsură, se referă și la serviciile specializate, prestate în domeniile medicale, mai înguste și calificate, care se efectuau doar peste hotarele țării, unde băștinașii de rând nu aveau acces.

În acest context, fondarea unor instituții practico-științifice specializate în diverse ramuri ale medicinei practice prezintă o etapă avantajoasă, de largire a posibilităților de diagnostic și tratament ale multor categorii de bolnavi, care, în trecut, erau nevoiți să se deplaseze peste hotarele țării în căutarea unui ajutor medical calificat într-un anumit domeniu. Totodată, acest proces organizatoric atât de progresiv a contribuit la perfecționarea formelor de asistență medicală a populației, la ridicarea nivelului de prestări medicale specializate, adaptate la condiții mai bune și metode contemporane

de diagnostic și tratament, aplicate diferențial, în funcție de specificul organizatoric al activității instituțiilor respective.

În continuare vom prezenta informații doar despre o parte din instituțiile medicale specializate, unde s-au prestat și continuă să se presteze servicii medicale la un nivel mai înalt și profesionist, pentru toată populația din Republica Moldova, pe care băștinașii le așteptau de multe secole în urmă.

3.1. Centrul Național de Sănătate publică (CNSP)

Încă în anul 1906, Gheorghe Marinescu scria: „Medicina socială va arăta omului calea spre a se bucura de o sănătate mai prosperă ca cea de azi și îi va da astfel cea mai mare fericire potrivită cu natura lui... Dar când va fi acest viitor minunat ce va ridica pe om deasupra mizeriilor ce-i degradează valoarea lui fizică și morală? Dar trebuie să avem tărie în credințele noastre și atunci viitorul va fi al nostru”.

CNSP, ca instituție medicală de sine stătătoare, dispune de cea mai bogată biografie istorică de constituire. Își are începutul în anul 1944, cu Direcția Instituțiilor antiepidemice și Inspectoratul Sanitar de Stat. În următorii ani se asociază Stația Antimalarică Republicană, Laboratorul Sanitaro-bacteriologic Republican și Casa Republicană de Iluminare sanitară, care au servit în calitate de bază pentru fondarea, în anul 1947, a Institutului de Cercetări Științifice în Epidemiologie și Microbiologie, fiind condusă succesiv de directorii – **H. Nikogosian, N. Ejov, A. Discalenco și V. Iachim**. Într-o anumită măsură, CNSP este succesorul Institutului nominalizat și prezintă o instituție științifico-practică, menită să asigure fundamentarea politicilor și strategiilor de sănătate publică în Republica Moldova.

În perioada anilor 1948–1965 s-a organizat treptat procesul de perfecționare a sistemului sanitaro-epidemiologic de stat, iar în anii 1966–1994 s-a consolidat serviciul de laborator și s-au fundamentat cercetările științifice în problema estimării sănătății populației. În anii 1995–2005 Serviciul Sanitaro-Epidemiologic de Stat deja reprezenta un sistem unic de instituții și organizații ale Ministerului Sănătății și Protecției Sociale din care făceau parte și centrul Națio-

nal Științifico-Practic de Medicină Preventivă, centrele de medicină preventivă raionale și municipale.⁶⁵

La propunerea ministrului Sănătății al URSS (iunie 1988), toate instituțiile științifice de profil medical din RSSM au fost reunificate într-un Institut de Cercetări Științifice în Medicina Preventivă și Clinică (director – **Mihail Popovici**). Prin Hotărârea Guvernului RM, nr. 529 din 1995, în baza Stației sanitaro-epidemiologice republicane (director – **Mihai Magdei**), a secțiilor de Igienă, Epidemiologie și Producere ale institutului sus-nominalizat și ale altor instituții de profil, a fost instituit Centrul Național Științifico-Practic de Igienă și Epidemiologie (CNȘPIE) care, la 27 mai 1998, își schimbă denumirea în Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă (CNȘPMP), în fruntea căruia este numit doctorul habilitat Mihai Magdei. În condițiile de schimbare continuă a factorilor de mediu, sociali, economici și în scopul prevenirii diverselor maladii și îmbunătățirii calității vieții, activitatea instituției necesita reforme cu atribuirea noilor obiective și strategii. Astfel, prin Hotărârea Guvernului RM, nr. 384 din 12.05.2010, instituția nominalizată se reorganizează în Centrul Național de Sănătate Publică (CNSP), conducător al căruia este numit **Ion Băhnărel**, doctor habilitat, profesor universitar. Din anul 2016 funcția de director general al CNSP este deținută de **Iurie Pânzaru**, doctor în medicină, conferențiar universitar la USMF „Nicolae Testemițanu” (prin cumul).

Dintre principalele domenii de activitate este cea organizatorico-metodică în problemele de management sanitaro-epidemiologic de rând cu elaborarea strategiilor și metodelor de management ale Serviciului Sanitaro-Epidemiologic de Stat și supravegherea implementării actelor normative. **Dirijarea activității de planificare, analiză și control a instituțiilor Serviciului.** Altă sarcină prezintă elaborarea strategiei de comunicare în domeniul profilaxiei maladiilor, a tacticii de educație a populației și de promovare a modului sănătos de viață cu determinarea direcțiilor prioritare în profilaxia primară și secundară a maladiilor, reieșind din situația demografică,

⁶⁵ *Serviciul Sanitaro-epidemiologic de Stat al Republicii Moldova*, Chișinău, 2006, 168 p.

din indicii morbidității populației și din situația sanitaro-igienică și epidemiologică. Nu mai puțin importantă este activitatea organizatorico-metodică în problemele de standardizare și metrologie, de acreditare CNȘPMP și a instituțiilor Serviciului Sanitaro-epidemiologic.

De activitățile Centrului – supravegherea de stat a sănătății publice, procesul de cercetare și inovare – se ocupă specialiști calificați, dintre care 8 doctori habilitați și 26 de doctori în medicină. Instituția participă la perfecționarea cadrelor științifice pregătind doctori și doctori habilitați în domeniu.

3.2. Centrul de Medicină legală (CML)

După cel de-al Doilea Război Mondial și până la fondarea BEML (1951), în RSSM, asistența medico-legală se efectua de medicii legiști titulari de la Expertizele orașenești, subordonate secțiilor respective de ocrotire a sănătății. Coordonarea medico-organizatorică era realizată de Expertiza medico-legală republicană, în fruntea căreia se afla Specialistul principal al Ministerului Sănătății al republicii.

La acea perioadă se practica forma mobilă de asistență specializată cu deplasarea specialiștilor din cele 7 expertize orașenești în localitățile republicii pentru cercetarea persoanelor decedate în ca-

drul infracțiunilor grave. Expertiza medico-legală orășenească Chișinău se afla într-o clădire al fostului proprietar, pe strada Livezilor nr.15 (actuala Alexe Mateevici), situată pe teritoriul Dendrariului. Examinarea cadavrelor se examina în morga Spitalului Republican.

Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS din 31.X.1949 în fiecare republică (regiune) se introduce o nouă formă de organizare a serviciului – Biroul de Expertize medico-legale.

În conformitate cu această decizie, Consiliul de Miniștri al URSS, prin Hotărârea din 27.IX.1951 și prin ordinul Ministerului Sănătății din 1.X.1951, în Republica Moldova se organizează Biroul Republican de Expertize medic-legale (BEML). În componența lui s-au inclus Expertiza Republicană și șapte expertize autonome orășenești, subordonate secțiilor ocrotirii sănătății din Chișinău, Bălți, Bender, Tiraspol, Soroca, Cahul, Orhei. Clădirile, mijloacele bugetare alocate și utilajul acestora au fost transmise în subordinea BEML al Ministerului Sănătății. Birourile republicane de medicină-legală aveau o subordonare dublă: administrativ se supuneau MS din republica respectivă, iar în probleme organizatorice, metodice și științifice – erau dirijate de către Specialistul principal al MS din URSS.

Astfel, s-a fondat o instituție specializată de stat, care dirija și coordona activitatea medicilor-legiști, dislocați în șapte orașe de subordonare republicană și 12 secții raionale de medicină legală. După fondarea BEML, expertiza medico-legală orășenească din Chișinău a fost amplasată într-o clădire veche cu un nivel, învecinată cu Spitalul orășenesc nr. 2, unde se afla ambulatorul și morga. Conducerea Expertizei Republicane se afla în sediul Ministerului Sănătății.

O contribuție deosebită în dezvoltarea și ridicarea nivelului de activități medico-legale în RSSM a fost adusă de primul conducător al BEML și specialist principal al MS din republică, conferențiarul **Petru Areșev** (1949–1958), șef al Catedrei de medicină-legală. El a elaborat un nomenclator unic al documentelor, a ridicat esențial disciplina muncii. Formele organizatorice și metodice, propuse de Dumnealui nu și-au pierdut actualitatea până în prezent.

Seminarul de dare de seamă din 1968

De la stânga: primul rând – A. Cuptova., A. Dumitrașcu, M. Dubravski, M. Razina, E. Sadicova, C. Marușceak, A. Mârza, V. Denisov, N. Volkov, B. Borisov; al doilea rând – Gh. Baciuc, F. Șveț, Gh. Cotelea, R. Stratan, Z. Vasilev-Epilrant, P. Maximov, M. Kazarnovski, M. Guțuleac, E. Ștuli, G. Bluvștein; al treilea rând – Gr. Mutoi, contabilul BEML ..., M. Adjiderski, B. Albu, S. Naiman, ..., Gh. Botezatu

Posturile de specialist principal al MS și șef al BEML ulterior au fost ocupate timp de 30 de ani (1958–1987) de **Petru Maximov**. Numai către anul 1970, instituția a obținut un local mai potrivit pentru activitate, pe strada Belinski nr.4, unde au fost amplasate toate serviciile orășenești, laboratoarele specializate și aparatul de conducere. BEML devenise o instituție respectată și apreciată de către organele de resort. Cu un an înainte de demisionare, Petru Maximov a transferat tot serviciul medico-legal în noua clădire de pe strada Korolenco 8.

În postul de medic șef al BEML, Petru Maximov, a fost înlocuit de doctorul în medicină, **Stanislav Ungureanu** (1987–1990), iar funcția de Specialist principal al MS i-a revenit profesorului universitar Gheorghe Botezatu. Dintre absolvenții ISMC care și-au

început activitatea în cadrul serviciului medico-legal, merită a fi evidențiați profesorii universitari Isaac Șroit și Anatol Solohin, medicii practicieni: Fridrih Sigal, Grigore Bluvștein, Victor Denisov, Boris Albu, Grigore Mutoi, Gheorghe Cotelea, Nistor Scutaru ș.a.

În anul 1990, în calitate de medic-șef al BEML a fost numit **Ion Cuvșinov**. Schimbarea conducerii BEML a coincis cu o perioadă tensionată a vieții publice din URSS, soldată cu destrămarea imperiului sovietic și apariția unor situații complicate, pentru toate republicile surori, care în scurt timp și-au proclamat suveranitatea și independența statală. Odată cu proclamarea Republicii Moldova ca stat independent (1991), serviciul medico-legal s-a pomenit într-o situație dificilă, ceea ce a dictat necesitatea anumitor schimbări în legile Statului, precum și a normelor de drept. Aceste împrejurări au impus elaborarea multor acte normative autohtone în domeniul care ar fi reglementat formele de activitate. Îndeplinirea acestor sarcini necesită un potențial intelectual adecvat de specialiști și timp suficient pentru executarea lor, de care, de fapt, nu se dispunea. Trecerea de la sistemul vechi de conducere la unul nou era anevoioasă, greutățile perioadei s-au complicat și prin declanșarea

războiului de pe Nistru, în anul 1992, când medicii legiști erau aproape de prima linie a frontului.

În aceste condiții nefavorabile pentru ramură, în anul 1996, Expertul principal al MS., prof. Gheorghe Botezatu, medicul-șef al BEML, dl Ion Cuvșinov, și șeful Catedrei de medicină legală prof., Gheorghe Baciu, s-au adresat cu un demers către ministrul Sănătății, în care argumentau necesitatea reorganizării serviciului medico-legal. În baza acestui demers Colegiul MS a hotărât să se efectueze modificarea nomenclatorului instituțiilor medicale”, prin care denumirea „Biroul de Expertize Medico-Legale” este înlocuită cu „Centrul de Medicină Legală”.

Prin ordinul Ministerului Sănătății din 14.07.1997, director al Centrului de Medicină Legală (CML) este numit șeful Catedrei de medicină legală a USMF „Nicolae Testemițanu”, profesorul universitar **Gheorghe Baciu**, iar mai apoi și specialist principal al MS în ramură. În noul post de vicedirector pentru probleme organizatorico-metodice a fost numit dl Alexandru Susanu, iar vicedirector pentru probleme clinice a devenit dl Ion Cuvșinov. S-a început elaborarea unui set de acte normative autohtone, menite să reglementeze diverse forme de activități ale serviciului medico-legal din republică. În scurt timp se aprobă „Regulamentul Centrului de Medicină Legală”, conform căruia CML este o instituție științifico-practică medicală specializată pe lângă MS, finanțată de stat, menită să coordoneze activitatea tuturor secțiilor medico-legale din republică, fiind bază clinică a USMF „Nicolae Testemițanu”.

În anul 2008, Ministrul Sănătății, Ion Ababii, a aprobat demisia lui Gheorghe Baciu din postul de director al CML, fiind înlocuit de conferențiarul **Andrei Pădure**, care și-a început activitatea energic. Pentru îmbunătățirea calității documentelor medicale și fixarea particularităților leziunilor corporale, inclusiv la victimele supuse torturii, la propunerea lui A. Pădure, Ministerul Sănătății a emis ordinul nr. 265 din 03.08.2009, prin care au fost implementate în practica medicală din republică Instrucțiunile cu privire la completarea fișei medicale a bolnavului de staționar (F 003/e)⁶⁶.

⁶⁶ Baciu, Gh. *Evoluția medicinei legale pe plaiul Basarabean*. Chișinău, 2013,308 p.

În anul 2010, funcția de director al CML din nou revine conferențiarului universitar **Ion Cuvșinov**, iar șeful Catedrei de medicină legală, **Andrei Pădure**, doctor habilitat în medicină, ocupă postul de vicedirector. În calitate de călăuză pentru noua conducere a fost ca produsul final al calității lucrului de expertiză să constituie concluziile bine argumentate științific și elaborate în baza datelor obiective obținute în cadrul examinării fiecărui obiect de cercetare.

După expirarea termenului de funcție a domnului Ion Cuvșinov, în septembrie 2015, în calitate de director al CML, prin concurs, este ales **Valeri Savciuc**, expert judiciar medico-legal de categorie superioară, care timp de 24 de ani a condus Secția de tanatologie din Chișinău. În calitate de director, a trasat următoarele sarcini: performanța instituțională prin implementarea standardelor europene, transparența și promovarea unei culturi a calității în toate domeniile de activitate cu asigurarea securității muncii și sănătății angajaților.

La tribună – Sergiu Tighineanu, președintele Comitetului Sindical, în prezidiu – Valeri Savciuc, director, și Andrei Pădure, vicedirector, Centrul de Medicină legală (2016).

3.3 Centrul Național de Transfuzie a Sângelui

Serviciul de Sânge este o ramură prioritară în medicina modernă din întreagă lume, contribuind prin activitatea sa la diminuarea substanțială a mortalității și invalidizării populației. Nivelul actual de dezvoltare a biotehnologiilor moderne nu permite înlocuirea sângelui cu alte remedii artificiale. Din această cauză majoritatea țărilor dezvoltate consideră sângele donat drept patrimoniu național. Anual un impunător număr de donatori de sânge și componente sangvine asigură asistența hemotransfuzională pentru o categorie mare de pacienți recipienți de produse sangvine, salvându-se mii și sute de mii de vieți omenești.

Primul cabinet de transfuzie a sângelui a fost înregistrat în or. Ananiev, încă în 1938, condus de către șeful secției de chirurgie, Serghei Crivoșeev. Medicul Efros a deschis alt cabinet de transfuzie a sângelui pe lângă secția de chirurgie a spitalului din Tiraspol. La acea perioadă toți donatorii donau sânge contra plată. În anul 1940, pe lângă Spitalul nr. 2 din Chișinău, s-a deschis un Centru de Transfuzie a Sângelui, sub conducerea neobositului medic S. Crivoșeev. După ocuparea Chișinăului de către armata sovietică, la 6 august 1944, funcțiile Centrului de Transfuzie a Sângelui au fost preluate de Secția Chirurgicală nr. 2 a Spitalului Republican, (director B. Buciumenskii). Colectarea sângelui se efectua în secțiile chirurgicale. În 1947, Centrul de Transfuzie a Sângelui a trecut în încăperi proprii: cu laborator, cabinet pentru examinarea donatorilor, spălătorie, contabilitate și sală pentru colectarea sângelui.

În perioada până la 1949, colectarea sângelui se efectua numai în Chișinău. În 1955, se începe colectarea sângelui de la donatori neremunerați și tot în acel an începe producerea serurilor standarde. În 1958, în or. Bălți s-a deschis Centrul de Transfuzie a Sângelui, iar din anul 1959, colectarea sângelui de la donatori neremunerați a luat amploare. În anul 1960, Centrul de Transfuzie a Sângelui din Chișinău s-a transferat în propriul sediu (pe strada Gh. Asachi), cu o secție pentru 25 de paturi. În curând a fost deschisă secția de liofilizare a plasmei, unde se confecționa plasma uscată.

În anul 1989, Centrul Național de Transfuzie a Sângelui a obținut al doilea sediu din str. Academiei, în care se desfășoară examinarea donatorilor, colectarea și fracționarea primară a sângelui, testarea la infecții hemotransmisibile și grup sangvin, producerea preparatelor diagnostice, stocarea, carantinizarea și păstrarea îndelungată a produselor sangvine crioconservate.

În sediul amplasat pe str. Gh. Asachi 65, se află Departamentul de producere a preparatelor sangvine stabile, Laboratorul Controlului de Stat al calității derivatelor, preparatelor din sânge, substituenților sanguini și soluțiilor perfuzabile și Sectorul de asigurare logistică.

Sarcinile de bază ale Centrului Național de Transfuzie a Sângelui sunt: planificarea, analiza, totalizarea controlului și coordonarea generală a activității Serviciului de sânge; prepararea componentelor sanguine labile și stabile, de reactivi și derivați din sânge cu scopul asigurării necesităților reale ale instituțiilor curativ-profilactice; asigurarea transfuzională în situații de urgență; investigarea cazurilor de complicații posttransfuzionale, monitorizarea raționalității și corectitudinii hemoterapiei în instituțiile curative;

suportul informațional, metodologic și consultativ al instituțiilor curativ-profilactice.

În conformitate cu Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1050 din 04.10.2001 Centrul Republican de Transfuzie a Sângelui a fost reorganizat în Centrul Național de Transfuzie a Sângelui.

Actualmente în Republica Moldova se produc următoarele produse sangvine:

1. Preparate sangvine labile: plasmă proaspăt congelată, decrioprecipitată; decrioprecipitată concentrată congelată; nativă antistafilococică proaspăt congelată; antiproteică proaspăt congelată; antipiocianică proaspăt congelată; antiescherichia proaspăt congelată; anticlasielă proaspăt congelată; crioprecipitată; concentrat eritrocitar; concentrat eritrocitar: deplasmalizat, deleucocizat crioconservat, suspensie eritocitară, concentrat eritrocitar deleucocizat; concentrat de plachete; concentrat leucocitar.

2. Preparate sangvine stabile: sol. Albumină 5%, 10%, 20%; imunoglobuline umane: normală, antistafilococică, anti-Rhesus; trombină; membrană de fibrină izogrup; polibiolină;

3. Preparate diagnostice: seruri standarde: izohemoaglutinant OAB, anti-Rhesus; eritrocite standarde.

3.4. Centrul Republican de Diagnosticare Medicală

Instituția este o subdiviziune cu statut republican care își desfășoară activitatea pe principiul autofinanțării și acordă servicii medicale specializate în conformitate cu legislația în vigoare. Scopul principal este protecția sănătății populației, profilaxia, diagnosticarea și reabilitarea bolnavilor, promovarea modului sănătos de viață. Fiind înzestrat cu utilaj contemporan de diagnosticare și dispunând de un potențial suficient de specialiști de înaltă calificare.

CRDM a fost fondat în baza Hotărârii Consiliului Miniștrilor al URSS din 19 mai 1988, a dispoziției Consiliului de Miniștri și Ordinul MS din RSSM. De la bun început, centrul prezenta o nouă formă de asistență medicală, focalizată pentru asigurarea accesului larg al pacienților la metode contemporane de diagnosticare, având

legături de colaborare cu toate instituțiile medico-sanitare din republică.

O nouă etapă însemnată în dezvoltarea Centrului a fost achiziționarea tehnicii medicale moderne: Computer tomografic, Gamma cameră, Ecograf, aparat pentru efectuarea analizelor etc. Ulterior Centrul a fost înzestrat cu un alt set de aparataj de ultimă generație. Aparat de imagistică prin Rezonanță magnetică, 1,5 tesla; Computer tomografic, 128 de slices; Ecocardiograf cu vizualizare de cord în regim 4D real time – 2 unități; aparate de ultrasonografie High Clase – 4 unități; aparat de ultrasonografie a vaselor în regim 4d etc., care au permis implementarea suplimentară a 150 de metode noi de investigare și analize de laborator.

Întru sporirea capacităților instituțiilor medicale, asigurarea unui management eficient al calității serviciilor medicale, a fost creată subdiviziunea Monitorizare, Evaluare și Integrare a serviciilor medicale, predestinată pentru coordonarea activităților tuturor subdiviziunilor structurale ale Centrului, relațiile funcționale dintre secții, conlucrarea cu instituțiile Medico Sanitare republicane, municipale și raionale.

În anul 1990, în cadrul CDRM a fost organizată secția consultativă, în care activează specialiști în diferite domenii: cardiologie, neurologie, endocrinologie, oftalmologie, gastrologie, nefrologie,

hepatologie, ginecologie, alergologie, imunologie, terapie etc. Consultațiile sunt oferite contra plată la solicitarea pacienților precum și în baza îndreptărilor de către medici.

Fondatorul și primul director al Centrului Republican de Diagnosticare a fost **Chiril Draganiuc**, născut la 27 aprilie 1931 în satul

Podoima raionul Camenca. După absolvirea școlii medii își face studiile la Institutul de Stat de medicină din Chișinău (1950–1956). Activitatea medicală o începe în spitalul de circumscripție din satul Sculeni raionul Fălești. În anul 1958 este numit în funcția de medic-șef al sanatoriului Antituberculos al satului Vorniceni, Călărași. În această calitate, Chiril Draganiuc a reușit să reorganizeze structura sanatoriului, fondând laboratoare clinice moderne.⁶⁷

În perioada anilor 1972–1974, Doctorul în științe medicale, Chiril Draganiuc, deține funcția de director al Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice în Tuberculoză unde s-au manifestat pe deplin capacitățile lui manageriale. Aceste calități au fost observate de conducerea de vârf a republicii fiind numit, în 1974 în postul de ministru al Sănătății din RSSM, deține această funcție timp de 16 ani, astfel devenind cel mai longeviv Ministru al Sănătății din Republica Moldova. În anul 1990, doctorul habilitat în științe medicale, Chiril Draganiuc, este numit în funcția de director al Centrului Republican de Diagnosticare Medicală pe care a deținut-o până în ultimele zile ale vieții.

După decesul ilustrului conducător al sistemului de sănătate publică din Republica Moldova, Chiril Draganiuc, funcția de director al CRDM a fost deținută de **Gheorghe Țurcanu**, iar din 1999 în această calitate activează, **Andrei Testemițanu**, conferențiar universitar.

⁶⁷ Stici, I. Centrul Republican de diagnosticare medicală, Chișinău, 2009, 280 p.

3.5. Institutul de Cardiologie (IC)

Instituția a fost fondată în anul 1984, în baza serviciilor de cardioreumatologie, de cardiologie chirurgicală și a Laboratorului de Cercetări în Domeniul Cardiologiei al USMF (fondat la 1978). Ulterior acesta a fost extins într-un sector clinico-experimental, formând Institutul de Cardiologie cu toate atribuțiile și prerogativele unui mare centru de cercetare și asistență cardiologică specializată. Timp de 30 de ani (1984–2014), instituția a fost condusă de către fondatorul institutului, academicianul **Mihail Popovici**, iar din martie 2014 în fruntea acestei instituții prestigioase se află conferențiarul universitar **Vitalie Moscalu**.

IMSP Institutul de Cardiologie include două unități funcționale de bază: Dispensarul cardiologic și Clinica Cardiologică. În cadrul ultimei subdiviziuni funcționează mai multe departamente și unități paraclinice, dotate cu tehnologii de înaltă performanță diagnostică și curativă.

În practica instituției sunt implementate permanent noi metode de intervenții ultramoderne: de *vizualizare a leziunilor coronariene* și a restenozei intra-stent prin utilizarea ultrasonografiei intravasculare și tomografia de coerență optică; de *perfectare a corecției leziunilor coronariene* și de reducere a riscului dezvoltării la distanță a

restenozei intra-stent prin utilizarea stenturilor biodegradabile și a stenturilor acoperite cu statine; de *prognosticare a riscului restenozei intra-stent* prin estimarea nivelurilor circulante ale fosfolipazei ale markerilor degradării și sintezei colagenului și ale citokinelor proinflamatoare.

Activitatea de cercetare științifică se realizează în 5 laboratoare, având direcții de suport: optimizarea metodelor de tratament intervențional și de recuperare în cardiopatia ischemică; evaluarea modificărilor structurale a miocardului și predictorilor clinico-electrofiziologici pentru tahiaritmiile ventriculare la pacienții cu infarct miocardic suportat; studierea clinico-experimentală a mecanismelor insuficienței cardiace și estimarea predictorilor incipienți ai afectării funcției de pompă cardiacă; evaluarea impactului tulburărilor metabolice (diabetului zaharat și sindromului metabolic) în dezvoltarea și evoluția cardiopatiei ischemice și a hipertensiunii arteriale; Abordări inovative în managementul hipertensiunii arteriale rezistente.

În Institutul de Cardiologie activează cca 520 de angajați, inclusiv un academician al AȘM, 14 doctori habilitați în medicină, 24 de doctori în medicină, peste 60 de medici cu categorie superioară. Specialiștii Institutului efectuează stagii în centre științifice prestigioase din SUA, Italia, Franța, Israel, Germania, Rusia, Austria, Ungaria, Cehia și Slovacia. S-au implementat peste 20 de elaborări și metode inovatoare de diagnosticare și tratament, au fost obținute a 26 de brevete de invenții, s-au publicat circa 50 de monografii, ghiduri, protocoale de diagnostic și tratament, recomandări metodice.

Un mare volum de activitate practică și științifică este îndeplinită de mulți specialiști experimentați, savanți cu renume, dintre care merită evidențiați: Alexandru Izvoreanu, Eleonora Vatamanu, Aurel Grosu, Valeriu Revenco, Alexandru Carauș, Liviu Grib, Nicolae Ciobanu, Ion Popovici, Victoria Ivanov ș.a.

Institutul este abilitat pentru a desfășura activitatea de doctorat și postdoctorat. Anual sunt înmatriculați la doctorantură 2-3 persoane. În cadrul instituției își desfășoară activitatea Consiliul Științific Specializat și Seminarul Științific de Profil la specialitatea cardiologie și cardiochirurgie.

3.6. Institutul de Ftiziopneumologie „Chiril Draganiuc”

Tuberculoza, ca boală cu morbiditate și letalitate înaltă, este cunoscută pe plaiul moldav din cele mai vechi timpuri. În 1915, Zemstva basarabeană a deschis primul spital din satul Vorniceni pentru bolnavii de tuberculoză. În perioada celui de al Doilea Război Mondial, pe teritoriul basarabean apăruse o epidemie gravă de tuberculoză. Această situație a impus fondarea, în august 1944, a Dispensarului Antituberculos Republican, care a elaborat strategia de tratament a bolnavilor în cadrul instituțiilor medicale din republică.

În anii 1951–1959, s-a înregistrat o înviorare a luptei cu acest flagel, ceea ce a condiționat fondarea, în septembrie 1959, a Institutului de Cercetări Științifice în Tuberculoză, care actualmente poartă numele ilustrului organizator al Sănătății Publice din Republica Moldova „Chiril Draganiuc”. În acel timp, și-au început cercetările cu caracter științific doar 9 colaboratori. Lor le revenea și acordarea serviciilor consultative în domeniul ftiziopulmonologiei populației din țară. Cu timpul, cercetările științifice s-au amplificat, s-au schimbat generațiile de colaboratori. Activitatea de cercetare se efectuează deja în 10 subdiviziuni (secții și laboratoare), la realizarea proiectelor de cercetare și dezvoltare activează circa 50 de cola-

boratori științifici. În anul 2004, în cadrul institutului au fost instituite Consiliile Științifice Specializate DH 54.14.00.26 – Ftziopneumologie și DH 54.14.36 – Diagnostic de laborator; Imunologie și Alergologie. Pe parcursul anilor, circa 120 de colaboratori au susținut tezele de doctorat și doctorat habilitat, majoritatea fiind absolvenți ai actualei USMF „Nicolae Testemițanu”. Dintre aceștia merită evidențiați doctorii habilitați: Albert Vilderman, Chiril Draganiuc, Ion Haidarlî, Constantin Iavorschi, Eugen Cunițchi, Vasile Degteariov, Nicolae Moraru, Serghei Pisarenco, Sergiu Ghinda, precum și doctorii în medicină: Gheorghe Țâmbalaru, Nicolae Nalivaico, Elena Tudor, Nicolae Elașcu, Vladimir Balan, Tamara Tudose și alții, care au contribuit la dezvoltarea serviciului fiziologic din RM.⁶⁸

Primul director al Institutului nominalizat a fost **Vasile Socol**, înlocuit succesiv de **Mihail Burlacenco**, **Victor Rotari**, **Chiril Draganiuc**, **Victor Punga**, **Ion Vangheli**, **Dumitru Sain**, **Mihail Popovici**, **Gheorghe Țâmbalaru**, **Silviu Sofroni**, **Victor Botnaru**, **Constantin Iavorschi**, **Liliana Vangheli**.

3.7. Institutul Mamei și Copilului (IMC)

Idea fondării unei instituții specializate în ocrotirea sănătății mamei și copilului îi aparține lui Nicolae Testemițanu, promovată încă la începutul anilor 60 al secolului XX. Mai târziu, misiunea a fost preluată de Chiril Draganiuc, alt ministru al Sănătății, care a și întreprins măsuri concrete în realizarea acestei nobile tendințe. Astfel, în anul 1982, se constituie „Centrul de ocrotire a Sănătății mamei și Copilului” cu primele subdiviziuni: Maternitatea; Serviciul de Consultanță pentru femei; Policlinica pentru copii.

În fruntea acestui Centru, în anul 1983, este numit medicul-pediatru, **Gheorghe Rusu**, prin transfer din postul de șef al Direcției respective al MS. În calitate de medici-șefi adjuncți au devenit Tamara Avxentiev, Simion Guranda, Mihai Rotaru, Vasile Roibu, Mihai Strătilă și Ludmila Ețco. Cu timpul Centrul inaugurat a de-

⁶⁸ *Institutul de Ftziopulmonologie „Chiril Draganiuc”*, Chișinău, 2009, 372 p.

venit un model de prestare a serviciilor medicale specializate mamei și copiilor bolnavi din toată republica.

Prin Decizia Consiliului de Miniștri al RSSM din 26.02.1988, în baza Centrului nominalizat, este fondat Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Ocrotirii Sănătății Mamei și Copilului, iar în funcția de director-fondator a fost numit **Eugen Gladun**, profesor universitar. În perioada anilor 1998–1999, când dl E. Gladun, a deținut postul de ministru al Sănătății, funcția de director-interimar a fost îndeplinită de către neonatologul Petru Stratulat, șef de catedră.

În aprilie 2003, conducerea instituției i-a revenit doamnei **Ludmila Ețco**. Conform ordinului ministerului Sănătății al RM din 25 noiembrie 2003, este creată Instituția Medico-Sanitară Publică „Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Ocrotirii Sănătății Mamei și Copilului”. Activitatea IMC se concentrează asupra prestărilor medicale a celor mai gravi bolnavi din toate raioanele RM. În componența lui funcționează 3 departamente de bază: pediatrie, Chirurgie infantilă, Obstetrică și ginecologie.⁶⁹

Actualmente, în cadrul institutului activează circa 50 de colaboratori științifici, dintre care 10 au gradul de doctor habilitat și 45 de doctori în medicină. Instituția servește drept bază didactică pentru

⁶⁹ *Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Ocrotirii Sănătății Mamei și Copilului*. Chișinău, 2007, 416 p.

catedrele USMF „Nicolae Testemițanu” și ale Colegiului Național de Medicină și Farmacie din Chișinău. În cadrul institutului funcționează Consiliul Științific Specializat în ramură. Obiectivul principal al ICȘDOSM și C este ocrotirea sănătății populației, profilaxia, diagnosticarea, tratamentul și reabilitarea unui contingent specific de bolnavi – a mamelor și copiilor. Până în prezent, în fruntea instituției, în afară de Eugen Gladun și Ludmila Ețco, s-au aflat **Ion Iliciuc, Mihai Rotaru, Ștefan Gațcan, Sergiu Gladun** (din 2016).

3.8. Institutul de Medicină Urgentă (IMU)

Instituția își are începutul său din anul 1944, odată cu fondarea Stației medicale de salvare din Chișinău, comasată, în 1959, cu Spitalul orășenesc nr. 1 din localitate. În anii 1970–1971, se formează primele echipe specializate de medici cardiologi, toxicologi, traumatologi, reanimatologi pentru maturi și una de psihiatri. În 1991, serviciul este reorganizat în Spitalul Clinic de Urgență, în baza căruia, în 2005, se instituie Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Urgentă cu schimbarea ulterioară (2015) a denumirii în Institutul de Medicină Urgentă (IMU).

În componența instituției intră 8 clinici universitare: Clinica de chirurgie nr. 1 „Nicolae Anestiadi” (director – academician al AȘM, **Gheorghe Ghidirim**); Clinica de neurologie, neurochirurgie și genetică medicală (director – Academician al AȘM **Stanislav Groppa**); Clinica de ortopedie și traumatologie „Vitalie Bețișor” (director – profesor **Gheorghe Croitoru**); Clinica de chirurgie oromaxilo-facială (director – profesor **Nicolae Chele**); Clinica de urgențe medicale (director – profesor **Gheorghe Ciobanu**); Clinica de anestezie, terapie intensivă și reanimare „Valeriu Ghereg” (director – conferențiar **Sergiu Șandru**); Clinica de morfopatologie (director – conferențiar universitar **Ilie Țiple**). Institutul asigură asistență metodologică în organizarea și acordarea asistenței medicale de urgență în întreaga republică. Funcția de director general al institutului în anii 1991–2015 a fost deținută de **Gheorghe Ciobanu**, doctor habilitat în medicină, profesor universitar, fiind înlocuit de către **Mihai Ciocanu**, doctor habilitat în medicină, profesor universitar, ex-viceministru al Sănătății din Republica Moldova.

3.9. Institutul de Neurologie și Neurochirurgie (INN)

Institutul de Neurologie și Neurochirurgie (INN) a fost fondat în anul 2004, în baza Centrului de Neurologie și Neurochirurgie (medic-șef – conferențiar **Mihai Casian**), predecesor al Dispanserului Psihoneurologic, parte componentă (din 1961) a Spitalului Republican de Psihiatrie, iar de la începutul anilor 80 ai sec. XX fiind în componența SCR. Peste un timp instituția devine de sine stătătoare cu denumirea de Centrul Național de Neurologie și Neurochirurgie (C>NN), condus de Mihai Casian, în calitate de medic-șef, fiind înlocuit în această postură, în anul 2002 de către **Ozea Rusu**, care până atunci deținea funcția de medic-șef adjunct al SCR. Conform unei Hotărâri de Guvern din anul 2006, C>NN capătă statut de Institut de Neurologie și Neurochirurgie (INN). Din anul 2006 director al acestei instituției medicale devine profesorul universitar, **Ion Moldovanu**, ajutat de vicedirectorii Andrei Uncuță și Valeriu Timirgaz. În institut, la acel timp, activau circa 100 de medici, inclusiv 10 doctori habilitați și 15 doctori în medicină. În cadrul lui funcționează 4 laboratoare științifice: Neurologie funcțională (șef –

dr. hab. med. Stela Odobescu); Vertebro-neurologie (șef – dr. med. Svetlana Pleșca); Boli cerebrovasculare și neuro-recuperare (șef – dr. hab. med. Oleg Pascal); Neurologie, anestezie și reanimare (șef – dr. med. Aurel Bodiu). Institutul este baza a două catedre ale USMF „Nicolae Testemițanu” – neurologie (șef – profesor Mihai Gavrițiu) și neurochirurgie (șef – profesor Grigore Zapuhlâh).

În funcția de director a INN, profesorul universitar Ion Moldovanu, a fost înlocuit de către, vicedirectorul **Andrei Uncuță**, doctor în medicină, care la începutul anului 2015 este avansat în postura de viceministru al Sănătății, iar la 7 octombrie 2015, conducerea INN trece la profesorul **Grigore Zapuhlâh**, cunoscut specialist în neurochirurgie.

3.10. Institutul Oncologic (IO)

A fost fondat în 1960, în baza Dispensarului Oncologic Republican, al cărui director a fost renumitul chirurg-oncolog Ghivi Honelidze. În perioada inițială, personalul științific se completa din contul transferului specialiștilor din alte instituții medicale: Iraida Iacovleva (ISMC), Gurie Coșciug (SCR), Iacov Kamâșov (Spitalul

orășenesc nr. 4), Valentina Ciuvașova (Spitalul orășenesc Bălți) etc. În scurt timp, absolvenții ISMC, încadrați în muncă la acest institut au început să susțină tezele de doctorat în medicină: Veronica Țiganu (1965), Ion Bideac (1966), Ion Moiş, Vasile Corlațanu, Boris Cucută, Tudor Monul (1967) ș.a. Treptat, creștea și numărul doctorilor habilitați: Iraida Iacovleva (1965), Gurie Coșciug (1970), Ion Lazarev (1976) etc., formând astfel propriul colectiv de lucrători științifici. După darea în exploatare a două blocuri la Mălina Mică ale Institutului Oncologic (1966), a apărut posibilitatea de repartizare a clinicilor în secții separate, după profil (gastrologie, pulmonologie, mamologie, proctologie etc.), ceea ce a favorizat condițiile de efectuare a lucrărilor științifice. S-a evidențiat noua generație de savanți oncologi: Gheorghe Țâbărnă, Grigore Bulbuc, Teodora Ciobanu, Nicolae Ghidirim, Anatol Cernii, Ion Mereuță, Alexandru Gudima, Victor Eftodi, Iurie Bulat, Nicodim Belev ș.a.

Cu timpul, Institutul Oncologic a devenit o instituție specializată, de mare valoare, plurifuncțională, structurată conform cerințelor contemporane și adaptată la prestări calitative populației la un nivel științific înalt. În acești ani, peste 130 de colaboratori științifici au susținut tezele de doctorat în medicină, iar circa 40 dintre ei au obținut și calificativul de doctor habilitat. Cercetările științifice și ac-

tivitatea practică a multor savanți oncologi au ridicat ratingul institutului, devenind cunoscut și peste hotarele țării. Până în prezent, funcția de director au deținut-o **Ghivi Honelidze, Gheorghe Țâbârnă, Anatol Țurcanu, Mircea Sofroni, Victor Cernat.**⁷⁰

Pe parcursul ultimelor decenii, un rol important în activitatea oncologică practică și de cercetare au avut-o Ion Corcimaru, membru corespondent al AȘM, profesor universitar, precum și renumitul om de știință, deputat și publicist, doctor habilitat în științe medicale, profesorul universitar Ion Mereuță, șeful catedrei Oncologie, Hematologie și Radioterapie. Merită de menționat că în cadrul Institutului Oncologic și catedrei respective s-au elaborat zeci de invenții și sute de inovații în domeniu, înalt apreciate la diverse foruri internaționale: Info-Invent și ale AȘM.

3.11 Spitalul Clinic de Traumatologie și Ortopedie (SCTO)

Prezintă o instituție multifuncțională, antrenată în acordarea asistenței medicale specializată bolnavilor cu patologii ale aparatului locomotor. Până în anul 1959 serviciile respective acestei categorii de bolnavi se presta în secțiile de chirurgie ale spitalelor din localitățile republicii. Pentru prima dată o secție specializată de traumatologie pentru 40 de paturi s-a deschis în anul 1959, în cadrul Spitalului Clinic Republican, condusă de chirurgul Larisa Iacuinin. Peste doi ani (1961) altă secție de traumatologie și-a început activitatea la Spitalul de Urgență din Chișinău. Cu aceasta s-a început activitatea organizațională a serviciului traumatologic specializat în Republica Moldova.

Prin ordinul ministerului Sănătății al RSSM din 27 februarie 1961, pe baza secției nominalizate a SCR și a Fabricii de Proteze din Chișinău, se organizează Dispensarul Republican de Traumatologie, Ortopedie și Protezare cu un staționar pentru 25 de paturi. Primul medic-șef al Dispensarului a fost **Sergiu Strungaru**. La finele anului 1961, conform unei hotărâri al guvernului, Dispensa-

⁷⁰ Citadela oncologică, Chișinău, 2010, 592 p.

rului i s-a repartizat clădirea fostei Fabrici de mănuși din Chișinău, care a fost supusă reconstrucției și adaptării la profilul activității respective. Către anul 1963, statele de personal ale Dispensarului constituia deja 56 angajați, inclusiv a 8 medici, în fruntea căruia se afla medicul ortoped-traumatolog Boris Strelețchi.

Edificiul SRTOP, construit sub egida
lui Nicolae Testemițanu

Sediul primei secții de traumatologie
și ortopedie în cadrul Spitalului
Clinic republican (1959)

La 18 februarie 1964, prin ordinul Ministerului Sănătății al RSSM, semnat de Nicolae Testemițanu, Dispensarului nominalizat i se modifică denumirea în „Spitalul Republican de Traumatologie, Ortopedie și Protezare”, cu o capacitate de 110 paturi. În funcția de medic-șef continuă să fie **Boris Strelețchi**, iar șef al cabinetului organizatorico-metodic devine tânărul medic Ștefan Vetrilă.

Construcția noii clădiri a Spitalului cu trei niveluri de pe strada Academiei a fost deplin finisată în anul 1966, unde au fost deschise trei secții spitalicești. Medicul-șef, Boris Strelețchi, și-a îndeplinit funcția până la 31 ianuarie 1978, când a fost înlocuit de către **Nicolae Dolghi**, transferat aici din funcția de medic-șef al Spitalului central Ceadâr-Lunga, și activând în noua funcție până la numirea Domniei Sale în calitate de viceministru al Sănătății (1983).

Spitalul de Traumatologie și Ortopedie, care de la începutul funcționării a fost folosit în calitate de bază clinică pentru Catedra de traumatologie, ortopedie și chirurgie de campanile a ISMC.

Printr-un ordin al Ministerului Ocrotirii Sănătății, din anul 1982, a fost redenumit oficial în “Spitalul Clinic de Traumatologie și Ortopedie” (SCTO), în scurt timp, la 23 februarie 1983, pe post de medic-șef este numit **Clementie Codreanu**.

După adoptarea Declarației de Independență a Republicii Moldova, a derulat o perioadă anevoioasă de tranziție, ce s-a reflectat și asupra întregului sistem de Sănătate publică. În anul 1993, conducerea SCTO a fost preluată de către experimentatul specialist în domeniul traumatologiei și ortopediei, **Nicolae Mihul**. Cu toate greutățile perioadei de tranziție, în anii 1996–2000, numărul de medici calificați rămânea constant, iar capacitatea funcțională a Spitalului a început să diminueze. În condiții mai dificile majoritatea specialiștilor instituției au dat dovadă de devotament profesiei și înaltă responsabilitate civică față de obligațiile de serviciu.

Prin ordinul Ministerului Sănătății al RM din 25 noiembrie 2003, SCTO a fost reorganizat în Instituție Medico-Sanitară Publică „Spitalul Clinic de Traumatologie și Ortopedie”, iar funcția de medic-șef fiind înlocuită cu cea de director. În primăvara anului 2010, MS al Republicii Moldova a anunțat un concurs pentru suplینirea funcției de director general al IMSP SCTO, prin care **Anatolie Taran**, doctor habilitat în medicină, profesor universitar, a devenit învingător, ocupând postul de conducere a instituției, în care a activat până la finele anului 2015, când funcția dată este preluată de către **Viorel Vetrilă**, doctor în medicină, conferențiar universitar.⁷¹

O contribuție deosebită asupra calității tratamentului bolnavilor cărora li s-au prestat servicii în SCTO au avut întemeietorii serviciului traumatologic, începând cu profesorii Nicolae Gladârevski, Nicolae Testemițanu, Serafim Stamatın, Ion Marin, Vitalie Bețișor, Mihai Corlăteanu, Larisa Iacunin, Filip Gornea și alți renumiți savanți și specialiști în domeniu, care își continue activitatea lor prodigioasă în cadrul instituției.

⁷¹ Trofăilă, V. Spitalul Clinic de Traumatologie și Ortopedie. Chișinău, 2014, 240 p.

3.12 Spitalul de Dermatologie și Maladii Comunicabile

După cel de-al Doilea Război Mondial în RSSM s-au organizat în toate orașele și centrele raionale instituții medicale, care prestau servicii specializate bolnavilor cu maladii dermatovenerologice. La Chișinău, Dispensarul Dermatovenerologic Republican s-a fondat print-o Hotărâre de Guvern din 2 septembrie 1944. În perioada inițială instituția dispunea doar de 2 medici și 12 angajați cu studii medicale medii. În funcția de medic-șef interimar a fost numit **I.N.Revin**, care era obligat să organizeze spitalizarea bolnavilor de sifilis în primele 24 de ore de la depistare. La 20 aprilie 1945 se deschide primul punct de profilaxie a bolilor venerice cu activitate de 24 de ore. La 4 mai 1946, în cadrul dispensarului republican se organizează cabinetul organizator-metodic, condus de medicul **A.P.Bazâca**, devenit ulterior profesor universitar. În misiunea Dumnealui intra organizarea cabinetelor dermatovenerologice în toate orașele și centrele raionale ale republicii.

Sediul Dispensarului
Dermatovenerologic Republican

Sediul actualului Spital de Dermato-
logie și Maladii comunicabile

Ceva mai târziu, medicul șef al Dispensarului Dermatovenerologic Republican, **Vasile Bilic**, la începutul anilor 60, reușește să convingă factorii de decizie în necesitatea construcției unui nou complex de clădiri pentru dispensar, inițiind lucrările de proiectare. Ulterior, medicul-șef **Andrei Gherman**, reușește să finiseze lucrările de construcție a actualului dispensar, care a fost dat în exploatare tocmai în anul 1986.

După denumirea domnului Andrei Gherman în funcția de ministru al Sănătății, Dispensarul a fost condus succesiv de către **Constantin Pascenic** și **Viorel Calistru** care, au contribuit esențial la dezvoltarea continuă al instituției. Sub conducerea actualului director, **Iulian Oltu**, edificiul a căpătat o imagine contemporană, devenind model pentru instituțiile medico-sanitare publice din Republica Moldova.

Prin ordinele Ministerului Sănătății nr. 627 din 21.06.2012 și nr. 1317 din 22.12.2012, ambele cu același titlu: „Cu privire la reorganizarea unor instituții medico-sanitare publice”, Dispensarul Dermatovenerologic Republican a preluat din gestiune de la Centrul Național de Sănătate Publică serviciile Centrului SIDA – secția consiliere și testare voluntară la infecția HIV și laboratorul de diagnosticare a infecției HIV, iar de la Spitalul Clinic de Boli Infecțioase „Toma Ciorbă” – secția pentru tratamentul pacienților infectați cu HIV. Grație acestor reorganizări bine argumentate, s-a fondat IMSP Spitalul de Dermatologie și Maladii Comunicabile (SDMC), care devine coordonator al Programului Național de prevenire și control al HIV/SIDA și a infecțiilor cu transmitere sexuală.

Actualmente Spitalul dispune de 165 de paturi: 40 – în secția dermatologie pentru copii, 80 – în secția dermatologie pentru adulți, 35 de paturi fiind destinate tratamentului bolnavilor cu infecția HIV/SIDA și 10 paturi pentru recuperare. Odată cu organizarea secției specializate pentru bolnavii cu imunodeficiența umană, spitalul s-a încadrat activ în perfecționarea asistenței medicale persoanelor infectate cu HIV/SIDA.

Serviciul de laborator al spitalului la fel a avut de câștigat în urma reformelor. Astfel, Laboratorul serologic a fost dotat cu echipament performant pentru efectuarea testului TPHA sifilis și a testelor ELISA în infecțiile sexual-transmisibile (sifilis, chlamidioză, micoplasmoză), pentru hepatite virale, etc; laboratorul clinic-biochimic utilizează analizatoarele hematologice și biochimice moderne. Inovatoare este și determinarea statutului imun al bolnavilor cu infecția HIV prin aplicarea citometriei de flux și a încărcăturii

virale prin reacția polimerizare în lanț. Laboratorul spitalului reprezintă Centrul Republican de referință în diagnosticul infecțiilor cu transmitere sexuală (ITS). În spital funcționează unicul aparat pentru efectuarea fototerapiei cu raze A și B, și un dermatoscop contemporan.

O atenție sporită se acordă dezvoltării dermato-oncologiei, în special al neoplaziilor benigne. Cu succes se aplică metode chirurgicale de tratament, precum și cele distructive cu azot fluid sau electrocauterizare. Laseroterapia este aplicată în procesele exematoase, vitiligo, ulcere trofice ș.a. În diagnosticul dermatozelor alergice se utilizează eficient testele epicutane.

Cu suportul logistic al spitalului este organizată asigurarea instituțiilor medicale din republică cu antigen cardiolipinic pentru diagnosticul screening în sifilis și cu medicamente pentru tratamentul bolnavilor respectivi, cu preparate ARV și produse pentru alimentarea artificială a copiilor născuți din mame HIV infectate. Colectivul spitalului și specialiștii Catedrei de dermatovenerologie a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu” au definitivat standardele medico-economice în dermatovenerologie, au elaborat ghidul național de management clinic în ITS și standardelor de tratament în infecția HIV.

În spital sunt utilizate mai multe programe de management al procesului diagnostic-curativ, al activității economico-financiare și alte forme de activități. De asemenea spitalul dispune de rețea informațională internă. Specialiștii instituției efectuează deplasări în raioanele republicii, acordând suport managerial în organizarea asistenței specializate populației. În instituție activează circa 200 de angajați: medici dermatovenerologi, infecționiști, interniști, laboranți, ginecologi, fizioterapeuți și specialist psiholog. Anual în secțiile specializate se tratează circa 4000 de pacienți, iar 35000 de persoane beneficiază de asistență consultativă.

Slăbiciunea statului, a obștii, vine de la faptul că între oameni și, mai ales, între bărbații de stat, nu există bună înțelegere și armonie.

Dimitrie Cantemir, 1705

IV

PAGINI DIN ACTIVITĂȚILE DE CERCETARE ÎN DOMENIUL MEDICINEI

Școlile de medicină ale vechii Elade au avut o contribuție importantă în dezvoltarea și desăvârșirea artei și științei medicale de mai târziu. Multe dintre aceste școli au existat în aceleași localități în care au funcționat și școlile de filozofie. Schimburile de elevi, precum și vizitele reciproce au contribuit la o valorificare a cunoștințelor. Una dintre cele mai vechi școli de medicină din spațiul grec a fost cea din Cyrene, fondată în anul 631 î. Hr., în colonia cu același nume, situată pe coasta de nord a Africii⁷².

Pe timpul Romei antice, medicina a avut mai mult un caracter magic. Erauenerate multe zeițe, cărora li se atribuiam calități terapeutice. Pe timpul regilor, așa-numitele *Leges regie*, atribuite lui *Numa Pompilius* (sec. VII î. Hr.), conțin o aplicare judicioasă a cunoștințelor medicale ale epocii în multe din dispozițiile lor referitoare la testamente, la divorțul soților, la anularea căsătoriei și la avort⁷³.

Se spune că dacii și geții, strămoșii noștri, făceau parte din popoarele care trăiau în condiții similare. Din aceste considerente putem presupune existența unor cunoștințe medicale reale practicate de către ei, remarcabile pe atunci. V. Bologa și S. Izsac afirmă că datele care s-au păstrat confirmă pe deplin această ipoteză. Faptul că în acele timpuri străvechi s-a executat operația de trepanație cra-

⁷² Baissète, G. *Die Medizin bei den Griechen*, Andreas. Salzburg, 1980, p. 267-274.

⁷³ Daicoviciu, A. *Dacii*. București, Ed. Științifică, 1965.

niană este o dovadă incontestabilă că se cunoșteau metode de fixare a oaselor fracturate (!) și a pansării rănilor. Date precise despre medicina empirică și chirurgia populară ale geto-dacilor și ale altor neamuri cu care s-au aflat împreună până la ocuparea de către romani, sunt încă insuficiente pentru reconstituirea deplină a istoriei medicale a Daciei preromane. Sunt date pentru a considera că locuitorii de atunci ai Daciei aveau aproximativ aceleași elemente de medicină primitivă ca și germanii și celelalte popoare din antichitate. După părăsirea Daciei de către romani, medicina populară a băștinașilor a decăzut, predomina medicina doftoroaielor și a vracilor, mai târziu și a călugărilor⁷⁴.

În secolele XVI–XVII, în Țara Românească și Moldova, tratarea bolilor se baza pe leacuri preparate din plante, folosite pe larg în cadrul medicinei casnice. Ierburile de leac erau culese de pe câmp sau cumpărate de la culegătorii de plante, așa-numiții ambulanți, ori de la negustori specializați, care vindeau *specii*, adică rădăcini, frunze, flori, semințe de plante medicinale. Acestea se vindeau în prăvălii, împreună cu produsele de băcănie. De asemenea, erau cunoscute și plante dăunătoare sănătății, otrăvitoare, care puteau fi folosite în scopuri criminale.

4.1 Evoluția elaborărilor analitico-științifice

Până la apariția învățământului medical, literatura de specialitate se reducea doar la o serie de articole de popularizare, răspândite în periodicele și în calendarele vremii, cu preocupări de medicină domestică, specifice bolilor care măcinau populația de pe acea vreme: ciuma, lepra, holera, sifilisul ș.a. Cele mai multe publicații prezintă un caracter evident educativ-sanitar: cum să ne păstrăm sănătatea; cum să venim în ajutor celor accidentați; cum să îngrijim o femeie care așteaptă să nască. Se încerca și explicarea științifică a noțiunilor de anatomie și fiziologie, cu descrierea fiecărui organ în parte și cu specificarea funcțiilor îndeplinite de acest organ⁷⁵.

⁷⁴ Bologa, V.; Izsak, S. *Fapte și oameni din trecutul medicinei în patria noastră*. Ed. Științifică, București, 1962, pp. 12-26.

⁷⁵ Georgescu, I.F. *Primele manuale românești de medicină. Din istoria medicinei românești*. București, 1962, p. 301-307.

În lucrările lui **Dimitrie Cantemir** (1673–1723), se regăesc și aspecte de ritualuri tradiționale ale populației băștinașe, inclusiv deschideri de cadavre în scopuri științifice și metode de conservare a decedaților. În scrierile lui se arăta:

„domnitorii, după ce mureau, erau îmbălsămați cu mirodenii”. El definește agonia „ca lupta sufletului cu trupul în ceasul morții și recomanda ca mortul să nu fie îngropat 3 zile, deoarece, „cuprins de leșin”, riscă să fie îngropat de viu”⁷⁶. Cele spuse de D. Cantemir, în mod direct, se atribuie la activitatea medico-legală.

Strălucitul cărturar a studiat profund medicina la Academia Patriarhiei Ortodoxe din Constantinopol, urmând apoi cursurile susținute de Alexandru Mavro-

cordat. Există informații că, încă pe timpul aflării la Constantinopol, D. Cantemir a făcut prima descriere a abordului transabdominal în cazul herniilor abdominale. Ceva mai târziu, el și-a perfecționat cunoștințele în domeniul anatomiei la Prima Școală de Medicină din Moscova. Curios este și faptul că el descrie foarte competent terminologia medicală, argumentează modalitatea folosirii ierburilor la tratarea defecțiilor, evidențiază problemele eticii și deontologiei medicale. În lucrarea sa *Descriptio Moldaviae* (1727), analizează unele prevederi din Pravilele lui Vasile Lupu, specificând că această legiuire reprezintă o traducere a textului grecesc al lui Eustratie, text care, la rândul său, era copiat din textul în limba latină al juristului Prosper Farinaci și tipărit la Veneția, între anii 1609 și 1614.

Dimitrie Cantemir este apreciat ca o personalitate cu renume mondial, operele științifice ale lui sunt recunoscute și elucidate în numeroase cărți și zeci de teze de doctorat. Prin tot ce realiza făcea dovada unei erudiții enciclopedice în mai multe domenii (istorie, științe politice, sociologie, geografie, lingvistică, filozofie, medicină, muzică, arhitectură, etnografie, matematică etc.). Fiind un ade-

⁷⁶ Cantemir, D. *Istoria Imperiului Otoman*. București, 1876, p.419

vărat poliglot, cunoștea latina, greaca, turca, persana, araba, slavona, italiana. Se consideră fondatorul tiparului la tătari.

Este recunoscut drept unul dintre cei mai valoroși savanți ai timpului din Europa. În 1714, Dimitrie Cantemir a fost ales membru al Academiei din Berlin. În diploma atribuită lui de la academie, în calitate de Motto se arată: „*Filosof dintre regi, dar și rege dintre filosofi*”. Meritele lui științifice, culturale și calitățile intelectuale au fost apreciate și de Împăratul Carol al VI-lea (1685–1740).⁷⁷

Dintre cei mai cărturari oameni din Țara Moldovei, în a doua jumătate a secolului XVIII, face parte și episcopul Eparhiei din Hotin, **Anfilohie Hotineanul**, (născut în 1730), autor a mai multor lucrări cu caracter educațional-științific. Există date despre o lucrare inedită semnată de dânsul, la 10 aprilie 1796, care reprezintă nu altceva decât un manual școlar de botanică, zoologie, anatomie și fiziologie. În acest manuscris, A. Hotineanul descrie foarte competent formarea corpului omenesc din punct de vedere structural și funcțional în care se evidențiază date despre nervii motori și senzitivi, la prezentarea sistemului nervos periferic.

Este semnificativ că facultatea de medicină din Iași a catalizat fondarea de referință în istoria medicinei. În 1830, se înființează *cercul ieșean de citire medicală*, iar la 18 martie 1833, se organizează *Societatea medicală și de istorie naturală*, care avea scopul de a afirma *înaintarea științelor de sănătate*, iar doctorul Constantin Vârnav a fost redactorul primei ediții a Societății. Astfel de Societăți medicale s-au fondat și pe teritoriul basarabean.⁷⁸

Prin urmare, pe parcursul secolului al XIX-lea, s-au organizat câteva Congrese analitico-științifice ale medicilor din Basarabia, la care participau mai mulți specialiști din diverse ramuri medicale. Materialele lor ne mărturisesc că unele din problemele discutate la acel timp, rămân actuale și în zilele noastre.

În cadrul lucrărilor Congresului I al medicilor de zemstva din Basarabia (1873), medicul L.A. Marovski, președintele Societății medicilor din Basarabia, a prezentat un amplu raport asupra intoxicațiilor acute, referindu-se și la problema mortalității printre copii,

⁷⁷ Ghilaș, Victor. *Dimitrie Cantemir – muzicianul în contextual culturii universal*. Chișinău, 2015, 495 p.

⁷⁸ Scripcaru, Gheorghe. *Medicina legală expertală în România*. Iași, 2000, p.49.

care este în permanentă creștere. Marovski a fost acela care în calitate de inspector al Upravei Medicale, a organizat Societatea medicilor și farmaciștilor din Chișinău, fiind ales și primul președinte al acesteia. În calitate de medic experimentat și om de mare erudiție, adesea era implicat în efectuarea celor mai complicate cazuri de expertize medico-legale și invitat la ședințele de judecată în calitate de medic-expert.

Numeroase probleme științifice în domeniu se discutau și în anii 1884–1917, la Congresele medicilor din Rusia, în memoria lui N.I.Pirogov. Dintre principalele aspecte puse în discuție la aceste congrese prestigioase făcea parte și ameliorarea condițiilor de lucru a medicilor, apreciate la acea perioadă ca nesatisfăcătoare, necesitând modificări cu caracter legislativ. Unii delegați la ședințele congreselor făceau o legătură directă dintre calitatea asistenței medicale și nivelul de trai și salarizarea specialiștilor.

Arhivele atestă că în anul 1912 s-a fondat Secția basarabeană a Ligii de luptă cu tuberculoza din întreagă Rusie. Primele filiale ale acestei secții și-a început activitatea în Chișinău și Tiraspol. În Secția basarabeană s-a elaborat un șir de sarcini în scopul combaterii tuberculozei. Printre acestea au fost: organizarea unor laboratoare specializate; construcția dispensarului pentru bolnavi de tuberculoză; crearea unor localuri similar grădinițelor pentru copiii bolnavi și asigurarea acestora cu lapte; studierea problemelor legate de răspândirea bolii în rândurile populației.⁷⁹

În mai multe publicații din Republica Moldova figurează savanți născuți pe plaiurile basarabene, care și-au făcut studiile la facultățile de medicină în școlile universităților rusești. Sursele se referă și la persoanele care, după absolvirea facultăților de medicină din Europa, și-au continuat activitățile didactico-științifice în prestigioasele școli medicale pe care le-au absolvit în diferite perioade.

Printre acești savanți se regăsește: Gheorghe Durdufi, născut în județul Bender, nepot a lui Dumutru Durdufi, primar de Chișinău în anii 1846–1848; Constantin Scrobanski, Gheorghe Glavce și Evghenii Kurdinovski, născuți în Chișinău; Nicolae Sclifosofski, originar din Dubăsarii Vechi; Lev Tarasevici, din Tiraspol, precum și

⁷⁹ *Institutul de fiziopulmonologie „Chiril Draganiuc”*, Chișinău, 2009, p. 22.

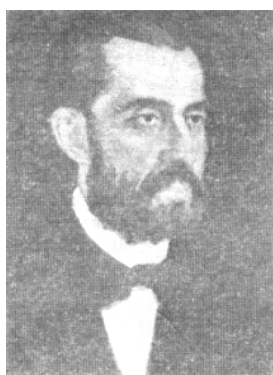
medicii Ion Coșciug, Ilarion Dumbravă, Constantin Crucinescu, doctori în medicină, născuți în diferite localități basarabene. Personalitățile menționate nu au mai revenit pe plaiurile natale.

Pe timpuri aceeași soartă au avut-o Nicolae Milescu-Spătarul cu strănepotul său Ilie Meciniov, arhitectorul chișinăunean Alexie Sciusev și alții. Cu siguranță, mulți dintre ei mai rămân învăluiți în anonimat pentru țara lor de origine.

Din cohorta savanților moldoveni care si-au adus aportul la dezvoltarea științei medicale pe plaiul natal, spre sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, fac parte Constantin Vârnav, Victor Crărescu, Maria Baltaga, Anatol Koțovski, Ecaterina Arbore, Eleonera Munteanu, Ecaterina Coteanu și alte personalități notorii ale neamului.

Constantin Vârnav (1806–1877)

Celebrul medic-savant moldovean, Constantin Vârnav, s-a născut într-o familie nobilă de boieri înstăriți din județul Bălți, unde a făcut primii ani de școală și studiile liceale. Ulterior studiază filosofia și medicina la Universitatea din Viena.

După absolvirea facultății (1833), din lipsa licenței de medic, nu poate practica medicina în Moldova, din care motiv, în 1834, pleacă la Budapesta, unde finisează studiile medicale, susținând concomitent teza de doctorat în medicină (1836), scrisă în limba latină cu tema: „Rudimentum Physiographie Moldavie”. În calitate de epigraf la disertația sa Vârnav scrie: *Cât de plăcută senzație lasă amintirea*

despre Țara de naștere, care nu le permite celor născuți în ea s-o dea uitării. Astfel el devine primul medic moldovean care a obținut gradul de doctor în științe medicale. Profesorul A. Otelin apreciază foarte înalt activitatea lui C. Vârnav, care a descris obiectiv situația asistenței medicale de care beneficia poporul băștinaș, cotropit și

jefuit secole la rând de către hrăpăreții pofticioși de bunuri străine⁸⁰.

După susținerea tezei de doctorat în medicină, lui C. Vârnab i se încredințează dreptul de activitate medicală pe întreg teritoriul Imperiului Austro-Ungar, însă el se întoarce în Iași, unde a locuit până la sfârșitul vieții.

⁸⁰ Отелин, А.А. *Советское здравоохранение*, 1952, nr.5, стр. 58-62

În 1837, el activează ca medic particular, făcând parte din comisia medicală orășenească. Numele lui Constantin Vârnab se înscrie ca unul de referință în medicina din Moldova din acea perioadă. În ultimii ani din viață, a lucrat în renumitul Spital „Sf. Spiridon” din Iași. Acolo, după exemplul medicilor din România, inițiază organizarea „Societății medicilor din Basarabia” (1871), care și-a adus aportul său în lupta cu epidemiile bolilor infecțioase. Membri ai acestei societăți medicale pe atunci au fost: Calistrat Hânculov, Fiodor Pereteatkovici, Mihail Blumenfeld, Toma Ciorba, Maria Rașcovici, Moisei Sluțkii, Ivan Șeptelici-Herțescu ș.a. Mai târziu, în 1896, această societate a fondat la Chișinău „Biblioteca populară” (1896–1905), la Vadul-lui-Vodă a organizat o bază de odihnă, iar în 1908 a organizat la Chișinău „Muzeul școlar al Societății Naturaliștilor”. Constantin Vârnab scria: „Întrucât felul de viață pe care-l duce poporul simplu se deosebește de acela al persoanelor bogate, și bolile respectă această diferență”⁸¹.

Victor Crăsescu (1850–1917)

Victor Crăsescu a văzut lumina zilei în familia lui Petre Crasiuc, secretar de colegiu la Chișinău. După absolvirea școlii primare învață la Liceul nr. 1 de Băieți (1862–1866), apoi la Seminarul Teologic din Chișinău (1871–1872). Apoi își urmează studiile la Universitatea din Odessa, facultatea științele naturii (1872–1873). Din motive revoluționare este nevoit să emigreze în Elveția, la Zurich, ajungând ulterior în America de Nord. Reîntors la Chișinău, în 1878, continuă să fie urmărit de poliția țaristă, fiind impus să emigreze în România, stabilindu-se la Tulcea.

În 1886, se înscrie la Facultatea de medicină a Universității din București. După absolvirea facultății lucrează în calitate de medic pediatru într-un sat dunărean, totodată ocupându-se de activitatea științifică, susținând, în 1895, teza de doctorat în medicină la Universitatea din București cu tema: „Studiul pediatriei populare”. Este

⁸¹ Bercuș, C.L. Pagini din trecutul medicinei românești, București, 1981, pp. 248-249

autorul primei lucrări dedicate istoriei medicinei în Republica Moldova și România.

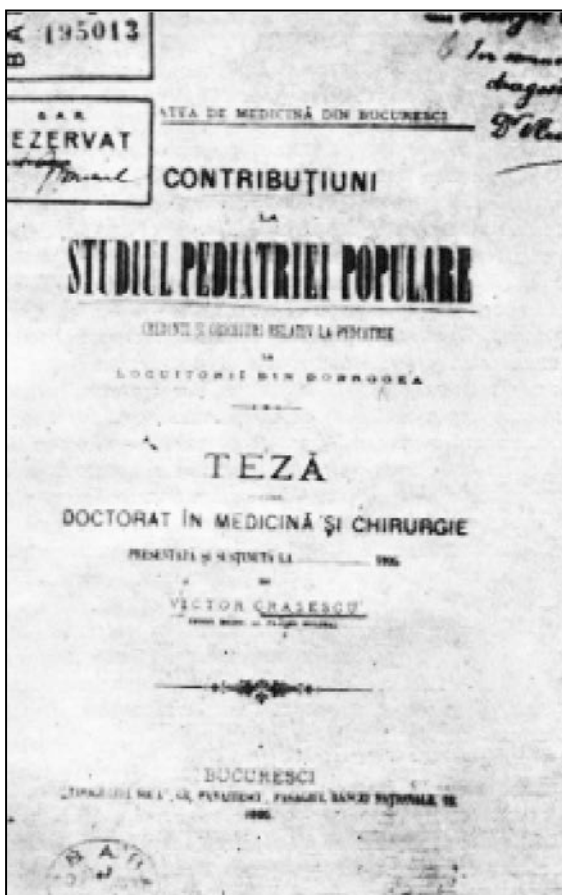

În calitate de medic, Crășescu continuă lupta cu superstițiile și miturile, răspândite printre grupurile etnice ale populației. El considera oportun de supus analizei nivelul natalității și letalității printre copii, pentru a determina indicii demografici ai populației. El conștientiza, că rezultatele cercetărilor obținute vor „atrage atenția celor care diriguiesc soarta poporului și se interesează de condițiile de viață ale lui”

Victor Crășescu a avut o viață zbuciumată și aventuroasă. Grație convingerilor și profesiei sale, era preocupat de oameni săraci și bolnavi. Scrie mult, publicând numeroase schițe și nuvele în revistele *Contemporanul*, *Adevărul*, *Revista Nouă*, *Vatra*, etc. A fost director și proprietar, împreună cu Zamfir Arbore, al revistei *Amicul copiilor* (1891–1895). În 1893, i-au apărut patru volume de *Schițe și nuvele*, iar în 1899, publică romanul „Ovreur”⁸².

Totuși Victor Crășescu rămâne în suflet medic, care cunoaștea bine obiceiurile și superstițiile băștinașilor, fiind capabil să acorde ajutor copiilor din familiile nevoiașe. El menționa: „Medicul care dorește să fie de folos poporului sărac de la sate nu numai prin prezența formală a sa sau a inspecției, înregistrate oficial pe hârtie, trebuie să țină cont de toate formele de superstiții, iar uneori este obligat, în mod serios, să recepționeze specificul plângerilor prezentate de mame, întrucât numai așa se poate câștiga încrederea pacienților, îmbinând rațional cunoștințele științifice cu metodele pediatriei populare, pentru a obține rezultate pozitive în tratamentul copiilor bolnavi”. Marele înaintaș a decedat în perioada revoluției din 1917, molipsindu-se de tifos exantematic de la bolnavii care i se adresau după ajutor medical.

⁸² Crășescu, V. *Opere*. Ediție îngrijită de Kidel, Chișinău, 1974, pp. 23-41.

**Maria Baltaga
(11.VI.1854–28.IV.1904)**

S-a născut în familia preotului Teodor Baltaga, unde a fost educată într-un mediu religios. A făcut studiile la Gimnaziul Particular de Fete din Chișinău, pe care l-a absolvit cu mențiune în 1871. Încă din copilărie a fost fascinată de ideea de a deveni medic. În această privință Maria a fost susținută de fratele mai mare, Constantin Baltaga, student la facultatea de drept a Universității din Harkov și un bun prieten al viitorului medic basarabean, Moisei Sluțki. După absolvirea liceului, se înscrie la Facultatea de medicină a Universității din Zurich (Elveția), iar peste un an, în 1874, se întoarce în Rusia și își continuă studiile la Cursurile de Moașe pe lângă Aca-

demia Medico-Chirurgicală din Sankt-Petersburg, obținând, în 1879, diploma de medic. Astfel a devenit prima femeie medic originară din Basarabia, inclusiv și cea care absolveste această instituție prestigioasă din Europa. După o vreme se întoarce în Basarabia și își continuă activitatea profesională la Chișinău, în Spitalul de Copii al Societății Feminine de Binefacere din anul fondării (1884). Din 1888, concomitent cu activitatea de medic, este profesoară de igienă la Gimnaziul de Zemstvă pentru Fete din Chișinău (Liceul de Fete nr. 1). Este înmormântată la Cimitirul Ortodox Central din Chișinău, strada Armenească⁸³.

Anatol Koțovski
(19.06.1864–27.02.1937)

Cunoscutul medic și reformator al serviciului de psihiatrie din Basarabia, Anatol D. Koțovski, s-a născut în satul Târnova, județul Soroca, într-o familie de boieri. În 1883, absolveste Liceul de Băieți din Chișinău, unde și-au făcut studiile

Toma Ciorba, Victor Crăsescu, Nicolae Dimo, Alexei Șciusev, Lev Tarasevici și alte personalități marcante ale timpului. Își continuă studiile la Universitatea din Novorossia (Odessa), pe care o absolveste în 1888, unde obține titlul de doctor în științe reale. În același an se înscrie la Facultatea de Medicină a Universității din Harkov. Odată cu diploma de medic, în 1891, obține și dreptul de a activa în domeniul medicinei practice. În 1894, susține

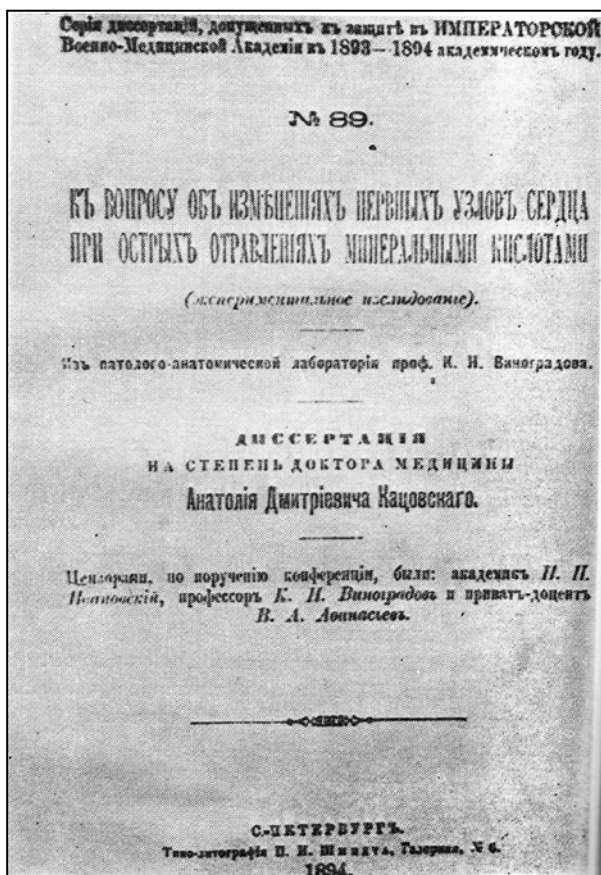
a doua teza de doctorat în medicină cu tema: „Modificările plexurilor nervoase ale cordului în caz de intoxicații” și se întoarce la baștină. Începe practica medicală în calitate de ordinator la Spitalul de psihiatrie din Costiujeni.

La 28 octombrie 1896, prezintă în fața Administrației de Zemstvă din Basarabia un raport științific cu tema: „Despre regle-

⁸³ Kovarski, B. Enciclopedia: Femei din Moldova, Museum, Chișinău, 2000, p. 34-35.

mentarea asistenței bolnavilor psihic din Basarabia”. În anii 1898–1916 îndeplinește funcția de director al Spitalului de psihiatrie din Costiujeni. În această perioadă se finisează construcția spitalului din Costiujeni, transformând-ul într-o instituție de tip nou. În 1908, întreprinde un șir de deplasări prin centrele universitare medicale din Rusia.

Continuă activitatea științifică, publicând peste 50 de lucrări științifice. În 1916, este ales profesor la Catedra de psihiatrie a Universității din Novorossia (Odessa), iar în anul 1922 revine la Chișinău, unde activează ca neurolog și psihiatru într-un spital particular⁸⁴.

⁸⁴ Тестемицану, Н.А.; Попушой, Е.П.; Йокса, В.А. *Видные врачи Молдавии*. Кишинёв: Штиинца, 1985. 235 с.

La Congresele Naturaliștilor și Societății Medicilor și Farmaciștilor din Basarabia, A. Koțovski, împreună cu Ion Șeptelici-Herțescu, originar din județul Orhei și absolvent al Facultății de medicină din Harcov, colaborează activ, prezentând referate științifice comune în probleme de psihiatrie și medicină legală. Este cunoscut discursul lui A. Koțovski despre responsabilitatea persoanelor care prezintă în judecată interpretări și concluzii false. Fiind un savant cu un potențial științific și intelectual dezvoltat, își continuă activitatea de cercetare și publică multe lucrări valoroase. Dintre acestea poate fi numită monografia (1912), în care se descriu particularitățile morfopatologice ale pelagrei. Ceva mai târziu publică materiale referitoare la problemele deontologice (aspecte generale și medico-legale), care nu și-au pierdut actualitatea nici până în prezent⁸⁵.

În perioada anilor 1925–1930, redactează „Buletinul asociației profesionale a medicilor”, publicând și alte informații cu caracter istoric de până la 1917. La 27 februarie 1937, A. Koțovski se desparte de lumea pe care a slujit-o cu devotament, fiind înmormântat la Cimitirul Ortodox Central de pe strada Armenească din orașul Chișinău⁸⁶.

Ecaterina Arbore (16.X.1875–3.XII.1937)

Ecaterina Arbore este fiica cunoscutului scriitor și prozator Zamfir Arbore-Ralli (1848–1933), născut la Cernăuți într-o familie nobilă de boieri moldoveni. În 1871, el a fost deportat pe viață, pentru idei revoluționare de către regimul țarist, în regiunea Krasnoiarsk. De acolo el evadează, ajungând tocmai la Geneva, unde se căsătorește și în familia lui se nasc fiicele Ecaterina și Nina.

Ecaterina Arbore, după absolvirea școlii din București, își face studiile la Facultatea de Medicină din Paris, se specializează la Institutul de Bacteriologie „Louis Pasteur”, în Laboratorul consăngeanului nostru, Ilia Mecinikov. Peste câțiva ani revine în România,

⁸⁵ Koțovski, A.D. *Die pellagra*. // Archif. Psychiatr. u. Nervenner., 1912, vol. XLIX, nr. 1, 2, 3.

⁸⁶ Popușoi, E., Stoev, I. *Profesorul Koțovski*. Chișinău, 1980, 156 p.

însă, nereușind să obțină un post de muncă la Catedra universitară din București, activează în calitate de medic într-un orfelinat de copii. Fiind cunoscătoare a mai multor limbi (română, rusă, germană, italiană, franceză), face numeroase traduceri, scrie poezii și articole pe teme sociale. Concomitent se ocupă în mod serios cu activitatea științifică în domeniul medicinei. Se publică în România și alte țări. Elucidează pe larg problema epidemiilor de holeră din România, este autoarea unor studii de specialitate foarte profunde. Devine bine cunoscută ca medic-umanist, scriitoare și femeie de mare curaj, iar viața ei se desfășoară în mediul în care s-a format ca om și personalitate.

Într-o lucrare statistică, alcătuită în temeiul informațiilor acumulate de-a lungul a 30 de ani (1875–1904), Ecaterina Arbore a demonstrat că numărul persoanelor decedate de tuberculoză în capitala României a oscilat între 725 și 1231 de morți, ceea ce a constituit de la 2,96 până la

4,25 de decesuri la 1000 de locuitori. Dacă în 1899 orașul București ocupa locul 9 la mortalitate din cauza tuberculozei printre 84 de orașe de pe mapamond, apoi în 1904 el trece pe locul al 3-lea din 100 de orașe. În timp ce orașele mari ca Londra, Paris, Berlin și Viena înregistrau o scădere a numărului bolnavilor de tuberculoză, în București boala era

în creștere. După datele Ecaterinei Arbore, între anii 1902–1912, în București au murit de tuberculoză 12.111 cetățeni, dintre care 3.502 au fost copii și adolescenți⁸⁷.

Fiind încurajată de „Revoluția comunistă mondială” din 1917, se stabilește cu traiul la Moscova, se include activ în viața politică, devine militantă a mișcării revoluționare de talie mondială. În 1919, este aleasă membru al PC(b) din Rusia, iar în curând și membru al Internaționalei a III-a. Posedând un imens bagaj de cunoștințe, se consacră muncii educative și didactice la Universitatea Comunistă

⁸⁷ Bercuș, C.I. *Pagini din trecutul medicinei românești*. București, 1981, pp. 258-259.

din Moscova. Colaborează activ cu ziarul *România muncitoare*, traduce mai multe lucrări în limba română.

În 1932, Ecaterina Arbore este înaintată să activeze în organele de partid și selectată să lucreze în regiunea transnistreană, mai aproape de hotarele Basarabiei. Acolo face parte din Guvernul R.A.S.S.M., devine primul Comisar popular (ministru) al Ocrotirii Sănătății din Tiraspol. Este pe deplin preocupată de problemele sănătății publice. Se cunoaște hotărârea lui Stalin de a introduce alfabetul latin în regiunea transnistreană. Astfel, Ecaterina Arbore, în calitate de membru al Guvernului, este numită responsabilă pentru implementarea alfabetului latin în școlile și instituțiile moldovenești din regiune, efectuând o muncă titanică de mare importanță.

În decembrie, 1937, la Tiraspol, pe timpul represiunilor comuniste, împreună cu Comisarul Ocrotirii sănătății, Ecaterina Arbore, au fost executați prin împușcare și primul secretar al partidului bolșevic din Transnistria, dl Vegner, precum și alți membri ai guvernului Transnistrean: Țiganco, Buciucian și Serghei Andrușenco, original din Ismail. Toți au fost acuzați în susținerea troțchismului⁸⁸.

Este regretabilă tăcerea în care este învăluită întreaga viață, activitatea și spiritul civic al acestei mari personalități a timpului, care a știut să înfrunte cu demnitate destinul, dar a ajuns victimă datorită politicii criminale a regimului totalitar comunist.

Eleonora Muntean

S-a născut în satul Târșitei, județul Orhei (1880), Basarabia. A absolvit Liceul Principeasa Dadiani din orașul Chișinău, și își continuă studiile la Facultatea de medicină a renumitei Universități din Kiev. În 1904, și-a luat doctoratul la Universitatea din Sankt-Petersburg, unde a obținut și titlul de doctor în științe medicale. Începe activitatea de medic practician în Spitalul de Zemstvă din orașul basarabean

⁸⁸ Dercaci, V. Un destin nedreptățit: Ecaterina Arbore. *Orizontul*. 1988, nr. 11; *Femei din Moldova*. Ch., Museum, 2000, pp. 26-27.

Hotin, apoi pleacă în Rusia. În 1909, revine la Chișinău, unde lucrează ca medic la Spitalul Gubernial de Zemstvă. În timpul Primului Război Mondial (1913–1914), activează în calitate de medic în spitalele militare. Soarta de mai departe a ei nu se cunoaște⁸⁹.

Ecaterina Coteanu

S-a născut la 1 februarie 1886, în satul Rezeni, județul Lăpușnă, Basarabia. Învăță la Liceul de Fete din Chișinău, apoi se înscrie la Facultatea de medicină a Universității din Iași, după absolvirea căreia susține teza de doctorat în medicină pe probleme chirurgicale. Mai mulți ani a activat în instituțiile medicale din orașele Orhei, Chișinău, Constanța. Cu timpul a devenit medic-balneolog. A fost membră a diferitelor societăți culturale și de asistență publică, cum ar fi: *Frăția românească*; *Ocotirea orfanilor de război* etc. S-a preocupat intens cu cercetări științifice, fiind autoare a câtorva publicații, inclusiv a cărții: *Contribuții la studiul chistelor hidatice ale ficatului*. A fost decorată de către Regele României cu medalia *Meritul Sanitar cl. I*. Soarta de mai departe și locul unde se află rămășițele pământești ale medicului basarabean rămân necunoscute.

4.2 Realizările științifice la USMF „Nicolae Testemițanu”

Chiar din primii ani de după fondarea Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, au fost trasate principalele direcții de cercetare, reieșind din necesitățile sănătății publice la acea perioadă. Dintre temele aprobate la Consiliul științific, condus de energicul director, Ipatie Sorocean, se enumeră: lichidarea consecințelor medico-sanitare ale războiului; problemele de reabilitare funcțională a tra-

⁸⁹ Bezviconi, Gh. *Din trecutul nostru. Femeia basarabeană*. Chișinău, 1934, nr.11-12, p. 17.

umelor; lupta cu bolile infecțioase, care bântuiau la acel moment (malaria, tuberculoza, sifilisul și altele); avitaminozele; ameliorarea sănătății mamei și a copilului, alte probleme regionale ale sănătății publice.

Deja către începutul lunii martie a 1946, s-a convocat prima sesiune științifică a corpului didactic și studenților. În acei ani cercetările se planificau pentru o perioadă de jumătate de an, apoi în limita unui an de studiu. Din 1950, lectorii catedrelor prezentau în mod obligatoriu rezultatele cercetărilor științifice la sesiunile anuale ale corpului didactic și studenților din ISMC. În cadrul forurilor științifice, tinerii aveau posibilitatea să acumuleze practică de comunicare și să-și manifeste capacitățile de cercetare. Așa au început mulți dintre viitorii doctori și doctori habilitați, fondatori ai școlilor științifice medicale autohtone.

Doar la un an de la înființarea ISMC, unii profesori publică primele lucrări monografice: С.М. Рубашов, Н.П. Сахарин *«Огнестрельные ранения стопы»*, Кишинев, 1947; В.П.Чекурин *«Восстановление равновесия после выпадения вестибулярного аппарата»*, Кишинев, 1947; А.С. Фурман *«Справочник по туберкулезу для врачей»*, Кишинев, 1948; Ф.Е.Агейченко *«Патологическая анатомия, патогенез и возрастные особенности туберкулеза центральной нервной системы»*, Кишинев, 1948; Л.А. Розеньер *«Сибирская язва у человека»*, Кишинев, 1948; С.М. Рубашов *«Диагностические ошибки»*, Кишинев, 1950.

La toate catedrele se organiza societățile științifice ale studenților (SȘS). În toamna lui 1949, a avut loc a doua sesiune a SȘS, unde și-au raportat lucrările unii studenți ai anului V, dintre care: Ion Vovc, Constantin Țâbârnă, Alexandru Deordița, Eugen Semeniuc, Ivan Kuțarov ș.a. În scurt timp o grupă de studenți (Anatol Babin, Eugen Maloman, Nicolae Testemițanu, Constantin Țâbârnă, Stepan Luțenko), au vizitat instituțiile de medicină din Moscova și Lenin-grad.

Responsabili pentru activitatea științifică în perioada anilor 1945–1959, la Institutul de Stat de Medicină din Chișinău succesiv au fost următorii prorectori, profesori universitari: Alexei Lavrentiev (1945–1946), Nicolae Kornetov (1946–1949), Boris

Șarapov (1949–1951), Nicolae Starostenco (1951–1953), Vasile Cernov (1953–1957), Vasile Kuprianov (1958–1959).

O problemă importantă rămânea pregătirea cadrelor științifice și didactice la toate disciplinele pentru catedrele clinice și teoretice ale institutului. Astfel, numai în domeniul chirurgiei, A. Lvov, în anii 1947–1950, a pregătit patru doctori, iar prof. N. Kukin - 3 doctori în științe medicale. În scurt timp s-au selectat mulți tineri pentru continuarea activității de cercetare la diferite catedre. În 1952, Consiliului Științific al ISMC i s-a oferit dreptul de a primi pentru susținere tezele de doctorat la 16 discipline medicale. Treptat s-a intensificat realizarea și susținerea tezelor de doctorat de către unii medici și cadre didacticepedagogi: Natalia Gheorghiu (1948), urmată de I. Vilderman, I. Kirniceanskii, M. Dukelskaia, A. Aptecareva, Z. Gorbușina, L. Șuliac ș.a.

Foarte mulți dintre tinerii înmatriculați în anii postbelici (1945-1947) la studii în ISMC ulterior au devenit renumiți savanți, eminenți medici militari și medici practicieni, conducători ai instituțiilor medico-sanitare atât din RSSM., cât și în alte republice din fosta URSS. Majoritatea dintre acești medici au activat toată viața pe plaiul natal, educând alte generații de specialiști. Numai din primele trei promoții, (1950, 1951, 1952), ale celor înmatriculați la studii după război, au fost recomandați și promovați 85 de tineri, care mai târziu au devenit șefi de catedre, doctori habilitați în medicină, profesori universitari, academicieni, care au continuat să ducă faima medicinei autohtone. Primii dintre absolvenții ISMC, care au susținut tezele de doctorat au fost: Vasilie Anestiadi (morfofpatologie), Stepan Luțenco (chirurgie), Galina Malîșeva (obstetrică și ginecologie), Constantin Țăbârnă (chirurgie), Pavel Bâtcă, Roman Coșciug, Gheorghe Paladi, Victor Jița, Petru Lecari ș.a.

În perioada de după 1960, activitatea științifică la institut considerabil s-a activizat, fiind dirijată de către următorii prorectori: Evgheni Kucinski (1959–1961); Alexei Molohov (1961–1962); Vasile Anestiadi (1962-1963); Andrei Zorkin (1963–1968); Natalia Gheorghiu (1968–1969); Boris Golea (1969–1979); Stanislav Poliuhov (1979–1981); Valentina Halitov (1981–1986); Victor Remizov (1987–1990); Viorel Prisacari (1991–2013), și Gheorghe Rojnovceanu (din 2013).

O deosebită atenție în acești ani se acorda selectării și evidențierii persoanelor capabile să continue activitățile de cercetare, inclusiv implicarea tineretului la efectuarea investigațiilor în cadrul societății științifice a studenților (SSȘ). În scopul perfecționării formelor de coordonare și control a activității științifice s-a fondat un consiliu, menit să organizeze lucrul de cercetare a studenților în cadrul facultăților și dirijat de prorectorul pentru probleme științifice ale universității. Fondarea în 1962, a Laboratorului Central de Cercetări Științifice (LCCȘ) a lărgit esențial posibilitățile investigaționale ale angajaților tuturor catedrelor, a doctoranzilor și studenților.

În anii 1961–1975, a luat amploare procesul pregătirii rezervelor de cadre didactice și științifice făcând doctorat și postdoctorat. Numai în 10 ani (1966–1975) au susținut doctoratul 305 persoane, dintre care 281 au obținut gradul științific de doctor și 24 – gradul științific de doctor habilitat în științe medicale. Această reușită, în mare măsură, se datorează lui Nicolae Testemițanu, care, în calitate de rector, iar mai târziu și de ministru, a orientat un număr mare de tineri pentru a face aspirantura și doctorantura în diferite centre științifice din URSS. Revenind în țară, aceștia s-au încadrat în activitatea științifico-didactică.

După proclamarea independenței Republicii Moldova posibilitățile colaborărilor științifice cu specialiștii din alte țări s-au extins, fiind posibilă și vizitarea instituțiilor medicale autohtone de către savanți străini. Astfel, numai într-o perioadă de patru ani (1991–1994), angajații USMF „Nicolae Testemițanu” au organizat 44 de congrese, conferințe și simpozioane internaționale și republicane, consolidând relațiile savanților medici autohtoni cu specialiștii respectivi din Austria, România, Bulgaria, SUA, Olanda, Germania, Turcia, etc.

În perioada dată a continuat să crească spectrul cercetărilor științifice ale cadrelor didactice și studenților de la toate catedrele (teoretice și clinice) ale institutului. Numai în perioada anilor 1980-1994, în practica medicală s-au implementat peste 900 de noi me-

tode moderne de diagnosticare, tratament și profilaxie, precum și a brevetelor de invenție. Au fost publicate 260 de monografii, manuale și cursuri didactice, 1350 de articole fundamentale și peste 290 de elaborări metodice. Numărul total de teze realizate de către corpul profesoral didactic la catedrele Institutului de Stat de Medicină din Chișinău în anii 1960–1994, se reprezintă în modul următor:

Dinamica tezelor susținute la ISMC în anii 1960–1994

Nr. d/o	Anii	Doctor în medicină	Doctor habilitat în medicină
1.	1960–1964	44	12
2.	1965–1969	150	12
3.	1970–1974	177	18
4.	1975–1979	39	4
5.	1980–1984	65	23
6.	1985–1989	68	25
7.	1990–1994	110	51
Total:		653	145

Un eveniment de anvergură pentru comunitatea științifică a fost fondarea, în 1993, a Secției de Științe Medicale în cadrul AȘM. Prin acest act istoric s-a început procesul de integrare și valorificare a activității de cercetare din toate instituțiile științifice medicale din republică în sistemul academic. Primul academician-coordonator al secției nominalizate a fost academicianul Gheorghe Ghidirim, ministrul Sănătății de atunci, iar funcția de secretar științific fiind îndeplinită de profesorul universitar Gheorghe Baciu (1993–1997). Ultimul ulterior a fost numit în calitate de director al Centrului de Medicină Legală pe lângă M.S. (1997–2008).

Tot în acel an (1993), au fost deschise noi Consilii Științifice Naționale de susținere a tezelor de doctorat: DH 14.92.05 – Medicina preventivă (președinte – V. Prisacari); DH 14.92.06 – Medicobiologic (președinte – V. Ghicavii); DH 14.93.32 – Medicina internă (președinte – Zinaida Anestiadi); DH 14.93.33 – Medicina chi-

rurgicală (președinte – E. Maloman). Deschiderea consiliilor naționale specializate a impulsionat mult susținerea tezelor de doctorat în rândul angajaților universitari. Numai în primii doi ani (1993–1994), în consiliile naționale au susținut doctoratul 56 de persoane, inclusiv 10 la gradul științific de doctor habilitat în medicină.

Profesorii universitari Gheorghe Ghidirim și Gheorghe Baciu

Politica promovată în perioada contemporană de dezvoltare a USMF „Nicolae Testemițanu” (din 1995) a fost orientată spre consolidarea continuă a coeziunii dintre cercetarea științifică și învățământ. Această ambianță a influențat benefic procesul de instruire curentă și pregătire a studenților pentru implementarea eficientă a acestora în sistemul educațional. Universitatea era antrenată maximal era antrenată în crearea și menținerea unui climat științific adecvat, în obținerea rezultatelor științifice cu caracter inovator, competitiv și de perspectivă, reflectate în cadrul manifestărilor științifice naționale și internaționale, în publicațiile științifico-didactice, inclusiv în cele internaționale prestigioase, care sunt apreciate la justa valoare de comunitatea științifică națională și internațională.

Informatizarea și planificarea activității de cercetare

Începând cu 1995, informatizarea activității științifice avea loc în conformitate cu standardele naționale și internaționale, ceea ce facilita procesul de cercetare. Departamentul Știință, sub conducerea prorectorilor Viorel Prisacari și Gheorghe Rojnoveanu, au creat un modul special, care permite a monitorizarea lucrului științific din cadrul tuturor subdiviziunilor universitare. O componentă indispensabilă a modulului servea Școala Doctorală, care a elaborat obiectivele și formele de realizare a planului de activitate științifică a doctoranzilor.

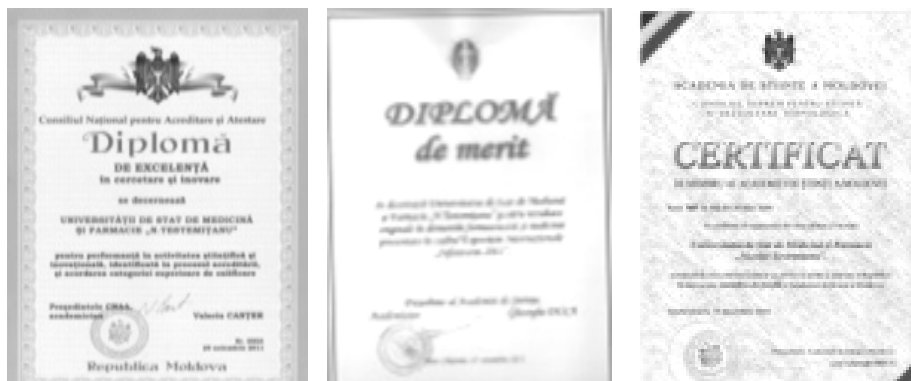
Astfel, în cadrul USMF „Nicolae Testemițanu” au fost planificate următoarele domenii de cercetare: aspecte sociale, igienice și de asistență medicală; ocrotirea sănătății mamei și copilului; patologia gastrointestinală, inclusiv hepatologia; patologia cardio- și cerebrovasculară; patologia infecțioasă; elaborarea și producerea preparatelor medicamentoase, inclusiv a celor antimicrobiene; traumatismele și consecințele lor; afecțiunile stomatologice, mecanismele morfofiziologice ale proceselor patologice. Pentru anii următori direcțiile de cercetare în subdiviziunile universității s-au axat preponderent pe mecanismele morfofiziologice ale proceselor patologice; determinarea factorilor de risc; elaborarea metodelor noi de diagnosticare, tratament și profilaxie a afecțiunilor stomatologice; elaborarea, studierea, standardizarea și implementarea medicamentelor autohtone din materie primă locală.

Tematica activităților de cercetare din subdiviziunile USMF „Nicolae Testemițanu”, în anii 1995–2015, s-a amplificat esențial, adaptându-se la noile rigori ale sănătății publice și ținând cont de specificul patologiilor din teritoriu. Treptat, s-a renunțat la metodele de cercetare depășite. Generațiile noi de medici cercetători aplică deja metode mai avansate și algoritme pentru explicarea diferitor fenomene etiopatogenetice și reacții adverse ale organismului uman, implementează pe larg în practica medicală metode moderne de diagnosticare, tratament și profilaxie ale diferitor boli și procese patologice. Succesele cercetătorilor științifici ai USMF „Nicolae

Testemițanu”, obținute în ultimele decenii, se datorează, în mare măsură, cerințelor și sarcinilor trasate de către conducerea universității.

Numai în această perioadă peste 80 de savanți au susținut tezele de doctorat habilitat și peste 520 – tezele de doctorat în științe medicale. În prezent, în cadrul tuturor subdiviziunilor și laboratoarelor științifice universitare activează circa 1000 de persoane: 160 de doctori habilitați, 586 de doctori în științe, 73 de profesori universitari, 431 de conferențieri universitari, 332 de persoane fără grad științific. De asemenea, își desfășoară activitatea și 9 academicieni, 5 membri corespondenți și un membru de onoare al AȘM.

În același timp s-a majorat numărul metodelor contemporane de diagnostic, tratament și profilaxie, s-au propus noi preparate medicamentoase etc. Numărul brevetelor de invenție în domeniul medicinei a depășit cifra de 400. La expozițiile internaționale, savanții moldoveni au obținut, în acești ani, peste 300 de medalii de aur, circa 200 de medalii de argint, 120 de medalii de bronz și peste 380 de diplome de mențiune, iar rezultatul cercetărilor sunt recunoscute de specialiștii țărilor cu tradiții în cercetare.

La capitolul invențiilor, cele mai mari succese le-au obținut: academicianul Valeriu Rudic (microbiologie), membrii corespondenți ai AȘM Viorel Prisacari (epidemiologie) și Victor Ghicavii (farmacologie); Valentin Gudumac (biochimie), Gheorghe Anghelici (Laboratorul de hepatochirurgie) etc. În cadrul Expoziției Internaționale „Infoinvent 2013”, Gheorghe Anghelici, doctor habilitat

în științe medicale, șeful Laboratorului de hepatochirurgie, a fost desemnat Laureat al Premiului Mare al Guvernului Republicii Moldova cu titlul „Cel mai dotat inventator al anului” – distincție acordată pentru elaborarea și implementarea în clinică a metodelor noi de hemostază, inclusiv de imunostimulare locală a țesutului hepatic, în hemoragiile variceale și eroziv-ulceroase, în colecistectomia celioscopică la cirofici, în ulcerele trofice ale membrilor inferioare ale bolnavilor de diabet etc.

Realizărilor unor savanți ai universității au fost înalt apreciate de conducerea statului. Profesorii universitari Victor Ghicavii, Diomid Gherman, Gheorghe Paladi, Anton Spânu, Vladimir Hotineanu, Mark Ștemberg ș.a. au fost decorați cu Premiul de Stat al RM în domeniul științei și tehnicii. Laureați ai Premiului Național au devenit: Ion Ababii, Gheorghe Ghidirim, Pavel Ciobanu, Viorel Nacu, Filip Gornea, Boris Topor.

În ultimii 20 de ani, angajații catedrelor și subdiviziunilor de cercetare ale USMF „Nicolae Testemițanu” au elaborat și au publicat peste 330 de monografii, cca 350 de manuale, compendii și ghiduri practice, circa 1000 de lucrări metodice. Până în 2014, în fiecare an era editată culegerea de lucrări *Analele științifice ale colaboratorilor și studenților USMF „Nicolae Testemițanu”*. Din octombrie 2014 a fost lansată o nouă publicație științifică internațională, cu 4 ediții pe an – Revista de Științe ale Sănătății din Republica Moldova (*Moldovan Journal of Health Sciences*), editată în limbile română și engleză, conform standardelor și ghidurilor internaționale actuale în domeniul științelor medicale.

Activitatea științifică, inclusiv forurile naționale și internaționale, altoiesc în sufletul studentului de la medicină cotele rațiunii juste și a pasiunii pentru nobila profesie de medic. În USMF „Nicolae Testemițanu”, evenimente științifice de rang internațional au fost organizate de studenți în 2006, când un grup de entuziaști, în frunte cu președintele congresului Andrei Mecineanu, a desfășurat primul congres pentru studenți și tinerii medici din Republica Moldova, *MedEspera* 2006, la care au participat circa 250 de studenți de la

noi și de peste hotare (din 10 țări). Cu un interval de 2 ani au urmat celelalte 2 ediții, organizate de Dorin Rotaru (2008) și Stanislav Grosu (2010) împreună cu 5-7 membri ai comitetului de organizare. La aceste congrese au participat 250 și, respectiv, 350 de delegați.

Începând cu cea de-a IV-a ediție (2012), lucrările congresului sunt organizate de către Asociația Studenților și Rezidenților în Medicină (ASRM), președinte fiind Elena Costru-Tașnic. La congres au participat peste 815 studenți și tineri medici atât din țară, cât și din alte 10 țări. În perioada 14–17 mai 2014, s-a desfășurat cea de-a V-a ediție a Congresului Internațional al Studenților și Tinerilor Medici *MedEspera 2014*. Forul științific a fost organizat de Asociația Studenților și Rezidenților în Medicină și găzduit de Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”.

În anii 2005 și 2010, activitatea științifică a universității a fost acreditată de către Consiliul Național de Acreditare și Atestare al Republicii Moldova cu calificativul *Organizație cu recunoaștere internațională* (categoria A).

Pentru activitate inovațională productivă, în anul 2005, universitatea a fost premiată cu Trofeul Organizației Mondiale de Protecție Industrială. Cercetătorii științifici și cadrele științifico-didactice își dau tot interesul pentru stabilirea relațiilor de parteneriat cu instituții academice internaționale prin diverse proiecte de cercetare. Savanții USMF „Nicolae Testemițanu” sunt încadrați în 6 proiecte de cercetare din Programul de Stat, 19 proiecte instituționale, 3 proiecte independente pentru tinerii cercetători, 10 proiecte internaționale

bilaterale și un proiect de cercetare din Programul Cadru 7, finanțat de Comisia Europeană.

În prezent, activitatea de cercetare științifică se desfășoară conform obiectivelor trasate în Strategia de Dezvoltare a USMF „Nicolae Testemițanu” pentru anii 2011–2020, cele de bază fiind eficiențizarea managementului cercetării științifice, sporirea calității și competitivității în cercetare, valorificarea, promovarea și diseminarea rezultatelor științifice, motivarea, susținerea și dezvoltarea potențialului uman în cercetarea științifică.

Principalele tendințe ale universității în domeniul științific sunt creșterea relevanței, asigurarea calității și eficacității în procesul de cercetare și inovare; transferul cognitiv și tehnologic în procesul educațional și în aplicațiile practice; dezvoltarea resurselor umane prin și pentru cercetare; racordarea cercetării la sistemul european de valori. Toate acestea, în ultimă instanță, au drept scop recunoașterea performanțelor în cercetare și încadrarea lor firească în Aria Europeană a Cercetării.

Profesorii universitari, absolvenți ai USMF Nicolae Testemițanu

În continuare vom prezenta secvențe din conținutul unei monografiei menționate (Chișinău 2012),

care include informații despre o mare parte dintre făuritorii științei medicale basarabene – doctori habilitați, profesori universitari, absolvenți ai Alma Mater – începând cu cei din prima promoție (1946) și până în anul 2000. Majoritatea dintre ei se regăsesc în cronologia perioadelor respective. Intuiesc că există doctori habilitați în medicină, profesori universitari, care și-au pierdut relațiile cu colegii din RM sau au emigrat în alte țări, din care motiv ei nu sunt incluși în lucrarea dată. În

carte se prezintă datele despre 303 deținători ai gradelor științifice respective, din perioada anilor 1946–2000. Informațiile sunt grupate pe decenii, începând cu prima promoție, din anul 1946. Cartea este structurată într-o formă enciclopedică, incluzând 6 capitole în care se elucidează specificul câtorva generații de absolvenți (de-a lungul unui deceniu), începând cu succinte date biografice și activitatea de cercetare a fiecăruia dintre ei.

În continuare se prezintă o analiză integrată a Rezultatelor științifice obținute de către cei 303 doctori habilitați, profesori universitari, dinamica numerică a cărora în diferite perioade se prezintă în următorul tabel.

Anii Categoria	1946– 1955	1956– 1965	1966– 1975	1976– 1985	1986– 2000	Total
Absolvenți	1674	2827	5045	7709	11440	25558
Doctori habilitați, profesori universitari	43	78	77	79	26	303
Raportul procentual	2,6	2,7	1,5	1,0	0,2	1,2

Din informațiile spicuite reiese că în perioada inițială de funcționare a ISMC, când condițiile social-economice precare din anii postbelici serveau drept factor determinant care stopa activitatea științifică. Cu timpul, situația se schimba treptat spre bine. Tot mai mulți medici se încadrau în activitatea de cercetare, creștea esențial prestigiul investigațional.

Numărul medicilor care obțineau gradul de doctor habilitat și titlul de profesor universitar treptat a crescut de la 43, în anii 1946–1955, până la 79 – în anii 1976–1985. Totodată, numărul real al profesorilor universitari, raportat la contingentul total de absolvenți, formal era în permanentă descreștere: de la 2,6–2,7% în primele

decenii până la 0,2% în ultimele perioade, ceea ce are explicație logică. Nu toți medicii erau obligați să se ocupe de activitatea de cercetare, majoritatea fiind încadrați în activitatea practică.

Dintre primii absolvenți ai ISMC, care au susținut teza de doctorat (actualmente, habilitat), a fost Vasile Anestiadi (1963, Odessa), promoția a V-a (1951). El a fost și primul deținător al titlurilor de profesor universitar și de academician. Peste un an (1964), acest grad științific l-a obținut Stepan Luțenco, promoția a IV-a, iar în 1965 au susținut tezele de doctorat habilitat în medicină Constantin Tâbârnă (promoția a IV-a), Gheorghe Paladi și Petru Lecari (promoția a V-a). Ei au fost urmași de Isaac Șroit, reprezentant al primei promoții (1946) a ISMC, care a susținut teza de doctorat habilitat în 1966. Cel mai mare număr de teze de doctorat habilitat (18) le revine absolvenților anului 1951. De menționat că 42,4% din savanții moldoveni au susținut tezele de doctorat habilitat în perioada sovietică, iar 57,6% – după proclamarea independenței Republicii Moldova (1991).

E cazul să remarcăm faptul că societatea medicală din RM dintotdeauna a fost recunoscătoare școlilor științifice din Federația Rusă, Ucraina și din alte țări care, pe parcursul mai multor decenii, au participat activ la pregătirea savanților pentru republica noastră. Datorită colaborărilor dezinteresate, a devenit posibil ca foștii doctoranzi și postdoctoranzi autohtoni, întorși la baștină, să înființeze propriile școli științifice pe disciplinele respective și să-și continue activitățile de cercetare.

Reprezentantele sexului frumos au preferat activitatea de cercetare în domeniul pediatriei, oncologiei, bolilor interne și mai rar în alte ramuri medicale.

Disciplinele în cadrul cărora au realizat cercetări științifice profesorii universitari, absolvenți ai USMF „Nicolae Testemițanu” se prezintă în modul următor.

Profilul	Disciplinele	Anii					Total	
		1946-1955	1956-1965	1966-1975	1976-1985	1986-2000	nr.	%
Chirurgical	Chirurgie	13	10	15	13	4	55	24,7
	Obstetrică și ginecologie	3	2	2	5	–	12	
	ORL	1	1	3	1	–	6	
	Oftalmologie	–	–	–	2	–	2	
	Total	17	13	20	21	4	75	
Internist	Boli interne	2	14	12	13	5	46	22,3
	Neurologie, psihiatrie	2	4	2	6	4	18	
	Dermatovenerologie	2	2	–	–	–	4	
	Total	6	20	14	19	8	67	
Medico-biologic	Anatomie	3	3	2	1	–	9	15,6
	Anatomie patologică	3	5	–	1	1	10	
	Anatomie topografică	–	4	1	–	1	6	
	Fiziologie normală și fiziopatologie	–	6	4	–	1	11	
	Biochimie clinică	–	3	–	–	1	4	
	Microbiologie	–	3	1	4	–	8	
	Total	6	24	8	6	4	48	
Discipline separate	Oncologie	4	7	7	12	2	32	37,4
	Pediatrie	3	8	5	8	4	28	
	Imagistică	–	1	2	2	1	6	
	Stomatologie	–	–	4	–	–	4	
	Farmacologie	1	–	5	4	–	10	
	Medicină legală	4	1	–	–	1	6	
	Igienă, epidemiologie	–	2	9	4	–	15	
	Sănătate publică	2	2	3	3	1	11	
	Total	14	21	35	33	9	112	
Total, nr.	43	78	77	79	26	303	100	

S-a constatat că durata realizării tezelor de doctor habilitat (291 persoane) a fost extrem de variată: de la 3-4 ani până la 30 de ani și chiar mai mult de la susținerea tezei de doctor în medicină, iar oscilațiile au fost specifice pentru generațiile respective și etapele de efectuare a lor. În 61,9% din cazuri, intervalul dintre realizarea ambelor tipuri de teze a fost de 6-15 ani. Totodată, se observă o tendință de deviere treptată spre reducerea termenelor de finisare a tezelor. De exemplu, dacă în perioada anilor 1956–1965 majoritatea tezelor de doctorat habilitat (78%) au fost realizate în 11-25 de ani, apoi în anii 1976–1985, mai mult de 83% din ele s-au efectuat pe parcursul a 11-15 ani. Se poate vorbi despre finisarea tezelor de doctorat habilitat în termene mai restrânse, cu o durată minimă de 3-4 ani de la prima teză, de către unii absolvenți: Ivan Butorov (1974), Valeriu Matcovschi (1981), Mariana Smișnoi (1982), Petru Iablonschi (1982), Ion Mereuță (1982), Anatol Serbenco (1982), Mihai Costinov (1984) și alții.

Pe parcursul anilor, cea mai mare parte (62,2%) din cercetările științifice s-a realizat în cadrul instituțiilor din Republica Moldova, iar 38,8% – în centrele științifice medicale din Federația Rusă și Ucraina. Majoritatea colaboratorilor (75,6%) și-au continuat activitatea în instituțiile științifice din republica noastră, 15,6% dintre ei au continuat să lucreze în țările CSI, iar 4,8% au emigrat în alte țări.

Productivitatea științifică, indiferent de locul realizării cercetărilor, în mare măsură, a reflectat perioadele și condițiile în care viitorii savanți-medici au activat. Mai defavorizați în această privință au fost absolvenții primelor 10 promoții (1946–1955) ale ISMC. Majoritatea (80,3%) profesorilor universitari, reprezentanți ai tuturor promoțiilor, au publicat un număr de până la 300 de articole. Cele mai multe monografii au editat absolvenții anilor 1956–1965. La capitolul numărul brevetelor de invenție s-au evidențiat absolvenții anilor 1976–1985, iar în privința numărului de medalii, obținute la expozițiile saloanelor naționale și internaționale de inventică, dețin întâietatea (62%) absolvenții anilor 1966–1975. Dintre aceștia net superior este academicianul Valeriu Rudic.

Productivitatea științifică a profesorilor universitari

Anii Numărul	1946- 1955	1956- 1965	1966- 1975	1976- 1985	1986- 2000	Total	
						nr.	%
Articole							
Până la 100	15	14	6	22	12	69	23,0
101-200	14	33	23	35	10	115	38,0
201-300	6	15	27	12	3	63	20,3
301-400	5	8	9	5	1	28	9,4
401-500	1	6	3	3	–	13	4,3
Peste 500	2	2	9	2	–	15	5,0
Total	43	78	77	79	26	303	100
Monografii							
Până la 5	16	34	28	31	13	122	
6-10	2	28	18	9	–	57	
Peste 11	7	6	8	4	–	25	
Total	25	78	54	44	13	204	67,3
Brevete							
1-5	4	11	11	19	6	51	
6-20	3	10	15	13	2	43	
21-30	–	1	4	6	–	11	
31-60	–	2	1	–	–	3	
Peste 61	–	1	3	2	–	6	
Total	7	25	34	40	8	114	37,6
Medalii							
Până la 10	–	9	31	10	1	51	
11-20	–	–	10	2	1	12	
21-50	–	1	5	1	–	7	
51-80	–	1	2	–	–	3	
Peste 81	–	–	3	–	–	3	
Total	–	11	51	13	2	77	25,6

Unii savanți au dovedit că tezele de doctorat habilitat pot fi realizate și într-o perioadă restrânsă, la vârsta când alții abia își termină studiile superioare. Din această categorie de absolvenți ai USMF „Nicolae Testemițanu” fac parte: Adrian Hotineanu, care a obținut gradul de doctor habilitat la vârsta de numai 33 de ani; Vasile Anestiadi și Victoria Ivanov – la vârsta de 35 de ani; Alin Bour, Andrei Pădure și Constantin Țâbârnă – la 36 de ani; Alexandru Carauș, Gheorghe Paladi, Ion Popovici – la 37 de ani etc. Mai mult decât atât, după susținerea tezei de doctorat habilitat (1966), Gheorghe Paladi a devenit cel mai tânăr profesor universitar în domeniul obstetricii și ginecologiei din URSS.

O prețuire deosebită merită și altă categorie de savanți-veterani – pentru curaj, voință și tărie de caracter – care, în virtutea condițiilor precare, au susținut tezele de doctor habilitat cu întârziere, după vârsta de 60 de ani. Aceștia au acumulat mai întâi o bogată practică profesională, pe care au descris-o cu dăruire în lucrările lor științifice. Din cohorta acestor personalități fac parte următorii profesori universitari și specialiști de excepție: Mihail Sandul, Aurel Danilov, Liubovi Vasilos, Nicolae Ghidirim, Mihai Maniuc, Victor Pântea, Vasile Ianov și alții

Ar fi nedrept și nejustificat să-i dăm uitării pe acei savanți, profesori universitari, care au absolvit facultățile de Farmacie, Stomatologie și Medicină Preventivă din Federația Rusă și Ucraina, unde, pe timpuri, au fost trimiși la studii. Întorcându-se la baștină, ei au muncit mult, au susținut ambele teze, contribuind la valorificarea științei medicale autohtone și la pregătirea cadrelor la specialitățile nominalizate. Din această cohortă de savanți fac parte profesorii universitari, șefi ai catedrelor respective: farmaciștii **Vasile Procopișin**, membru corespondent al AȘM, ex-viceministru al Sănătății, și **Filip Babilev**; medicii igieniști – **Nicolae Opopol**, membru corespondent al AȘM, și **Petru Iarovoi**, ex-viceministru al Sănătății; stomatologii **Arsenie Guțan**, **Mihai Bușanu**, **Ilarion Postolachi**, **Pavel Godoroja**, **Dumitru Șcerbatiuc**, **Ion Munteanu**, **Sofia Sârbu**; anesteziolog-reanimatorul **Victor Cojocar**, absolvent al Facultății de Medicină Militară a Institutului de Medicină din Kuibîșev.

Frumoase cuvinte de recunoștință merită și alte personalități notorii, iluștri cercetători și educatori ai viitorilor medici, care nu au izbutit să obțină gradul științific de doctorat habilitat în medicină și titlul de profesor universitar. Aceasta se referă la mulți conferențieri universitari, valorile științifice și activitățile educaționale ale cărora rămân nespuse de prețioase în istoria Alma Mater. Îi vom menționa doar pe unii dintre ei: **Liviu Andon, Filip Ambros, Ion Antohi, Valeriu Chicu, Valeriu Covaliu, Xenia Galețchi, Iulian Grossu, Andrei Iarovoi, Tudor Lupașcu, Gheorghe Marcu, Nuțu Migali, Sergiu Mucuța, Ala Nemerenco, Gheorghe Plăcintă, Ștefan Plugaru, Teodor Popovici, Galina Rusu, Romeo Șcerbina, Andrei Testemițanu, Ion Tofan, Vladimir Vatamanu** și mulți alții.

M-aș bucura nespuse dacă următoarele generații de medici, absolvenți ai USMF „Nicolae Testemițanu”, ar studia și ar valorifica tezaurul științific moștenit de la predecesorii lor, dacă ar păstra o vie amintire despre savanții moldoveni, care au îmbogățit știința medicală națională și universală prin rezultate autentice, apreciate la justa lor valoare, nu prin numărul publicațiilor sau al titlurilor onorifice obținute. Evident, succesele științifice se datorează condițiilor în care se efectuează cercetările. Totuși, cele mai frumoase urme au lăsat acei care, în virtutea greutăților materiale sau a obstacolelor artificiale, au rămas fideli științei și au obținut rezultate bune (fără nici o protecție).

4.3. Activitatea unor școli științifice medicale autohtone

În Republica Moldova în activitățile de cercetare treptat au început să se ocupe și o parte dintre medicii practicieni din instituțiile medico-sanitare publice, inclusiv din centrele științifice, organizate în anii postbelici. Astfel, s-au fondat școli naționale noi, specializate în diverse domenii științifice, atât în cadrul Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, cât și separat în alte instituții științifice cu profil medical din capitala republicii. În continuare vom prezenta doar succinte realizări ale unora dintre făuritorii activităților de cercetare pe acest plai mioritic.

Etapele fondării școlii de igienă

Se scrie că medicii egipteni se considerau cei mai pricepuți, îngrijind ei bolnavii gratuit, respectându-se cu strictețe prevederile sanitare, iar medicul care se abătea de la prescripțiile Pravilei Sfinte era sever pedepsit. Istoria dezvoltării igienei în arealul Țării Moldovei nu dispune de informații atât de vechi. Primele date de acest gen le întâlnim prin mănaștiri, unde se tratau oamenii bolnavi. În anii 70 ai secolului al XVII-lea, domnitorul Grigore Ghica aprobă funcția de medic al poliției orașenești de Iași, care avea și anumite funcții sanitaro-igienice. În acea perioadă se creează așa-numita „Casă Publică”, care coordona și problemele de ordin sanitar-igienic.

După anexarea mișelească a Basarabiei de către Rusia țaristă (1812), la Chișinău se organizează Direcția medicală orașenească (1813), care includea 10 persoane, din care făcea parte un inspector și un medic cu funcții de dirijare a asistenței medicale și de popularizare a cunoștințelor sanitaro-igienice. Problemelor sanitaro-igienice li se acorda o mai mare atenție după introducerea sistemului de zemstvă în medicină. Astfel, în cadrul primului Congres al medicilor de Zemstvă din Basarabia, printre principalele probleme figurau tocmai cele de ordin sanitaro-igienic. În legătură cu problema priorității medicinei de zemstvă s-au purtat discuții aprinse – aspectului igienic sau celui clinic? În cele din urmă preferință i s-a dat medicinei clinice, iar igiena avea să parcurgă calea sa specifică de îndeletnicire practică și teoretică.

În calitate de medic-savant, C. Vârnăv a contribuit esențial la dezvoltarea sistemului de sănătate în Republica Moldova. Studiind particularitățile climei, solului, faunei, stării de sănătate a băștinașilor, el formulează principiile de ocrotire a sănătății populației, îndemnată să folosească rațional sursele naturale ale mediului înconjurător. Sunt moderne viziunile lui Vârnăv referitoare la lupta cu viciile congenitale, la ocrotirea sănătății mamei și copilului; avertizările referitoare la pericolul la care se expun bolnavii când recurg la descântece și vrăji, care provoacă mai multe daune decât folos. Lucrările lui Vârnăv au avut efectul scontat în primul rând asupra intelectualității, care a manifestat interes față de medicină, a făcut

ca societatea să conștientizeze utilitatea igienei. Unul dintre meritele lui C. Vârnăv este și acela că a trezit interesul în rândurile cetățenilor ca aceștia să îmbrățișeze tot mai mult cariera medicală. Merită de evidențiat și activitatea lui C. Vârnăv în lupta cu holera și alte boli contagioase, descrise în operele sale din anii 1848–1872. El a fost susținătorul educației copiilor prin lecturi, propagând insistent metodele de profilaxie ale multor boli, mereu atrăgând o deosebită atenție formelor de igienă personală⁹⁰.

În cadrul Congresului inspectorul Upravei de zemstvă din Basarabia, doctorul L. Marovski, atenționa că pentru ridicarea eficienței problemelor sanitaro-igienice din regiune este necesară: „o competență mai profesionistă a puterii polițienești!”, responsabilă de această formă de activitate. În continuare, Marovski, caracteriza pe larg condițiile de trai antisaniare, mizerabile de trai ale populației basarabene, alimentația necorespunzătoare vârstei copiilor, durata lungă de muncă nu numai în agricultură, fără respectarea elementelor de igienă, etc.

În timpul următoarelor congrese ale medicilor de zemstvă din Basarabia de asemenea, s-au pus în discuție problemele sanitaro-igienice și organizatorice ale sistemului de Sănătate publică din regiune. Se insista la fondarea unui serviciu sanitaro-igienic separat.⁹¹

Spre finele secolului al XIX-lea, în cadrul Upravelor guberniale din Rusia se organizase Birouri Sanitare de Zemstvă. În Basarabia, astfel de Birou s-a fondat în anul 1891, condus de renumitul medic ucrainean Axenti Korceak-Cepurkovski (1857–1947), care pleda pentru ca medicii legiști (de poliție) să fie eliberați de obligațiuni sanitaro-igienice, îndeplinindu-și doar sarcinile specifice acestei ramuri medicale. În următorii ani, unele unități de medici sanitari s-au introdus doar în orașele Chișinău, Bălți și Bender. La acea vreme în Basarabia își încep activitatea mai mulți medici, unii dintre ei fiind: Maria Rașcovici, Nicolae Doroșevski, Moiesei Sluțki, Toma

⁹⁰ Попушой, Е.П.; Спинеи, Л.В.; К. Вырнав – родоначальник научной медицины Молдавии. Тезисы докл. научной Конференции., Ереван, 1978, стр. 24-32.

⁹¹ Гехтман М.Я. *Здравоохранение Молдавии*. Докторская диссертация. Кишинёв, 1959, стр. 141-143.

Ciorba, Leopold Siținski, Calistrat Hânculov ș.a. O parte dintre ei au rămas să activeze în Basarabia și după revoluția bolșevică din anul 1917.

În Arhiva Națională a Republicii Moldova s-au păstrat informații în care se evidențiază influența pe care a avut-o marele nostru conșăngean Ilia Mecinikov asupra activității unor medici basarabeni: A. Doroșevski, Iu. Kviatcoski, M. Rașcovici, Toma Ciorba ș.a. În cadrul Congresului Medicilor din Viena (1887), Ilia Mecinikov vizitează laboratoarele unde se efectuează cercetările bacteriologice. Aici se întâlnește cu discipolul său din Odessa, Nicolae Doroșevski. După doi ani de lucru în Centrul bacteriologic din Odessa, Mecinikov pleacă pentru totdeauna în Franța. Sosind din Odessa, la Chișinău, Nicolae Doroșevski, la rândul său deschide, în anul 1890, un cabinet bacteriologic pe lângă Spitalul gubernial de zemstvă din Chișinău, devenit unul dintre cele mai însemnate centre bacteriologice din Basarabia.

În perioada anilor 1918–1940, problemele sănătății publice, inclusiv în cele sanitaro-igienic, se rezolvau în cadrul unui program special, aprobat de Guvernul României.

Astfel, la propunerea Catedrei de igienă, Consiliul profesoral al Facultății de Medicină din București a aprobat, în ședința de la 13 decembrie 1927, programul cursului de specializare în igienă și medicină preventivă. Cursul s-a început la 17 ianuarie 1928, care prevedea și lecțiuni de igienă industrială și de asigurări sociale, ținute de conferențiarul C. Poenaru-Căplescu (1874–1948). Cursurile de specializare pentru titlul de medic igienist aveau o durată de un an și se țineau în localul Institutului de igienă, construit în 1927. Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale a publicat, în 1929, *Regulamentul și programa analitică a cursurilor de specializare* din Institutele de igienă și sănătate publică. Din titlul acestui regulament, rezultă că organizatorii erau Institutele de igienă din țară, fiindcă prevedea și selectarea candidaților pentru cele 20 de locuri limitate. Cei înscriși trebuiau să aibă cel puțin doi ani de stagiu ca medic sanitar, medic școlar sau să fi lucrat în clinicile universitare ori spitalele de specialitate. Cursurile de specializare în igienă erau teoretice și practice cu demonstrații de laborator, stagii clinice și deplasări în teren. Candidații erau obligați să audieze diferite disci-

pline: Bacteriologie și Imunologie, Parazitologie și Entonologie, Organizare, Legislație și administrație sanitară, Epidemiologie, Statistică și Demografie, Boli venerice (clinică), Igienă Socială, Patologie și asistență socială, Tuberculoză (clinică), Boli infecțioase (clinică), Igienă școlară, Psihologie aplicată și orientare profesională, Igiena alimentelor și băuturilor, Igiena mintală, Asigurări sociale, Accidente de muncă și Boli profesionale, Analize clinice de laborator. Programă analitică cuprindea 336 de lecțiuni și 142 de ore de lucrări practice.

Institutul de Igienă din Cluj a ținut în 1929/1930, un curs de specializare în igienă și medicină școlară de 4 luni cu 174 de ore teoretice, 39 de ore de lucrări practice și 130 de ore de stagiu clinic și demonstrațiuni pe teren. În anul de învățământ 1930/1931 au fost admiși 17 candidați la doctat în medicină, cărora li s-au ținut lecțiuni de specializare în igienă, însoțite de lucrări practice și stagii.⁹²

S-a stabilit că în anii 1918–1940, la Chișinău s-a organizat Laboratorul de Igienă cu o secție de igienă și alta de chimie, 21 de laboratoare, un centru de tratare a malariei, depozitul central de medicamente, dotat cu seruri și vaccinuri etc. S-a deschis un Institut antirabic cu 5 subcentre la Bălți, Cahul, Cetatea Albă, Soroca și Tighina. O deosebită atenție se acorda acțiunilor sanitare de asanare și îmbunătățire medico-socială a condițiilor de trai. În regiune au fost antrenați 32469 de lucrători medicali.⁹³

În anii de după cel de-al Doilea Război mondial în RSSM angajații Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice în Igienă și Epidemiologie (IMCȘIE) s-au ocupat cu dezvoltarea cercetării igienice. În această instituție, împreună cu Stația Republicană Sanitaro-Epidemiologică (fondată în 1948), se cercetau multiple probleme de sănătate publică: toxicologia și igiena utilizării pesticidelor în agricultură (dr. med. Victor Vangheli, dr. med. Ana Gulico). În 1965 a fost organizată prima conferință a igieniștilor și medicilor sanitari a RSS Moldovenești dedicată problemelor igienei rurale. Se studiază, începând cu anul 1970, igiena muncii la fabricile de con-

⁹² Bercuș C.I. Pagini din trecutul medicinei românești. București, Ed. Medicală, 1981, pp.286-288.

⁹³ Roșca, Andrei. Basarabia românească în 1918-1940. *Literatura și Arta* 19 martie 2015.

serve (Victor Vangheli), igiena muncii la depozitele de vinuri (Mihai Godorozea), toxicologia și igiena utilizării agrochimicaterelor (Andrei Vasilos, Ana Gulico, Ana Volneanschi, Neli Zemnița, Vera Cernocan, Valeria Dimitrenco). Vaste cercetări s-au realizat și privind conținutul nitraților în apa potabilă și în alimente, precum și influența lor asupra sănătății (A. Discalenco, N. Opopol, E. Dobreanski).

Odată cu organizarea, în 1963, a Facultății de Igienă și Sanitarie la Institutul de Stat de Medicină din Chișinău, în următorii ani, pe lângă catedra de igienă generală, s-au fondat cursuri didactice de profil: igiena comunală (a mediului), în frunte cu Filimon Avraman; cursul de igiena muncii, condus de Vasile Iachim; igiena alimentației – dirijată de conferențiarul Victor Vangheli; cursul de igienă a copiilor și adolescenților – condus de doctorul Ion Hăbășescu. Astfel, Iacov Reznic, renumit savant igienist, a fondat o școală autohtonă științifică „*Igiena muncii în agricultură și toxicologia pesticidelor*”.

În scurt timp, sub conducerea profesorului Iacov Reznic, a fost susținută prima teză de doctorat habilitat în domeniu (1970) de către conferențiară Henrieta Rudi și de doctorat al tinerilor savanți: Nicolae Bucun, Valentin Gudumac, Gheorghe Ivasi, Mihai Popovici și Lili Suvac. Ceva mai târziu, în domeniul muncii susțin tezele de doctorat Gheorghe Ostrofeț (1978), Grigore Friptuleac (1979), Maria Moraru și Ion Diaciuc (1981), Dumitru Rusnac (1982). Urmează ieșirea de sub tipar a unei monografii valoroase „*Igiena muncii în agricultură*”, autori fiind Henrieta Rudi și G. Friptuleac, în anul 1982 fiind menționată cu prestigiosul premiu „F. Erisman” al Academiei de Științe Medicale a URSS.

Profesorul Iacov Reznic a fost și fondatorul Societății Științifice a Igieniștilor din Moldova, mulți ani aflându-se la conducerea ei, iar ulterior fiind înlocuit de profesorii universitari Henrieta Rudi, Nicolae Opopol și Ion Bahnarel.

În anul 1988, o echipă de savanți (Victor Vangheli, Grigore Friptuleac; Ion Hăbășescu, Maria Moraru, Uliana Jalbă, Alexei Chirlici), au continuat un studiu complex în aspectul igienei la SA”Tutun”. S-au obținut importante informații referitoare la respectarea condițiilor igieneice în mai multe forme de activități în

agricultură, la fabricile de tutun ș.a. În baza lor au fost elaborate și susținute 2 teze de doctorat habilitat în medicină: de către Victor Vangheli cu tema „Condițiile de activitate, capacitatea de muncă și sănătatea muncitorilor de la fabricile de conserve” (1990) și Grigore Friptuleac – cu tema „Evaluarea igienică a factorilor exogeni determinanți în geneza litiazei urinare și elaborarea măsurilor de prevenire a ei” (2001). În această direcție s-au susținut și teze de doctorat în medicină: Dm. Rusnac (1981), C. Râmiș (2001), Raisa Rusu (2003), V. Meșina (2007), S. Cebanu (2008), Iu. Pânzaru (2009) și Angela Cazacu-Scurtu (2011), etc.

Din 1992, catedra de Igienă și Epidemiologie a facultății de perfecționare a medicilor, condusă de Nicolae Opopol, membru corespondent al ASM, realizează cercetări științifice împreună cu colaboratorii Centrului de Sănătate Publică și cu alte catedre de profil de la Facultatea Preventivă a USMF „Nicolae Testemițanu”.

Discuții în cadrul unui seminar științific.
Vorbitor profesorul Grigore Friptuleac

În Centrul Național de Sănătate Publică susține teza de doctorat habilitat Ion Bahnarel cu tema „Estimarea riscului asociat populați-

ei Republicii Moldova și posibilități de reducere a impactului pe sănătate” (2010) și Liuba Corețchi care a avut tema „Controlul genetic al interacțiunii culturilor leguminoase cu fitopatogenii” (2014). În cadrul CNSP s-au realizat și tezele de doctorat ale următorilor specialiști: Ana Volneanschi, A. Gutțul, V. Calmâc, Eudochia Tcaci, Angela Ciobanu, V. Bernic, Galina Obreja. Au fost rezolvate numeroase probleme științifice în domeniul igienei apei, alimentației, copiilor.

Sub conducerea profesorului universitar, director general, Ion Bahnarel, la CNSP se fondează subdiviziuni științifice specializate: Igiena Alimentației; Igiena Copilului și adolescentului, Igiena Muncii, Igiena Aeronautică; Igiena Mediului și Habitatului Uman, etc. Se stabilesc direcțiile principale de cercetare: Monitorizarea stării de sănătate a populației în relațiile cu mediul; se realizează expertiza sanitaro-igienică a proiectelor de dezvoltare a teritoriilor administrative și de construcție a obiectelor economiei naționale, etc.

Colectivele catedrelor din cadrul USMF „Nicolae Testemițanu” și Centrului Național de Sănătate Publică pe parcursul anilor au organizat conferințe științifice tematice, congrese ale igieniștilor, participând la lucrările comisiilor de problemă, și colaborând cu instituțiile științifice și catedrele universitare din București, Iași, Timișoara, Craiova, Târgu-Mureș, Arad (România), Kiev (Ucraina), Permi, Moscova (Federația Rusă), Norfolk (SUA), Paris (Franța), Belarus, Grecia etc.

Școala de anatomie a omului

Istoria cercetărilor profunde în domeniul anatomiei omului, în Republica Moldova, își are începutul său din anul 1945, odată cu fondarea Institutului de Medicină din Chișinău, care a avut de parcurs mai multe etape de dezvoltare. Merită evidențiată contribuția profesorului universitar, belorusul Alexei Lavrentiev, primul titular al Catedrei de anatomie a omului, care a activat, la Chișinău, în perioada anilor 1945–1950. La început a activat în calitate de cadru didactic și anatomist erudit în cadrul renumitei Școli de la Harkov, Ucraina. Tânărul, Alexei Lavrentiev, apoi și-a perfecționat cunoș-

tințele în domeniu la universitățile din Berlin, și Breslau (Polonia). Este fondatorul Catedrei de anatomie a omului la Institutul de Medicină din Sverdlovsk, apoi se transferă cu activitatea la Kislovodsk. Acolo și-a făcut studiile la Catedra condusă de A. Lavrentiev și viitorul anatomist moldovean Boris Zinoviev Perlin, care a și fost printre primele cadre didactice ale Catedrei de anatomie a omului în cadrul Institutului de Medicină din Chișinău, unde a trecut toate etapele de ascensiune profesională

În perioada anilor 1950–1959, Catedra de anatomie a omului la ISMC a fost condusă succesiv de către V. Ukrainski, V. Parfentiev și V. Cuprianov. Ultimul, transferat la Chișinău de la Academia Medico-Militară din Leningrad, în calitate de șef de catedră, a manifestat cele mai frumoase calități de cadru didactic și savant. Personal, în anul 1958, am susținut examenul de stat la Anatomia Omului în fața domnului profesor Vasile Cuprianov.

Lucrările științifice ale academicianului Vasile Cuprianov deveniseră cunoscute pe întregul spațiu al URSS, acesta promovând activ noi metode de cercetare în domeniul inervației vaselor sanguine, a circulației transcapilare la nivel microscopic. Sub conducerea lui Vasile Cuprianov au susținut tezele de doctorat în medicină anumiți moldoveni: Victor Jița (1958), Alexei Popa (1958), Nicolae Cereș (1961), Galina Vincenzo (1961), Natalia Cherdivarenco (1961), precum și a tezelor de doctorat habilitat ale conferențiarilor Boris Perlin (1968), Victor Jița (1971), Natalia Cherdivarenco (1977) și Vasile Andrieș (1989).

În anul 1953 s-a fondat filiala Moldovenească a Asociației științifice Unionale a anomiștilor, histologilor și embriologilor, condusă mulți ani de către Boris Perlin, apoi de către profesorii universitari Victor Jița și Mihail Ștefăneț. În anul 1958 apare de sub tipar prima ediție a culegerii de lucrări științifice, intitulată «Морфологические закономерности периферического инервации». Cu această denumire se publică a doua (1964) și a treia (1988) culegere de lucrări științifice ale altor generații de specialiști în ramură.

Cea mai fructuoasă perioadă de dezvoltare a proceselor de cercetare a Catedrei de anatomie a omului au fost anii 1959–1987 când în fruntea ei s-a aflat renumitul savant și educator, **Boris Zinovie Perlin** (1912–1995), profesor universitar, Om Emerit în știință din RSSM. Sub îndrumarea Domniei Sale colectivul catedrei a realizat cercetări fundamentale referitoare la stabilirea legităților morfologice particulare de inervație periferică a structurilor conjunctivale și a vaselor sangvine. În premieră, s-a inițiat studiul sistemului nervos periferic, folosind metoda macro-microscopică de disecție fină a pieselor anatomice totale, colorate selectiv cu reactivul Schiff, în activitatea științifică s-au implementat și alte metode contemporane de studiere a structurilor nervoase (de impregnare, histochimice, luminescente).

În anul 1965, catedra trece în noul Bloc morfologic, unde au fost create condiții optimale nu numai pentru studii, dar și pentru amenajarea „Muzeului anatomic”, care a devenit, cu timpul, un valoros tezaur expozițional, care se bucură de popularitate binemeritată în aspect științifico-educational. Pe parcursul anilor Muzeul anatomic a fost completat cu imagini de calitate înaltă a pieselor anatomice, confecționate cu mare măiestrie și cunoaștere în domeniul de către: Boris Perlin, Natalia Cherdivarenco, Galina Vincenzo, Vasile Andrieș, Mihail Ștefăneț, Valeriu Covaliu, Tudor Lupașcu, Ilia

Catereniuc și alți lectori ai catedrei. În anul 1968, se publică în limba română manualul *Anatomia normală a omului* tradus din rusa de către Alexei Popa, Anatol Nastas, Valeriu Covaliu, Tudor Lupașcu, Mihai Ștefăneț, Mihai Casian, în frunte cu conferențiarul universitar de atunci, Victor Jița. Cu regret această prețioasă carte, împreună cu alte manuale în limba română (traduse cu greu din limba rusă), pentru alte discipline medicale, au fost distruse nemilos (!), bucurându-i pe reprezentanții regimului.

Pe parcursul a 28 de ani, sub conducerea profesorului universitar Boris Perlin au fost susținute 14 teze de doctorat și una de doctorat habilitat, s-au publicat 2 monografii, 2 culegeri de lucrări științifice și câte un ghid de disecție în domeniul angioneurologiei. Unii dintre lectorii catedrei au devenit ulterior conducători de catedre/cursuri în alte subdiviziuni și clinici, atât din cadrul USMF „Nicolae Testemițanu”, cât și în alte instituții de învățământ superior din republică. Astfel Nicolae Frunțașu a condus catedra Anatomie topografică și chirurgie operatorie; Victor Jița a devenit șef al catedrei Histologie, citologie și embriologie; Natalia Cherdivarenco a preluat funcția de șef al catedrei Biologie și genetică umană; Gheorghe Nicolau – a revenit la facultatea pe care a absolvit-o, dar în funcția de șef al Catedrei de stomatologie terapeutică; Anatol Nastas a fost ales în calitate de șef al Catedrei de defectologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă”; conferențiarul Valeriu Covaliu a activat la Catedra de anatomie la Institutul Agrar, apoi a fost prodecan, șef al Catedrei de anatomie la ULIM.

Profesorul universitar Boris Perlin, șef al Catedrei de anatomie a omului, a fost înlocuit de conferențiarul Mihail Ștefăneț (1988–1990), care a fondat muzeul *Anatomia copilului*, reușind să traducă în limba română manualul de *Anatomie a omului* în două volume, redactată în limba rusă de M.R. Sapin. În anul 1998 dumnealui susține teza de doctorat habilitat în medicină, este conducător la trei teze de doctorat și una de doctorat habilitat în medicină. Deține titlul onorific de Om Emerit al Învățământului Public din RM. În următorii șase ani (1991–1997) catedra este dirijată de Vasile Andrieș, doctor habilitat în medicină, profesor universitar, Om Emerit,

autor a peste 240 de lucrări științifice, inclusiv a 2 manuale. Sub conducerea sa au fost susținute 3 teze de doctorat în medicină.⁹⁴

În anul 1997, pentru a se optimiza și profila procesul didactic la facultățile medicină generală, pediatrie, stomatologie, farmacie și medicină preventivă, Catedra de anatomie a omului este divizată în două separate, pentru realizarea procesului de studii la facultăți, formându-se astfel Catedra de anatomie nr. 1, condusă de Mihail Ștefăneț și nr. 2 – în fruntea căreia este numit profesorul universitar Vasile Andrieș.

Pe parcursul anilor treptat s-a cristalizat principala direcție a cercetărilor științifice, accentul fiind axat pe: intervenția formațiunilor de țesut conjunctiv în normă și patologice; morfologia elementelor perivasculare și paraviscelare; determinarea specificului sistemului ligamentar al organelor interne și proprietățile lor biomecanice; particularitățile morfofuncționale ale diferitor organe și sisteme în perioadele critice ale dezvoltării postnatale. În calitate de materiale pentru cercetări au fost selectate mostre postoperatorii de la cadavre și prelevate intraoperator. O deosebită atenție se acorda variabilității anatomice individuale, a particularităților morfofuncționale ale organelor puse în studiu în perioadele critice de dezvoltare.

Indiscutabil, o școală științifică din orice ramură medicală nu este constituită doar din șeful disciplinei, catedrei sau de profesorii universitari, conducătorii direcțiilor investigaționale respective. Școala, neapărat, include și alți valoroși executori ai temelor planificate pentru cercetare, pe conștiința cărora cade, în afara procesului didactic, multe abilități cu caracter științific. Această situație se referă nu numai la Anatomia Omului, la care se aplică modalități de preparare specifice, examinări macro-microscopice etc.

În acest context, veteranii catedrei (lectori și preparatori experimentați), care și-au consacrat toată viața conștientă acestei discipline au adus o contribuție importantă Școlii de anomiști din Republica Moldova. În afară de profesorii menționați anterior merită a fi evidențiați conferențiarul Galina Vincenzo, Valeriu Covaliu, Tudor

⁹⁴ Materialele conferinței: „*Probleme actuale ale morfologiei*”. Chișinău 2012, 416p.

Lupașcu, Emilia Poburnâi, Dumitru Batâr, Valentina Coval-Corduneanu.

În anul 2014, doctorul habilitat în medicină, profesorul universitar, Ilia Catereniuc, este ales în funcția de șef al Catedrei unificate de anatomia omului. Conferențierele Olga Belic și Tamara Hacin, avându-l în calitate de conducător și îndrumător științific pe profesorul universitar Mihai Ștefăneț, susțin tezele de doctorat habilitat.

În ultimele decenii, corpul profesoral-didactic al Catedrei de anatomie a omului a USMF „Nicolae Testemițanu” întreține relații de colaborare științifică cu colegii din România, Ucraina, Rusia, Belarus, Bulgaria, Georgia etc.

Școala de cardiologie neinvazivă

În pofida procentajului avansat al patologiilor cardiovasculare printre populația Republicii Moldova, cercetările științifice în această direcție s-au început foarte lent, greoi și cu o anumită întârziere. Astfel, dintre cele 741 de teze de doctorat în medicină, realizate în perioada anilor 1945–1995, doar în 2,7% sunt dedicate cardiologiei. Acest procent de departe nu reflecta necesitatea reală în cercetări multilaterale ale patologiilor care predomină și în majoritatea țărilor lumii.

Primele două teze de doctorat habilitat în medicina cardiologică în RSSM au fost susținute, în anul 1959, de către L.P. Șuleac (Tratamentul hipertenziei portale) și, în 1963, realizată de către Vasile Anestiadi (Modificările în aortă și artere în stadiile incipiente ale aterosclerozei).

În anul 1963, sub conducerea rectorului ISMC, **Vasile Anestiadi**, a fost fondată Societatea științifică a cardiologilor din RSSM. În cadrul unei ședințe organizatorice, în calitate sa de președinte al Societății, a argumentat convingător necesitatea intensificării cercetărilor științifice în diverse probleme cardiologice, astfel devenind catalizatorul unui apel științific constructiv. Propunerea a trezit interesul corpului didactic al catedrelor de profil internistic, în special ale profesorului Nicolae Starostenco, care a propus spre cercetare teme cardiologice unor lectori (Alexandru Diordița, Anatol Secieru, Aurel Danilov ș.a.) În scurt timp, tematica cardiologi-

că a devenit obiectul cercetărilor aprofundate și în alte ramuri medicale.

Deja în anul 1965, este susținută prima teză (Modificările microscopice în infarct al miocardului) de doctorat în medicină de către Andrei Banaru, urmată, în anul 1970, de Aurel Danilov (Particularitățile evoluției clinice a viciilor cardiace de origine reumatică). În anul 1980, Ion Zatușevschi, a propus o nouă direcție de diagnostic funcțional în cardiologie, devenind primul specialist în ecocardiografie din R.M. Începând cu anul 1982, se susțin mai multe teze de doctorat pe probleme cardiologice: Victor Botnaru, Vladimir Vataman, Raisa Vetrilă, Gheorghe Bezu, Ghenadie Curocichin, Liviu Grib, Radu Vangheli, Viorel Florea, Victoria Ivanov, Ion Popovici, Aliona Durnea ș.a.

Treptat s-a intensificat realizarea unor cercetări fundamentale în diferite direcții ale cardiologiei, creștea esențial numărul tezelor de doctorat habilitat în științe medicale. Cronologic vom evidenția doar unii titulari: Mihail Popovici (1984), Aurel Grosu (1990), Victor Botnaru (1991), Liliana Groppa și Valeriu Revenco (1992), Sergiu Matcovschi (1993), Valeriu Istrati (1994), Eleonora Vataman (1995), Aurel Danilov (1997), Alexandru Carauș (2001), Tudor Braniște (2003), Victoria Ivanov (2006), Ghenadie Curocichin, Eugenia și Oleg Calenici (2009), Liviu Grib (2010), Valeriu Cobet și Ion Popovici (2011), Nicolae Ciobanu (2012) ș.a.

Astfel se consolidează întemeierea unei valoroase școli cardiologice autohtone în frunte cu primii conducători și recunoscuți savanți cardiologi din Republica Moldova.

Profesorul universitar **Alexandru Izvoeanu**, după absolvirea ISMC (1958), activează într-un spital de circumscripție, apoi își continuă studiile în doctorantură, sub conducerea lui Nicolae Starostenco. În 1966 susține teza de doctorat în medicină, devine fondatorul cursului (1978), iar apoi – al Catedrei de cardiologie a ISMC (1983), pe care o conduce peste 20 de ani. Concomitent, în anii 1984–1986, exercită funcția de vicedirector al Institutului de Cardiologie al MS RM și cea de specialist principal în cardiologie al Ministerului Sănătății (1979–1999). Este laureat al Premiului de Stat (1994), Cavaler al Ordinului „Insigna de onoare”. Sub conducerea sa au susținut tezele de doctorat în medicină 5 medici.

Viitorii profesori universitari Eleonora Vataman și Alexandru Izvoreanu după o ședința a catedrei de cardiologie

Academicianul **Mihail Popovici**, absolvent al ISMC (1965), își continuă studiile postuniversitare făcând doctoratul. În anul 1970, susține teza de doctorat în medicină. În anul 1977 este numit șef al Laboratorului de cercetări în domeniul cardiologiei, pe lângă ISMC, apoi devine fondatorul (1984) și primul director al Institutului de Cardiologie din Republica Moldova, pe care îl conduce timp de peste 30 ani. Este inițiatorul unei concepții noi de cercetări științifice în domeniul cardiologiei. Câteva decenii la rând conduce Societatea științifică a cardiologilor din republică, preluată de la academicianul V. Anestiadi. Este autorul a peste 500 de publicații științifice, inclusiv 12 monografii, deținător a 18 brevete de invenție. A supravegheat munca de cercetare la mai mult 20 de teze de doctor și doctor habilitat în științe medicale.⁹⁵ Din 2014, îndeplinește funcția de vicedirector al Institutului de Cardiologie. În anii 1990-1994, a fost deputat în Parlamentul Republicii Moldova. Este Laureat al premiului de Stat al R.M., deținător al Medaliei „Meritul Civic” și Cavaler al Ordinului Republicii.

⁹⁵ Ababii, I. *Fondator al cardiologiei autohtone*. Moldova Suverană din 31.10.2002.

Profesorul universitar **Eleonora Vataman**, unul dintre cei mai onorați medici practicieni, specialist principal în cardiologie al MS RM timp de 15 ani (1999–2014), care și peste 45 de ani de activitate se află în fruntea cardiologiei clinice, savant competent și educator al tinerei generații de medici. Este fondatoarea unei școli în reabilitarea cardiacă și profilaxia secundară a bolilor cardiovasculare, Laureat al Premiului de Stat al RM, Om Emerit al RM, autoare a peste 200 de valoroase lucrări științifice în domeniul cardiologiei.

Profesorul universitar **Aurel Grosu**, peste 35 de ani s-a consacrat cardiologiei practice și teoretice, fiind un specialist de frunte cu stagii profesionale în cele mai prestigioase școli din Europa și SUA. Este fondatorul Laboratorului tulburări de ritm și urgențe cardiace, membru al societății Europene de Cardiologie, membru de Onoare al Societății Cardiologilor din România, Laureat al Premiului de Stat din RM, autor a peste 350 de lucrări științifice, conducător la circa 20 de doctori în medicină.

A. Izvoareanu M. Popovici A. Grosu E. Vataman V. Revenco

Profesorul universitar **Revenco Valeriu** absolvește, în 1979, Facultatea de Medicină Generală a ISMC. Urmează secundariatul clinic (1981), făcând doctoratul la Institutul de Cardiologie „A.Measnikov”, Federația Rusă. În 1992, susține teza de doctorat habilitat, din 1995 – devine decan, iar din 1998 este șef al Catedrei cardiologie a Facultății de Rezidențiat și Secundariat Clinic a USMF „Nicolae Testemițanu”. Din 2010, este șef al Clinicii Medicale nr.3, disciplina cardiologie, Departamentul Medicină Internă al Facultății Rezidențiat și Secundariat Clinic. Peste 100 de lucrări științifice îi poartă semnătura. A ghidat 5 teze de doctorat și doctorat habilitat în medicină.

Școala de chirurgie contemporană Nicolae Anestiadi – Gheorghe Ghidirim

Consider întemeiată începerea discursului despre școala chirurgicală din Republica Moldova prezentând cu succinte informații despre două celebrități în domeniu. Primul este eminentul chirurg și cadru didactic, profesorul universitar Nicolae Anestiadi (1916–1968), iar cel de al doilea fiind excelentul său discipol, academicianul Gheorghe Ghidirim. Dacă N. Anestiadi a fost unul dintre întemeietorii școlii naționale de chirurgie din anii postbelici, apoi Gheorghe Ghidirim este considerat promotor al cadrelor contemporane de specialiști.

Dacă regretatul profesor universitar mi-a fost dascălul preferat și iubit când studiam la facultate, apoi academicianul Gheorghe Ghidirim îmi este prieten, coleg de facultate, ambii, o bună bucată de timp, am frecventat același cerc științific studentesc la catedra de chirurgie condusă de N. Anestiadi.

Nicolae Anestiadi

Gheorghe Ghidirim

Viitorul chirurg N. Anestiadi a trăit o viață zbuciumată, plină de evenimente complicate și cu un final psihoemoțional tragic. Și-a petrecut copilăria în satul Sărătenii-Vechi, județul Orhei, unde învață la școala primară și absolveste Gimnaziul din orașul Orhei. În 1937, se înscrie la Facultatea de medicină a Universității din Iași.

La finisarea anului III, revine în vacanță la baștină, temporar se angajează la lucru în calitate de felcer la spitalul din Orhei. După ocuparea Basarabiei la 28 iunie 1940, de către armata roșie, este nevoit să-și continue studiile (anul IV) la Institutul de Medicină din Lvov. Odată cu începutul celui de-al Doilea Război Mondial, este înrolat în armata sovietică, îndeplinind funcția de felcer militar. În anul 1943, absolveste Institutul de Medicină din Alma-Ata. Până în anul 1947, exercită funcția de medic chirurg militar.⁹⁶

După demobilizare, Nicolae Anestiadi revine la Chișinău, se înscrie la studii făcând secundariatul clinic la catedra de Chirurgie, condusă de profesorul N.N. Kukin. În anul 1954 reușește să susțină teza de doctor în medicină, iar în 1955 este numit în funcția de chirurg principal al Ministerului Sănătății din republică. În anul 1960 devine șef al Catedrei de chirurgie și peste 5 ani susține teza de doctorat habilitat în științe medicale (1965). În palmaresul marelui înaintaș și medic-chirurg putem întâlni și alte funcții pe care le-a îndeplinit: Chirurg de frunte al ministerului Sănătății (1955–1962); Președinte al Consiliului de Experți al MS (1965–1967); Președinte al Societății Republicane a Chirurgilor (1956–1968); membru al conducerii Societății chirurgilor din URSS; Medic Emerit al RSSM (1957); Om Emerit în Științe (1966) ș.a.

Pe chirurgul Nicolae Anestiadi îl caracteriza simțul noului, permanent se afla în căutare. Pentru prima dată a introdus în știința medicală din Republica Moldova metodele matematice contemporane prin care rezultatele investigațiilor pot fi explicate mai convingător. Constant este preocupat cu studiul complex multidimensional al homeostazei la bolnavii cu patologii chirurgicale, a dezvoltat bazele chirurgiei contemporane, a reanimatologiei ș.a.

Nicolae Anestiadi a fost un mare om de știință și cadru didactic cu largi viziuni, devenind celebru încă în timpul vieții datorită imensului potențial intelectual și al măiestriei profesionale, cu care a fost hărăzit de către Cel de Sus. A participat activ, alături de Valentin Vasilev și Ion Melnic, la organizarea primei secții de chirurgie cardiovasculară din Moldova, astfel deschizându-se calea succesului acestei direcții medicale de mare valoare. În baza practicii

⁹⁶ Baciu, Gh. *File din trecutul medicinei basarabene*. Chișinău 2015, pp.49-51.

chirurgiei vasculare a clinicii, condusă de Nicolae Anestiadi, în 1979, în cadrul SCR s-a fondat o secție specializată condusă de conferențiarul Ion Melnic.

Bazele chirurgiei cardiovasculare, repuse în practica medicală în anii 60 ai secolului XX, de experimentatul chirurg basarabean, Nicolae Anestiadi, au fost în continuare dezvoltate de următoarele generații de medici talentați, care au ridicat ștafeta marelui savant. Ceva mai târziu, în cadrul Spitalului Clinic Republican, s-a fondat prestigiosul Centru de Chirurgie Cardio-vasculară, unde s-au implementat treptat metode contemporane de diagnostic și tratament chirurgical a celor mai complicate forme de patologii, cu efecte îmbucurătoare. Printre cei mai calificați specialiști în domeniu se regăsesc numele lui Aurel Bătrânac, Anatol Ciubotaru, Gheorghe Manolache, Liviu Maniuc, ș.a.

Profesorul Nicolae Anestiadi avea un suflet mare și deschis pentru toți cei care-l înconjurau – fie pacient, student sau discipol. Toți beneficiau de bunătatea lui. În calitatea sa de savant, a fondat o școală de chirurși profesioniști. Sub bagheta lui au fost susținute 14 teze de doctorat și 5 de doctorat habilitat în medicină. Printre discipolii săi se regăsesc renumiții savanți, profesori universitari Pavel Bâtcă, Constantin Țăbârnă, Eugen Maloman, Gheorghe Ghidirim, Anton Spânu ș.a., care au continuat tradițiile marelui educator cu multă demnitate. Evenimentele regretabile care au avut loc la ISMC în anul 1968 i-au distrus potențialul existențial al Omului de o onestitate și cumsecădenie legendară, decedând subit la numai 52 de ani. Bucură atitudinea plină de respect a foștilor învățăcei, dar și a colegilor săi de la Catedra de chirurgie nr. 1 a USMF „Nicolae Testemițanu”, care, pe bună dreptate, îi poartă numele ilustrului savant.

Viitorul academician, Gheorghe Ghidirim, s-a născut la 22 aprilie 1939, în comuna Palanca, plasa Olănești, județul Cetatea-Albă, România. Urmează 7 clase în satul natal, apoi Școala de Medicină din Bender (1956). Încă din anii de studenție la ISMC, s-a deosebit prin capacitatea sa analitică: ambiție la învățătură, performanțe în tot ce făcea, devotament în prietenie. De asemenea, reușea să facă și sport, să fie liderul tineretului studios ș.a. Jos pălăria! Pe toate le îndeplinea cu mare răspundere, ba chiar reușea să citească multă

literatură artistică, să-l idealizeze pe marele nostru poet național Mihai Eminescu. Cu siguranță, aceste trăsături frumoase se datorează talentului moștenit și al muncii perseverente, greutăților îndurate în copilărie, care i-au călit caracterul.

La începutul anilor 60 ai secolului al XX-lea, eminentul student, Gheorghe Ghidirim, este remarcat de către tânărul director al ISMC, dl Nicolae Testemițanu, devenind, ulterior, o persoană de încredere a acestuia. Mulți ani la rând, Domnia Sa a îndeplinit onorabila funcție de președinte al Comitetului sindical studentesc, apoi lider al organizației sindicale a angajaților, iar mai târziu a fost numit în funcția de vice-decan și decan al Facultății de Medicină Generală a Universității.

Pentru profesorul și chirurgul Gh. Ghidirim, veritabil model de activitate didactică și științifică, dintotdeauna a fost dascălul său ideal, marele chirurg Nicolae Anestiadi. I-a urmat exemplul atât în relațiile cu colegii și studenții, cât și în atitudinea binevoitoare față de bolnavi, indiferent de alte calități omenești. Ascensiunea didactică, științifică este rezultatul calităților pe care și le-a însușit și de care a dat dovadă distinsa personalitate de-a lungul carierei sale. În scurt timp, doctorul în medicină (1969), conferențiarul universitar Gheorghe Ghidirim este numit șef al Catedrei de chirurgie pentru subordinatură, apoi este ales șef al Catedrei de chirurgie generală, unde își manifestă pe deplin capacitățile organizatorice, profesionalismul medical și cel educațional. În anul 1983, susține teza de doctor habilitat în medicină, iar în 1986 i se conferă titlul de profesor universitar. Începând cu anul 1992 deține funcția de șef al Catedrei de chirurgie nr. 1 „Nicolae Anestiadi”.

Cu mare satisfacție și apreciere menționez lupta înverșunată a curajosului profesor universitar Gh. Ghidirim din anii 1988–1990, pe timpul alegerilor în Sovietul Suprem al URSS și frumoasa lui victorie obținută în duelul cu rivalii săi cocoțați în posturi înalte de conducere. În perioada de răscruce a participat activ la schimbarea situației în societatea autohtonă. Până azi mulți își mai amintesc

discursurile înflăcărate ale deputatului Gheorghe Ghidirim în cadrul ședințelor legislativului de la Kremlin.

În calitate de ministru al Sănătății (1990–1994), Gh. Ghidirim a depus imense eforturi pentru redresarea situației deplorabile a sistemului de sănătate publică din republică. Au devenit istorice înțeleptele incursiuni, luări de atitudine ale ministrului Sănătății din R.M. în ședința Parlamentului din anul 1992, în cadrul căreia se discuta problema transnistreană: „Tratativele trebuie purtate și cu dracul, numai să se rezolve problema pașnic și pozitiv”. Cât de multă dreptate și clarviziune a avut, la acea perioadă, domnul ministru Ghidirim!

În anul 1993, profesorul universitar Gheorghe Ghidirim a fost ales membru titular al Academiei de Științe a Moldovei, devenind și primul academician coordonator al Secției de Științe Medicale. Timp de 4 ani am avut onoarea să activez alături de Domnia sa, în calitate de Secretar al Secției nominalizate. Astfel, am avut fericita ocazie să constat vastele și variatele cunoștințe acumulate și că este un mare patriot și psiholog iscusit, cu viziune socială progresivă.⁹⁷

Se poate afirma că medicul, profesorul, savantul și omul-legendă Gheorghe Ghidirim a îmbinat activitatea clinico-chirurgicală, didactico-științifică și socială cu multă abilitate, dovedind cu prisosință că preocupările multilaterale pot fi realizate cu succes. Dumealui este capabil să traseze obiective concrete și clare, punând accentul pe cercetările de bază ale bolilor pancreasului, ale căilor biliare și altor forme de patologii ale organelor abdominale.

Este plăcut să citez frumoasa apreciere a unuia dintre cei mai talentați discipoli ai savantului, și anume a profesorului universitar Gheorghe Rojnovanu, care scrie foarte convingător: „Intervențiile chirurgicale efectuate de academicianul Gheorghe Ghidirim au fost întotdeauna demonstrații de practică și tehnică chirurgicală pentru numeroșii săi discipoli. Cursurile și expunerile practice au îmbinat

⁹⁷ Șcerbina, Romeo. *Creionări sângerânde*. Chișinău, 2016, 317 p.

noțiunile legate de activitatea chirurgicală curentă, dovedind din plin vocația sa de mentor. El a reușit să pregătească pentru întreaga Basarabie și nu numai, discipoli și chirurghi instruiți în clinică și doctorat și astfel să dezvolte toate secțiile chirurgicale din țară.

În viziunea academicianului Gheorghe Ghidirim, *școala* înseamnă să poți descoperi tineri talentați, să-i formezi, educi, să-i ajuți să-și găsească locul pentru a-și desăvârși menirea de medici și chemarea de chirurghi”.

Pe parcursul celor peste 53 de ani de activitate didactică și științifică, academicianul Gheorghe Ghidirim a publicat peste 600 de lucrări valoroase, inclusiv 5 monografii și 3 manuale. Este deținător a peste 20 de brevete de invenție. A instruit 12 persoane care au susținut tezele de doctorat habilitat în medicină și a fost conducător la circa 20 de teze de doctorat. A pregătit circa 30 de secundari clinici și peste 180 de rezidenți-chirurghi. Astfel a fondat o proprie școală de chirurghi profesioniști, care îi poartă respectul precum unui părinte cu suflet generos. Este imposibil de enumerat pe toți discipolii lui și faptele care le-a lăsat moștenire altor generații.

Consider oportun să-i evidențiez pe profesorii universitari, discipoli ai academicianului Gh. Ghidirim: Eustafie Cicală (1992), Valeriu Ghereg (1999), Gheorghe Ciobanu (2001), Eugen Guțu (2005), Anatol Ciubotaru (2006), Nicolae Gladun (2006), Igor Mișin (2008), Gheorghe Rojnoveanu (2008), Vladimir Kusturov (2009), Adrian Hotineanu (2010), Ion Ciutac (2012), Adrian Belâi (2014). Dar câți discipoli își așteptau timpul să fie avansați?!..

În perioada anilor 1987–1998, Gh. Ghidirim a condus Societatea de Chirurgie, transformată în Asociația Chirurșilor din Republica Moldova „Prof. Nicolae Anestiadi”. Deține titlului onorific de Om Emerit al RM; este decorat cu ordinul „Gloria Muncii”; Ordinul Republicii; cu medaliile „Nicolae Testemițanu” și „Dimitrie Cantemir”. I-a fost acordat titlul onorific de Cetățean de Onoare al raionului Ștefan-Vodă. Activitatea științifică a academicianului Gheorghe Ghidirim a fost recunoscută în mai multe țări. Este membru al Asociației Internaționale de Chirurgie Hepato-pancreatobiliară; membru al Societății Mondiale a Chirurșilor; Președinte al Ligii Medicilor din RM; membru al Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM etc.

Cu siguranță se poate afirma că academicianul Gheorghe Ghidirim este un destin împlinit, fidel continuator al Școlii chirurgicale din Republica Moldova, întemeiată de ilustrul Om și Savant – Nicolae Anestiadi, al cărui drapel științific îl duce cu deosebită pricepere și demnitate.

Școala de istorie a medicinei „Eugen Popușoi”

Cu siguranță se poate vorbi că Școala de Istorie a Medicinii în Republica Moldova a fost concepută și dezvoltată în modul cel mai serios de către eruditul medic Eugen Popușoi, renumit specialist în domeniul sănătății publice și management. El a continuat studierea și reflectarea aspectelor istorice descrise, inițial, de Moisei Ghehtman, Nicolai Ejov și Nicolae Testemițanu. Cu timpul, a devenit și fondator al Catedrei de istorie a medicinei a ISMC, care, cu regret, nu a funcționat mult timp.

Talentatul savant s-a născut la 26 august 1936 în satul Cosăuți, județul Soroca, România. După absolvirea școlii medii din Soroca, își continuă studiile la Institutul Învățătoresc din Soroca, pe care îl abandonează peste un an. În anii 1954–1960, devine student la Facultatea de Pediatrie a ISMC. În ultimii ani de facultate a fost ales secretar al comitetului comsomolist al institutului, iar în perioada anilor 1961–1965, este avansat în funcția de prim-secretar al Comitetului Comsomolist Orășenesc din Chișinău. Cu timpul, devenise unul dintre cei mai merituoși lideri ai tineretului din RSSM, orator de excepție și iscusit publicist, admirator al culturii naționale. Acolo unde apărea edilul tineretului începeau discuții și polemici interminabile, pretutindeni aflându-se în atenția tuturor. În următorii ani (1965–1967), îndeplinește funcția de medic-șef al Spitalului Clinic de Copii nr. 1 din Chișinău, apoi îndeplinește funcția de șef al Direcției „Ocrotirea mamei și copilului” a Ministerului Sănătății al RSSM (1967–1968). Un anumit timp (1968–1972), lucrează în calitate de medic la Spitalul de Ftiziologie din Chișinău.

În anul 1972, reductabilul medic începe lucrul didactic la ISMC în calitate de lector superior, responsabil de cursul de Istorie a medicinei în cadrul Catedrei de igiena socială și organizarea sănătății, condusă de profesorul universitar Nicolae Testemițanu. În anul 1971 susține teza de doctorat în medicină, iar peste 15 ani și cea de doctorat habilitat. Ambele teze sunt consacrate Istoriei medicinei. În anii 1985–1986 este șef al Catedrei de istorie a medicinei. Îndată după decesul lui Nicolae Testemițanu, (1986), este ales șef al Catedrei de sănătate publică și management „Nicolae Testemițanu”, funcție pe care a deținut-o până la sfârșitul vieții. În anii 1990–1994, a fost membru al Colegiului Ministerului Sănătății din Republica Moldova.

Profesorul Eugen Popușoi, prefera activitatea în echipă. Împreună cu colectivul catedrei continuă cercetările asupra unei valoroase probleme, inițiate de marele savant Nicolae Testemițanu, referitoare la planificarea și organizarea cercetărilor științifice. Direcția dată era considerată drept parte integră a sistemului de conducere a ocrotirii sănătății, necesita investigații complexe și o viziune clară în ceea ce privește dezvoltarea pe viitor a societății, care includea procesele demografice, indicii de mortalitate și morbiditate ș.a. De asemenea, susținea și ideile că perfecționarea indicilor de realizare a programelor științifice în domeniului medicinei sociale este în stare să determine mai mulți factori ce înlesnesc prioritar efectuarea cercetărilor științifice și în alte domenii ale medicinei.

În ultimii ani de activitate, vorbea mult despre valorile morale ale medicinei. Astfel, într-o lucrare publicată de Eugen Popușoi întâlnim următoarea informație: „Dezvoltarea medicinei contemporane se caracterizează printr-o atenție crescută față de problemele etice, necesitând cercetările speciale suplimentare. În determinarea conținutului eticii medicale trebuie să se țină cont de totalitatea aspectelor medicale și rolul medicinei în societate. Medicina ar putea fi definită ca un sistem social complex, cu proprietate de autoreglare, funcția specifică a căruia constă în asigurarea funcționării normale a societății din punct de vedere a sănătății membrilor săi. De aceea reducerea problemelor etice ale medicinei doar la activitatea

personalului medical nu poate fi justificată, deoarece definiția medicinei presupune nu numai activitatea practică a personalului medical, ci și diferite teorii, concepții științifice, diverse moduri de a gândi.”

În continuare, academicianul Eugen Popușoi subliniază că etica medicală nu poate fi calificată nici ca deontologie medicală, întrucât etica și deontologia nu sunt noțiuni de același nivel: etica accentuează aspectele teoretice, pe când deontologia – cele aplicative. Cert este faptul că domeniul eticii, abordat în acest context, conține și unele probleme deontologice, iar problematica eticii medicale poate fi subdivizată în mai multe niveluri.

Pe tot parcursul activității rodnice Eugen Popușoi a dovedit că este un promotor fidel al ideilor investigaționale progresive. Nu întâmplător este apreciat drept un enciclopedist al istoriei medicinei și al sistemului de sănătate publică. Evident, în publicațiile sale a fost nevoit să se adapteze la realitățile social-politice ce dominau, la momentul respectiv, în societatea sovietică. În caz contrar nu aveai sorți de izbândă! Totodată, el a demonstrat o atitudine obiectivă la descrierea informațiilor despre renumiții medici ruși și sovietici, însă, dând prioritate băștinașilor. Acum două secole și jumătate, într-o situație similară s-a pomenit și fostul Domnitor al Țării Moldovei Dimitrie Cantemir, în anii 1704–1705, când lucra asupra romanului *Istoria Ieroglifică*, unde se vorbea despre cele trei piedici principale care *l-au asuprit...* „Prima, că se cerea pomenirea istoriei mai mult a străinilor, decât a hiremilor (băștinașilor), fapt ca să le dezvăluiesc...”.

Pe parcursul activității sale, Eugen Popușoi a fost autorul și coautorul a peste 450 de lucrări științifico-didactice și metodice, inclusiv 25 de monografii. Preponderent, savantul se axează pe elaborarea și editarea articolelor și cărților cu caracter biografic al medicilor basarabeni: Constantin Vârnav, Victor Crănescu, Toma Ciorbă, Nicolae Scrifosovski, Anatol Coțovski, Nicolae Testemițanu ș.a.

A fost un decan competent al Facultății de Pediatrie a ISMC(1987–1999), Specialist principal în domeniul ocrotirii sănătății al MS, președinte al Asociației istoricilor medicinei, membru al colegilor de redacție al revistelor „Curierul medical” (Chișinău) și „Jurnal de

medicină preventivă” (Iași) etc. În calitate de deputat în Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a VII-a (1990–1994), a susținut cu vehemență aprobarea statutului de independență a fostei republici unionale. Pentru merite deosebite a fost decorat cu medalia „*Meritul Civic*” și ordinul „*Gloria Muncii*”⁹⁸. I s-a acordat titlul de Om Emerit al Republicii Moldova. A fost ales membru corespondent al AȘM.

Savantul Eugen Popușoi este întemeietorul Școlii de Istorie a medicinei din Republica Moldova. Sub egida lui au susținut tezele de doctorat în medicină 15 tineri savanți, iar 4 din ei și tezele de doctorat habilitat în științe medicale (Larisa Spinei, Victor Cojocaru, Mihai Magdei și Gheorghe Ciobanu).

S-a stins din viață la 27 februarie 2001, după o boală grea, care i-a epuizat forțele vitale. Este înmormântat la Cimitirul Central de pe strada Armenească din Chișinău.

Școala de medicină legală

Bazele cercetărilor științifice sistematice în domeniul medicinei legale din Republica Moldova au fost puse în anii 50 ai sec. XX de către **Petru Areșev**, șeful Catedrei de medicină legală a ISMC. El a definitivat prima direcție științifică: „Raportul de cauzalitate dintre

traume și bolile preexistente”. Aceste investigații au avut drept scop determinarea câtorva aspecte cu caracter practic: a) rolului traumei în geneza morții subite; b) importanța bolilor preexistente la instalarea morții provocate de diferiți agenți traumatici; c) influența bolilor preexistente în geneza morții violente (în tanatogeneză); d) aprecierea gradului de gravitate a leziunilor corporale la persoanele cu procese patologice și maladii preexistente traumei.

⁹⁸ Baci, Gh. *Anale științifice „Nicolae Testemițanu”*, Vol. II, Ch., 2009, pp. 9-11; *Profesorii universitari, absolvenți ai USMF „Nicolae Testemițanu”*, Ch., 2012, pp. 136-137.

Problemele de traumatologie medico-legală în permanență se aflau în atenția specialiștilor școlii moldovenești. În primele lucrări ale lui Petru Areșev, Anatol Solohin, Nadejda Volcova și Petru Maximov și ale altor autori (Gh. Baciuc, M. Leonov, F. Sigal ș.a.) se abordau aspectele morții violente, condiționată de diferite forme ale acțiunilor mecanice, intoxicații, electrocuții etc; pe fondalul patologiilor preexistente. În unele publicații ale specialiștilor de notorietate P. Areșev, N. Volcov, Gh. Botezatu, Gr. Mutoi se descriau și cazurile expertizelor efectuate pe personae decedate în urma violențelor în scopul elaborării criteriilor de apreciere a gradului de vătămare a leziunilor corporale.

Influența benefică a cercetărilor științifice asupra activității practice a servit drept imbold pentru organizarea Societății Științifice a Medicilor Legiști și a Criminaliștilor din RSSM, care s-a constituit în noiembrie 1956, în frunte cu Petru Areșev. Cu timpul Societatea devenise un catalizator important în perfecționarea cunoștințelor în domeniu, constituind locul unde se discutau regulamentele de serviciu și metodele de cercetare, ce urmau a fi implementate în practica medico-legală.

Viitorul profesor universitar, Petru Areșev, s-a născut la 8 august 1922 în orașul Soci, într-o familie de intelectuali. În anii 1942–1947, își face studiile la Institutul de Medicină nr.1 „I.M. Secenov” din Moscova, după absolvirea căruia își continuă studiile la aspirantură la Catedra de medicină legală, condusă de profesorul V.F.Cervacov. Spre finele doctoranturii (1949), la vârsta de numai 27 de ani, sosește la Chișinău, preia conducerea catedrei de medicină legală, unde s-a format ca specialist, cadru didactic și savant.

Chiar de la bun început, tânărul și energicul șef de catedră, educat în tradițiile timpului respectiv, a întreprins măsuri în perfecționarea procesului de studii și a programelor existente, s-a implicat plener în pregătirea cadrelor de specialiști în ramură. La 22 mai 1956, savantul adresează un demers directorului ISMC, Nicolae Starostenco, în care propunea traducerea în limba moldovenească din rusă a manualului *Medicină Legală*, editat în 1950, la Moscova. Cu regret, această nobilă propunere a rămas doar la nivel de doleanță.

Merită a fi evidențiată și activitatea științifică a lui P. Areșev, care a implicat în lucrările de cercetare studenți și medici practicieni. În 1964 susține teza de doctorat habilitat și obține titlul de profesor universitar. Sub conducerea sa 5 discipoli au susținut tezele de doctorat în științe medicale, doi dintre care, Gh. Botezatu și Gh. Baci, ulterior au devenit profesori universitari. Un merit deosebit îl are în organizarea (1956) Societății Științifice în ramură, în cadrul căreia se discutau lucrările științifice și tezele de disertații. El a integrat organic activitatea didactică, metodică, științifică și organizatorică cu cea practică, devenind fondatorul școlii științifice în domeniul medicinei legale din Republica Moldova.

În legătură cu plecarea profesorului Petru Areșev de la ISMC, la 01.12.1966, a avut loc ședința Societății, în calitate de președinte fiind aprobată Nadejda Volkov. În componența Comitetului de conducere au intrat Gheorghe Baci (secretar), Gheorghe Botezatu, Petru Maximov și Rodica Stratan (membri). Peste doi ani (31.10.1968), președinte al Societății a devenit profesorul universitar Adrian Kurdiunov, iar din 1972, funcția de președinte a fost preluată de conferențiarul Gheorghe Botezatu.

Profesorul Petru Areșev cu doctorandul Gheorghe Baci (1965)

După plecarea lui P. Areșev la Simferopol (1966), cercetările științifice s-au axat în domeniul tanatologiei și traumatologiei medico-legale. Gheorghe Botezatu a continuat investigațiile cu aprecierea timpului intervenirii decesului în baza unor componenți biochimici din sânge și lichidul pericardic cadaveric, asociați cu termometria rectală. La rezolvarea problemei ulterior s-au încadrat S. Ungurean, V. Tetercev, A. Nastas, E. Balițki și I. Cuvșinov. Actualmente nu se mai efectuează cercetări în domeniul nominalizat.

Doctorul în medicină, Gh. Baci, a continuat cercetările în traumatologiei, problemă prioritară în medicina legală, folosind metode experimentale cu aparate tehnice contemporane. Scopul investigațiilor constă în elaborarea criteriilor de diagnostic al mecanismului de traumatizare a complexului de țesuturi ale toracelui la acțiunea efortului dinamic (lovire) și static (prin compresiune). Studiul elaborate de savant include investigațiile cazurilor de decese provocate în condiții reale de traumatism, completate prin modelarea experimentală (pe biomanechine) a traumelor și metoda analiticomatematică de investigare. Partea experimentală de acțiune a efortului dinamic asupra toracelui s-a realizat timp de 7 ani la Catedra de medicină legală a Institutului de Medicină nr. 1 „I. Secenov” din Moscova, iar în Chișinău, în secția tanatologie a BEML. În premieră în lume s-au studiat experimental particularitățile mecanice și lezionale ale toracelui la acțiuni compresionale dozate.

În baza acestor investigații (1968–1983) Gh. Baci, a elaborat un sistem unic de indici informativi, mecanici și lezionali ai toracelui: stabilirea valorilor de rezistență pragală (critică); a coeficientului de deformare (compresibilitate) și elasticitate plastică, specificarea volumului și caracterului lezional al complexului de țesuturi anatomice ale toracelui în funcție de vârstă, mărimea sectorului și nivelului de aplicare a forței compresionale, de forma cutiei toracice, influența îmbrăcămintei. Rezultatele acestor cercetări au servit ca temei pentru editarea a peste 60 de articole și a unei monografii «Спротивляемость и повреждения грудной клетки при её компрессии» (1980), apreciată în 1982 ca fiind cea mai reușită lucrare în URSS pe parcursul ultimelor 5 ani, cu decernarea unei Diplome speciale.

Începând cu anul 1990, ședințele Societății științifice au devenit mai rare și mai puțin eficiente, încât în următorii ani și-a pierdut menirea sa de bază. Odată cu organizarea Conferinței (1997) și al Congresului (2001) a medicilor legiști din Republica Moldova, cu participarea internațională, a unor specialiști în domeniu, s-a intensificat renașterea activității Societății Științifice.

La ședința din 18.02.2005, a fost aprobat noul statut și componența Comitetului de conducere. Consiliul Coordonator a fost constituit din 5 membri: Gheorghe Baciuc – președinte, Ion Cuvșinov – vicepreședinte, Andrei Pădure – secretar, Valeriu Tetercev – trezorer și Grigore Mutoi – membru. A fost constituită Comisia de cenzori, în următoarea componență: Vasile Șarpe – președinte, Parascovia Bolduratu – secretar și Valeri Savciuc – membru.

La tribună – secretarul Societății științifice a medicilor legiști din RM, conferențiarul Andrei Pădure, în prezidium – profesorul Gheorghe Baciuc și conferențiarul Ion Cuvșinov (2005)

Până la momentul actual în domeniul medicinei legale au fost susținute 4 teze de doctorat habilitat, 15 de doctorat în medicină și peste 20 de teze de masterat, coordonate de profesorul Petru Areșev, Gheorghe Botezatu și Gheorghe Baciuc.

Prima teză de doctor habilitat a fost susținută în 1964 de către **P. Areșev** cu tema: „Diagnosticul etiopatogenetic al hemoragiilor intracraniene în aspect medico-legal”, consultant științific fiind desemnat profesorul universitar din Chișinău Boris Șarapov. În anul 1973 **Gheorghe Botezatu** susține teza cu tema: „Materiale spre diagnostica medico-legală a vechimii morții”, consultant științific fiind Vladimir Smolianinov (Moscova). A urmat **Gheorghe Baci**, care a susținut teza în 1983 cu tema: „Expertiza medico-legală a leziunilor țesuturilor moi, a oaselor și organelor toracelui la acțiunea eforturilor statice”, elaborată sub bagheta membrului corespondent al Academiei de Științe Medicale din Federația Rusă, profesorul Alexandru Gromov. Cel mai tânăr doctor habilitat al Școlii moldovenești de medicină legală este discipolul profesorului Gh. Baci, conferențiarul **Andrei Pădure**, care, în 2011, susține teza cu tema: „Analiza medico-legală a deficiențelor admise în asistența medicală de profil chirurgical”.

Profesorul Gheorghe Baci cu doctoranzii Andrei Pădure,
Vasile Șarpe și Eduard Lungu.

Sub conducerea profesorului Gh. Baci, au susținut tezele de doctorat în medicină următorii cercetători: **Tatiana Gurițencu** – „Caracteristica medico-legală și aspectele sociale ale infracțiunilor comise contra demnității și sănătății femeii” (2003); **Alexei Siloci** – „Caracteristica, morfogeneza și diagnosticul medico-legal al plăgilor împușcate cu țeava lipită din pistolul „Makarov”, calibrul 9 mm” (2003); **Andrei Pădure** – „Infracțiunile îndreptate împotriva sănătății, demnității și vieții copiilor și adolescenților” (2003); **Vasile Șarpe** – „Caracteristica medico-legală, structura, etiopatogenia fenomenului suicidal printre copii și adolescenți”(2005); **Eduard Lungu** – „Mecanogeneza și aspectul morfolezional în traumele cranio-cerebrale produse cu obiecte contondente” (2014).

Șeful Catedrei medicină legală Andrei Pădure
și doctorandul Anatol Bondarev

Sub conducerea șefului de catedră, doctor habilitat în științe medicale, Andrei Pădure, începând cu anul 2011 s-a inițiat un proiect științific consacrat problemei evaluării calității asistenței medicale și a fost elaborat un curs disciplinar pe marginea Dreptului medical pentru studenți și rezidenți. Ceva mai târziu, doctoranzii Anatol

Bondarev și Natalia Toporeț s-au axat asupra cercetării a unor importante probleme ce țin de divergențe dintre diagnosticul clinic și cel medico-legal, precum și în specificul examinării medico-legale a victimelor pretinselor cazuri de tortură fizică.

Pe parcursul anilor, după fondarea școlii de medicină legală în Republica Moldova, au fost editate 12 culegeri, în care s-au regăsit rezultatele cercetărilor științifice atât specialiștilor autohtoni, cât și a savanților din alte țări.

Școala de neurologie a academicianului Stanislav Groppa

Viitorul exponent al științei medicale din Republica Moldova, Stanislav Groppa, încă din copilărie purta în suflet atașamentul față de medicină, fără să afișeze deschis public, cum este primit la tineret în vârsta adolescentină. De aceea, după absolvirea școlii medii, la vârsta doar de 17 ani, pornește din satul natal, Verejeni (Ocnița),

spre Chișinău și depune, în anul 1973, documentele la Institutul de medicină. Fiind bine școlit, cu succes susține toate examenele de admitere și devine student la Facultatea de Medicină generală. Cu mare avânt începe învățătura, concomitent activ se implică în activitățile culturale și publice. Dispunând de evidente capacități organizatorice, peste un timp, este ales în fruntea Comitetului sindical al tineretului studios din institut. În anii de

studenție este preocupat și cu activitatea de cercetare, iar dintre disciplinele medicale a dat preferință neurologiei. Cu deosebit interes frecventează cercul științific studentesc la catedra de neurologie, condusă de profesorul universitar, Diomid Gherman. Participă cu rapoarte științifice la conferințele anuale ale tinerilor cercetători.

După absolvirea ISMC (1979), Stanislav Groppa, definitiv îmbrățișează neurologia și își continuă studiile prin secundariat clinic la Catedra de neurologie (Chișinău), apoi prin doctorat la Institutul de medicină nr. 2 „Nicolai Pirogov” din Moscova. În anul 1985 susține teza de doctor în științe medicale, iar peste 7 ani (1992) și

teza de doctor habilitat, avându-l în calitate de consultant științific pe academicianul Levon Badalian, specialist cu renume mondial, din Moscova. Din 1984 se încadrează în procesul didactic la Catedra de neurologie a ISMC în calitate de asistent, apoi de conferențiar și profesor universitar. În anul 1995, în baza cursurilor de Neurologie, Neurochirurgie și Neuropediatrie ale Facultății de Perfecționare a medicilor, se organizează Catedra de neurologie, neurochirurgie și genetică medicală, pe care o conduce. Ulterior fondează Laboratorul de Neurobiologie și genetică Medicală. Actualmente este directorul Clinicii Neurologie și Neurochirurgie a Institutului de Medicină Urgentă.

Chiar de la bun început, sub conducerea profesorului St. Groppa, la realizările cercetărilor științifice participau toți membrii catedrei: conferențiarul Ion Artemi, Tudor Botnaru, Gavril Carabulea, Mihai Ganea, Iulian Glavan, Boris Enachevici, Boris Scurtu și asistenții V. Burunsus și Ie. Zota precum și doctoranzii. Direcția de suport al investigațiilor a fost: Bolile cerebrovasculare, Epilepsia și statutul epileptic, traumatismele craniocerebrale și vertebromedulare.

Mai mult de 10 ani (1999–2009), înafara de activitatea didactică și științifică, profesorul St. Groppa, în postura de decan, cu mare dăruire, a dirijat, procesul de perfecționare a cunoștințelor la catedrele și cursurile Facultății de Educație Continuă în Medicină și Farmacie a USMF „Nicolae Testemițanu”. Un anumit timp a exercitat funcția de Neurolog principal netitular al Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, fiind și președintele Comisiei republicane de atestare a medicilor neurologi neurochirurși și neuropediatri.

Dacă preocupările științifice ale Catedrei, sub conducerea profesorului universitar Stanislav Groppa, către începutul activității au fost diversificate, apoi ele s-au axat asupra neurologiei stărilor urgente și al patologiei neuroereditare. În calitate de obiectiv a fost propusă ipoteza plasticității neuronale, care vizează abilitatea sistemului nervos de a se modifica structural și funcțional. Cercetările au demonstrat că procesul de plasticitate implică diferite structuri neuronale, oscilând de la modelare celulară sau aptitudini noi, până la modificări cu caracter de restructurare cerebrală.

Reieșind din rezultatele cercetărilor s-au elaborat standardele medicale de diagnostic și tratament al hemoragiilor intracerebrale,

în accidentele vasculare cerebrale ischemice și a hematoamelor intracerebrale nontraumatice. Au fost prognozați factorii accidentelor cerebrovasculare.

O altă direcție investigată de colectivul catedrei, condusă de profesorul Stanislav Groppa, este epilepsia și alte dereglări de cunoștință, problemă ce comportă conotații medico-biologice, sociale și legale. Au fost examinați factorii etiologici și de declanșare a crizelor epileptice cu studierea paternului genetic al sistemului HLA, precum și polimorfismul lor, sistemul de peroxidare lipidică și al activității antioxidante la pacienții cu diferite forme de epilepsie. S-au elaborat standardele medicale de diagnostic și tratamentul medicamentos al epilepsiei. Acest comportament s-a cercetat în baza unui acord de colaborare cu anumite clinici universitare prestigioase din Geneva, Elveția, Institutul Regal de Neurologie din Marea Britanie, Centrul de Epileptologie din Bielferd, Germania ș.a.

Rezultatele obținute de profesorul universitar, Stanislav Groppa, au fost apreciate la justa valoare de către comunitățile medicale universitare și academice din țară, fiind ales, în 2007, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, iar în anul 2008 este promovat în funcția de academician-coordonator al Secției de Științe Medicale a Academiei de Științe a Moldovei. În anul 2012 este ales membru titular al AȘM, iar în anul 2014 dumnealui ocupă postul de vicepreședinte al Academiei de Științe a Moldovei, funcție care perfect corespunde capacităților intelectuale particulare și de pregătire multilaterală a savantului.

Cercetările efectuate în anii următori i-au permis academicianului Stanislav Groppa să fondeze *Școala științifică Neurologia stărilor acute și Neurogenetică*, recunoscută, pe bună dreptate, în plan internațional. Sub conducerea Domniei Sale, s-au realizat și susținut 16 teze de doctor în științe medicale (Iulian Glavan, 1999; Eremei Zota, 2000; Victoria Sacară, 2000; Ludmila Bumacov, 2001; Igor Gherman, 2001; Vladimir Egorov, 2003; ș.a.), inclusiv trei de doctor habilitat (Mihai Ganea, Oleg Cobîleanschi, Stela Odobescu). În baza rezultatelor obținute pe parcursul anilor s-au obținut mai multe brevete de invenții.

Academicianul Stanislav Groppa meritabil este ales membru al mai multor societăți internaționale științifice de profil, inclusiv al

Consiliului național de boli cerebrovasculare din SUA; membru al Academiei Europene de Neurologie și al Academiei Americane de Neurologie; profesor al Academiei Europene de Epileptologie; Membru de Onoare al Academiei de Științe Medicale din România. Este fondator și președinte al Ligii de Combatere a Epilepsiei din Republica Moldova, președintele Societății de combatere a Bolilor Vasculare Cerebrale. Este membru al colegiului de redacție a mai multor reviste naționale și internaționale în domeniul științelor medicale.

Produsul științific al academicianului Stanislav Groppa realizat pe parcursul activității științifice s-a regăsit în cele peste 450 de lucrări publicate, inclusiv 5 manuale, 9 monografii. Este autor al numeroaselor programe de perfecționare a cadrelor medicale, de pregătire a tinerilor specialiști prin rezidențiat. Activitatea multilaterală a distinsului savant este înalt apreciată în Republica Moldova. Deține titlul de „Om Emerit”, destins cu Ordinul „Gloria Muncii”, cu medaliile „Nicolae Testemițanu” și „Nicolae Milescu-Spătarul”, decorat cu Ordinul „Cuviosul Paisie Velickovski” ș.a.

În calitate de coordonator al Secției Științe Medicale în perioada anilor 2009–2015, iar mai apoi de vicepreședinte al ASM, domnul academician a contribuit la dezvoltarea activității de cercetare al instituțiilor medicale din republică și la colaborarea lor cu școlile respective de peste hotare. Dar cel mai prețios este aportul medicului, specialistului Stanislav Groppa la ajutorul la care îl acordă cu mare dăruire pacienților din toate localitățile Republicii Moldova.

Școala farmaceuticii moldovenești „Vasile Procopișin”

Academicianul Vasile Procopișin pe bună dreptate este considerat de către comunitatea medicală din Republica Moldova patriarhul farmaceuticii autohtone. Aceasta se datorează faptului că toate formele de activități practice, organizatorice și științifice ale sale au fost legate nemijlocit de serviciul farmaceutic, cărui i s-a consacrat până în ultimele zile din viață.

Experimentatul farmacist s-a născut la 20 noiembrie 1934 în satul Șaptebani, județul Bălți, România. Cu greu a supraviețuit groză-

viilor celui de-al Doilea Război Mondial, foamei cumplite din anii 1946–1947 și greutăților din perioada postbelică. În anii copilăriei nu-și putea imagina feciorul unui agricultor-colhoznic că va deveni cândva o personalitate cu care se va mândri nu numai consătenii săi, dar va deveni cunoscut în toată republica și peste hotarele ei. Explicația acestui fenomen este obișnuința lui de a munci și a studia cu sârguință de-a lungul vieții.

După terminarea școlii incomplete din satul natal, face studiile la Școala de Felceri și Moașe din orașul Bălți (1948–1951), pe care o absolvește cu diplomă de merit, ceea ce îi permitea să-și continue studiile superioare medicale fără susținerea examenelor de admitere. Însă starea familiară precară l-a făcut să lucreze un an de zile în calitate de felcer în spitalul din satul natal, iar mai apoi s-a înscris la Institutul de Farmacie din Odessa, pe care îl absolvește în 1957 cu diploma de merit, obținând în perioada studenției bursa de merit „Stalin” de trei ori la rând.

La momentul finisării studiilor, rectorul Institutului de Farmacie din Odessa, a invitat oficial un reprezentant al Ministerului Sănătății din RSSM, ca să participe la repartizarea celor 22 de moldoveni, care absolviseră instituția. Printre ei figura și Vasile Procopișin, care râvnea neapărat să se întoarcă la lucru la baștină. Însă, sosită

din Chișinău la Odessa, respectiva de la Ministerul Sănătății din RSSM i-a propus lui Procopișin doar loc de muncă în satul Zăicani, raionul Râșcani, unde tocmai se deschisese o farmacie nouă. Rectorul a rămas nedumerit de oferta necorespunzătoare fostului student eminent și i-a propus loc de muncă în Ucraina, care a și fost acceptată. În așa mod, Vasile Procopișin a devenit șef al Farmaciei

Nr. 172 din vestitul aeroport Borispol din Kiev. Acolo s-au făcut observate calitățile profesionale și organizatorice ale tânărului farmacist, care i-au favorizat avansarea în posturi.⁹⁹

Astfel, în perioada anilor 1958–1959, savantul basarabean preia funcția de șef al Secției de Aprovizionare cu Medicamente a Direc-

⁹⁹ Baciu, Gheorghe. *Orașul bălți și Oamenii lui*. Chișinău, 2011 p. 425-426.

ției Principale a Farmaciilor din capitala Ucrainei, ca peste un an de activitate să fie transferat în calitate de șef al Direcției Farmaciilor din regiunea Cerkasî din Ucraina (1959–1965).

În acești ani, la Institutul de Stat de Medicină din Chișinău începute o etapă intensă de reorganizare promițătoare, cu deschiderea noilor facultăți, catedre specializate, care necesitau cadre calificate la deferite discipline. Concomitent cu creșterea numărului de doctoranzi trimiși la studii în alte școli universitare din URSS, la institut pe larg se practica invitarea specialiștilor din rândul băștinașelor aflați în alte republici unionale și care puteau fi încadrați atât în activitate didactico-științifică la ISMC, cât și în posturile vacante din sistemul de sănătate publică al republicii.

Și iată că, în 1965, la invitația lui Nicolae Testemițanu, pe atunci, ministru al Sănătății din RSSM, Vasile Procopișin revine la Chișinău, fiind numit șef adjunct al Direcției Principale a Farmaciilor Ministerului Sănătății din republică, iar în 1966 este transferat în funcția de șef al Direcției „Moldmedtehnica” din cadrul aceluiași minister. În 1969 susține teza de doctorat, iar în 1970 devine șef al Catedrei de tehnologie a medicamentelor și organizarea activității farmaceutice a ISMC. În 1971, este numit în funcția de decan al Facultății de Farmacie, pe care a deținut-o timp de peste 25 de ani. În 1987, susține teza de doctorat habilitat în științe farmaceutice, iar în 1989 se învrednicește de titlul de profesor universitar. În 1993 este ales membru corespondent al AȘM. În perioada anilor 1996–1997 V. Procopișin a deținut funcția de viceministru al Sănătății din republică și cea de curator al serviciului farmaceutic.

În calitate de conducător și manager al serviciului farmaceutic, Vasile Procopișin s-a consacrat muncii științifice și organizatorice, asigurând un climat prodigios, unitar între asistența medicală și cea farmaceutică. Primele lucrări științifice, realizate în comun cu profesorul Nicolae Testemițanu, au fost consacrate argumentării amplasării optime a rețelei de farmacii în localitățile rurale din Republica Moldova. Eficiența și importanța lucrărilor sale științifice se caracterizează printr-un înalt grad de implementare în practică. Rezultatele cercetărilor savantului și-au găsit reflectare în 4 monografii, 4 manuale de bază și 8 îndrumare metodice pentru studenți și în peste 200 de articole fundamentale. Sub conducerea nemijlocită a

lui V. Procopișin, și-au elaborat și susținut tezele de doctorat și doctor habilitat 10 discipoli. Unul din manualele dumisale, publicat la Moscova în 1991, este folosit pe larg la facultățile respective în mai multe țări, inclusiv în fostele republici unionale.

La inițiativa lui V. Procopișin, în anul 2002, pe teritoriul comunei Bardar, Ialoveni a fost organizat Centrul Științific de Cultivare a Plantelor Medicinale, care a devenit o bază didactică și științifică pentru dezvoltarea abilităților practice și de cercetare ale studenților, rezidenților, doctoranzilor și ale cadrului profesoral-didactic al facultății. Peste un timp (2006), a fost fondat Centrul Farmaceutic Universitar „Vasile Procopișin”, predestinat pentru intensificarea colaborării economico-financiare a universității cu alte instituții medico-sanitare publice.

În condițiile economiei de piață, reperatele integraționale dintre medicină și farmacie l-au impus pe Vasile Procopișin să-și revizuiască formele de activitate, să-și axeze eforturile asupra rezolvării problemelor comune ale medicilor și farmaciștilor, dar și la elaborarea de noi medicamente, și dezvoltarea industriei farmaceutice naționale, bazată pe trei poziții principale: prezența industriei ce garantează asigurarea populației cu medicamente de primă necesitate; crearea noilor locuri de muncă și politica de îmbunătățirea economiei țării.

Procesele integraționale contemporane dintre asistența medicală și cea farmaceutică Vasile Procopișin le-a început cu fondarea farmaciilor sociale și implementarea principiului de unitate dintre medicină și farmacie, care au fost puse la baza organizării *Farmaciei universitare* situată pe strada „31 August 1989” din Chișinău, în clădirea fostului cămin studentesc al ISMC. Pe parcursul activității sale a stabilit relații de prietenie și colaborare cu facultățile similare din România. Altă colaborare s-a stabilit cu Facultatea de Farmacie a Academiei de Științe Medicale din Poznan, Polonia. S-a început cooperarea cu organizația neguvernamentală de caritate „Farmaciștii fără frontieră din Germania”.

Concomitent cu activitatea didactico-metodică, științifică și organizatorică, Vasile Procopișin a deținut mai multe funcții de răspundere și cu caracter obștesc: a fost președinte al Societății Științifice a Farmaciștilor din RM; redactor-șef al Revistei Farmaceutice

a Moldovei; membru al prezidiului Comisiei Superioare de Atestare a Republicii Moldova; președinte al Comisiei pentru problemele persoanelor de vârstă a treia de pe lângă Președintele Republicii Moldova, etc.

Meritele deosebite ale ilustrului farmacist V. Procopișin au fost apreciate la justa valoare, fiind decorat cu medalia jubiliară „Pentru vitejie în muncă” (1970), ordinul „Insigna de Onoare” (1971, 1976), titlul „Om Emerit al Școlii Superioare” (1984); ordinul „Gloria Muncii” (1995). În 2001, Societatea Română de Istorie a Farmaciei îi conferă medalia „Profesor Dr. Alexandru Ionescu-Matiu”, iar în anul 2004, la Kiev (Ucraina), i se decernează Medalia Sf. Gheorghe „Cinste, Slavă, Muncă” și Diploma „Golden Fortune” din partea Asociației „Internațional Academy of Ratings and Sociology”.

Școala traumatologilor din Republica Moldova

Pentru comunitatea medicală din RSSM anul 1959 se înscrie ca începutul activității serviciului specializat în traumatologie și ortopedie odată cu fondarea școlii științifice autohtone în domeniu. Ambele evenimente semnificative sunt legate de numele lui Nicolae Testemițanu, care tocmai fusese numit rector al ISMC. Tot în acel an a avut loc și prima Conferință științifică republicană cu participarea savanților din orașul Kiev. În cadrul acestei Conferințe, Nicolae Gladârevski și Nicolae Anestiadi au prezentat un raport analitic la tema: *Ajutorul traumatologic în RSS Moldovenească*. Din acest moment s-au intensificat esențial cercetările științifice ale specialiștilor moldoveni sub conducerea profesorului universitar Nicolae Gladârevski, renumit savant. Printre autorii investigațiilor se regăsesc: Serafim Stamat, Larisa Iacunin, Iurii Jila, Vasile Lânic, Ion Marin, Constantin Cozub, Petru Pulbere, Boris Strelețchi ș.a.

La 26 mai 1961, s-au desfășurat lucrările Conferinței a II-a republicană în cadrul căreia au fost audiate mai multe rapoarte. Astfel, academicianul Fiodor Bogdanov, din Kiev, a luat în dezbateri tema: *Scoliozele, tratamentul ortopedic și chirurgical*; N.Gladârevski și N. Testemițanu au prezentat lucrarea cu tema: *Tratamentul fracturilor intra – extraarticulare la oase*. În cadrul acestui reprezenta-

tiv for științific, la inițiativa lui Nicolae Testemițanu, a fost inaugurată Asociația Științifică a Traumatologilor și Ortopezilor din republică. În calitate de președinte a fost ales profesorul universitar Nicolae Gladărevski, șef al Catedrei de chirurgie generală, ulterior al Catedrei de traumatologie, ortopedie și chirurgie de campanie a ISMC. Funcțiile de vicepreședinți ai Asociației le-au revenit lui Nicolae Testemițanu, conferențiar la catedra nominalizată, și Natalei Gheorghiu, profesor universitar, șefa Catedrei de chirurgie pediatrică. Secretar al Asociației a fost desemnată Larisa Iacuin, șefa Secției traumatologie și ortopedie a SCR. Primii membri titulari ai Asociației au devenit: Serafim Stamat, Boris Strelețchii, Ion Marin, Dumitru Bâtcă, Petru Pulbere, Constantin Cozub, Evsei Roidburt ș.a.¹⁰⁰

În cadrul acestei întruniri a fost aprobat și statutul Asociației Traumatologilor-Ortopezi din republică. Au fost primiți noi membri ai Asociației: Zuz Erlih, Emanuil Orenștein, Sergiu Strungaru, Grigore Spânu, Boris Donțov, Vasile Babiuc, Mihai Corlăteanu, Savelii Pâslaru, Anatol Manea, Andrei Moraru ș.a.

Pe parcursul existenței sale, Asociația a organizat 13 conferințe republicane și 7 congrese cu participarea savanților din alte țări. Cu timpul, în calitate de președinți al Asociației au mai fost: Nicolae Gladărevski, Nicolae Testemițanu, Natalia Gheorghiu, Serafim Stamat, Vitalie Bețișor, Oleg Pulbere și Gheorghe Croitoru.

Nicolae Testemițanu a fost primul dintre absolvenții ISMC, care și-a început cercetările științifice în domeniul traumatologiei, studiind problema osteosintezei fracturilor osoase, susținând în baza rezultatelor obținute teza de doctorat (1958). Este semnificativ faptul că cercetările științifice la tema inițiată de către ilustrul savant și organizator al sistemului de Sănătate publică se află în atenția cercetătorilor și peste jumătate de secol. Astfel, în cadrul Congresului al VII-lea al Asociației Traumatologilor și Ortopezilor din Republica Moldova, din nou s-au discutat aspectele osteosintezei osoase în calitate de metodă de tratament a patologiilor vertebrale, precum și posibilitățile de recuperare a altor consecințe posttraumatice.

¹⁰⁰ Trofăila, Vasile. *Spitalul Clinic de Traumatologie și Ortopedie la 50 de ani*. Chișinău, 2014, 240p.

Colectivul catedrei, primul rând, de la stânga: P. Pulbere, C. Cozub, I. Marin, S. Stamatîn, L. Iacunin, V. Remizov; al doilea rând, de la stânga: V. Gânga, S. Pâslari, P. Moroz, A. Manea, A. Moraru, V. Bețișor, Iu. Chiriac.

O deosebită contribuție în dezvoltarea cercetărilor științifice în ramură din următorii ani a avut-o corpul profesoral didactic al catedrelor de profil, conduse de Natalia Gheorghiu, Serafim Stamatîn, Ion Marin, Mihai Corlăteanu, Vitalie Bețișor, Petru Moroz, Filip Gornea și alți reprezentanți ai școlii moldave de traumatologi-ortopezi. Cu timpul ștafeta iluștrilor savanți a fost preluată de către generația mai tânără de cercetători, și ei recunoscuți specialiști în domeniu cum sunt: Eva Gudumac, Nicolae Caproș, Gheorghe Croitoru, Anatol Taran, Viorel Nacu, Oleg Pulbere, Viorel Vetrică, Mihai Darciuc, Ion Tofan, Vasile Starțun ș.a.

Școlile disciplinelor stomatologice

Întemeierea Facultății de stomatologie, în anul 1959, la Institutul de Medicină din Chișinău a servit în calitate de temelie nu numai pentru începutul pregătirii cadrelor naționale de specialiști în domeniu, dar a deschis și calea pentru fondarea viitoarelor școli științifice specializate. La 19 mai 1960, directorul ISMC, Nicolae

Testemițanu, semnează ordinul care prevedea deplasarea primilor stomatologi băștinași în cele mai avansate școli din Moscova (V. Ocușco), Leningrad (A. Guțan) și Kiev (M. Bușan, A. Sârbu, P. Topolnițchi) în scopul perfecționării măiestriei profesionale și științifice. Aceștia urmau să devină principalii conducători ai cercetărilor științifice la catedrele nou fondate la Chișinău.

Totodată, în perioada inițială, s-a respectat tradiția de formare a cadrelor profesional-didactice și științifice cu ajutorul specialiștilor invitați din alte orașe ale URSS. Astfel, primul savant stomatolog invitat de Nicolae Testemițanu, a fost profesorul universitar din Kiev, Nikolai Fetisov care, la 31 august 1961, a fost numit șef-interimar al Catedrei de stomatologie chirurgicală, devenit neoficial și principalul consultant pentru alte catedre de profil stomatologic, inclusiv în problemele de cercetare științifică.

Profesorul universitar Nikolai Fetisov (1896–1970), face parte din cohorta savanților educați în perioada sovietică a anilor '30 ai secolului al XX-lea. Până a venit la Chișinău, din anul 1925, a activat ca medic-stomatolog. În anul 1935, susține teza de doctorat în medicină și este numit titular de curs Stomatologic la Institutul de Medicină din Donețk. În anii 1944–1953, el ocupă postul de director al Institutului de medicină din Orenburg. În anul 1955, susține teza de doctorat habilitat și este ales în funcția de șef al Catedrei de stomatologie chirurgicală a Institutului de Medicină din Kiev, după care își continuă activitatea (1961–1968) la ISMC. În această perioadă a exercitat funcția de stomatolog principal al ministerului Sănătății din RSSM, fiind și Președinte al Societății științifice a stomatologilor din RSSM.

Cu timpul, activitățile didactice și de cercetare devin specifice pentru fiecare din catedrele profilului stomatologic, atât prin procedeele practico-curative apreciate, cât și prin metodele investigaționale și a tehnicii inovatoare.

Astfel, direcția științifică la compartimentul *Stomatologie terapeutică* vizează următoarele teme: „Etiologia, patogenia, clinica, diagnosticul și tratamentul cariei și complicațiilor ei; Boala paro-

dontală și afecțiunile mucoasei bucale. Implantologia orală”. În baza acestor, dar și a altor investigații a fost elaborată strategia tratamentului și profilaxiei afecțiunilor stomatologice, fiind puse bazele endodonției clinice și terapiei restaurative în Republica Moldova. La realizările acestor probleme științifice au participat specialiști de bază: Mihail Bușan, Ilarion Postolache, Ion Munteanu, Gheorghe Nicolau, Sofia Sârbu, Valeriu Burlacu, Sergiu Ciobanu, Alexandra Baraniuc ș.a.

Profesorul universitar, doamna Sofia Sârbu, are o incontestabilă contribuție la formarea corpului didactic la disciplina Stomatologie Terapeutice și Clinicii Stomatologice. Ca rezultat al activității științifice a publicat peste 150 de lucrări, monografii și compedii. Este conducător la elaborarea a 3 teze de doctorat în medicină. A devenit Laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova (1996), Lucrător Emerit al Învățământului public (1992), decorată cu Ordinul „Gloria Muncii” (2007).

Începând cu anul 1976, Gheorghe Nicolau se include activ în activitatea științifică în cadrul facultății de stomatologie, în 1999 susține teza de doctorat habilitat în medicină cu tema: „Rolul de reglare a polipeptidelor sintetice în tratamentul lichenului plan bucal”.

Cercetările în domeniul Stomatologiei ortopedice s-au început în anul 1961, odată cu fondarea catedrei respective, condusă inițial de Mihail Bușan, care, în 1964, susține teza de doctorat în medicină. În legătură cu fondarea Policlinicii stomatologice republicane, Mihail Bușan este numit medic-șef al acestei instituții medicale, fiind nevoit să continue activitatea prin cumul, iar conducerea catedrei este preluată de către Ilarion Postolachi. Ultimul susține teza de doctorat în medicină, în anul 1967, iar cea de doctorat habilitat în anul 1982. Direcția cercetărilor științifice a profesorului universitar, Ilarion Postolachi, a fost problema”: „Elaborarea metodelor raționale de diagnostic și tratament ortopedo-protetic apte la homeostaza sistemului stomatognat”. A fost autor a peste 200 de lucrări științifice, inclusiv 2 manuale și 5 monografii, deținător a 7 brevete de invenții. Sub conducerea sa au fost susținute 9 teze de doctorat în medi-

cină. În anul 1992 i s-a conferit titlul de „Om Emerit”, decorat cu Medalia „Meritul Civic” (1995) și Medalia „Nicolae Testemițanu” (2006). În calitate de colegi i-a avut pe excelenții specialiști: E. Chiriac, M. Cojocaru, V. Banuh, N. Cojocari, Gh. Bârsa, V. Guțuțui.

În domeniul Chirurgiei oro-maxilo-faciale procesul de cercetare a fost început încă, în 1955, de către Vasile Titarev, responsabil de cursul respectiv din cadrul Catedrei de chirurgie spitalicească. A susținut teza de doctorat în această direcție la 3 iunie 1959, iar odată cu organizarea Catedrei de chirurgie stomatologică (1961), este transferat în funcția de asistent. Sub conducerea primului șef al Catedrei de chirurgie stomatologică din ISMC, Nikolai Fetisov, au fost susținute circa 20 de teze de doctorat în științe medicale și două de doctorat habilitat.

Arsenie Guțan, absolvent al Facultății de Stomatologie a Institutului de Medicină din Irkutsk (1956). Activitatea de medic stomatolog și-o începe la Orhei, apoi urmează secundariatul clinic (1960–1961) la Sankt-Petersburg. În 1965 susține teza de doctorat la tema: „Osteosinteza mandibulei prin fixatori heterogeni”, și timp de 23 de ani (1971–1994) este șeful Catedrei de chirurgie stomatologică. În anul 1982 susține teza de doctor habilitat în medicină: „Aspecte actuale ale problemei despicăturilor congenitale labio-maxilopalatine”. În perioada anilor 1994–2000, deține funcția de decan al Facultății de stomatologie și șef al Catedrei de chirurgie stomatologică la ULIM. Din 2002, ocupă postul de profesor la catedra de Chirurgie și ortopedie a FPM la USMF „Nicolae Testemițanu”. Este autor a circa 150 de publicații științifice, 5 monografii, 2 brevete de invenție. A pregătit 7 doctori în medicină și un doctor habilitat . Om Emerit.

Funcția de șef al Catedrei de chirurgie orală și maxilo-facială, în perioada anilor 1994–2008, este deținută de Dumitru Șcerbatiuc, absolvent al Institutului de Medicină din Odessa (1964). În anii 1966–1969, își continuă studiile la doctorantură. În 1970, susține teza de doctorat în medicină cu tema: „Funcția suprarenalelor la

operații în regiunea maxilo-facială”, iar în anul 1988 – pe cea de doctorat habilitat: „Căile de sporire a eficienței tratamentului complex al bolnavilor cu flegmoane ale regiunii maxilo-faciale”. Sub conducerea profesorului universitar Dumitru Șcerbatiuc au fost susținute 5 teze de doctorat în medicină, a publicat peste 250 de lucrări științifice, inclusiv 3 monografii, a înregistrat 7 brevete de invenții. Este membru de Onoare al Academiei de Științe Medicale din România, membru al Societății Științifice Mondiale și Europene în Chirurgia oro-maxilo-facială.

Pe parcursul anilor au susținut tezele de doctorat în medicină iscusii stomatologi: Vasile Onatu și Teodor Popovici (1974), Dumitru Hâțu (2004), Nicolae Chele (2006), Natalia Rusu (2008) ș.a.

Aspectele chirurgiei oro-maxilo-facială sunt studiate la catedra respectivă de la FPM de către profesorul universitar Valentin Topala, absolvent al ISMC (1966), după care, în 1971, susține teza de doctorat, iar peste 20 de ani, în 1991, și pe cea de doctorat habilitat în științe medicale. Direcțiile principale ale activității științifice sunt axate pe optimizarea diagnosticului și tratamentului proceselor inflamatorii, traumatismului, tumorilor benigne și complicațiile lor. Este autorul a peste 200 de publicații științifice și 5 brevete de invenții. Sub bagheta sa au fost plătuite și susținute 5 teze de doctorat și una de doctorat habilitat în științe medicale.

La realizarea problemelor temei nominalizate mulți ani la rând sunt implicați și alți savanți, dintre care fac parte profesorul universitar Ion Munteanu, conferențiarul Eugen Chiriac, Gheorghe Cebanachi, Teodor Popovici, Dumitru Sârbu ș.a.

Stomatologia infantilă face parte din programul complex de profilaxie a maladiilor stomatologice, care se evidențiază ca ramură științifico-practică și până la înființarea catedrei organizată și condusă, din 1986, de către profesorul universitar Pavel Godoroja. Ca obiect de studiu și de cercetare, această disciplină include 4 compartimente distincte: profilaxia afecțiunilor bucale, pedodontia, chirurgia craneo-maxilo-facială și ortodontia adaptate la particularitățile de vârstă ale copiilor. În calitate de temă științifică: „Profilaxia și tratamentul afecțiunilor stomatologice la copii” este parte inte-

grantă a programului de stat al Republicii Moldova și Organizației Mondiale a Sănătății.

Sub conducerea profesorului Pavel Godoroja, colectivul catedrei respective, conform unui plan bine determinat, inițial a întreprins examinări aprofundate ale copiilor din toate zonele republicii cu fluoroză endemică. Rezultatele obținute au permis identificarea frecvenței patologiilor în funcție de regiunea geografică și elaborarea metodelor de tratament în condiții de ambulatoriu. Ulterior tematica cercetărilor se lărgea din contul noilor metode investigaționale și se implementau în practica stomatologică pentru acest contingent de bolnavi.

În anul 2004, conferențiarul Ion Lupan susține teza de doctorat habilitat cu tema: „Recuperarea medicală a copiilor cu malformații congenitale ale feței”, publică circa 80 de lucrări pe această temă și înregistrează 7 brevete de invenții.

Cercetările științifice din domeniul stomatologiei infantile continuă sub conducerea șefului catedrei de profil, Ion Lupan, care a susținut în 2004, teza de doctorat habilitat în medicină cu tema: „Recuperarea medicală a copiilor cu malformații congenitale ale feței”, autor a circa 150 de lucrări publicate și deținător a 6 brevete de invenții.

La inițiativa Catedrei de stomatologie infantilă au fost organizate două congrese și câteva conferințe științifico-practice cu medici stomatologi din republică. Unii membri ai catedrei au luat parte la numeroase foruri științifice peste hotarele republicii: la Congresul 94 al Asociației Ortodonților din SUA; la Congresul al XII-lea al chirurgilor craneo-maxilo-faciali din Europa, la seminarele OMS din Belarusi, România și Rusia. Se întrețin colaborări științifice cu savanții din SUA, Austria, Olanda, Rusia, Spania, România etc.¹⁰¹

Ulterior au fost susținute tezele de doctorat habilitat de către o generație tânără de stomatologi, dintre care fac parte: Sergiu Ceban, Valeriu Fală, Diana Uncuță, Oleg Solomon ș.a.

¹⁰¹ *Facultatea Stomatologie la 50 de ani*. Chișinău, 2009, 337p.

CUPRINS

PREFAȚĂ	3
I. EVOLUȚIA MEDICINEI NAȚIONALE	7
1.1. Schițe din trecutul activităților medicale	8
1.2. Sistemul de sănătate în perioada regimului țarist.....	19
– Spitalalele din orașul Chișinău.....	19
– Spitalul de Zemstvă din județul Bălți.....	28
– Spitalul de Zemstvă al județului Soroca	32
– Promotorii Zemstvei basarabene.....	33
1.3. Sănătatea publică pe timpul României Mari	39
– Moisei Sluțki	42
– Leopold Siținski.....	43
– Maria Șciusev-Porucic.....	45
– Daniel Ciugureanu.....	45
1.4. Medicina autohtonă în perioada postbelică	49
– Spitalul Republican al Asociației Curativ- Sanatoriale și de Recuperare	50
– Spitalul Clinic Republican.....	53
– IMSP SCM „Sf. Arhanghel Mihail”	55
– Spitalul Nr. 4 din Chișinău.....	57
– Spitalul municipal din Bălți.....	57
– IMSP Spitalul Raional Orhei.....	59
II. ORGANIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MEDICAL ..	61
2.1. Învățământul medical mediu	63
– Colegiul de Medicină din Bălți	64
– Școala de Felceri și Moașe din Tiraspol	66

–	Colegiul Național de Medicină și Farmacie din Chișinău „ Raisa Pacalo”	67
–	Colegiul de Medicină din Soroca.....	68
–	Colegiul de Medicină din Bender-Ungheni.....	69
–	Colegiul de Medicină din Cahul.....	70
–	Colegiul de Medicină din Orhei.....	73
2.2.	Învățământul medical superior	75
–	Fondarea Institutului de Medicină din Chișinău (1945–1959).....	76
•	Scurt istoric al perioadei postbelice.....	88
•	Amintiri despre demontarea statuii lui I. Stalin.....	89
•	Ediții despre absolvenții anilor 1950–1952....	92
•	Dialog cu Pavel Bâtcă, absolvent al anului 1951.....	94
–	Consolidarea funcționalității Alma Mater (1960–1994).....	99
•	Facultatea de Medicină generală.....	109
•	Facultatea de Pediatrie.....	113
•	Facultatea de Stomatologie.....	116
•	Facultatea Farmacie.....	121
•	Facultatea de Medicină Preventivă.....	124
•	Facultatea de Perfecționare a Medicilor.....	126
•	Scurt istoric al perioadei	127
–	Etapa contemporană a USMF „Nicolae Testemițanu” (1995–2016).....	131
•	Organizarea activităților didactice și educaționale	135
•	Centrul Universitar de Simulare în Instruirea Medicală	144

- Clinica Universitară de Asistență Medicală
Primară 146
- Școala de Management în Sănătate Publică ... 147
- Activitatea extracurriculară universitară 148
- Cooperarea interuniversitară și internațională. 149
- Valorificarea activităților Alma Mater..... 150

III. CREAREA INSTITUȚIILOR MEDICALE

SPECIALIZATE.....	151
3.1. Centrul Național de Sănătate publică (CNSP).....	152
3.2. Centrul de Medicină legală (CML).....	154
3.3. Centrul Național de Transfuzie a Sângelui.....	160
3.4. Centrul Republican de Diagnosticare Medicală...	162
3.5. Institutul de Cardiologie (IC).....	165
3.6. Institutul de Ftiziopneumologie „Chiril Draganiuc”	167
3.7. Institutul Mamei și Copilului (IMC).....	168
3.8. Institutul de Medicină urgentă (IMU).....	170
3.9. Institutul de Neurologie și Neurochirurgie (INN)...	171
3.10. Institutul Oncologic (IO).....	172
3.11. Spitalul Clinic de Traumatologie și Ortopedie.....	174
3.12. Spitalul de Dermatologie și Maladii Comunicabile	177

IV. PAGINI DIN ACTIVITĂȚILE DE CERCETARE ÎN DOMENIUL MEDICINEI.....

4.1. Evoluția elaborărilor analitico-științifice.....	181
– Constantin Vârnăv	185
– Victor Crășescu.....	187
– Maria Baltaga	189
– Anatol Koțovski.....	190
– Ecaterina Arbore.....	192
– Eleonora Muntean.....	194
– Ecaterina Coteanu.....	195

4.2.	Realizările științifice la USMF „Nicolae Testemițanu”	195
–	Informatizarea și planificarea activității de cercetare.....	201
–	Profesorii universitari, absolvenți ai USMF „Nicolae Testemițanu”.....	205
4.3.	Activitatea unor școli științifice medicale autohtone	212
–	Etapele fondării școlii de igienă	213
–	Școala de anatomie a omului	219
–	Școala de cardiologie neinvazivă	224
–	Școala de chirurgie contemporană Nicolae Anestiadi – Gheorghe Ghidirim	228
–	Școala de istorie a medicinei „Eugen Popușoi”..	234
–	Școala de medicină legală	237
–	Școala de neurologie a academicianului Stanislav Groppa	244
–	Școala farmaceuticii moldovenești „Vasile Procopișin”.....	247
–	Școala traumatologilor din Republica Moldova..	251
–	Școlile disciplinelor stomatologice.....	253
CUPRINS		259